

A HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDEÉS A VILÁGHÁBORÚBAN.

I. Általános részek.

Előző fejezeteink részletei bőséges anyagot szolgáltatottak az olvasónak annak megvilágítására, hogy minő elsőrendű fontosságú katonai szolgálati ágazattá vált évszázadok fejlődése folyamán a katonai hírszerző- és felderítőszolgálat. Tudjuk azt is, hogy mind a kettőnek az lett a feladata, hogy békében a külföldi államok haderőit tanulmányozza és azok állapotát folytonosan nyilvántartsa, háborúban pedig az, hogy az ellenségről, a terepről és egyéb katonailag fontos dolgokról és körülményekről adatokat gyűjtsön a hadvezetőségnek a győzelem kivívásához megteendő célszerű elhatározások végett.

A világháború kitörésekor

a békebeli hírszerzés eszközei a következők voltak: a diplomácia, vagyis a követségek személyzete, beleértve természetesen a különféle attasékat is, azután a konzulátusok személyzete és végül a kémek, akiket «hírszerzők»-nek, vagy «megbizottak»-nak is neveztek. Utóbbiakat a németek «Kundschafter»-nek, a franciák «éclaireur»-nek, «espion»-nak vagy «mouchard»-nak, az angolok pedig «scout»-nak, «emissary»-nak vagy «spy»-nek neveztek;

háború esetén pedig, a békében kialakult elmélet alapján, a hírszerzés és felderítés eszközei gyanánt alkalmazni vélték a következő eszközöket:

a kémeket, egyes gyalog- és lovaskatonákat, őrszemeket, őrsöket, szemrevételezésre kiküldött tisztet, gyalog- és lovasjárőröket, hírszerző különítményeket, kerékpárosokat, motorkerékpárosokat, gépkocsikat, még csak igen korlátozott számban és módon a repülőgépeket, a kötött és szabad léggömböket, a postagalambokat, a kutyákat, a távírót, a távbeszélőt, a szikratávírókat, a fény- és zászlójeleket, a lovashadosztályokat, az úgynevezett sereglovasságot, a hadifoglyok, szökevények és az ellenség felől jövő polgári lakosság vallomásait, zsákmányolt okmányokat, újságközleményeket stb.

Az említett eszközök közül csak a kémek voltak azok, akik titokban vagy álürügyek címén gyűjtöttek híryanagot, míg a többiek a felderítés és hírszerzés nyíltan alkalmazott eszközei, személyei voltak, mert egyenruhában jelentek meg mint katonák, akiket kémeknek nevezni, vagy tekinteni nem lehetett, vagy nem volt szabad.

Mint minden téren, úgy a hírszerzés és kémkedés terén is senki által előre nem sejtett óriási arányokat mutat a világháború.

Ez természetes következménye volt a négyéves szakadatlan küzdelemnek, amelyben — ha nem csálnak az eddigi adatok — öt világrészből összesen 54 millió embert állítottak fegyver alá a hadat viselő államok.

Azután oka volt a hírszerzés nagy arányainak a mintegy 2800 kilométer hosszú arcvonalon folyó állásháború az ő sajtósági körülményeivel.

Mi is volt ez az állásháború? Nem más, mint a puszta védelem, amely az élő és holt erővel való gazdálkodást kívánta addig folytatni, míg a körülmények szerencsés megváltozása, vagy az erőviszonyok eltolódása folytán más eljárás: a támadás, a mozgóháború válik lehetővé. Ez volt akkor az úgynevezett «Ermattungsstrategie», vagyis az ellenfeleket kimeríteni akaró hadászat, amelynek folyamán csak akkor kívántak támadni, ha szabatosan meghatározott politikai, katonai vagy gazdasági célok azt okvetlenül szükségessé tették, vagy ha az ellenfelek hasonló céljainak meghiusításáról volt szó.

Az állásháborúval a harcnak olyan módja kezdődött meg, amelyben az embertömegeket és a kezökbe adott harci eszközöket nem annyira az éleslátással és leleményességgel párosult hadművészettel vetették harcba, hanem inkább elkápráztató mennyiségű lövészerrel és egyéb pusztító anyagokkal ellátott gépeknek sokaságával. Ez a harc roppant nagy anyagi felszerelést, külön szervezeteket és külön eljárást kívánt.

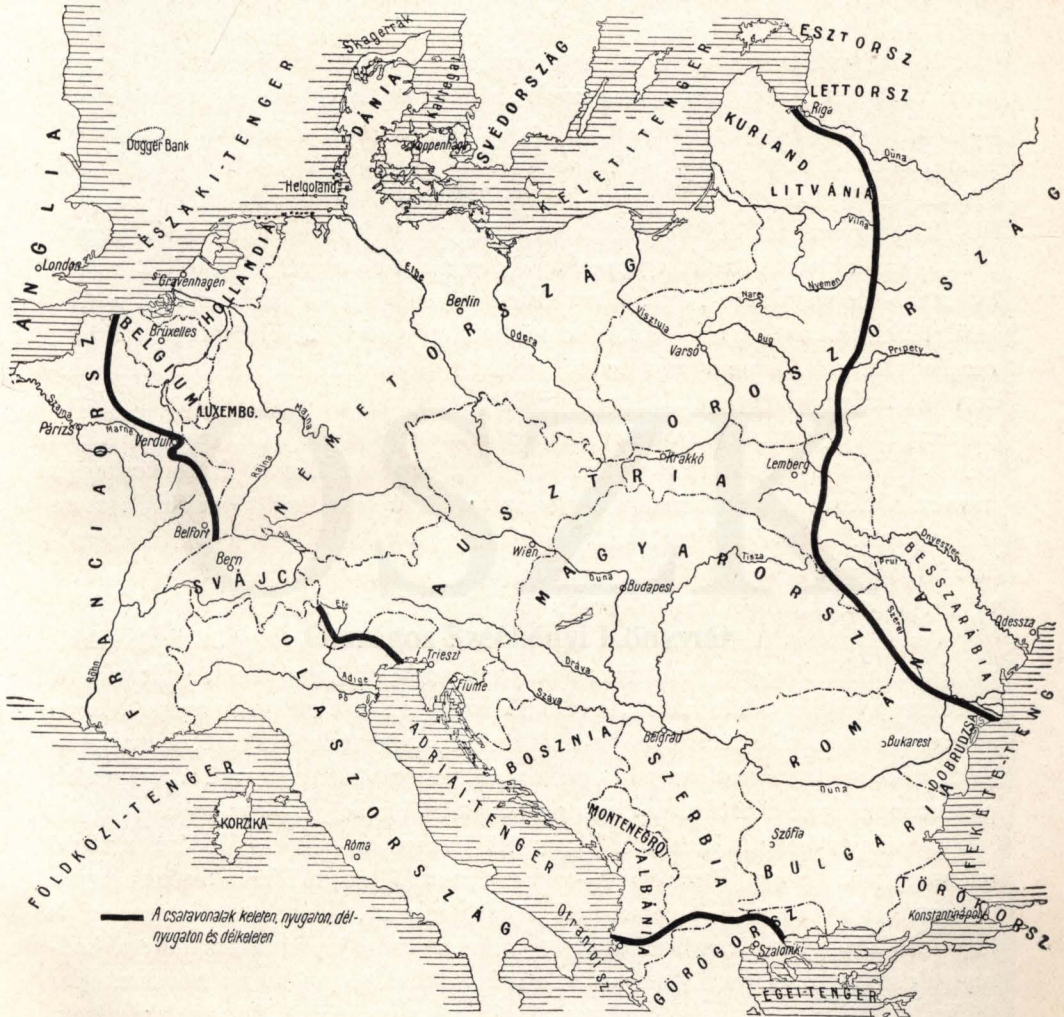
A több hadszíntéren telepített több ezer kilométer hosszú és egymástól elütő körülmények között létesített védelmi vonalnak lépésenkénti építési módját, csapatokkal való ellátását, hadi és egyéb eszközökkel való felette változatos felszerelését állandóan éberem figyelemmel kellett kísérni és mindenkor nyilván is kellett tartani mind a két ellenséges félnek. Ehhez pedig a kémek és egyéb hírszerző szervek és emberek egész tömegére volt szükség.

Oka volt a hírszerzés és kémkedés nagyarányú kifejlődésének még a modern haditechnika csodálatraméltó fejlettsége már a világháború kitörésekor, és azután a háború folyamán való állandó és nagyarányú előhaladása is.

A hírszerzés és kémkedés nagy méretei még abban is gyökeredeztek, hogy a harcba vonuló haderők nemcsak Európában, a szélrózsa minden irányában és egymástól minőségileg elütő térszíneken, az orosz, a francia, az olasz és a balkán hadszíntéren, hanem Ázsiában és Afrikában is olyan területeken szállottak hadba, amelyeknek előnyöket és hátrányokat nyújtó körülményeit, a népesség jellemét, gazdagságát stb.-t a küzdelem folyamán állandóan és részleteiben is felderíteni és kikémlelni kellett. És mivel a hadszínterek egymástól elütő körülményeket mutattak, a hírszerzés is hadszínterenként más és más formákat öltött, tehát kaptafára húzható nem volt.

A hírszerzés és kémkedés szerveinek négy éven át szakadatlanul kutatniok kellett azt, hogy a fentebb említett 54 milliónyi harcoló tömeg részeit, a vezetőségek szándékainak megfelelőleg, mikor, milyen módon és hová szállítják a végből, hogy a támadás, vagy a védelem sikerének érdekében harcba vessék őket.

A hírszerzőszolgálatnak lett feladata az ellenséges haderők élelemmel, ruházattal, fegyverzettel és ezerféle harci eszközökkel és ipari termékekkel való ellátási módját is megállapítani, mert ez is lényegesen befolyásolta a csapatok ütközését és vele szoros összefüggésben természetesen a vezetők elhatározásait.

Az állásháború csatavonalának kiterjedése Európában 1917 végén.

A tengereken a bűvárhajóháború is ugyancsak megduzzasztotta a tengerészeti hírszerző- és kémvizsgálat működését.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk a gazdasági háború által megkövetelt külön hírszerzést és kémkedést sem, amely gazdasági háború folyamán — amint tudjuk — már nemcsak a felfegyverzett katonák támadtak egymásra,

hanem a hadat viselő államok egész népessége fordult egymás ellen, hogy az éhhalállal veszítse el egymást.

Azután létrejött a propaganda-háborúnak a maga külön hírszerzőszolgálata, amely a hadat viselő államok harcias szellemének kikémlelésére és arra fordította fő figyelmét, hogy megkeresse azt az úrt, azt a részt, amely kiszélesítve, szétrobbanthatja az ellenséges ország népességének ellenálló erejét.

És megvolt a hír- és kémvizsgálathoz az a legnehezebb feladata, amely arra törekedett, hogy a vezetőszervek szándékait és céljait kifürkéssze, ami minden esetben csakis titkos utakon, rendkívüli eszközök felhasználása és csodálatraméltó tulajdonságokkal rendelkező egyének közreműködésével volt lehetséges.

Még egyszer ki kell emelnünk azt, hogy az állásháború a közeli, vagyis a taktikai felderítés terén egészen új és roppant nagyarányú munkát rótt a hírszerző- és kémvizsgálatra. Mert a 2800 kilométeres arcvonalon, a föld felületének és a terep fedezetének különfélesége és különlegessége folytán, nem egyformán, hanem mindenütt másként telepített, kiépített és berendezett lövészárkok anyagát, felfegyverzését, csapatokkal való megszállásának mikéntjét stb.-t mindenkor nemcsak pontosan megállapítani, hanem állandóan ellenőrizni és nyilvántartani is kellett. Ez a roppant kényes és fontos nagy munka a kémkedés és hírszerzés módozatainál új eszközök létesítését tette szükségessé. Létrejöttek például: az árokmegfigyelők, a csapatok hírszerzőtisztjei, a gyalogsági és tüzér megfigyelők, a tüzér hang- és fénymérők, a távfényképezők, a távbeszélő-lehallgatás és a repülő-felderítés.

Az állásháború emelte igen nagy jelentőségre: a postagalambok alkalmazását, a hadifoglyok, az átfutók és a hadszíntér lakosságának vallomásait, a zsákmányolt és talált iratok, levelek, okmányok és térképek anyagát. Ezen a téren soha nem sejtett olyan lehetőségek bontakoztak ki a katonai vezetők előtt, amelyek roppant nagyarányú munkát okoztak és amelyek a magasabb parancsnokságok elhatározásaira nagy és döntő befolyással voltak.

A világháború állásháborújának különleges és visszafejlődést mutató jelensége volt, hogy a lovasság, — mint a mozgó háború hírszerzésének egyik legfontosabb eszköze, — nemcsak háttérbe szorult, hanem tökéletesen ki is kapcsolódott a hírszerzésből. Amíg ugyanis az orosz-japán háborúban a hadseregek szárnyai még szabadok voltak és így a lovasság messzemenő, stratégiai felderítésével segítségére volt a mozgó háború magasabbrendű vezetőségének, a világháború állásháborújában, amikor ennek folyamán előbb csak egyes hadszíntereken, később pedig, 1916-ban, Európában mindenütt zárt megerősített vonal keletkezett, a lovasság régi módozatok szerinti hírszerzése teljesen lehetetlenné vált, mert sohasem keletkeztek szabadon álló szárnyak, amelyeknek megkerülésével az ellenség hátába lehetett volna jutni. Ennek a veszedelmes körülménynek azonban megvolt a maga haszna is, mert a világháború új fegyverneme, a repülő, vergődtek igen nagy jelentőségre és mutattak

Parasztruhába öltözött orosz vezérkari százados és főhadnagy.

bámulatraméltó fejlődést annak révén, hogy átrepülték a megerősített, áthatolhatatlannak vélt csatavonalakat és így elsőrendű eszközeivé váltak a katonai szárazföldi hírszerzésnek.

A hírszerző- és kémiszolgálatra is áll az a tétel, mint a háborúra nézve, hogy hozzá elsősorban is pénzre, azután ismét pénzre és végül megint csak pénzre van szükség!

A hírszerzésre szánt összegek nagysága attól függött, hogy milyen jelentőséget tulajdonított valamely állam a hírszerzésnek. Anglia például az ő «Intelligence Service»-e számára mindenkor óriási összegeket bocsátott rendelkezésre, mert ennek az intézménynek a politikai, katonai és gazdasági kémkedésen kívül a propagandával is kellett foglalkoznia. Hogy ennek milyen nagy jelentősége volt Anglia századokra terjedő világpolitikájában, azt már az egyik előző fejezetünkben is eléggé megvilágítottuk.

Oroszország is óriási összegeket fordított a hírszerzésre és kémkedésre. Kémkedési perekből kiderült, hogy például a varsói orosz katonai kerületi parancsnokság évenként öt millió rubelt adott ki hírek szerzésére és kémkedésre. Nicolai ezredes azt állítja, hogy 1912-ben Oroszország 13 millió rubelt, 1914 első felében pedig mintegy 25 millió rubelt fordított katonai hírszerzésre és kémkedésre.

Ezekhez képest valóban igen szerénynek minősíthetők a középponti hatalmak hasonló természetű kiadásai. Így például a német nagyvezérkar 1912-ben állítólag csak 300,000 márkát költött hírszerzésre, amely összeget később csak 450,000 márkára emeltek fel. Ausztria-Magyarország is fukarkodott. Annak ellenére, hogy köröskörül ellenséges indulatú népek vették körül, eleinte csak 150,000 Koronát, a háború kitörése előtt két évvel pedig csak 300,000 Koronát adott ki a hírszerzésből és kémkedésből származó kiadások fedezésére.

Több adatot ezidőszerint még nem közölhetünk, mert az egyes államok egyrészt titokban tartották kiadásait, másrészt pedig a világháborút követő zűrzavaros és forradalmi időszakban vagy elkallódtak, vagy megsemmisültek azok az okmányok, amelyekből adatok meríthetők lettek volna. Így van ez nálunk is, ahol Ausztria-Magyarország katonai hírszerzőirodája okmányainak legnagyobb, és mondjuk talán a legfontosabb részét, a világháborút követő évben Bécsben megsemmisítették.

Szakértők állítják, hogy az antant-hatalmak hírszerzőszolgálatára nemcsak a körülmények szerencsés összejátéka folytán, hanem azért is kerekedett föléje a középponti hatalmak hasonló szolgálatának, mert céltudatosan, tervszerűen és szívósan dolgozott és nem kímélte az anyagi eszközöket. Ezt a sikert előmozdította a középponti hatalmak ingadozó magatartása, hiányos kémelhárítása, és az, hogy néha nem volt egységes az irányítás és hogy a katonai és polgári hatóságok nem működtek össze.

Richard Wilmer Roran : «Spy and Counter Spy» című könyvében a világháborúban a középponti és az antant-hatalmak által alkalmazott kémek számát 45,000 főre becsüli. Thomas M. Johnson pedig «Dunkle Wege Amerikas im Weltkrieg» című művében azt írja, hogy a világháború kém-szolgálatában alkalmazott, de kivégzett egyéneknek a száma nem érte el a 6 %-t. Vagyis a kém-szolgálatban jóval kevesebben vesztették életüket, mint a harctereken a csapatoknál, mert ezeknél az elesettek és sebesülések folytán meghaltak száma elérte a 20 %-t is.

Orosz hadifoglyok.

2. A hadszínterek hírszerző- és kém-szolgálatának különféleségei.

A világháborúban az ellenfelek nem egy hadszíntéren, hanem a szélrózsa minden főirányában harcoltak egymás ellen, így Keleten : nagyjában Erdélyben, Romániában, Bukovinában, Galíciában, Oroszországban és Kelet-Poroszországban; Nyugaton : Belgiumban és Franciaországban ; délnyugaton : Tirol, Karintia és Krajna területén és Olaszország északkeleti részében; és délen általában a Balkán-félszigeten. De harcoltak az ellenfelek Ázsiában, Törökország igen nagy kiterjedésű területén, és azonkívül a gyarmatokon is.

Ezek a hadszínterek természetesen igen nagy eltérést mutattak nemcsak függőleges és vízszintes tagoltságuk, hanem a terep elődözete és a tereptárgyak mennyisége és minősége tekintetében is. Mindegyikén különböző vérmérsékletű más és más népfajok laktak, akik egymástól nagyon elütő politikai fel-

fogással, tulajdonságokkal, műveltséggel és emberi felfogással bírtak. Ezek tehát nem lehettek egyformák a kém- és hírszerzőszolgálat eszközeiben és ezek alkalmazásában sem. Amely eljárás például az egyik hadszíntéren nélkülözhetetlen volt és igen jól be is vált, az a másikon egyáltalában nem jutott alkalmazásba. A belgák tüzes hazaszeretetéből fakadó kémkedés módozatait és vállalkozó szellemét például hiába keressük a keleti hadszíntéri nyugodtabb vérmérsékletű oroszoknál. Könnyebb volt ott a hírszerzés, ahol a benyomuló ellenséges haderőket felszabadítókként fogadta a lakosság. A harci eszközök minősége és mennyisége is határt szabott a hírszerzés és kémkedés terén. A népek vállalkozó szelleme, merészsége és aljasságra való hajlamossága is más és más formákat hozott létre. Az egyik fél megbízottai szinte sportszerűleg dolgoztak a kémkedésben, míg a másikat izzó hazaszeretet és az ellenség iránti olthatatlan gyűlölet vezérelte stb.

Ez a különféleség okozza azt, hogy mi a világháború katonai hírszerző- és kémszolgálatát elsősorban is hadszínterek szerint fogjuk nagyjában megismertetni az olvasóval, mert úgy érezzük, hogy így sokkal jobban fog előtte kialakulni a katonai hírszerzőszolgálat lényege is.

Néhány alfejezetünk elején röviden a hadi eseményeket is vázolni fogjuk, helyenként azzal a megjegyzéssel, hogy melyik fél részéről mikor mondott szembeszökően csütörtököt a hírszerzés.

A keleti vagy orosz hadszíntéren az egymással szembekerült ellenfelek közül Oroszország fegyveres ereje abban a reményben kezdte meg felvonulását 1914 augusztus havában, hogy nyugati szövetségeseivel egyidejűleg végrehajtott támadásával összeroppanthatja Németország és Ausztria-Magyarország fegyveres erejét. Németország és Ausztria-Magyarország pedig, amelyek számbeli gyengeségük folytán már a háború kitörésekor is igen súlyos helyzetben voltak ezen a hadszíntéren, egyelőre a védelemre szorultak, amelynek azonban nem volt szabad a pusztá védelemnek, hanem támadással kapcsolatosnak kellett lennie az esetenként döntő arcvonalon. Ehhez mérten Galíciából és Kelet-Poroszországból való egyidejű előtöréssel Lengyelország keleti felében óhajtottak benyomulni, hogy harapófogóba szorítsák az orosz seregetesteket. Ezt a szándékukat azonban nem valósíthatták meg, egyrészt a németek keletporoszországi csekély erői miatt, és mivel az oroszok tetemesen nagyobb erővel vonultak fel Kelet-Poroszország ellen is; másrészt mivel az oroszok mozgósítása, felvonulása és erőiknek csoportosítása sokkal előbb ment végbe, mint ahogy erre a középponti hatalmak számítottak. Németország tehát Kelet-Poroszországban csupán a védelemre gondolt, míg Ausztria-Magyarország fegyveres hatalmának jutott az az igen nehéz feladat, hogy az orosz haderőket magára rántsa és lehetőleg hosszú ideig feltartóztassa a nyugati irányban való előrejutásban.

Az ellenfelek haderői között a középponti hatalmak kárára már eleve mutatkozó nagy számbeli különbséget tehát akként óhajtotta a gyengébb fél

Kémgyanús paraszt bekísérése.

kiegyenlíteni, hogy belsőleg értékesebbnek vélt és ütésre gyorsabban kész haderejével rátámad a még csak felvonulóban lévő ellenségre, és így megakadályozza annak döntő hadműveletekhez, támadáshoz való felkészülését. És mivel az egész keleti arcvonalnak pusztá védelem melletti megszállásához az

erők elégtelenek voltak, már ezért is a támadással kapcsolatos védelemhez kellett folyamodni, ami tulajdonképpen olyan mozgó háború volt, amelyben arra kellett törekedni, hogy az orosz fegyveres erőt egymásután végrehajtott támadásokkal részenként verjék meg és morzsolják össze. Ebből az elgondolásból fakadtak azok a támadások, amelyeket a német erők Kelet-Poroszországban, Ausztria-Magyarország fegyveres ereje pedig Galíciában hajtott végre.

Hogy ezután miért tört előre az osztrák-magyar fegyveres erőnek csak az egyik része, éspedig a balszárnya, és nem mindjárt az egész felvonult hadsereg, annak alapoka az volt, hogy elsősorban is a Visztula és a Bug folyó közén előnyomuló azokat az ellenséges oszlopokat kellett szétrobbantani, vagy legalább is visszaszorítani, amelyek az osztrák-magyar balszárnyra támadva, ezt délnek, sőt délkelet felé is annyira elszoríthatták, hogy a monarchia belsejébe vezető utak az oroszok számára szabaddá lettek volna. De még az sem volt lehetetlen, hogy az északról és keletről egyidőben előnyomuló orosz seregek a monarchia keletgalíciai összes erőit körülfogják. Ebből fakadt az, hogy amíg az amúgyis gyengébb osztrák-magyar hadsereg jobbszárnyát egyelőre a védelemre utasították, addig a balszárnya támadott.

Ilyen elgondolások, illetőleg szándékok mellett jöttek létre: a hadszíntér déli felében, Galíciában, a kraszniki, komaróvi és a leMBERGI csaták, amelyekben a létszámának kétharmadát veszítő osztrák-magyar hadsereg létét veszélyeztető módon beváltotta azt, hogy az orosz erők zömét magára rántva, a mozgósítást követő negyvenedik napig azt lekötve is tartotta. Tehát elhárította azt a veszedelmet, amely az oroszoknak Németországba való korai beözönlésével járt volna.

Ezalatt a hadszíntér északi felében végbementek: a mazuri és tannenBERGI csaták, amelyek a németek fényes győzelmével végződtek és döntő nagyjelentőséggel bírtak, minthogy a megvert osztrák-magyar haderők visszavonulása következtében ezek a csaták egyelőre legalábbis kiegyenlítőleg hatottak.

Ezek alatt a nagy küzdelmek alatt az osztrák-magyar hadvezetőség hírszerzőszolgálatára annyiban működött rosszul, hogy nem tudta megállapítani, hogy minő veszedelem készül Dél-Oroszország felől. Mint maguk a hivatalos tényezők is elismerik, Kelet-Galíciát és Dél-Oroszországot ebben az időben valóságos köd ülte meg, amelybe betekinteni nem sikerült. Északon ellenben, Kelet-Poroszországban, a németek hírszerzőszolgálatuk eszközeit pompásan kezelték, ami azután fényes győzelmeket eredményezett. Az oroszokra nézve pedig azt kell mondanunk, hogy Kelet-Poroszországban hírszerzésük csütörtököt mondott.

Ezek után az oroszok a Visztula hajlásában összevont roppant nagy erővel, az úgynevezett «gőzhenger»-rel, le akarták gázolni az előttük, Nyugat-Galíciában és Porosz-Szilézia határán csoportosult középponti hatalmak fegyveres erőit. De mivel a középponti hatalmak, most már szorosabban össze-

fogva, azt a tervüket óhajtották folytatólag megvalósítani, hogy részenként törik össze az orosz seregtesteket, létrejöttek: a két lengyelországi hadjárat, amelyek révén a támadó középponti hatalmak seregtestei Kelet-Poroszország északkeleti határától le egészen Romániáig nyugatfelé beöblösödő nagy félkörben megállították az egész orosz fegyveres erőt és állásharc keletkezett.

Ez alatt az időszak alatt az oroszok hírszerzőszolgálatja ismét rosszul működött akkor, amikor csapataink Mármaroszigetet visszafoglalták, azután Uzsoknál, ahol fogalmuk sem volt a mi erőink nagyságáról és végül Limanova—Lapanovnál, ahol tökéletesen sikerült meglepni az orosz seregtesteket.

1915 elején tovább folytak a hadműveletek. Ezek közül az első nagy hősiesség küzdelem a Kárpátok birtokáért folyt. Ez volt a kárpáti téli csata. Ezt követték: fent északon, Kelet-Poroszország határán, a mazuri téli csata, majd 1915 március 20-tól április 25-ig a húsvéti csata, amely a Kárpátok övezetében igen nagy orosz, osztrák-magyar és német erők között dült és amely azzal végződött, hogy az oroszok nem voltak képesek áttörni a középponti hatalmak csatavonalát.

Az 1915 május 2-án véghezvitt gorlice—tarnovi áttörés, az oroszok tökéletes meglepése folytán is, soha nem remélt eredményeket mutatott

fel a középponti hatalmak javára. Az áttörés sikere is jórészt a kémelhárítás helyes kezelésének volt köszönhető, mert a német és osztrák-magyar csapatoknak az áttörés helyéhez való szállításáról az oroszok semmit sem tudtak meg. A miénk ellenben, kiküldött megbízottaik révén, pontosan megtudták a szembenálló 3-ik orosz hadsereg hadrendjét.

Az áttörést követő mintaszerű üldözés folyamán, amelybe a középponti hatalmak keleti hadszíntéri összes seregtestei fokozatosan bekapcsolódtak, az osztrák-magyar és német erők sorozatos csatákban megverték és visszaszorították az orosz seregtesteket olyként, hogy 1915 év végén a keleti hadszíntéri csatavonal, — amiként az a mellékelt vázlatból is kitűnik — nagyjában Rigától a román határig terjedt.

Koldusnak öltözött orosz kém.

Ezután az egész keleti hadszíntéren megszűnt a mozgóháború és állásharc kerekedett.

Ezzel egyidejűleg a hírszerző- és kémiszolgálat, az állásharcnak megfelelőleg, sajtószerű és olyan formákat öltött, amelyekre vonatkozólag a részleteket később fogjuk megismertetni.

Az 1915-ik évi nagy vereségek azonban korántsem tették egészen tönkre Oroszország fegyveres erejét, hanem hamarosan pótolta veszteségeit és új támadásba fogott 1916-ban éspedig a csatavonal déli részén, a Dnyeszter és a bukovinai határ mentén mintegy 130 kilométer hosszú vonalon. A csata tűzpontjai Bojannál, Rarancenél, Toporoucnál, Bucsacsnál és Burkovnál voltak, ahol osztrák-magyar csapatok küzdöttek bámulatraméltó hősiességgel.

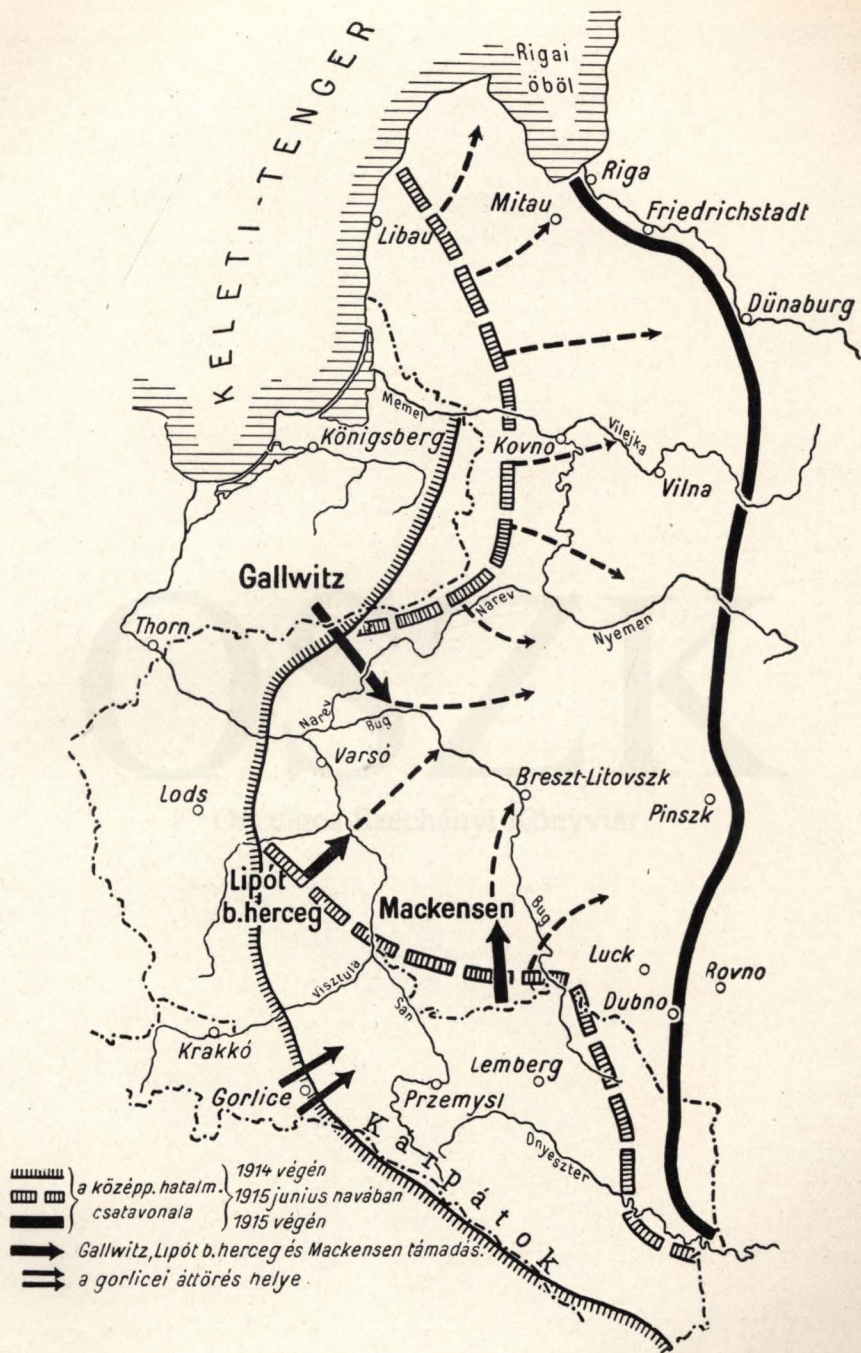
Ugyancsak 1916-ban mentek végbe a hadműveleteket vezető orosz tábornok nevével elnevezett Bruszilov-féle támadások, éspedig az első június 4-től augusztus 27-ig, a második augusztus 31-től szeptember 20-ig és a harmadik október 1-től december 15-ig. Az első támadás volt az úgynevezett lucki áttörés; a második Erdély ellen irányult, hogy a közben az antant oldalán háborúba lépett román haderőket támogassa; a harmadik pedig nemcsak az Erdélyből és Dobrudzsából csúfosan kiszorított román haderők támogatására szolgált, hanem arra is, hogy a középponti hatalmak győzelmesen előnyomuló haderőit megakadályozza abban, hogy meghódítsák Romániát.

Ezekben a nagy csatákban, amelyek igen nagy véráldozatokkal voltak kapcsolatosak, az oroszok sehol sem érték el kitűzött céljaikat.

Amikor a középponti hatalmak már a válság tetőpontján állottak 1916-ban, lépett be a háborúba Románia az antant oldalán abban a biztos reményben, hogy szinte kardcsapás nélkül fogja elérni nagyszabású terveit, amelyekkel zsaroló módjára lépett fel az antanttal szemben. Ekkor a középponti hatalmak valósággal az örvény szélére sodródtak. Seregtesteiket azonban most sem hagyta el a hadi szerencse, mert a tüneményes vezetők és a csapatok meg nem ingott fenkölt szellemének volt következménye, hogy a román haderőket nemcsak kiverték Erdélyből és a Dobrudzsából, hanem az osztrák-magyar, német, bolgár és török csapatok karöltötten még Románia nyugati felét, egészen a Szeret-folyóig terjedőleg meghódították.

Az Erdélybe betörő román haderők részén, elbizakodottságból fakadólag is, iskolapéldája látható annak, hogy miként bosszulja meg magát az, ha valamely haderő az ellenséges viszonyok kellő felderítése nélkül indul harcba. Vonatkozik ez főként a nagyszabású csatára. A védelem előkészítésénél a középponti hatalmak kémelhárító szolgálata érdemel dicséretet. Bevált a középponti hatalmaknak az az intézkedése, hogy a Tisza vonalát lezárták és ezáltal útját állották annak, hogy avatatlanok és kémek juthassanak Erdélybe a végből, hogy kiszimatolják a középponti hatalmak seregtesteinek hadrendjét és felvonulási helyeit.

Amikor a középponti hatalmak Romániában 1916-ban a Szeret-folyó

Hadműveletek a keleti hadszíntéren, a gorlicei áttörés után.

mögé vetették vissza az orosz-román haderőket, 1917 január 4-én Rigánál, az Aa-folyócska mentén, a 12. orosz hadsereg támadást kezdett a német 8. hadsereg ellen azzal a szándékkal, hogy ezt áttörvén, Vilnáig veti vissza. Ez a vállalkozás a cárizmusnak utolsó kísérlete volt és már január 9-én tökéletes kudarcra végződött.

A balsikerű harcoknak évekre terjedő sorozata a cári kormányzatot végre is odajuttatta, hogy komolyan foglalkozni kezdett azzal, hogy kilép az antant táborából és béketárgyalásokat kezd. Közben azonban, 1917 március 9-én Pétervárott éhségzundulás tört ki, aminek március 13-án az lett a vége, hogy az orosz birodalmi gyűlés, a дума, magához ragadta a hatalmat és március 16-án arra kényszerítette a cárt, hogy mondjon le. Ezzel pedig Oroszország alkotmányának erőszakos megváltoztatása tényé vált.

Bár az új kormány az annexiók és kárpótlás nélküli békét hirdette, mégis a vereségnélküli békét kívánta biztosítani akként, hogy a harcot továbbfolytatta a középponti hatalmak ellen. Ebben az időben a középponti hatalmak hatalmas propaganda-hadjáratot indítottak meg az orosz harcvonalon, amelynek folyamán, a hadműveleti szünet alatt, az egymással szemben álló ellenfelek között valóságos barátságos érintkezés keletkezett.

Az az összeroppanás azonban, amely március derekán Oroszországban bekövetkezett, nem volt tökéletes, mert azonnal közbelépett az antant és arra törekedett, hogy amit lehet, azt a maga javára értékesítse. Ez elsősorban is az orosz fegyveres erőre vonatkozott, amelyet továbbra is eszközéül kívánt felhasználni. Kiküldött tisztjeinek erélyes közbelépésére fegyelemre szorították a csapatokat és ezekkel csakhamar kisebb hadi vállalkozásokat is hajtottak végre. Június havában Kerenszki orosz hadügyminiszter korlátlan hatalommal magához ragadta a kormány gyeplőjét és antant támogatással nagy hévvel felrázta a hadsereget és támadásra uszította. Így jött létre az úgynevezett «Kerenszki»-támadás, amely éppen akkor indult meg a középponti hatalmak ellen, amikor ezeknek helyzete a flandriai harcok és a 10-ik isonzoói csata folytán a legválóságosabb volt.

Az orosz támadás nagyszabású terv alapján indult meg Rigától le, egészen a Fekete-tengerig. A főttámadás a déli szárnyat érte, ahol javarészen osztrák-magyar csapatok állottak. Azonban ez a támadás, a hírszerzés kudarcra folytán is, vereséggel végződött, amikor a középponti hatalmak ellentámadást kezdtek. Az oroszok kénytelenek voltak kiüríteni Kelet-Galíciát és Bukovinát. Sőt, amikor július 22-én a Moldvában az oroszok és a románok is támadásba fogtak, ezt is visszaverték a középponti hatalmak csapattestei.

1917 szeptember 1-én a németek északon Riga ellen kezdtek támadást, amely azt eredményezte, hogy Jakobstadtig az egész Düna vonala német kézre jutott. Szinte tüneményes gyorsasággal foglalták el a németek október közepén a balti szigeteket, ami utolsó fellobbanása volt a harcnak ebben az évben ezen a hadszíntéren.

Közben azonban, amikor a szélsőséges radikális elemek mindinkább

Orosz parasztok felvilágosítást adnak az ellenség helyzetéről.

felsőbbséges helyzetbe kerültek, Pétervárott új forradalom tört ki, amely a hatalmat a bolsevisták, a marxista szélsőséges elemek kezére juttatta. Az ezek által alkotott tanácsköztársaság december 7-én hétnapos ideiglenes, december 15-én pedig 28 napos fegyverszünetet kötött. A béketárgyalások december 22-én Bresztlitovszkban megkezdődtek ugyan, de nem értek véget ebben az esztendőben. A román arcvonalon a fegyverszünetet december 9-én kötötték meg Focsaniban.

A bresztlitovszki béketárgyalások azonban csakhamar kátyuba jutottak, amire a középponti hatalmak, hogy békére kényszerítsék az orosz szovjetet, február 18-án megkezdték az úgynevezett «vasútháborút», amelynek folyamán jó messzire benyomultak Oroszországba. Ennek azután megvolt a hatása, mert Oroszország 1918 március 3-án Bresztlitovszkban, Románia pedig május 7-én Bukarestben végleg békét kötött a középponti hatalmakkal.

A keleti hadszíntér hírszerző- és kémiszolgálata, a bűvös látcsőhöz hasonlóan, igen nagy változatosságot mutat. A sokféleség oka számtalan körülményben gyökeredzett. Elsősorban is, hogy a hosszantartó nagy küzdelem folyamán sohasem sejtett nagyságú és hosszantartó csatákat vívtak milliókra menő embertömegek harcbevételével. Azután módosult a szerint, hogy mozgóháború, vagy állásharc volt-e? A hadszíntér felületének különbözősége is befolyással volt a hírszerzés minőségének kifejlődésére. De változatosságot teremtett a hadszíntér lakossága nemzetiségeinek különfélesége is, ezeknek egymáshoz való elütő viszonya, vonzalma és ellenérzése, különböző tulajdonságai, megélhetési viszonyai stb. A németek, az oroszok és a mi módszereink között és ezek alkalmazásában is voltak kisebb és nagyobb eltérések.

Az orosz-japán háború után az oroszok a Mandzsuriában szerzett tapasztalatok alapján azonnal újjászervezték hírszerző- és kémiszolgálatukat. Ez az újjászervezés kitűnően sikerült, aminek oka részben az is volt, hogy ennek az igen fontos katonai szolgálati ágazatnak tökéletessé tételében a pénzt egyáltalában nem kímélték. Az orosz kémek mindenüvé eljutottak: Afganisztánba, Törökországba, Perzsiába, Svéd- és Németországba, Ausztria-Magyarország minden zúgába stb. Orosz kémirodák voltak: Stockholmban, Koppenhágában, Amsterdamban, Bergenben, Krisztiániában, Rotterdamban, Athénben és még sok más helyen.

A háborúban a középponti hatalmak csatavonalai mögött szinte hemzsegték az orosz kémek; a mögöttes országrészekben is ugyanilyen volt a helyzet Bécsben, Budapesten, Berlinben, Pozenben, Thornban, Königsbergben, Danzigban, Kelet-Poroszországban, Galíciában stb. Dánia, Hollandia, Románia, Amerika, Svájc és más semleges államok ama alattvalói, akik esetenként, rövidebb vagy hosszabb időre nálunk időztek, legnagyobbbrészt az antant hírszerzőszolgálatának kiküldöttei voltak.

Az orosz hírszerzőszolgálatnak tagjai voltak: tisztok, altisztok, rendőrök,

éjjeli őrök, gyári és más felügyelők, mezei őrök, különféle gondnokok, kocsisok, portások, az Ochraha ügynökei, félvilági nők, a Kaukázusban az örmények, Lengyelországban magas állami állásokba jutott oroszbarát egyének, a zsidók és a katolikus papság egy része, kabaréénekesek és énekesnők, táncosnők, fiúk, leányok stb. Ezek mind kitanított szemfüles emberek voltak és lesve-lesték a könnyen fecsegésre hajlamos katonák beszélgetéseit. Jól tudták az oroszok, hogy különösen nagy vonzóerővel bír a katonára a nő, amely körülménynek kihasználását a japánoknál tapasztalták a legjobban a saját bőrük kárán.

Koldusoknak öltözött orosz kémek.

Különös jelenség, hogy bármennyit költöttek is az oroszok a kémkedésre, sohasem tudtak rólunk annyit, mint amennyit mi tudtunk űrölük. Ez a körülmény érlelte meg bennük azt a teljesen alaptalan gyanút, hogy értesüléseinket a hadsereg főparancsnokságánál, vagy a cár közvetlen környezetében levő árulóknak köszönhetjük. Az árulás gyanújába keveredett maga Szuhomlinov hadügyminiszter is. Az oroszok sehogyan se tudták megérteni, hogy mi valamennyi — mindössze 16 — chiffre-kulcsukat megfejtették. Arra gondoltak tehát, hogy vétel útján szereztük meg mindeniket.

A háború kezdetén, midőn a harctereken még nem voltak összefüggő csatavonalak és a kémelhárítás sem működött olyan jól, mint a későbbi évek-

ben, a kémek is könnyebben tudtak egyik területről a másikra, egyik hadakozó féltől a másikhoz jutni. Később azonban, amikor már nagyobb gondot fordítottak a kémelhárításra, a kémeknek mindig újabb és újabb módokat kellett kieszelnőik, hogy az ellenséges arcvonal mögé kerülhessenek adatok szerzése végett. Jöttek mint katonaszökevények, mint ellenség elől menekülő polgárok, az ellenség által tönkretett kereskedők, koldusok, álhírlapírók, idegen érdekeket szolgáló vöröskeresztes ápolónők, a csatavonalat látogató szülők stb. A háborús színtársulatok tagjai között is voltak kémek, akik bejárták az arcvonalakat, sokat érintkeztek a katonákkal, altisztekkel és a tisztekkel, akik közül sokan jóhiszeműleg kimerítő magyarázatokkal szolgáltak katonai dolgok tekintetében.

Nicolai ezredes, a német fegyveres erő hírszerzőirodájának a főnöke azt állítja, hogy az oroszok 1913-ban megszerezték a németek keleti hadszíntéri felvonulási terveit, amit a franciákkal is közöltek. Ezek azonban ezt nem tartották valószínűnek, nem hitték el, hogy a németek kétarcvonalas háború esetén Kelet-Poroszországban oly csekély erőkkel óhajtják feltartóztatni az orosz tömegeket.

Ugyancsak Nicolai ezredes könyvében olvassuk azt az adatot, hogy halomra dőlt és teljesen csütörtököt mondott az oroszok igen jól megszervezett hírszerző- és kémiszolgálata akkor, amikor mozgóháború volt a keleti hadszíntéren, főként pedig akkor, amikor a középponti hatalmak seregtestei Oroszország területére nyomultak be. Ilyen esetekben az orosz hírszolgálat újjászervezése csak lassan indult meg.

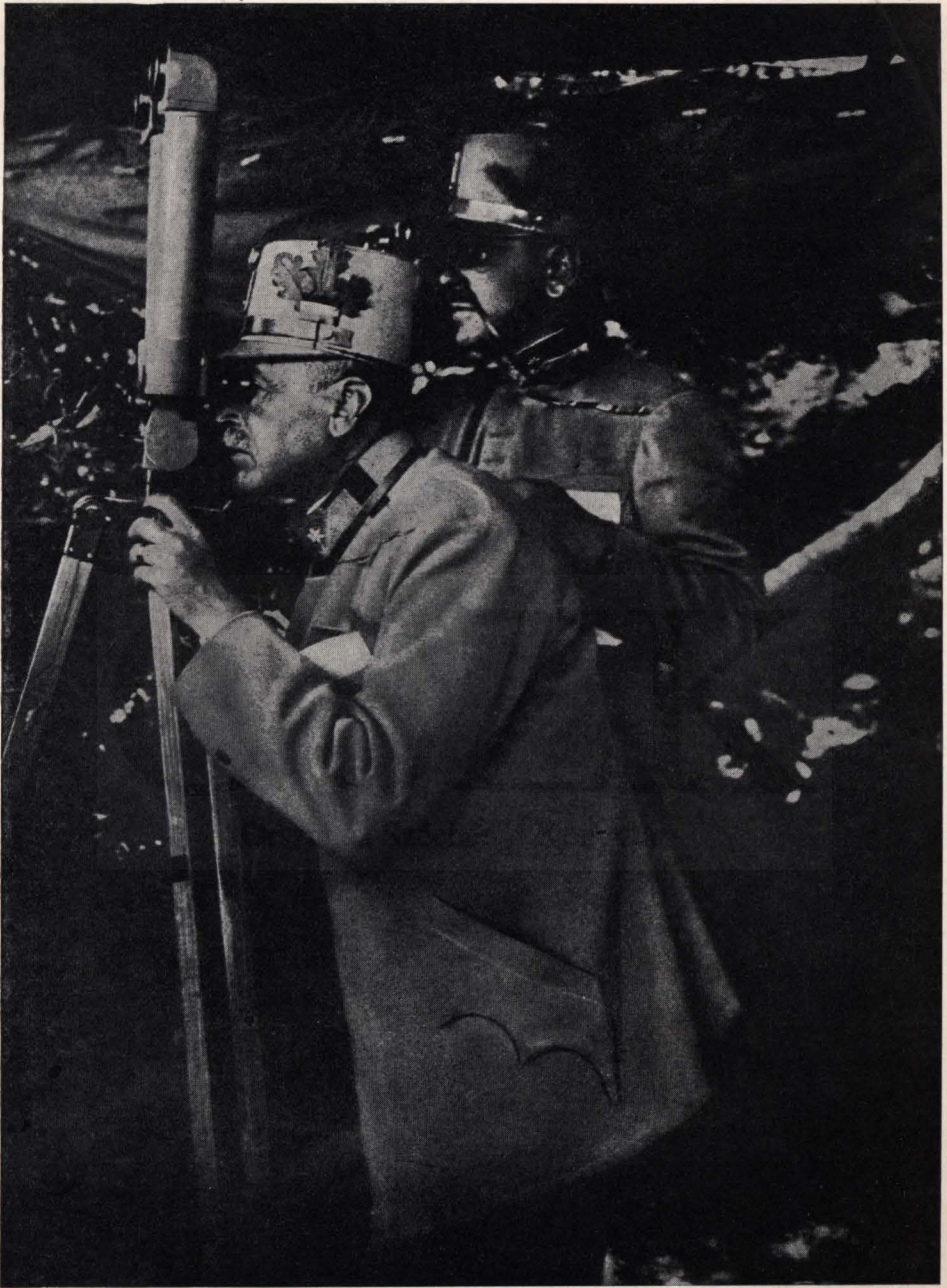
Általában azt állítják a szakértők, hogy a kémkedés és kémelhárítás sokkal könnyebben ment az orosz hadszíntéren, mint Franciaországban. Keleten, bizonyos tekintetben, kezdetleges állapotok uralkodtak.

Német tapasztalatok alapján még a következőket közölhetjük.

A német politikai hírszerzés hiányosságát bizonyítja, hogy a német kormány nem volt tudomása arról, hogy 1914 február havában, francia befolyás folytán, Oroszországban a háborús párt kerekedett felül, amely azután el is határozta a háborút.

A német katonai hírszerzőszolgálat már 1914 július 26-án megállapította, hogy Oroszországban az egész birodalom területén megkezdtek a hadikészülődést. Erre a német hadvezetőség elrendelte a fenyegető háborús veszedelem esetére meghatározott szigorított hírszerzést Oroszország ellen is. Az Oroszországból beérkező további hírek igazolták, hogy az orosz mozgósítás gőzerővel továbbfolyik. Július 31-én már azt jelentette egy német határmenti hírszerzőtisz, hogy Oroszország teljes erejével Németország ellen is mozgósít. És amikor a Franciaországból érkező hírek katonai rendszabályok életbeléptetését jelentették, vagyis, hogy július 30-án Franciaország határai védelmének ürügyén fegyveres erejének egy részét mozgósította, — július 31-én Németországban kihirdették a «fenyegető háborús veszedelem állapotát!»

Az orosz kémiszolgálat már békében igen sok titkos adatot szerzett meg a

Hadfy altábornagy és vezérkari főnöke, Balassa ezredes az orosz állásokat kémlelik.

középponti hatalmak irattáraiból. Zsákmányolt okmányokból kitűnt, hogy az orosz határmenti őrségek nagyon jól ismerték a német határrendőrség minden útvonalát.

A hadszíntér elegendő összetételű népességére nézve a német források a következőket jegyzik fel.

A háború elején a lakosság általában közönyös, vagy semleges volt. Ennek oka részben abban is rejlett, hogy a háború elején olyan területeken mentek végbe a hadműveletek, ahol lengyelek, vagy olyan nemzetiségű és fajú népek laktak, akiket az oroszok behódoltattak. A kémekül alkalmazott zsidók és a balti tartományok lakossága nem viseltetett ugyan rokonérzéssel a németek iránt, de általában véve ezek is semlegesek maradtak; később azonban csak a maguk hasznát, az üzletet keresték, ami oda vonzotta őket, ahol életszükségleteiket megtalálták. A pénz lett az Istenük, amiért is gyakran köpönyegforgatók voltak. A lengyelekre nézve megjegyzik, hogy ezek eleinte általában semlegesen viselkedtek. Később pedig, amikor Lengyelország felszabadulásának reménye felcsillant, megindult ugyan az önálló lengyel kém- és hírszerzőszolgálat megszervezése, de nem az oroszok, vagy a középponti hatalmak javára, hanem a lengyel érdekek előmozdítására; ez a hírszerzés azután inkább kereste az összeköttetést a külföldön élő lengyel honfitársakkal és az antanttal. Az északi arcvonal kémjeinek legtöbbször férfi és nő volt. Főként a lett nők váltak be igen jól az orosz kémiszolgálatban. A lettek tudtak németül, ami a német katonákat igen gyakran megtévesztette.

Az orosz nemzetiségű kémek általában véve a műveletlen elemek soráiból kerültek ki, akiknek működési köre szűk volt és csak alacsonyabbrendű feladatok végrehajtására voltak alkalmasok.

Nagy akadályai voltak a hírszerzésnek: a hadszíntér roppant nagy kiterjedése, gyér lakottsága, utakban való szegénysége és térszíni sajátossága.

Végül a németek is jobbára a hadifoglyok bemondásaiból merítették híryanagyukat, aminél azonban ugyancsak nehézségek támadtak, mert hiányoztak a kellőképpen képzett tolmácsok. A hadtestparancsnokságoknál csak 1915/16 telén, a hadosztályoknál pedig csak 1916-ban voltak tolmácsok alkalmazhatók.

A mesék világába tartozik, amint a németek írják, hogy a hadszíntér lakossága az oroszokat felgyújtott házakkal, harangozásokkal, szélmalom forgatásával és más hasonló eszközökkel és módokkal értesítette volna a német haderők mozgásairól.

Kétségen kívül igen nagy szerepet játszottak a hírszerzésben a hadifoglyok vallomásai. A német hadifoglyok azonban nem sokat árultak el, amiben az is szerepet játszott, hogy ezen a hadszíntéren a hadifoglyokat nem kényszerítették vallomásra oly körmönfont eljárásokkal, mint Franciaországban.

Szokásban volt az oroszok részéről az is, hogy a kémeket szinte tömegesen

hagyták vissza az általuk esetenként kiürített területeken. Ezeknek azonban nem igen volt meg a kellő képzettségük a hírszerzéshez és azután nem is eléggé gondosan válogatták meg az embereket, mert közülök sokan megadták magukat, mert örültek, hogy megszabadultak a háború szenvedéseitől és egyéb eshetőségeitől.

Az oroszok kémekül elég számmal alkalmaztak polgári egyéneket is, akikkel azonban ugyancsak kevés szerencsájük volt. Ezek a helyi ismeretekkel rendelkező emberek a csatavonalak között kisebb és nagyobb hézagokat teremtő nagy erdőségekben és mocsarak között surrantak át a német harc-vonalak mögé.

Orosz hadifoglyok kihallgatása.

1915-ben az oroszok már hivatalosan is beismerték, hogy hírszerzőszolgálatuk csütörtököt mondott. Ennélfogva kétszeres jelentőségre emelkedett számukra a semleges államokban működő hírszerző- és kém szervezetek által beszerzett híryanag. Hathatósan támogatta őket a francia és az angol hírszerzőszolgálat, amelyek a birtokukba jutott és az oroszokat érdeklő híryanagot a lehető leggyorsabban rendelkezésre bocsátották az orosz hadvezetőségnek. Ez az eljárás azokból az iratokból is kitűnt, amelyeket a németek esetenként a nyugati hadszíntéren zsákmányoltak.

Hatásos eszköznek bizonyult a kémek ellenében az, hogy a csatavonalak mögötti nagy természeti akadályokat alkotó folyóvizeket őrségekkel lezárták és a rajtuk átmenő forgalmat a legszigorúbban ellenőrizték. Ezt az eljárást

főként akkor alkalmazták, ha nagyobb hadműveletek előkészítését és megindítását titokban óhajtották tartani. A nagyobb folyóvizek közül megemlítjük főként a Visztulát, azután a Njement, a Bugot és mint ahogy már a Románia elleni hadműveleteknél is említettük, a Tiszát. Utóbbinak elzárása igen hathatósan bizonyult, minthogy az Erdélybe felvonuló osztrák-magyar és német erőket és ezek csoportosítását tökéletesen leplezni sikerült.

A kémelhárításnak Németországban való hatásos eszköze a szigorú határzárlat is volt. Ezt esetenként még Ausztria-Magyarországgal szemben is alkalmazta a német hadvezetőség, amikor német seregtesteknek egyik hadszíntérről a másikra való szállításáról volt szó. Ennek a határzárlatnak szigorú végrehajtása azonban idővel csökkent, ami a háború hosszú tartamának, a lakosság szabadsága korlátozása miatti ellenállásnak, a hatóságok lanyhaságának stb. volt következménye.

A kémelhárításnak és az ellenség megtévesztésének egy másik módja volt az, hogy az osztrák-magyar csatavonal megerősítésére szánt német erők legnagyobb részét eleinte Észak-Németországba szállították és innen vitték le délnek rendeltetési helyükre. Ennek az óvóintézkedésnek legnagyobb hasznát a szövetségesek a gorlice—tarnovi áttörésnél tapasztalták, mert az oroszok meglepése tökéletesen sikerült. Ez a siker, — írják a németek — nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a német és az osztrák-magyar hírszerzőszolgálat között szoros kapcsolat létesült. Ettől az időponttól kezdve ugyanis német hírszerzőtiszteket vezényeltek mindazokhoz az osztrák-magyar magasabb parancsnokságokhoz, amelyeknek kötelékében német csapatok is harcoltak. A vezényelt tisztetek mind olyanok voltak, akik a francia hadszíntéren már tapasztalatokat gyűjtöttek és ezeket igen jól voltak képesek értékesíteni.

Az orosz hadsereg háta mögé, a mögöttes országrészekre kiterjedő német kémkedés csak a semleges Norvégián és azután Svéd- és Finnországon át volt lehetséges. Az ekként szerzett hírek azonban a legtöbb esetben jelentéktelenekké váltak, mert a nagy távolság és a sok akadály miatt az adatok már későn érkeztek be Németországba. Ez a kémkedés, — írják a németek — egyetlen egy esetben sem derítette ki kellő időben az orosz hadsereg átcsoportosítását.

Igen nagy jelentőségre vergődött azonban a hírszerzés terén az orosz szikratáviratok felfogása. Ennek döntő jelentősége volt a tannenbergi és a mazuri diadalok kivívásában és még a későbbi hadműveletekben is. A siker nemcsak a németek ügyességének volt köszönhető, hanem az oroszok nemtörődömségének és könnyelműségének.

A keleti hadszíntéri másik szövetséges, Ausztria-Magyarország hírszerző- és kémiszolgálatának legnevezetesebb körülményei pedig nagyjában a következők voltak.

A mi hírszerzőszolgálatunk vezetősége is éppenúgy, mint a német, állandóan arról panaszkodott, hogy békében igen kevés volt az anyagi eszköze. Ez kétségtelenül igaz volt, ha figyelembe vesszük például az oroszok részére

rendelkezésre álló igen nagy összegeket. A mi fukarságunknak tulajdonítják részben azokat a balsikereket, amelyek a világháború elején Ausztria-Magyarország keleti hadszíntéri haderejét érték.

Ronge tábornok szerint : a háború elején az oroszok a hírszerzés terén felsőbbségben voltak velünk szemben. Általában jó értesüléseik voltak a középponti hatalmak csapatairól. Az állásháború folyamán azonban hírszerzőszolgálatuk a döntő pillanatokban nem állott hivatása magaslatán. Az oroszoknak elsősorban is a monarchia lakosságának soraiban rajongó nagyszláv híveik voltak, akik tüzes meggyőződésből kémkedtek nekik. Ezek az emberek jutalmazásra nem igen tartottak számot, legfeljebb annyi pénzt fogadtak el, mint amennyi költségeik fedezésére szükséges volt. Ezek a pán-szláv kémek százszázalékig megbízhatók voltak. Ennek a mostoha állapotnak oka abban is rejtett, hogy a magasabb polgári vezetőség nem támogatta kellőképpen a katonai hatóságok törekvéseit. A mi kémelhárító szerveink is elégtelenek voltak a ropant nagy arányokban alkalmazott orosz kémekkel szemben, amihez hozzájárult a helyi hatóságok közömbösége is.

A hadszíntér középső részén, Orosz-Lengyelország nyugati felében, a Visztula nagy hajlásában, amikor erről a területről 1914 augusztus havában kardcsapás nélkül kivonultak az oroszok, már békében előkészített igen jó tervek szerint megbízottakat hagytak hátra, mégpedig igen nagy számban. Ezek között orosz tisztviselők, templomszolgák, munkások, községi írnokok, Ochraha megbízottak stb.-ek voltak, akiknek kötelessége nemcsak a hírek és az ellenséges csapatokra vonatkozó adatok gyűjtése volt, hanem a lakosság ellenőrzése és megfigyelése is. Ezek az ügynökök a parasztságot is megfenyegették, hogyha az oroszok győzni fognak és visszatérnek, jaj lesz azoknak, akik szolgálatokat tettek az ellenségnek. Ez a szervezet hamis híreket is terjesztett a középponti hatalmak vereségeiről. És valóban megtörtént, hogy amikor 1914-ben ideiglenesen visszatértek erre a területre az orosz seregtettek, a visszahagyott megbízottak kibújtak odúikból és mindenkit elárultak. Ennek a kém szervezetnek kiirtása később csak nagy munka árán

Péknek öltözött orosz kém.

sikerült, mégpedig megfelelő ellenrendszabályok, kémelhárító szervek létesítése révén.

Kelet-Galíciára nézve megjegyzik, hogy amikor az első orosz felderítő- és hírszerzőosztagok betörték a határon át, az oroszbarát lakosság legott elárulta érzelmeit, amit tettekben is bőven kifejezésre juttatott. Az árulók között még városi polgármesterek is voltak. Valóban megdöbbentő ellenséges indulatú szervezeteknek jöttek akkor a nyomára. Igen kemény kézzel kellett belenyúlni a darázfészekbe; túsokat kellett szedni a községi előljárók és a papok soraiból. Utóbbiakra nézve jellemző volt, hogy 1916 elejéig: összesen 71 olyan pap menekült el az oroszokkal, akik bűnösöknek érezték magukat; 125 papot internáltak, 128-at elzártak, 25-öt pedig bírói eljárás alá vontak! Vagyis a lemergi, przemysli és stanislaui egyházmegyék papjainak több mint egynegyede szégyent vallott és gyanúba keveredett!

Amikor az oroszok 1914-ben bevonultak Lembergbe és itt maradtak 1915 június 20-ig, elég idejük volt ahhoz, hogy a már békében is elhelyezett kémeik, valamint az oroszbarát lakosság felhasználásával igen jól működő kémiszervezetet létesítsenek. Bevonulásuk után azonnal egy hírszerzőállomást szerveztek, amelyeknek vezetője Alexandrovics Alexandrov Sándor orosz csendőrkapitány lett, aki már békében a radzivilovi hasonló állomásnak volt a vezetője. A nehéz megélhetés is okozta azután azt, hogy a város lakosságából igen sokan jelentkeztek az oroszoknál kémiszolgálatra.

Halicban is sok oroszbarát ember lakott. Ezeknek vezetője az ottani görögkatolikus lelkész volt. Ez a szervezet volt állítólag oka annak a reánk nézve szerencsétlen kimenetelű harcoknak, amelyek e város körül zajlottak le 1914-ben.

Przemysl várában is voltak olyan titkos szervezetek, amelyekre az oroszok számíthattak. Már békében összeköttetést tartott ezekkel a varsói orosz hírszerzőiroda vezetője, a hírnévre vergődött Batjusin orosz ezredes. Amikor az oroszok hatalmába került a vár, számtalan férfi és nő jelentkezett kémkedésre az orosz parancsnokságnál.

A Kárpátokban a rutén lakosság általában jól ellátta hírekkel és adatokkal az oroszokat. A mindenütt jól járható hegyekben a nagy erdőségek is a kémek ide-oda való csatangelését tették lehetővé. Ez ellen alig lehetett védekezni, mert a terep lezárására csak igen csekély erők állottak rendelkezésre. Ungvárra nézve azt írják, hogy szinte melegágya volt a kémeknek; a városban nem volt meg az idegenek számára a bejelentési kötelezettség és a rendőrkapitánynak mindössze csak hat rendőre volt, akiket annyira elfoglaltak más ügyek, hogy a kémelhárításról szó sem lehetett! Ezt a szomorú állapotot csak a hadsereg-főparancsnokság volt képes megváltoztatni azzal, hogy erélyesen közbelépett és hamarosan olyan rendet teremtett, hogy rövid időn belül a városban gyors egymásutánban elfogták a kémeket.

Az 1914-i őszi hadműveletek folyamán a rutén lakosság teljességgel megbízhatatlannak bizonyult. E miatt sok baj érte a csapatokat, mert ha az

oroszk sikereket értek el, a rutének azonnal ezek pártjára állottak : kelepébe csalták osztagainkat és rá is lőttek a falukon átvonuló csapatainkra. Minden csapatunk, minden parancsnokságunk helyváltoztatását azonnal közölték az ellenséggel! A Szan-folyócska mellékén az oroszok rejtve távbeszélővonalakat telepítettek, hogy a szlávbarát elemekkel fenntarthassák az összeköttetést. Nem volt tehát alaptalan Auffenberg tábornoknak a lemergi csata után a szláv árulókra való célzással tett ez a megjegyzése : «A monarchia háborúját úgy készítették elő, hogy az már az első lövés előtt elveszett!»

A hírszerzőszolgálatra jelentkezett lengyelekre nézve megjegyzik, hogy eredményt felmutatni alig tudtak. Csalódtak a lengyelek felkelésében is. A lengyel légióknak a hírszerzőszolgálatban való szereplése sok kívánni valót

Kémgyanús orosz paraszt kihallgatása.

hagyott hátra. Sőt veszedelem keletkezett azáltal, hogy a Svájc-ból, Hollandiá-ból és Dániából a légiókba jelentkezettek között igen sok volt az orosz kém. Mivel pedig a legionáriusok legtöbbször álnév alatt szolgált, a kémek leálcázása igen nagy nehézségbe ütközött.

A háborús veszedelem beálltakor életbeléptetett szigorított hírszolgálat folyamán a mi hírszerzőirodánk természetesen több megbízottat és néhány megfigyelő tisztet küldött ki Oroszországba. De a mozgósítás elrendelésével bekövetkezett igen szigorú orosz határzárlat következtében ezek a megbízottak még Svédországon és Románián át sem voltak képesek bejutni Oroszországba. Sőt a már kintlévő megbízottaink közül többeket internáltak, sokakat elfogtak és hadifoglyoknak nyilvánítottak, konzulátusi tisztviselőink egy részét pedig hónapokon át fogva tartották ; a kémeink által feladott sürgönyök sem érkeztek be kellő időben, ami által adataik elavultak és csak

azok a hírek voltak használhatók, amelyeket megbízottaink a határok áttörése révén juttattak el hozzánk.

Ronge tábornok írja, hogy repülőink felderítése szerény és elégtelen volt, lovasságunk felderítése pedig csütörtököt mondott. Még 1914 augusztus 21-én is igen gyéren folytak be hírek. A Romániában elhelyezett megbízottaink hírei is kevésbé megbízhatók voltak. Mindezek pedig nagy bajoknak voltak kútforrásai, mert a háború elején az orosz hadseregek felvonulása és csoportosítása homályban volt. Ez volt oka az osztrák-magyar 3-ik hadsereg vereségének, amely előnyomulása közben igen nagy ellenséges túlerőre bukkant.

Kémgyanús papok bekísérése.

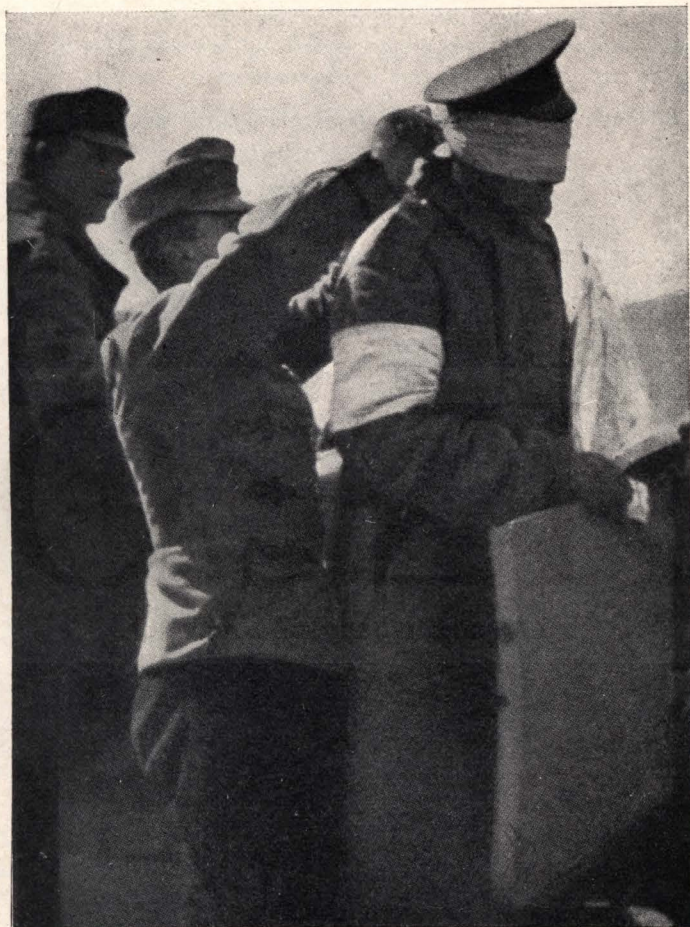
A hadműveletek megindulásával megjavultak a viszonyok, megszaporodtak a hírek, mert a kémek kissé szabadabban mozoghattak.

A hadifoglyok kihallgatásánál eleinte bajok mutatkoztak, mert nem volt meg a kellő gyakorlat. Ez csak lassan alakult ki.

1916-ban azonban hírszerzésünk már igen jól működött, mert pontosan megállapította az oroszok működését és csapataiknak elosztását. Ugyanekkor a kémek is már igen jó szolgálatokat tettek és megbízható híreket szolgáltatottak az orosz csapatmozdulatokról.

A mozgóharcban, amikor a seregtettek előre és hátra vonultak, a hírszerzésben természetesen zavarok keletkeztek és megszakadtak az összeköttetések a kintlevő megbízottakkal. Ezen a bajon a hírszerzőállomások úgy segítettek magukon, hogy mellékhírszerzőállomásokat létesítettek, amelyek

az oroszok előnyomulásakor kintmaradtak és maguk mellett elvonulni hagyták az ellenséget. Ezek igen veszélyes vállalkozások voltak. Közülük felemlítjük Göbel 4-ik hadseregbeli hadnagy vállalkozását, aki Lezajskban az oroszbarát lakosság között valóságos darázsfészekben végezte szolgálatát ; azután Teisinger Miksa 2-ik hadseregbeli dragonyos főhadnagyot, aki 50 emberével Rzszezsóv

Orosz hadikövet.

és a Szan közötti területen maradt vissza a végből, hogy a terepet felderítse, és hogy, ha alkalom kínálkozik, ártson is az ellenségnek. Feladatát igen jól oldotta meg.

1915-ben híre járt annak, hogy az oroszok kémeiket külön kémiskolákban képzik ki a lehető legalaposabban. Ez valóban bizonyult és minden orosz hadseregnél alakult egy ilyen iskola, amelyeknek vezetői vagy igen jól bevált hírszerzőtisztek, vagy vezérkari tisztek voltak. A czuhalei és a michalovszki

iskolákat különösen nagy gonddal vezették. De kiváló iskolák voltak még: Kaminiéc-Podolszkiában, Tarnopólban, Podvolocsiskában, Burcinban, Zbaracban és Kievben. Ezen iskolák hallgatóiból egynehányat el is fogtak nálunk. A német arcvonallal szemben a következő helyeken voltak kémiskolák: Dvinszkben, Rigában, Minszkben, Ljuzin-Peitnizyben, Jakobstadtban, Modonban, Kreuzbergben, Bogdaniban, Disznában, Barovkában, Molodecsnóban, Klembokiban, Karacsevben, Barescben és Szmolenszben.

Ezeknek az iskoláknak működésére nézve a következő epizódot említjük fel.

Minszk és Riga között volt egy nehezen biztosítható területrész. Csupa folyó, tó, mocsár és sűrű erdő. A mindkét oldalról való kémek kedvenc átkelési pontja volt ez a hely, melynek előnyeit az orosz hírszerzőtisztség igyekezett a maga javára biztosítani. Egész rendszert dolgozott ki erre a célra. Olyan emberek után kutatott, akik alkalmasaknak látszottak arra, hogy a német csatavonal mögött ügynökösködjenek.

A kiszemelteket egyenként vezettette nagy elővigyázatossággal maga elé, hogy nehéz vizsga alá vesse őket.

Mindeniknek beköttette a szemét s úgy kísértette egy üveges autóhoz, aminek az ajtaját csak kívülről lehetett kinyitni. Ez a kocsi azután egyenesen a hírszerzőiroda épületébe vitte a jelöltet, kinek csak a felvételi irodában oldották le szeméről a kötést.

Itt teljes egészében eléje tárták a kémkedés veszélyeit s csak akkor ítélték használhatónak, ha a hallottak ellenére sem mutatott félelmet. Ha az illető beleegyezett abba, hogy a kémkedés elnyerésére újabb vizsgálatoknak vesse alá magát, akkor az előbbihez hasonló módon egy magános kolostorba vitték. Az alkalmatlanok eltávolításánál is ilyenformán jártak el, úgyhogy ezek semmit sem tudtak elárulni az orosz kémiszolgálatról.

A kiválasztottakat gyors, de azért alapos kiképzésben részesítették. Egyenként helyezték el őket a kolostor celláiban s akárcsak az angoloknál, itt sem láthatta egyik sem a másikat.

Napközben valamennyien celláikban dolgoztak. Az oktatásukkal megbízott orosz tisztek gondoskodtak arról, hogy a feladataik megoldására szükséges összes elképzelhető módszereket a fejükbe verjék.

Bent a cellában alapos és mindenre kiterjedő oktatást kapott minden egyes jelölt a német csatavonal legújabb híreit illetőleg. Nagy súlyt fektettek arra, hogy ebben a tekintetben valamennyi tanítvány éppen olyan tájékozott legyen, mint a kémszervezet főnöke, vagy maga a vezérkar.

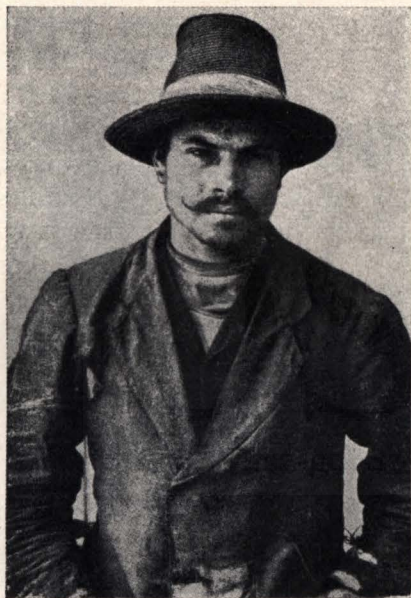
Meg kellett tanulniok, hogy a hadtápmegfigyelésekből következtessenek a fronton történtekekre és el tudják választani a magot a pelyvától. A cellalakók naponta csak egyszer mehettek friss levegőre s akkor is ügyelniök kellett arra, hogy ne találkozzanak össze 50—60 másik társukkal.

A tanult anyagot másnap reggelig pontosan fel kellett dolgozniok s el kellett készíteniök a szükséges térképeket és rajzokat is.

Szellemi képességeik, polgári foglalkozásuk és nyelvismereteik szerint állapították meg kiképeztesüket, hogy azután a legmegfelelőbb helyekre állíthassák őket.

A tanfolyam bevégeztével — többnyire egy hónap mulva — a már említett óvatos módon elszállították az új ügynököt. Ezzel azt érték el, hogy az az ellenség felől mindent tudott, ami feladata keresztülviteléhez szükséges volt, az orosz csatavonalról azonban semmit sem.

Elvitték a legelső állásokig, a nélkül hogy sejtette volna, hogy hol van. Kitéssékelték az autóból. Megmondták a feladatát s miután megmutatták, merre juthat el legkönnyebben az ellenséges állásokba, szélnekeresztették.

Orosz kémfűpusok.

Megijednie, vagy visszafordulnia nem volt tanácsos, mert az örök parancsot kaptak, hogy ez esetben leőljék.

Hogy azután hogyan talált jelentésével megint vissza a saját fajtájához, az már teljesen az ő dolga volt. Átlag minden második kémjök hurokra került, de ennek ellenére is csak úgy nyüzsögtek az ellenséges csatavonalak mögött. Hogy mekkora embertömeg állt erre a célra az oroszok rendelkezésére, az egy véletlen folytán világlott ki, aminek a jóvoltából a németek igen érzékeny csapást mérhettek reájok.

Történt, hogy egy katona többször megfigyelt egy polgári embert, aki mindig megakadályozta pórázon vezetett kutyáját abban, hogy az elvégezhesse a dolgát. Odament hát a ridegszívű kutyatulajdonoshoz, hogy megleckéztesse. De ekkor furcsa felfedezésre jutott. Az eb hátuljából ugyanis egy kis fém-

tokocska kandikált elő. A német azonnal rosszat sejtett és kutyástól együtt magával vitte a gyanús embert a kémelhárítókhoz, akik hamarosan kisütötték, hogy veszedelmes kémmel van dolguk, aki rendkívül vékony papírra írt fontos jelentéseit ily módon igyekezett átcsempészni megbízóihoz. A németek nem csaptak nagy lármát, hanem titokban nagy hajtóvadászatot tartottak a csatavonalon és a mögöttes részeken minden néven nevezendő kutyás és egyéb háziállatos polgári egyénre. Fáradozásaitak meglepő eredmény koronázta.

Külön érdekességei voltak az orosz hadvezetőségnek az úgynevezett robbantóiskolák (Sprengschulen). Ezeknek a hivatása az volt, hogy szabotázsok gyakorlására tanítsák ki az orosz katonákat. Erről a tervről a mi hadvezetőségünk már 1915-ben értesült. Nemsokára pedig megtudták azt is, hogy ezeknek az iskoláknak fővezetője Terechov ezredes. Ilyen iskolák voltak: Kiebben, Rigában és Minszkben, amelyek közül a minszki iskolát maga Terechov vezette. Az iskola hallgatói jobbára gonosztevőkből és a fegyházak lakóiból kerültek ki, akiknek kilátásba helyezték büntetésük elengedését vagy enyhítését és magas jutalmakat is. A kiképzés 14 napig tartott. Nemcsak a vasutak és ezek műépítményeinek elpusztítása volt a cél, hanem esetleg magasállású ellenséges vezető férfiak elpusztítása is. A vladimir-volinszki német hírszerzőállomás 1916-ban például azt jelentette, hogy ezeknek a robbantóembereknek egyik csoportját megbízták, hogy a német császár vonata ellen kövessenek el merényletet akkor, amikor az 1916 elején a csatavonal hosszában ide-oda utazgat. Elfogott emberek vallomásaiból kitudt, hogy a kievi iskolában a vizsgát Terechov tartotta meg, aki gyujtóbeszédet intézett hallgatóihoz, magasztalta önfeláldozásukat a nagy orosz haza irányában és ígért nekik kitüntetések és magas jutalmakat terveik sikeres végrehajtása esetén. Az embereket csupán törrel és robbantóanyagokkal felszerelten engedték útnak. Ha valaki ellenszegült, azt a Szibériába való száműzetéssel fenyegették meg. Ezek a vállalkozó szellemű, vakmerő fickók azonban nem nagy szerencsével működtek, mert már az első öt emberből alakított csoportjuk hurokra került. 1916 január havában újabb csoport jelent meg, amely már szerencsésebb volt annyiban, hogy átsurrant ugyan a mi vonalainkon, de a hadsereg kordonvonalán elfogták őket. Szőkevényeknek adták ki magukat és vallomásuk szerint eleség- és lövészervonatokat kellett volna felrobbantaniok. Elfogták a Rosyszce-i és Kovel-i pályaudvarok felrobbantására kiküldött csoportot is. A kovel—lublin—lucki vasútvonal ellen is terveztek merényletet 1916 tavaszán. Valamennyit megghiúsította a mi jól működő kémelhárításunk.

Hogy az orosz hadvezetőség mennyire megragadott minden alkalmat hírek szerzésére, az is bizonyítja, hogy a hadifoglyok soraiból is toborzott a maga számára kémekeket. Megvetendő egyének akadtak ezek soraiban is, akik így kívántak szabadulni a hadifogolytáborokból és azután hazájuk ellen vállalkoztak aljas cselekedetekre. Ilyenek leginkább a szláv nemzetiségű katonák közül kerültek ki. Ezeket is az orosz kémiskolákban képezték ki. A cseh legionáriusok közül is sokan kémszolgálatot teljesítettek Oroszország javára.

Az 1870/71-i német-francia háborúban szerepelt «francs-tireurs», szabad vadászok mintájára az orosz hadseregearancsnokság egyike olyan szabad csapatot szervezett, amelynek feladata volt: az ellenséges haderő kikémlése, távbeszélő- és távíróvonalak elpusztítása, szabotázs gyakorlása stb. Ilyen volt a Brojevics orosz alezredes által összeválogatott csapat, amely 1915-ben jutott a mi csatavonalunk mögé. Csapata eleinte 20 lovasított kozákból és 70 gyalogosból állott. Valamennyi jól felvegyverzett, vakon engedelmeskedő vakmerő legény volt. Eleinte a Pripjet-folyó forrásvidékén elterülő őserdőben és olyan falvakban húzták meg magukat ezek a katonák, amelyeknek lakói velük összefogtak. A csapat működését csakhamar észrevették nálunk és erélyes ellenrendszabályokat foganatosítottak ellene: hét menetzászlóaljából és egy kerékpáros-századból álló különítmény indult ellene, amely csakhamar

Orosz hadikövet kísérése.

el is fogta a csapat egyik részét a vezető tiszttel együtt. Ezután a főcsapat szétszéledt. A kézrekerült embereket kivégezték.

De még úgy is alkalmazták az oroszok katonakémeiket, hogy polgári ruhába öltöztették őket. Megtették azt is, hogy nőket bujtattak egyenruhába és küldtek át csatavonalaink mögé.

Sor került azután mindkét nembeli serdülő fiatalságra is. Visszavonulásaik alkalmával ugyanis az elhagyott területekről 9—14 éves fiúkat és leányokat vittek el azért, hogy őket előbb a csapatoknál könnyebb szolgálatokra, később pedig, műveltségi fokukhoz képest, kémiszolgálatra is alkalmazzák. Betanították őket arra, hogyha fogságba esnek, azt vallják, hogy menekülés közben elszakadtak szülőiktől, akiket most keresnek. A már kipróbált gyermekkémeiket orosz egyenruhába is öltöztették és a hírszerzésre kiküldött járőrök-höz osztották be őket a végből, hogyha netalán elfognák őket, adatokat

gyűjtsenek a mi arcvonalaink mögött. A mi katonáink ezeket a fiatalkorúakat szájalomból és jóhiszeműleg maguk mellé vették, etették és mindennel bőven ellátták. Megesett, hogy a mi katonáink még a térképoltvasásban is kioktatták ezeket a gyermekkémeket, akik közül sokan feltűnően értelmesekek voltak. Ugyanígy alkalmaztak az oroszok kiskorú romlott leányokat is, akik ravasz és nagyravágyó kémeknek bizonyultak. Az ellenük való védekezés akként történt, hogy betiltották a fiatalkorúak istápolását és azt, hogy ilyeneket a csapatok magukkal vigyenek. A megtörtént esetek közül Ronge ezeket említi fel. 1915 augusztus derekán Bucsacstól északra öt 10—14 éves olyan fiút

Eitel Frigyes porosz kir. herceg egy orosz hadifoglyot hallgat ki.

fogtak el, akik közül néhány még családi nevét sem tudta megmondani. 1915 végén Torkie mellett egy alig 12 éves olyan fiút fogtak el, aki előőrseinken akart átsurranni. Kitűnt, hogy teljesen árva és hogy az oroszok visszavonulásuk alkalmával először marhahajtsár gyanánt alkalmazták, később azonban mint kémeket előőrseinken át akartak tűzvonalunk mögé küldeni. 1915-ben Czernovic körül egy egész gyermekhad működött az oroszok szolgálatában. Valamennyit az orosz XXXII. hadtest hírszerzőirodája fogadta fel és képezte ki. A dvinszki orosz kémiskolában 1915-ben állítólag kétszáz 12—15 éves fiút képeztek ki kémszolgálatra az oroszok. A Czernovic körül ólálkodók közül elfogott egyik fiú töredelmesen be is vallotta az egész szervezet létezését és azt, hogy ezek a fiúk Bojanból Románián át jutottak a mi arcvonalunk mögé. Hogy fel

ne tűnjenek, földműveléshez szükséges eszközökkel látták el őket. És tényleg el is fogtak egy olyan fiút, akinek kezében sarló volt és aki az aratást nagyszzerűen mimelte közvetlenül elfogatása előtt. Ugyancsak 1915-ben a 43. osztrák Landwehr-gyaloghadosztálynál elfogtak két 17 éves suhancot, akiket az orosz II. hadseregpáncsnokságnál képeztek ki és küldöttek előre a mi csatavonalunk felé adatok gyűjtése végett. Elfogatásuk alkalmával azt állították, hogy munkát keresnek mint átfutók. Jelentkezésük alkalmával az orosz arcvonalból utánuk is löttek és három röppentyűt is a magasba bocsátottak, hogy az üldözés látszatát keltsék.

Kozma Miklós «Egy csapattiszt naplója 1914—18» című művében is foglalkozik a keleti hadszíntéri hírszerző- és kém szolgálattal. Egy időben ő is

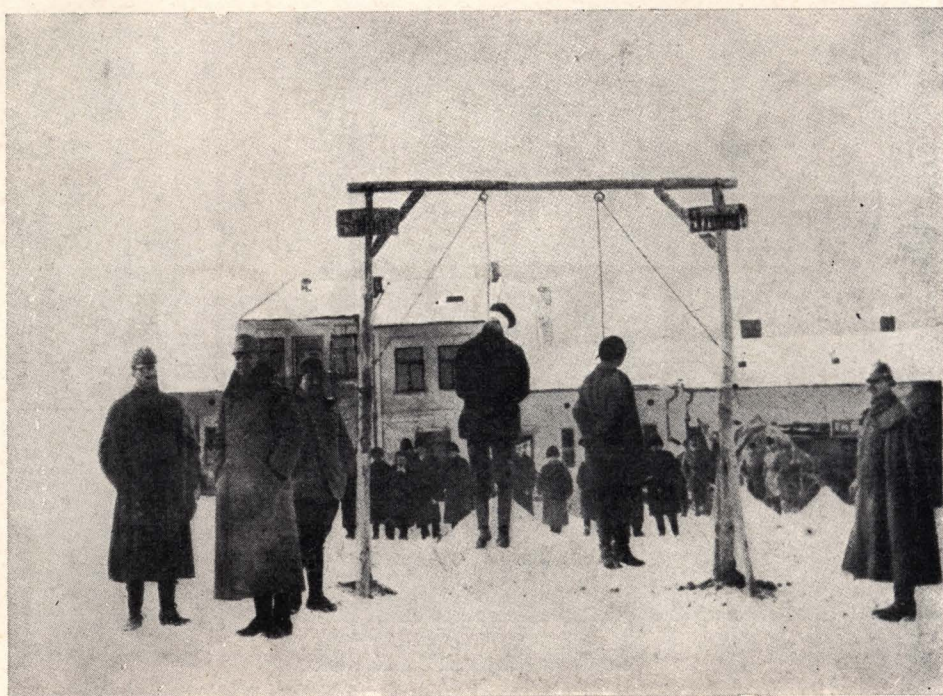
Orosz hadifoglyok bekísérése.

hírszerzőtisztje volt csapatának. Írja, hogy az oroszoknak saját területükön is hatalmasan kifejlesztett kém szervezetük volt. Az orosz kémek legtöbbször a beugratók gyalázatos szerepét is játszotta. Az orosz kém szolgálat minden eszközzel dolgozott és ezek alkalmazásánál semmitől sem riadt vissza és sohasem töprengedett. A szláv természet alkalmasabb a kémkedésre, mint bármely más nemzeté. Oroszország a titkos egyesületek hazája, ahol egész nemzedékek nevelkedtek fel állandó titkolódzás között. Az oroszországi ellenőrzés és a belső politikai kémrendszer, valamint az ez elől való óvatosság és elővigyázatosság volt a legkitűnőbb iskolája a háborús kémkedésnek.

Ugyanő jegyezte fel még a következő érdekes körülményeket.

«Az orosz taktikai kémkedés egyik kedvenc eljárása volt, hogy a visszavonulásnál erre a célra kiképezett katonakémek polgári ruhában az ellen-

séges csatavonal mögött maradtak, vagy egyenruhában elfogták magukat. Az orosz erre a célra már nyolc hónappal a háború előtt külön tiszti és legénységi kémkiképző iskolákat rendezett be. Az ezekben vezényelt katonákat rendszeresen kiképezték minden szükséges irányban. Rajzolás, megfigyelés, az ellenség szervezetének és egyenruhájának ismerete, a hírszerzés, a híryanagy gyűjtése és továbbítása alkották a tananyagot. A vizsga eredménye szerint a hallgatók jutalmakat kaptak és elő is léptek, majd pedig a csapatokhoz kerültek. Elindulásuk előtt azonban az illetékes kémtisztjük egy pópa által feleskette őket arra, hogy feladatukat híven teljesítik és hallgatni fognak. Munkájuk

Orosz kémek kivégzése.

sikere esetén előléptetést, pénzt és földet helyeztek kilátásba, viszont, ha nem dolgoztak komolyan, szigorú büntetést, a pópák pedig a másvilágon poklot ígértek nekik».

«A visszahagyott katonakémeken kívül igen sokszor gyermekeket és diákokat is kiküldöttek az oroszok. Ezeket nem kellett annyira féltetniök, mivel ők is tudták, hogy elfogatásuk esetén nem akasztják fel őket. Rendszerint igen bátran dolgoztak. 12—14 éves fiúk gyakran passzionátus kémek voltak és hihetetlenül élesen tudtak katonai dolgokat megfigyelni. Az oroszok, rövid iskolázás után, néha egész rajokat bocsátottak ki ilyen gyerekekből. A katona szereti a hozzá csatlakozó gyerekeket, apró szolgálatokat végeztet

velök és nem gyanakszik reájuk. Gyakran osztanak be gyerekeket az oroszok a megfigyelő- és felderítő-járőrökhöz is. A gyerek katonaruhája alatt ilyenkor polgári ruha van. Ha a járőr átjut a vonalon, jelentését a gyerek már polgári ruhában viszi vissza. A csapattal bolyongó fiúknak és sokszor már prostituált leánygyermeknek csapataink között való mászkálása és azok közelében való megtűrése a fenti tapasztalatok alapján most már a legszigorúbban tilos».

Kémgyanús paraszt bekísérése.

«A kémkedésnek egyik-másik fajtája, hogy egyes katonaképek elfogatják magukat és ha lehet, a vonatoknál osztatják be magukat, ahol azután mindent a legalkalmasabban megfigyelnek és azután visszaszöknek. Az ilyen munkásosztagban a legjobb, ha a fogolycsapatban hagyunk egy-két zsidót vagy lengyelt, ezeket könnyítésekkel a magunk számára megnyerjük és így megfigyeltetjük a fogolycsapatot. Nagyon kellett vigyázni nálunk az orosz fogóságba jutott, de onnan visszatérő monarchiabeli szláv katonákra».

«A taktikai kémkedésre használt kémeket a parancsnokságok «K» (kém) tisztjei küldik ki. Teljes bizonyossággal tudjuk, hogy melyik orosz parancs-

nokságnál ki a «K»-tisztt, hol lakik, ki jár hozzá stb. Ha odakerültünk, ahol ő működött, mindig tudtunk értékes adatokat kapni munkamétódusáról s hamarosan megismertük azt a módszert, amellyel dolgozott, valamint azokat a trükköket, amelyeket jelentései továbbításánál leginkább használt. Többé-kevésbé ismerjük az embereket is, akikkel együtt dolgozott».

Végül a következő esettel zárjuk le a keleti hadszíntéri hírszerző- és kém-szolgálat történetét.

Vízihordónak öltözött orosz kém.

szönhető, hanem annak is, hogy ebben az időben az oroszok hírszerzőszolgá-
lata tökéletesen csütörtököt mondott.

A csata után, amikor a középponti hatalmak seregtestei a megvert oroszok üldözése végett kelet felé előnyomultak, a csatatér átkutatására került a sor. Ez alkalommal, követvén az előírások határozványait, az egészségügyi katonák az elesett ellenséges katonák és tisztek ruháit is átkutatták, hogy ezek személy-azonosságát megállapítsák. Ez alkalommal az egyik elesett orosz szárnysegéd zsebében a következő szövegű távirat került elő:

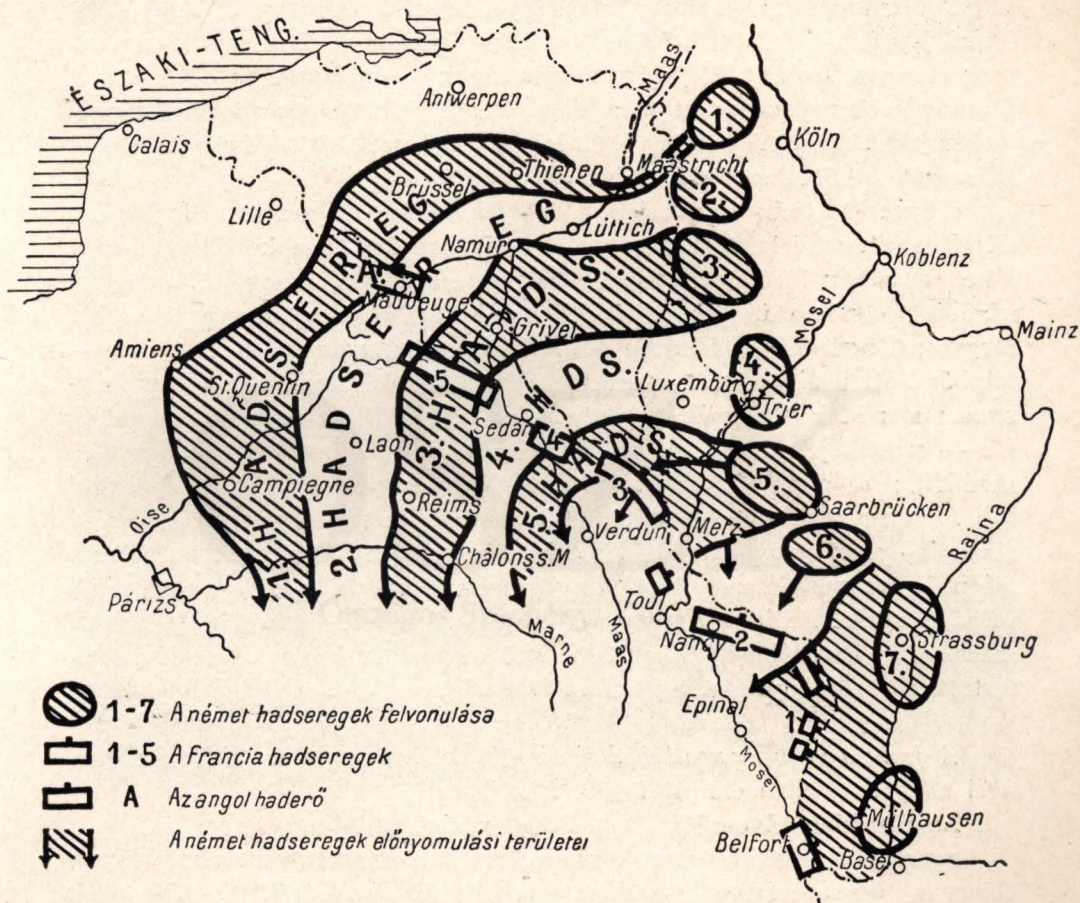
«Firma Deutsch Kraft kauft auf 500 Ballen Tuch, prima, 8 Wagon Ober-

Az 1914—1915-i nagy csa-
tákban igen sokat vesztett kö-
zépponti hatalmak közös ta-
nácskozás révén végül arra az
elhatározásra jutottak, hogy
főhadszíntérré a keleti had-
színteret teszik és az orosz
haderőket fogják visszaszorí-
tani. A hadműveleteket Nyu-
gat-Galíciában egy áttöréses
nagy csata révén óhajtották
megkezdeni. Az áttörés szín-
helyéül a Gorlice falu körüli
területet szemelték ki. A csa-
tában a főtámadást az osztrák-
magyar 4-ik és a német 11-ik
hadsereg hajtotta végre. Ezek-
kel szemben az orosz 3-ik had-
sereg állott.

A haditervet a legnagyobb
titokban tartották, ami sike-
rült is, mert az orosz hadve-
zetőség nem szerzett tudomást
a csata előkészületeiről, ami —
amint már előzőleg is említet-
tük — nemcsak a mi kémel-
hárításunk jóságának volt kö-

leder, 6 Wagon Sohlenleder, Abschluss längstens erster Mai, Direktor Ma-chales».

Mivel pedig az elesett katonáknál, főként pedig az elesett tisztelnél talált iratokat mindenkor a magasabb parancsnoksághoz kellett előterjeszteni, az orosz szárnysegéd iratai is az egyik osztrák-magyar magasabb parancsnoksághoz kerültek. A szöveg ismételt gondos átolvasása gyanút keltett és arra

A német hadseregek előnyomulása a Marne-ig 1914-ben.

engedett következtetni, hogy a beavatottak közül valaki elárulta a csata tervét és a végrehajtáshoz összpontosított erők mennyiségét. Az árulót tehát a beavatottak között kellett keresni.

A nyomozás megdöbbentő eredményre vezetett, mert megállapították, hogy abban a teremben, ahol a támadás terveit megbeszélték, egy mikrofon van elrejtve, amelynek huzalja, csaknem észrevétlenül, a parancsnokság egyik cseh származású századosához vezetett. A rejtély tehát megoldódott: ő hallgatta ki mikrofon segítségével a haditanácsot és ő közölte a hallottakat egy

krakkói kémekkel. Letartóztatásakor nem tagadta bűnösségét, sőt meg is nevezte büntetését. Mind a ketten akasztófára kerültek.

A talányszerű dolog magyarázata a következő volt.

Április végén éjjel egy galíciai zsidó állított be az orosz 3. hadsereg parancsnokságához és itt a hadseregpapancsnok szárnysegédjének átnyújtotta azt a sürgönyt, amelynek szövegét fentebb már ismertettük. A szárnysegéd a sürgöny szövegének elolvasása után nagyot nevetett és nem volt képes megérteni, hogy miért mutatta fel neki a zsidó a sürgönyt. Erre ez a következő magyarázattal szolgált. A sürgönyt egyik krakkói megbízottja küldötte, akivel ő már régebben összeköttetésben állott és aki már több ízben küldött neki jó kémjelentéseket. A sürgöny küldőjével megbeszélte titkos kulcs szerint a szövegnek a következő jelentősége van :

«Firma Deutsch» annyit jelent, hogy a szöveget németül kell olvasni ; «Kraft kauft» azt jelenti, hogy a sürgöny «Krakau»-ból (Krakkóból) való, mert a két szó végén lévő «ft» betűket csak megtévesztésből használta a sürgöny feladója ; «Ballen» üteget jelent, «prima» pedig «elsőrendű» vagyis «nehéz üteget» ; «Oberleder» — felsőbőr — alatt német hadosztályt, «Sohlenleder» — talpbőr alatt pedig osztrák-magyar hadosztályt kell érteni. «Abschluss längstens erster Mai» — vagyis az üzlet megkötésének időpontja legkésőbb május 1-e — szavak jelentősége pedig az, hogy a támadás legkésőbb május 1-én kezdődik ; «Direktor Machales» pedig «Főparancsnok Mackensen»-t jelent!

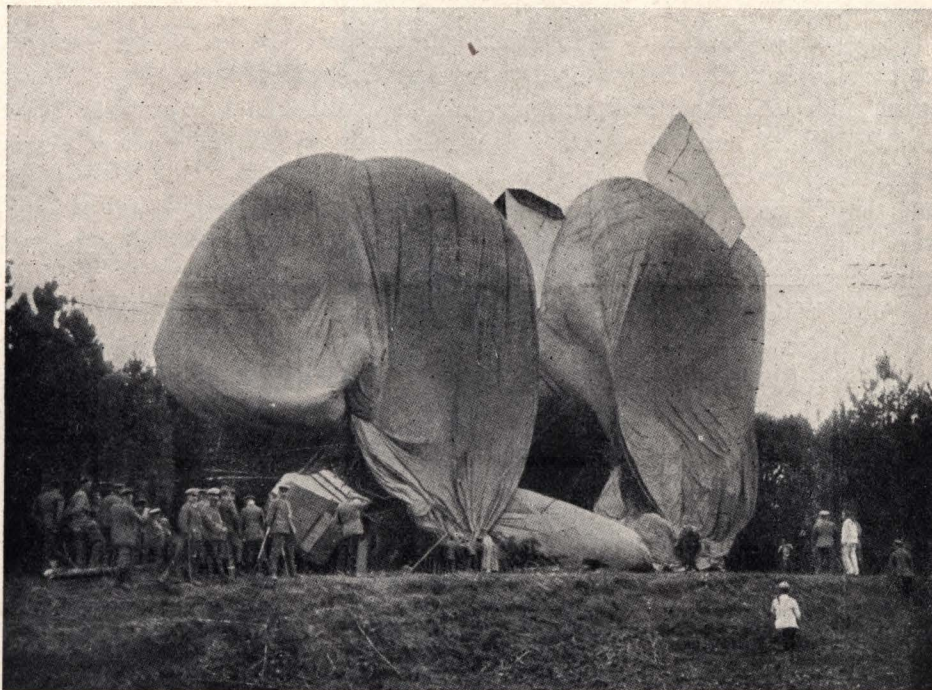
A szárnysegéd tökéletesen lehetetlennek tartotta, hogy az ellenség oly rövid idő alatt ilyen nagy haderőt lesz képes támadáshoz központosítani, mégpedig annyira észrevétlenül, hogy erről kémjeik útján eddig nem kaptak volna jelentést. Pedig a sürgöny valót mondott ; a zsidó értesülése jó helyről származott. De hiába esküdözött égre-földre, nem hittek neki és bolondnak tartották. A sürgönyt a szárnysegéd zsebre vágta és a zsidót szélnek eresztette.

A francia vagy nyugati hadszíntér világháborús 1914-ik évi hadi eseményei nagyon röviden ekként foglalhatók össze.

Az ellenfelek felvonulását a mellékelt vázlat mutatja.

1914 július végén a német kormányhoz hírek érkeztek francia haderőknek Givet és Namur városok vonalán tervezett felvonulásáról, továbbá arról, hogy egyrészt Franciaország és Anglia, másrészt Belgium között tárgyalások folynak az angol és a francia hadaknak Belgium területén át Németország elleni vonulásáról. Erre a németek augusztus 2-án ajánlatot tettek a belgáknak német haderőknek Belgiumon való békés átvonulására. Mivel azonban Belgium a válasza kitűzött határidőre életjelt nem adott, közte és Németország között is kiütött a háború. Ennek következményeként augusztus 4-én a németek átlépték a belga határt, áttörték a belga keleti várvonalat, megverték az ellenük felvonuló belga hadsereget és utána mind a hét német hadsereg, nagy balrakanyarodással, megrohanta a francia és az angol seregeteket. A nagy lendülettel végrehajtott német támadást az angol-francia haderők felfogni és

megállítani nem tudták. Sorozatos nagy csaták következtek, amelyek elvesztése után az angolok és a franciák a Marne-folyó mellékére visszavonultak. Itt bekövetkezett a döntő nagy csata, amelyet a németek a keleti hadszíntéri mostoha körülmények és egyéb surlódások miatt félbeszakítottak és visszavonultak az Aisne-folyócska északi partjára. Itt is nagy küzdelem keletkezett ismét, amelyben az egyesült angol-francia haderők a németek jobbszárnyát óhajtották megkerülni és szétrobbantani. A németek által kifejtett ellenhatás azonban létrehozta azt, hogy az ellenfelek kölcsönös egymás átkarolásához

Az «Alsace» nevű francia kormányozható léghajó pusztulása Rethelnél 1915. okt. 3-án.

fogtak, ami azt eredményezte, hogy végül is elérték az Északi-tenger partját. Ettől fogva a tengertől a svájci határig, 750 kilométer hosszú csatavonal keletkezett és kifejlődött az «állásháború», amelyben az antant-hatalmak a német védőállások áttörésére és a csatavonal felgyöngyölítésére törekedtek évek hosszú során át, de mind hiába.

Ez a küzdelem hozta létre leelőször a hírszerzésnek is eddig még sohasem ismert kifejlődését és különös módozatait, amelyek révén mindegyik fél bámulatraméltó kitartással arra törekedett, hogy ellenfele csatavonalának katonai tekintetéből fontos összes körülményeit a lehető legpontosabban megállapítsa.

A hírszerzés és kémkedés szakértői azt hangsúlyozzák, hogy az antant-hatalmaknál döntőjelentőségű az volt, hogy a katonai, politikai és gazdasági hírszerzés és kémkedés szálai egy közös központi vezetésben egyesültek. Ennek volt természetes következménye, hogy a hírszolgálat terén is bekövetkezett a középponti hatalmak teljes körülzárása és csak a semleges államokon, Svájcban, Hollandián, Dánián és Svédországon át maradtak nyitva igen keskeny rések. Olaszország és Románia már a háború kitörésekor sem számítottak a semleges államok közé, mert már a középponti hatalmak ellenségeinek táborához szítottak és csupán idő kérdése volt, hogy mikor rántanak kardot az antant-hatalmak mellett.

Az antant-hatalmak hírszerzőszolgálatukban bőséges anyagi eszközök felett rendelkeztek. Helyzetüket az is igen megkönnyítette, hogy Németország ellen előre megállapított és megosztott feladatokkal központiasan haladhattak előre. A munkamegosztás abban állott, hogy Anglia a német tengeri haderőre és a tengerpartok megfigyelésére és kikémlelésére fordította figyelmét, míg Francia- és Oroszország a német szárazföldi haderő részeit és ennek mindenrendű életmegnyilvánulását törekedett töviről-hegyire megállapítani és megfigyelni.

Már békében szolgálatot tettek a német haderő kikémlelésében azok az idegen tisztak is, akiket államaik a német hadseregben való szolgálatra vezényeltek német legfelsőbb engedély alapján. Ezek a tisztak, akik a német hadsereg különböző fegyvernemeinél végeztek tanulmányokat és gyűjtöttek katonai tapasztalatokat, akaratlanul is kémkedtek saját hazájuk számára akkor, mikor esetenként és hazatérésük után tapasztalataikról előljáró parancsnokságaiknak jelentéseket tettek.

Ugyancsak már békében melegágya volt a kémeknek Elzász-Lotharingia, amelynek francia anyanyelvű némethonos katonaköteles férfi lakosságát politikai okokból egész Németországban szétszórtan osztották be a különböző fegyvernemekhez. Amikor ezek a katonák tényleges szolgálati kötelezettségük letelte után visszatértek szülőföldjükre, a német fegyveres erő majdnem minden részéről felvilágosításokkal voltak képesek szolgálni azoknak a francia megbízottaknak, akik Elzász-Lotharingiában éltek.

A franciák a háborúban előszeretettel keresték kém- és hírszerzőszolgálatuk számára az elzásziakat, mert elsőbbséget is németül tudtak, és amikor akár mint szökevények, akár mint hadifoglyok a franciák kezére jutottak, — ha nem is alkalmazták őket a hírszerzésnek valamely fontosabb ágazatában, — azonnal a német hadifogolytáborokba osztották szét őket, hogy kihallgassák, kikémleljék az elfogott német katonákat. Ezek voltak némiképpen az úgynevezett «kényszerkémek», amelyeneket már Nagy Frigyes és I. Napoleon is alkalmaztak háborúikban.

Köztudomású volt, hogy egész Németországot behálózták a franciák kémei, és pedig mint gyárigazgatók, nyelvtanárok, tolmácsok, kereskedők, táncosnők, mannequinek, hadianyaggyári munkások stb. Sőt német állami

szolgálatban is elhelyezkedtek ott, ahol ennek szükségét látták. Erre nézve is már előző fejezeteinkben elegendő példát szolgáltatunk olvasóközönségünknek.

A francia háborús kémkedés elsőrendű előkészítését bizonyítják a határmenti francia falvak anyakönyveiben talált feljegyzések is, ahol a katonai parancsnokságok megjelölték azokat a kémekké kiképezett egyéneket, akiknek mozgósítás esetén vissza kellett maradniok községeikben hírszerzés végett. Az így alaposan előkészített kémszervezettel a háború első részében a német titkos rendőrség sem tudott megbirkózni.

Amíg az Északamerikai Egyesült Államok semlegesek maradtak, addig az antant szívesen alkalmazott kémkedésre és hírszerzésre amerikai honpolgárokat is. Így azután nem csoda, hogy a középponti hatalmak csatavonalainak hátában és ezeknek mögöttes országaiban szinte hemzsegték a kémek.

A francia hírszerzőszolgálat merészségének és elszántságának példája a következő eset is. Az elszász-lotharingiai német rendőrség feladata a kémelhárítás is volt. Ez tehát, a vezetés érdekében, a hadseregparancsnokságokhoz biztosokat osztott be. Ezek a biztosok jó szolgálatokat végeztek, mert tudtak franciául és ismerték a franciák kémszervezeteit. És még ezek soraiba is beférköztek a franciák ügynökei, mert — amint írják — a német nagy főhadiszálláson a háború egész tartama alatt alkalmazott egyik ilyen biztos összeköttetésben állott a francia hírszerzőszolgálattal és magatartásával gyanút sohasem keltett! Ez az egyén a háború után francia állami szolgálatba lépett!

Franciaországban a rendőrség nemcsak a kémelhárításban, hanem a

Nicolai német ezredes a német nagyvezérkar hírszerzőirodájának főnöke.

kémkedésben is résztvett és ezt minden alkalommal hathatósan támogatta. A francia rendőrtisztek mindegyike járatos volt a kémiszolgálat lényegében. Franciaországban a háborús kémelhárítás nem ütközött akadályokba, mert a francia nép, erős hazafias érzése folytán, a németekkel minden összeköttetést megszakított és senki sem volt hajlandó elárulni harcbanduló nemzetét. Azt írják, hogy «A francia nemzetnevelés, amely messze elől vezet a többi nemzetek között, hathatós segítséget jelentett a francia kémhálózat kiépítésében. Minden francia elsősorban is francia, és csak azután lehet őt más szempontok szerint osztályozni. Ebből következik, — és a háború alatt be is bizonyosodott — hogy minden francia egyúttal az ellenség árulója is volt. De ez magyarázza meg azt a tényt is, hogy a francia kémek bátran, mint nemzeti ügyük vértanúi mentek a halálba; agyonlövésük alkalmával még az asszonyok sem engedték szemeiket bekötötni és a «Vive la France» kiáltással a veszthelyen maguk vezényelték a «Feuer» vezényszót a katonáknak!» — Később azonban némileg megváltoztak a viszonyok, mert a franciák között is akadtak itt-ott árulók, főként azok között, akiknek hazafias érzése aláhanyatlott. De amíg ez bekövetkezett, addig Németországban például a hazaárulásért törvényesen elítéltek száma már harmincra rúgott!

Csütörtököt mondott az antant kémiszolgálata néhány fontos német katonai titok felderítésében. Így például titokban maradtak: a háború kezdetén a német felvonulás, a német nehéz mozsarak és a messzehordó ágyúk szerkezetére vonatkozó adatok. Előbbiek voltak titka annak, hogy a belga-francia hadszíntéri német jobbszárny oly meglepően gyorsan tudott előrejutni Belgiumban. Ez a gyors előnyomulás egyszersmind halomra döntötte a franciák kém szervezetét is. Csak a balszárnyon, Elzászban, ahová eleinte bejutottak a francia seregtestek, sikerült a francia hírszerzőszolgálatnak némi eredményt felmutatni. Itt, előkészített lajstromok alapján, elhurcolták Franciaországba a németbarát lakosságot is. De szép számmal akadtak olyanok, akik a franciák pártjára állottak és ezeknek teljesítettek kémiszolgálatot. Ez volt azután később oka annak, hogy a német hadvezetőség betiltotta az elzásziak alkalmazását olyan katonai vagy polgári hatóságoknál és parancsnokságoknál, ahol fontos dolgokba esetleg bepillanthattak volna.

Miként az oroszoknak, úgy a franciáknak is az volt a szokásuk, hogy visszavonulásaik alkalmával szándékosan kémkedés végett katonákat hagytak vissza és ha ezek nem estek hadifogságba, akkor őket, valamint a németek által megszállott francia területek hadköteles ifjúságát, Belgiumon és Hollandián keresztül csempészték át a határokon. Ez úton is értékes híryanag birtokába jutott a francia hadvezetőség. 1914-ben például megesett a Recroi körüli erdőkben, hogy igen sok francia katona elrejtőzött, akiket csak november végén sikerült összefogdosni. Signy le Petitnél a németek 2 francia tisztet, 223 katonát és 4 angol katonát fogtak el teljes felszereléssel. Csoda, hogy ezek nem követtek el merényletet a német császár ellen, aki igen sokszor ment át gépkocsin ezen a vidéken.

Bekanntmachung.

Die deutsche Militärbehörde hat heute in Hénin-Liétard zwei französische Offiziere namens

Paul Théry und Eric Beutom

erschießen lassen, die, nachdem sie sich während mehrerer Wochen in Douai versteckt hielten, versucht haben, in Frauenkleidung die deutschen Linien zu durchschreiten. Die deutsche Militärverwaltung sieht sich genötigt, erneut die Aufmerksamkeit der Bevölkerung auf den Artikel 6 des Auftrufs zu lenken, der folgendermaßen lautet:

Jeder Offizier oder feindliche Soldat, der im Kampfgebiet oder hinter den deutschen Linien ohne Uniform in Zivilkleidung angetroffen wird, muß als Spion angesehen werden und wird als solcher behandelt. Derjenige, der ihm diese Kleider verschafft hat sowie alle diejenigen, die von der Tatsache Kenntnis gehabt und sie den deutschen Behörden nicht angezeigt haben, werden als Mitwisser bestraft.

Dieser Artikel wird dagegen nicht auf Personen angewandt werden, die von einer solchen Tatsache Kenntnis gehabt und der deutschen Militärbehörde bis zum 16. Januar 1915 hiervon Mitteilung gemacht haben.

den 7. Januar 1915.

Der Oberbefehlshaber der Armee.

AVIS

L'Autorité Militaire Allemande a fait fusiller, aujourd'hui, à Hénin-Liétard, deux Officiers Français, les nommés :

Paul THÉRY & Eric BEUTOM

qui, cachés pendant plusieurs semaines à Douai, déguisés en femmes, ont essayé de franchir les lignes allemandes.

Le Gouvernement Militaire Allemand se voit forcé d'attirer, une fois de plus, l'attention du public sur l'article VI. de la Proclamation qui est ainsi conçu :

Tout Officier ou Soldat ennemi rencontré sur le théâtre des opérations ou en arrière des troupes allemandes, ayant quitté son uniforme et revêtu des habits civils, sera considéré comme espion et traité comme tel. La personne qui aura fourni lesdits habits ainsi que les personnes qui, ayant connu le fait, n'auront pas avisé les Autorités Militaires, seront punies comme complices.

Cet article ne sera cependant pas appliqué aux personnes qui, ayant eu connaissance d'un fait dont il est fait mention dans l'article précité, en auront informé l'Autorité Militaire Allemande, jusqu'au **Samedi 16 Janvier 1915.**

Le 7 Janvier 1915

Le Général Commandant l'Armée.

Két kémkedő francia tiszt agyonlövésére vonatkozó német hirdetmény.

A franciáknak új hírszerző módozatokról kellett gondoskodniok ott, ahol a németek francia területen állottak és ahol természetesen ki is irtották a francia kémhálózatot. Szükséges volt ez az állásháború természete folytán is, amely lehetetlenné tette, hogy a francia kémek a föld felületén jussanak el a német állások hátába és így keressenek összeköttetést a megszállott területek francia lakosságával. Ezek a körülmények váltották ki a repülőgépek nagyarányú alkalmazását a hírszerzőszolgálatban, amely gépek elsiklottak a

Hivert ezredes, a francia Deuxième Bureau főnöke.

német csatavonalak felett és ott szállottak le, ahol a francia hírszerzőszolgálatnak megbízottai voltak. Ezeknek a merész vállalkozásoknak közelebbi részleteit későbbi fejezetben fogja megtalálni az olvasó.

A belga polgári lakoságnak az antant javára szolgáló közreműködését a kém- és hírszerzőszolgálatban ugyancsak egy másik fejezetünkben, a semleges államok szereplésének leírásánál fogjuk megismertetni.

Az angolok kém- és hírszerzőszolgálatára nézve már abban a fejezetben mondtunk el egyet-mást, amelyben a világháborút megelőző évtizedek kémkedéséről és hírszerzéséről volt szó. Most csak azt óhajtjuk hangsúlyozni, hogy az angol titkos szol-

gálat páratlan a maga nemében. Azt írják róla, hogy a szovjet GPU-ja, a németek Nachrichtendienst-je és a fasiszták OVRA-ja együttvéve sem érnek fel a szigetország kémszervezetével, az «Intelligence Service»-el. Az angolok már régen tisztában voltak azzal, hogy a jó hírszolgálat értékesebb, mint egy-egy jól felszerelt és vitéz hadsereg! Angliában például a sajtó és a hatóságok valósággal ránevelték a közönséget arra, hogy a hazáért kémkedni nagy tisztesség!

Németországban csak a nagyvezérkar volt megingathatatlan tudatában annak, hogy háború lesz. A német népnek semmit sem árultak el a készülő

veszedelemből, ami az ellenséges hírszerzés és kémkedés fokozódásából napról-napra bizonyosabbá vált. Ezzel ellentétben az antantnál már békében szinte uszítottak a németek ellen és óva intettek mindenkit a németek kémkedésétől.

Az antant kémkedése egyik leghatalmasabb eszköze volt a politikának, míg Németországban a hírszerzőszolgálatot tisztán a hadsereg egyik szolgálati ágazatának tartották, amelyet a politikai tényezők nemhogy támogattak, hanem bizonyos fokban ellenérzéssel szemléltek.

A háború kitörésekor Németország hírszerző és kém szolgálata csak Orosz- és Franciaország ellenében volt tökéletes; Anglia ellen még nem volt meg, mert nem volt hozzá pénze; Amerikáról és a semleges államokról pedig még szó sem esett. Így is az erők teljes megfeszítésére volt szükség, hogy Orosz- és Franciaország körülményeit kifürkésszék.

Szinte dicsekszik a német hadvezetőség azzal, hogy a német hírszerzőszolgálat, az anyagi eszközök elégtelensége ellenére is, meg tudta állapítani Németország ellenségeinek szándékait, erőviszonyait, felszerelését stb.

Németországban a háború kitörésekor az emberek egész tömege jelentkezett kémszolgálatra. Ezeknek legnagyobb része azonban tökéletesen alkalmatlan volt erre a szolgálatra. E mellett igen sokan maguk szakállára is űzték a kémkedés mesterségét.

Érdekes megállapítás Nicolai ezredes könyvében az, hogy a német hadseregben a háború kezdetén nem nagy jelentőséget tulajdonítottak a seregtestek parancsnokságaihoz beosztott hírszerzőtiszteknek; volt olyan hadseregparancsnokság, amely hírszerzőtisztjét visszahagyta, mint fölösleges terhet. Eleinte ezeket a tiszteket sehol sem alkalmazták hivatásuknak megfelelőleg. A kémeknek sem tulajdonítottak nagy jelentőséget.

Sir Reginald Hall tengernagy, az angol «Secret service» «Special Department»-jának főnöke.

Hibának ismerik el Németországban azt, hogy a közvéleménynek a sajtó útján való irányítására eleinte semmiféle intézkedést nem tettek.

Ugyanilyen a vélemény arra nézve is, hogy a háború kitörésekor elmulasztották egységes központi vezetés alá fogni a hírszerzőszolgálatot. Azt hitték, hogy a háború tisztán csak katonai művelet és így a katonai hírszerzés magára maradt. Németországban, mint a nagyhatalmak tekintélyes gyarmatokkal is rendelkező számottévő tényezőjénél, sohasem esett szó a katonai, politikai és gazdasági hírszerzés egységes működéséről, még kevésbé az úgynevezett világhírszolgálatról (Welt-Nachrichtendienst).

Németországban a mögöttes országban a kémelhárítás a visszamaradt magasabb parancsnokságok feladata volt. Ez azonban hatálytalan volt eleinte, mert hiányzott az egységes vezetés. A békebeli vezetőség elvonult a harc-térre, tehát sehol sem maradtak vissza szakképzett emberek, hanem csak a helyi hatóságok hozzá nem értő egyénei. Eleinte csak nyilvános hirdetések figyelmeztették a közönséget a kémek ártalmas munkájára. Ennek azután igen sajnálatos következménye az úgynevezett «Spionitis» volt, ami abban a rémlátásban nyilvánult meg, hogy mindenkiben kémeket sejtettek és azonnal tüzet kiáltottak! Ez a rémlátás sok bajnak volt okozója. Végül is a kémelhárítást is a nagyvezérkar hírszerzőirodájának főnökére bízta, aki jó messze, a hadszíntéren tartózkodott!

Nézeteltérésekre vezetett és folyton nagyobbodó szakadékokat idézett elő a német katonai és politikai vezetőség között az, hogy a katonai hírszerzőszolgálat nyakába varrták a nyilvános sajtó ellenőrzését és a mögöttes ország-részek lakosságának felvilágosítását. Mert amíg a politikai tényezők az antantnál a megértés tényezőit vélték felismerni, és így hittek a megegyezéses béke lehetőségében, addig a katonai hírszerzés sohasem állapította ezt meg, hanem ellenkezőleg azt, hogy az antantnál rendíthetetlenül a kitarásra buzdítottak és a legerélyesebb eszközöktől sem riadtak vissza, ha lázongások, háborús kimerültség, elernyedés és egyéb bomlasztó jelek mutatkoztak. Az antantnak ez a szigorú eljárása minden időkre és mindenki számára követendő példa lehet!

A franciáknak a háború elején a hírszerzőszolgálatban való felsőbbtségét az biztosította, hogy már békében egész Franciaország területén megvolt a képzett személyzetük és az ezek által alkotott kémelhárító-szolgálat. De ennek ellenére az is igaz, hogy 1915 elején a német kémelhárító-szolgálat már azzal dicsekedhetett, hogy a német haderők által megszállott francia területeken az ellenséges kémszervezeteket már ártalmatlanná tette.

Érdekes esetről számol be az egyik német szakkönyv, amikor azt írja, hogy az óvórendszabályok ellenére is megesett, hogy külföldiek a német főhadiszállás helyiségeibe bejutottak. Egy amerikai újságíró ugyanis minden igazolóokmány nélkül és a nélkül, hogy bárki is feltartóztatta volna, váratlanul betoppant a német hírszerzőiroda főnökének a szobájába!

Az Elzászban hadakozó német balszárnyat a francia anyanyelvű lakosság

ellenérzésén felül még Svájc felől is fenyegette veszedelem. Bár Elzász-Lotharingia hatóságait a kémelhárítás tekintetében a német hadvezetőség utasításokkal kellőképpen ellátta, igen nehéz volt megakadályozni a Svájcból irányított francia támadó kémkedést. A háború alatt az elzászi hadszíntér és Svájc között nagyarányú kémkedés folyt annak ellenére, hogy a svájci-német határ hosszában egy drótkerítést építettek és bár a Bódeni-tó is védelmet nyújtott, mint természeti akadály. A kémkedés megakadályozása már azért is nehéz volt, mert a határaikkal egymásba ütköző délnémet négy állam vezetőségének összehangzóan kellett volna működni mindenkor, amit nem mindig sikerült elég gyorsan létrehozni.

A német balszárny francia területre jutott része pedig belekerült a franciák szinte tökéletesen megalkotott kém szervezetébe. Itt minden francia

Kémkedő serdülő belga fiúk kihallgatása.

állami alkalmazott a hírszerzés szolgálatában állott, így a mező- és határőrök, a falusi levélhordók, a folyamőrök, az útkaparók, az erdőkerülők stb. Az egész vidéket a franciák 122 szelvényre osztották, amelyek közül a határhoz közelállókban sűrűbben voltak alkalmazásban a hírszerzésre is szánt tisztviselők. Ekként, 1910 óta, valóságos hazai vagy szülőföldi hírszerzőszolgálat (Heimatsnachrichtendienst) alakult ki arra az esetre, ha Franciaország is hadszíntérré változna. Amint a németek előnyomulásuk alkalmával hatalmukba kerítették ezeknek a megbízottaknak iratait, értékes anyag bukkant elő, nevezetesen az alkalmazott kémek névsorai. A névsorokba foglalt kémeket a németek elfogták és Németországba szállították, még mielőtt bajt okozhattak volna. A lajstromokban azonban olyanok nevei is szerepeltek, akik Luxemburgban és Belgiumban működtek és akikkel az összeköttetést már békében begyakorolt postagalambokkal tartották fenn. Sedan várának összes posta-

galambjait már békében begyakorolták Luxemburg és Belgium felé. Már jóval a háború előtt összeköttetésben állott például a luxemburgi vasúti hivatal főnöke és a brüsszeli hírszerzőállomás vezetője a francia hírszerzőiroda főnökével, Dupont ezredessel.

BEKANNTMACHUNG

Am 24. August wurden gegen 11 Uhr vormittags durch 2 françoese Flieger mittels Flugzeug zwei Spione in der Naeh von Aubigny abgesetzt. Beide sind ergriffen und am 31.8 durch feldkriegsgerichtliches Urteil wegen Kriegsverrats zum Tode verurteilt. Das Urteil ist am 1.9.15 durch Erschiessen vollstreckt worden.

Charleville, den 5. September 1915.

Der Etappen Kommandant,

ANDRÉ

Hauptmann.

AVIS

Le 24 août, deux aviateurs français déposèrent, vers 11 heures du matin, au moyen de leurs avions, deux espions à proximité d'Aubigny. Tous deux ont été saisis et condamnés, le 31 août, par le tribunal de guerre, pour trahison en temps de guerre, à la peine de mort.

En exécution de ce jugement, ils ont été fusillés au matin du 1er septembre.

Charleville, le 5 septembre 1915.

Le Commandant d'Etape,

ANDRÉ

Hauptmann.

Kriegsdrucker, Leipzig, No. 1. ANZ. 1915, No. 10. 1. 1915, 27.

Francia kémek agyonlövésére vonatkozó német hirdetés.

A már többször idézett Nicolai német ezredes könyvéből vesszük még a következő adatokat.

A belga lakosság ellátására alakult spanyol-amerikai segítő egyesület önkéntelenül is az antant hírszerzőszolgálatába szegődött, mert szabadon

járván a megszállott belga területeken, sokat látott és hallott, amit azután Hollandiába való visszatérése után közölt is az antant-hírszerző szerveivel. A templomokban is gyülekeztek a belga németellenes elemek; a papok is résztvettek a kémkedésben és a hírszerzésben, és pedig nemcsak Belgiumban, hanem Franciaországban is. A nyugati hadszíntéren felfedezett egyetlen titkos ellenséges rádióleadóállomás egy flandriai lelkész házában volt, amely állomást egy fiatal leány oly ügyesen kezelt, hogy lehetetlen volt megállapítani bűnösségét. A francia lakosságból inkább az internacionális kapcsolatokkal bíró elemek voltak megszerezhetőek a német hírszerzés számára. Kiváló példája ennek, és annak is, hogy a német hadvezetőség hírszerzőszolgálatára még a legsúlyosabb körülmények között is minő jól működött, az, hogy amikor a németek messzehordó ágyúikkal Párizst lőtték, az eredményt már 24 óra múlva pontosan megtudták. Ezen a révén tehát titkos tűzérési tűzvezetés jött létre. A vallok, furfangos természetüknél fogva, igen jó szolgálatokat tettek a németeknek is; a flamandok nem igen vállalkoztak kémiszolgálatokra, bár rokonzással viseltettek a németek iránt; a belga asszonyok soha semmiféle körülmények között nem állottak be a német hírszerzőszolgálatba.

Sir George Macdonogh tábornok, az angol hírszerzőiroda főnöke.

Kellő időben értesültek a központi hatalmak az Egyesült Államok el nem maradható beavatkozásáról is. Az amerikai csapatok hajóraszállását a haditengerészet hírszerzői jelezték s a két első amerikai hadosztálynak francia földön történt partraszállását két nap múlva már tudták a mieink s a németek is, mégpedig ügynökök jelentése alapján.

Valósággal rekord-teljesítménynek mondható az a jelentés, amelyet a németek 1918 tavaszán, Párizs ellen fordított messzelövő ágyújuk hatásáról kaptak. Mint tudjuk, ezek a legújabb gyártmányú s minden eddiginél messzebb

lövő ágyúk Laon tájáról, vagyis 125 kilométernyire működtek a francia főváros ellen. Természetesen nagyon fontos feladat volt a lövőelemek pontos ellenőrzése, amit a repülők nem végezhettek el, mert a francia elhárító ágyúk hatását kikerülendő, nagyon magasra kellett volna szállaniok, onnan pedig már nem láthattak volna eleget. Magában a városban kellett tehát megbízható megfigyelőről gondoskodni. Ez meg is történt s a németek 24 órával az első lövés után — tehát a temérdek akadályt számbavéve, nagyon hamar — megkapták a jelentést, hogy az első gránát a Place de la République egyik útságosbódéjába csapott és jelentékeny kárt is okozott.

Csupán egy olyan tér volt, ahol a központi hatalmak ügynökei nem tudtak kellő eredményt elérni: a tankok elleni védekezés terén. Az antant veszedelmes új fegyverének fontosságát maguk a németek se ismerték fel, pedig nagyon nehezen leküzdhető ellenséget kaptak benne. Nagyon szükséges lett volna, hogy ezeknek a harcikocsiknak egész szerkezetét pontosan megismerjék s ezen az alapon maguk is minél nagyobb mértékben alkalmazzák őket. Később, mikor a harcikocsi veszedelmes voltára ráismertek s kutatni kezdték szerkezetét, nem tudtak meg minden fontos és nélkülözhetetlen részletet. Mire végül minden titoknak rájöttek a nyitjára, már minden késő volt. Itt a hírszerzők fogyatékos műszaki ismereteiben volt a hiba; ezen a téren egyáltalán nem voltak iskolázottak.

Bár a német hadvezetőség — amint látjuk — mindent elkövetett, hogy az ellenséges csatavonal mögötti körülményeket megismerje, törekvése nem volt elég eredményes és egyedüli hatásos eszközének a hadifoglyok vallomásai bizonyultak.

A németek részéről nyilvánosságra hozott statisztika azt mutatja, hogy az első három háborús évben 273 kémeket fogtak el és ítélték el. Ezek közül 107 a franciák, 54 az oroszok, 24 az angolok, 6 a belgák és 5 az olaszok számára kémkedett. Belgiumban 1917-ig 79 kémszervezetet lepleztek le és 507 egyént ítélték el.

Unos-untalan rá kell mutatnunk azokra az eseményekre, amelyek az ember egyik legsajnálatosabb természetének, a fecsegésnek voltak sajnálatos következményei a világháborúban is.

Íme a példa.

Hogyan tudta meg például idő előtt az antant azt, hogy a németek a nyugati hadszíntéren a tüzérség által lőtt lövedékekbe zárt gázokkal óhajtanak döntő sikereket elérni.

Az antant egyik ügyes ügynöke ugyanis az egyik német ipartelep körül kémkedett, ami közben véletlenül összekerült egy csendőrrel, aki előtt olyan híven játszott a lángoló német hazafi szerepét, hogy az beugrott neki és beszédbe elegyedett vele. Szó szót követett, végre a csendőr kibökte, hogy alkalmasint hamarosan vége lesz a háborúnak, mert egy borzalmas hatású új hadiszert akarnak alkalmazni. Az ügynök kíváncsiskodni kezdett, de mikor meghallotta, hogy gázgránátokról van szó, kinevette a csendőrt. A

csendőr azonban nem hagyta magát : egyre azt erősítette, hogy ez bizony igaz. S hogy kimutassa jólétesültségét, részletekbe is bocsátkozott. A magát mérnöknek kiadó ügynök azonban csak tovább hitetlenkedett és 1000 márkába akart fogadni, hogy képtelenség a csendőr állítása. Ezt elfutotta a méreg s hogy bebizonyítsa kétségbevont igazát, odavágta a mérnöknek, hogy éppen holnap lesz a titkos bemutató a legfelsőbb hadvezetőség előtt s ha nem hiszi, hát győződjék meg róla a saját szemével! Másnap a csendőr kerülő úton el is vezette egy kunyhóba, ahonnan jól áttekinthette az egész terepet. Egy körülbelül 100 darabból álló juhnyáj legelészett előtte a teljesen lezárt mezőn.

Repülőfelvétel egy összelőtt erődről.

Egyszerre harsány vezényszó hallatszott s a következő pillanatban egy gránát vágódott a juhok közé, ahol tompa csattanással szétrobbant. Mikor végre ritkulni kezdett a belőle szétáradó sárgás-zöld ködfátyol, látni lehetett, hogy valamennyi juh élettelenül elnyúlva hevert a földön. A «mérnök» alig tudott hová lenni az ámulattól és készségesen megfizette az elvesztett fogadást. Mindössze csak annyit kért a csendőrtől, adna neki «emléke» egy gránát-szilánkot. A csendőr készségesen teljesítette ezt a szerény óhajt. Nemsokára pedig az antant egyik kémiai laboratóriumában nekiláttak az «emlék» megvizsgálásának, elemezték a gázmaradványokat és csakhamar felfedezték a vele szemben alkalmazható hathatós ellenszert.

A balkán hadszíntér hírszerző- és kémiszolgálatáról nagyjában a következők közölhetők.

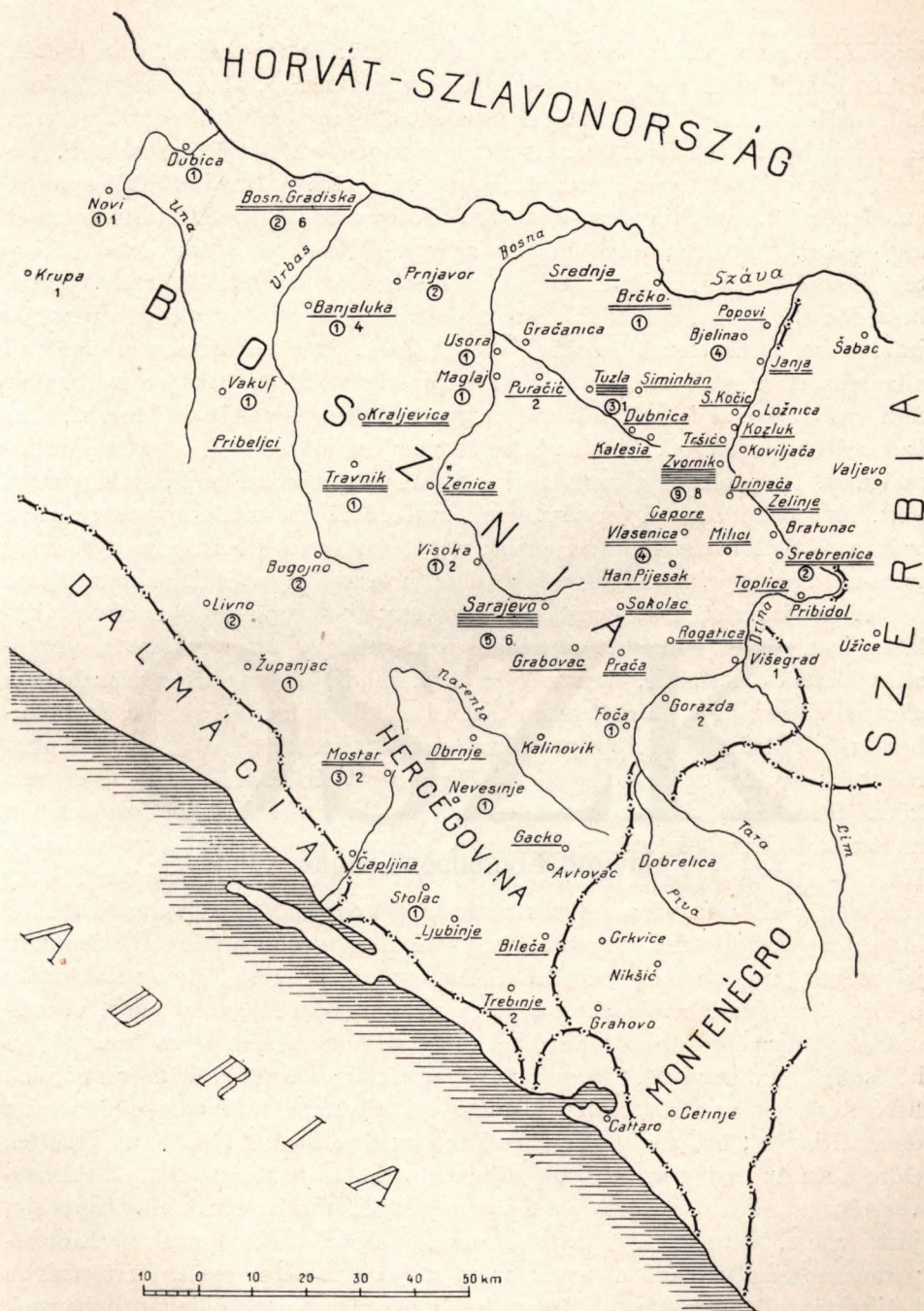
A szerbek katonai hírszerzése Bosznia és Hercegovina területén az annexióig (1908 október 5.) meglehetősen lanyhán működött. Az annexió után azonban a kémkedést a nagyszerb nemzeti programmba ünnepélyesen beleillesztették és a legbuzgóbban a «Slovenski Jug» című egyesület üzte, amelynek utóda 1908-ban a «Narodna Obrana» nevű szerb túlzó forradalmi egyesület lett. Ennek tagjait már a kémkedésben is kiképezték!

1911-ben, — az 1912-ik évi balkán háború előestéjén — a szerb hadügyminisztérium is kénytelen volt kemény kézzel belenyúlni a katonai hírszerzés és kémkedés vezetésébe. Ez természetes volt nagy események előestéjén. Ekkor bízták meg a tiszteket a hírszerzés vezetésével, akik valóban nagyszerűen működtek, központjuk, a hadügyminisztérium nyilvántartó irodájának vezetése alatt. Ennek a központnak minden hadosztálynál mellékállomása, a mellékállomásoknak pedig a határok hosszában határmegfigyelő kirendeltségeik voltak. A kivezényelt tiszték mind hazafias érzéstől fűtött és becsvágytól áthatott elsőrendű emberek voltak.

Arra nézve, hogy a «Narodna Obrana» mikor kezdett működni és tagokat toborozni a monarchia területén, biztos adatok csak 1912-ben merültek fel. Működését nagy siker koronázta!

A Szerbiában 1914-ben zsákmányolt állami és egyéb okmányok segítségével összeállított és Ronge egyik könyvében is közölt vázlat mutatja a hírszerzésre és kémkedésre hivatott szerb megbizottak elosztását Boszniában és Hercegovinában. Ezeknek az országrészeknek agyontüzelése kémekkel és megbizottakkal a loznikai szerb hírszerzőállomás vezetőjének, Todorovics kapitánynak volt a munkája. A városok alatti vízszintes vonalak száma a megbizottak, a kémek mennyiségét mutatja. Látható tehát, hogy főként a városokban volt sok kém. Így Szarajevóban 5, Zvornikban 6, Travnikban 3 stb. A helységek alatti be nem kerített számok a «Narodna Obrana» ügynökeinek a számát jelzik, míg a bekerített számok más szerb egyesületek bizalmi férfiainak mennyiségét mutatják. Érdekes Rongénak az a feljegyzése is, hogy a Szerbia számára való hírszerzésnek kik voltak a főszerzői Bosznia és Hercegovina területén. E szerint fővezető volt: Szarajevóban egy tanító; Srebrenica és Vlasenica részére egy tartományi képviselő; egy katona, aki, mint utazókém, a megbizottak jelentéseit és észleleteit gyűjtötte össze, és aki mint egy mezőgazdasági egyesület felügyelője utazta be a tartományokat; egy görög keleti pap, aki Travnikban szervezte a hírszerzést; a zvorniki községi jegyző, aki a tuzlai, gracsanikai, doboji, derventi és Boszna-Bród-i kerületek vezetője volt; egy másik tartományi képviselő Szarajevóban, aki a «Prosvjeta» kultúregyesület cégére alatt működött. Ezeknek a jelentései mind Todorovics kapitány, a loznikai szerb hírszerzőállomás vezetője kezébe kerültek összesítés végett.

A szerb kémelhárításra nézve azt írják, hogy a háború elején nem jól

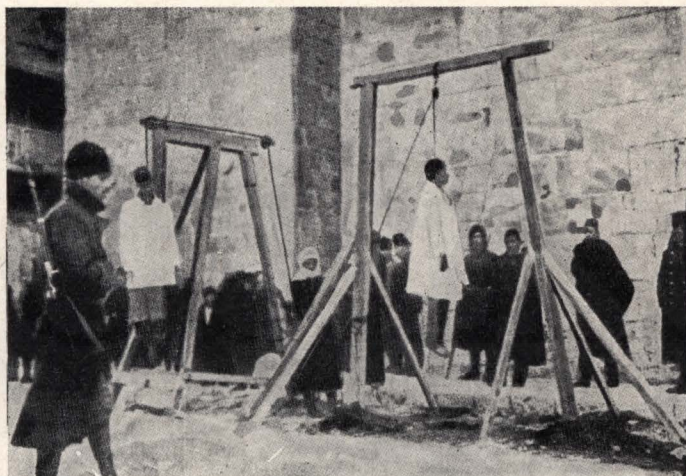
Szerb kémek és egyéb megbízottak elosztása Boszniában és Hercegovinában a világháború kitörése előtt, Ronge: Meister der Spionage c. műve nyomán. A vízszintes vonalak a kémek mennyiségét jelzik; a be nem került számok a Narodna Obrana ügynökeinek számát jelölik; a bekerített számok más szerb egyesületek bizalmi férfiainak mennyiségét mutatják.

működött, mert például amikor a szerbek betörték Boszniába, nem tudták feltartóztatni azokat az osztrák-magyar megbizottakat, akik a szerb haderő kikémlése végett átmentek. Ezek mindent a legalaposabban megállapítottak és azután bántódás nélkül vissza is tértek Szarajevóba. De a Drina mentén, és e mögött Szerbiában, igen éberem őrködtek a szerbek. A Drina megkönnyítette az ellenőrzést, mert minden rajta áthaladó egyént fel lehetett tartóztatni és kivizsgálni. 1915-ben a folyó mentén legénységi ruhákban szerb tiszték őrködtek mint őrszemek, akiknek az is hivatásuk volt, hogy a mi őrszemeinkkel beszédbe elegyedve, ezeket szökésre csábítsák. Az átcsábítottak után pénzbeli jutalmakat is fizettek ki ezeknek a tiszteknek. Azonban nemcsak az állami alkalmazottak gyakorolták a szigorú határzárlatot, hanem minden szerb, akár férfi vagy asszony is volt, sőt még a gyermekek is figyelték az idegent, akit azonnal fel is ismertek. Szerbia belsejében is igen jól működött a kémelhárítószolgálat. Idegeneknek a szerb hadi területre való bejutása majdnem lehetetlen volt. Már békében is ilyen viszonyok uralkodtak és minden paraszt részese volt a kémelhárításnak, ami annak volt természetes következménye, hogy unos-untalan figyelmeztették a lakosságot a kémek igen ártalmas munkájára.

A hadműveletek megkezdése előtt Ausztria-Magyarországra nézve általában igen sok bajt okozott az itthoni szerb lakosság magatartása. A mozgósítás alatt és utána is, Boszniában csak rendkívül szigorú rendszabályok alkalmazása mellett sikerült féken tartani az államellenes elemeket. Szeptember 21-én például Focsában 71 olyan egyént végeztek ki, akik csapatainkra rálöttek; október 19-én pedig Dolnje-Tuzlában a haditörvényszék 18 embert kötél általi halálra volt kénytelen ítélni hazaárulás miatt. Dalmáciában hamarosan sikerült rendet teremteni a nagyszerb érdekszövetkezetek között. Horvát- és Szlavonországban is súlyos volt a helyzet. A határmenti szerb lakosság szerbiai fajrokonaihoz húzott és ezeknek számtalan úton és módon híreket igyekezett adni csapataink helyzetéről és egyébkénti életéről. Szomorú jelenségek mutatkoztak például akkor, mikor a szerb Timok-hadosztály betört a Szerémségbe. A lakosság nagy része nyíltan kifejezést adott vonzalmának: ünnepélyes fogadtatásokkal és azzal, hogy a nem szerb nemzetiségű lakosokat bántalmazták; hogy jeleket adtak az ellenségnek a mi csapataink helyzetéről és erejéről; hogy katonai osztagainkra rátámadtak és ezeket elpusztították; hogy a szerbek által feltüzelt parasztok lóháton is vezették előre a szerb osztagokat; hogy elpusztították a vasútvonalakat és távíróvezetékeket, szóval az egész vidék úgy nézett ki, mintha azt az ellenség végigjárta volna. A további kilengések megakadályozására a temesvári hadtestparancsnokság például a határ mentén 30 kilométer széles területsávon betiltotta a harangozást, a Duna felé lejtő magaslatok oldalain a barmok legeltetését és az esthomály beálltával minden ablakot be kellett függönyözni; két elzáró őrvonal, kordon, őrködött a felett, hogy a határmenti területekre csak olyan megbízható egyének léphessenek, kiknek a politikai hatóságok igazolványokat állítottak ki.

Ausztriában, Krajnában, Dél-Stiriában és a tengermelléken, ahol jobbra szlovének laktak, sokakat elfogtak szerbbarát érzelmeik miatt ; felségsértések is előfordultak ; betiltották a Szokolegyesületek és még más szerbbarát, antimilitarista és szocialista egyesületek működését ; internálások is elég szép számmal fordultak elő ; igen sok hazafiatlan érzésű papot is le kellett tartóztatni.

A hadszíntér hadműveletei több időszakra oszthatók. Az elsőben, 1914 december havában, a gorni-milanovaci-arangjelovaci csatában, a monarchia fegyveres erejét olyan vereség érte, hogy az összes csapatokat eredeti kiindulási helyeikre, a Drina és a Száva mögé kellett visszavonni. A második hadműveleti időszak 1915 október 7-én kezdődött, amikor is Ausztria-Magyarország, Németország és Bulgária együttesen meghódították Szerbiát, Montenegrót és

Kémek akasztása.

Albánia egy részét és azután csatavonalukat a görög határig tolták előre. A harmadik az állásháború időszaka volt, amelynek 1918 szeptember 15-én az antant szaloniki hadserege vetett véget akkor, mikor a bolgár hadsereg arcvonalát áttörte s utána a bolgárok szeptember 29-én fegyverszünetet kértek.

A hírszerző- és kémiszolgálat tehát Ausztria-Magyarország és Németország hadvezetőségeinek kezében volt. Bulgáriában eleinte, — írják a németek, — a mi felfogásunk szerinti hírszolgálatról szó sem volt ; később pedig igen lassan működött.

Ausztria-Magyarország hírszerző- és kémiszolgálatáról Ronge tábornok azt írja, hogy a szerbekével szemben általában felsőbbségben volt. Híreink alapján az ellenség felvonulását majdnem a valóságnak megfelelőleg megállapítottuk. Ezzel szemben tévedett például a szerb hadvezetőség a mi erőink

mennyisége tekintetében akkor, amikor 1914 szeptember 6-án, orosz unszólásra, a Timok-hadosztályal Mitrovica és Jarak között betört a Szerémségbe, mert azt hitte, hogy az osztrák-magyar 2-ik hadsereg minden részét már átszállították az orosz hadszíntérre. A hadosztályt ugyanazon nap éjjelén bekerítették és elfogták. A szerb hírszolgálat elakadt annak ellenére, hogy igen sok portyázó csapata járt-kelt a monarchia határain belől és hogy békében is nagy anyagi áldozatokkal parkodtak azt tökéletessé tenni.

Az ellenfelek számára kémelhárítás tekintetében kölcsönösen igen nagy szerepet játszott a hadszíntér három nagy és igen egyszerűen elzárható természeti akadályja : a Duna, a Száva és a Drina. Nehézzé tette a középponti

Komitácsiknak öltözött osztrák-magyar kémek.

hatalmak számára a hírszerzést az, hogy ezeket a folyókat a szerbek szigorúan megfigyelték ; hogy Albániából, a természetes akadályok miatt is, Szerbiába behatolni igen nehéz volt ; hogy Görögország a monarchia szaloniki hírszerző-állomásának működése elé akadályokat gördített és hogy a bolgár-szerb határ hosszában a szerbek kitűnően működő kémelhárító szervezetet létesítettek. 1914 őszén pedig nagyon megnehezítette a hírszerzést a mostoha időjárás. Az ellentétes hírek tömege pedig néha annyiban volt rossz, hogy belőlök a valóságot csak nehezen sikerült kihámozni.

1914-ben, amikor a monarchia balkáni fegyveres ereje az októberi drinamenti 2-ik csata után üldözőbe vette a megvert szerb haderőket és amikor a november 23-tól 30-ig vívott Kolubara-menti csata után december 2-án a

döntő gorni-milanovaci-arangjelovaci csatára került a sor, a szerb hadvezetőség a mi csapataink igen rossz ellátásáról, kimerültségéről, fizikai és lelki kifáradásáról elfogott katonáink vallomásából értesült és ezek alapján merített bátorságot ahhoz, hogy ellentámadást hajtasson végre.

Belgrád elfoglalásakor a szerb állami levéltár egy része is birtokunkba jutott, amely alkalommal számos olyan okmány került elő, amelyek adatokat szolgáltatnak az ellenünk dolgozó kémszervezetekre és a hazaárulókra nézve. A részletekről még később is írunk.

Az 1915. évi hadműveleti szünet alatt, január közepén, egy birodalmi német zászlóaljot szállítottak le a Bánságba, hogy vele megtevéssék a szerb

Magyar hadikövet a montenegrói határon.

hadvezetőséget. Ezt a zászlóaljot nagy feltűnést keltő módon szállították le, hogy a kémek is meglássák és azt higgyék, hogy nagyobb erők is következnek. Ugyanekkor pedig szófiai katonai attasénknak azt kellett hírsztelnie, hogy három német hadtest érkezik a Bánságba. A tévútra vezetés sikerült, ami azután lehetővé tette, hogy a monarchia hadvezetősége a szerb határ alól öt hadosztályt nyugodtan a Kárpátokba szállíthatott. Ugyanezt az eljárást követték a középponti hatalmak az olasz hadüzenet alkalmával is (1915 május 23.), azzal a különbséggel, hogy ekkor egy újjászervezésre szoruló német hadosztályt szállítottak le a Szerémségbe. A csúcsos sisakos német katonák megjelenése a Száva partján csakugyan tévedésbe ejtette a szerb hadvezetőséget, ami hiányos hírszerzésének is volt következménye.

Az 1915-ik év második fele diplomáciailag is igen érdekesítő időszak volt a világháborúnak, mert arról volt szó, hogy ki képes megnyerni a maga számára Bulgária támogatását. Bulgária támogatására azért volt szükség, hogy Törökország felé szabad utat nyerjenek a középponti hatalmak. Az ezután meginduló hadjáratnak legfontosabb oka pedig az volt, hogy a Dardanellák ostromlása folytán mindinkább nagyobb bajba jutó Törökországot a szárazföldön, Szerbián át közvetlenül kellett segíteni

Ebben az időben az ellenséges táborok politikai torzsalkodásai és erőfeszítései röviden így foglalhatók össze. Amikor az antant-hatalmaknak nemcsak az európai hadszíntereken, hanem a Dardanelláknál is nagyon

Rakarov alezredes, a bolgár kémelhárító hivatal főnöke.

rosszra fordult a dolguk, minden követ megmozgattak, hogy egy táborba tereljék ellenünk a Balkánt. Mindent ígértek azért, hogy közös erővel és a szerbekkel egyesülve támadjanak meg bennünket és a törököket. Bulgáriának idaigérték Macedóniát; de ez ellen a szerbek tiltakoztak és csak sok rábeszélésre voltak hajlandók lemondani Macedóniának úgynevezett «nem vitás» területéről; de ezt is csak a háború után akarták átengedni, föltéve, hogy Bulgária a háborúban segítséget nyújt. Bulgária azonban nem elégedett meg ezzel, hanem közeledést keresett és talált a törökökhöz: 1915 szeptember derekán létrejött a török-bolgár meggyegyzés, amely kiigazítva a török-bolgár határt, Bulgária területét közel 2000 négyzetkilométerrel növelte. Amikor pedig ezután Bulgária mozgósította fegyveres erejét, az antant még egy kísérletet tett, de hiába, mert Bul-

gáriát semmiféle ígérlet már nem tántoríthatta el a középponti hatalmaktól. A bolgár mozgósítást Görögország mozgósítása is követte. Románia még nem mozgósított, mert — amint kijelentette — beavatkozásának ideje még nem következett be. Az antant ekkor cselekvésre határozta el magát és csapatokat szállított partra Szalonikiben, állítólag azért, hogy a szerbeknek vigyen segítséget, voltaképpen pedig azért, hogy a Dardanelláknál való kudarca után az egész harcteret áttegye a Balkánra s megtámadhassa Bulgáriát és rajta át Törökországot. A görög miniszterelnök, aki augusztus havában titokban elkötelezte magát az antantnak, úgy rendezte a dolgot, hogy a semlegességre hivatkozva, tiltakozott ugyan az antant csapatok partraszállítása ellen, de átvonulásuk elé akadályt nem gördített. Sőt kinyilatkoztatta, hogyha Bulgária közben megtámadja Szerbiát, életbelépettnek tekinti a

szerbekkel már előzőleg kötött szövetsége alapján a «casus foederis»-t és azonnal hadműveleteket kezd. Közben az antant megkezdte csapatainak partraszállítását Szalonikiben, hogy a bolgár kormányhoz intézett ultimátumának még nagyobb súlyt adjon. Ámde Bulgária nem tárgított és elutasította a követeléseket. Ennek 1915 október 11-én teljes szakítás volt a vége. Közben azonban

Szerb kém.

a görög miniszterelnököt a görög kamarában leleplezték, mire a király kijelentette, hogy nem követi tovább a kormány politikáját. Erre a görög miniszterelnök lemondott. Ez alatt Bulgária teljesen felkészült s a háta mögött tudva a török hadsereg igen nagy részét, nyugodtan kezét nyujthatott a középponti hatalmaknak.

A középponti hatalmak 1915 szeptember 26-án kötötték meg Bulgáriával azt az egyezséget, amely szerint Németország, Ausztria-Magyarország és

Bulgária együttesen, középpontiasan végrehajtott támadással verik le a szerb fegyveres erőt.

A körépponti hatalmak hadműveleteinek eredménye az lett, hogy Szerbia és Montenegró elbukott; előbbi fegyveres erejének maradványai Albánián át kisiklottak a középponti hatalmak gyűrűjéből és Olaszországba jutottak újjászervezésük végett. Az osztrák-magyar, német és bolgár haderők pedig a görög határok hosszában és Albániában az Adriai-tengerig állásharcot kezdtek, miután az antant Szaloniki alól megkésetten előreküldött segítő csapatait is visszavetették.

Ennek az időszaknak hírszerző- és kémiszolgálatára nézve a következők jegyezhetők fel.

Amikor valóra vált Bulgáriának a középponti hatalmakhoz való csatlakozása, hírszerzőszolgálatunkat nehéz feladatok elé állította a támadás előkészítését burkoló kémelhárítás. Elsősorban is ki kellett pontosan deríteni a szerbiai állapotokat. Hírszerzésünk szeptember 1-ig megállapította, hogy a szerbek Orsovánál várják a középponti hatalmak támadásának főirányát. Ennélfogva a szerbek csapataik legnagyobb részét országuk keleti felében összpontosították, de főleg a bolgár határ hosszában. Meg kellett tudni azt is, hogy az antant mivel és mikor szándékozik megsegíteni Szerbiát. Görögországot és Romániát sem volt szabad figyelmen kívül hagyni.

Ebben az időszakban természetesen igen nagy jelentőségre vergődött a szófiai hírszerzőállomásunk.

A német és az osztrák-magyar haderők felvonulását tökéletesen leplezni sikerült. Ez kémelhárításunk működését dicséri. Szeptember 2-től 30-ig postás és távirat-zárlatot rendeltek el, amely idő alatt a cenzura kereken 1300 olyan táviratot tiltott le, amelyek csapateltolásokra, rokonoknak és jó ismerősöknek a vasúti állomásokon való megjelenésére vonatkoztak. Egyébként ismét megnehezítette a kémelhárítást a felvonulási terület ellenséges indulatú lakosságának megbízhatatlansága.

Az antant görögországi partraszállására nézve pompás hírekkel szolgált a szaloniki osztrák-magyar konzul, azonkívül az athéni osztrák-magyar katonai attasé, akinek igen jó összeköttetései voltak a görög vezérkarban. Szaloniki konzulunk annyira ügyes ember volt, hogy egy kémét sikerült szerződtetnie Hamilton angol tábornok, a Dardanellákat ostromló antant seregek fővezére törzskarában. Ezenkívül még hat kém működött az antant csapatok megfigyelésében. Amikor pedig az antant szaloniki főparancsnoksága betiltotta a rejtjeles táviratok feladását és továbbítását, konzulunk úgy segített magán, hogy híryanagát a görög-bolgár határra, Xantiba küldötte futárral, ahonnan azután az ottani osztrák-magyar konzul táviratilag továbbította azt. Ugyanitt később egy osztrák-magyar hírszerzőállomást is létesítettek.

Jól működött a monasztíri hírszerzőállomásunk is a szerbek visszavonulása alkalmával. Ennek az állomásnak Albániában voltak megbízottai,

akik híreiket az Adriai-tengeren át hajókon küldték el hozzánk. Híryanaggal szolgáltak még a szerbek fogságába jutott, de megszökött osztrák-magyar katonák is.

Érdekes például, hogy a madridi osztrák-magyar katonai attasé a Gibraltári-szoroson áthaladó antant szállítmányokra vonatkozólag tudott fontos adatokat szerezni.

A Skutariban létesített hírszerzőállomásunk például az Albániában ellenünk harcoló olaszok hátában iparkodott ügynököket küldeni ; a Bitojban állomásozó hírszerzőállomásunk vezetője beutazta egész Északnyugat-Görög-

Sabác utcáján szerb foglyokat kísérnek.

országot és így iparkodott megfelelő híryanag birtokába jutni ; a Janinában letelepedett hírszerzőtisztünk pedig a görög katonai parancsnokságokkal keresett és tartott fenn összeköttetést. De Venizelos görög miniszterelnök tőle telhetőleg megakadályozni igyekezett a középponti hatalmak hírszerzőszolgálatának működését.

Élénk kémkedést fejtettek ki a németek Szaloniki felé, továbbá a bolgárok, akiknek már békében Szerbia ellenében megvolt a kellőképpen megszervezett hírszerzőszolgálatuk, csak egyedüli bajuk az volt, hogy nem rendelkeztek kellő anyagi eszközök felett. Egyébként minden egyes bolgár hadseregnek volt egy-egy hírszerzőállomása.

A franciák balkáni hírszerzőszolgálatára nézve azt jegyzik meg, hogy

csak akkor vergődött némi eredményre, amikor német hadifoglyok jutottak kezeügyébe.

1916-ban kifejlődött a középponti hatalmakra nézve az úgynevezett «szaloniki veszedelem». Ez abból állott, hogy az antant a szerbek megsegítését illető kudarca ellenére sem takarodott el Szalonikiből, hanem, angol javaslatra, karöltve az Albániában lábukat megvetett olaszokkal, azt tervezte, hogy a Románián át jövő oroszok segítségével nemcsak Szerbiát foglalja vissza, hanem Bulgárián át Konstantinápolyt is hatalmába keríti. Vagyis a Dardanel-

Kémek akasztása Albániában.

láknál vallott kudarca után a középponti hatalmak köré vont gyűrűt most már magán a Balkánon is szorosabbra kívánta vonni. Ez a valóban nagyszabású terv okozta, hogy a Sarrail francia tábornok által vezetett szaloniki haderő továbbra is ittmaradt és azonnal hozzáfogott Görögország gúzsbakötéséhez. Sarrail, Görögország tiltakozása ellenére, elfoglalta Szaloniki erődjait, Kalkidike-félszigetét, Kavalát és a nemzetközi jogszabályok megsértése mellett antant-csapatok behatoltak a középponti hatalmak konzulátusainak épületeibe, le-tartóztatták ezeknek személyzetét és lefoglalták irattárait. Amikor azután a márciusi párizsi haditanács a szaloniki expedíció fenntartását határozta el, megkezdődött a most már úgynevezett «Orientális hadsereg» megerősítése és

hadműveletekhez való felszerelése. Ennek befejezésével az antant-erők április és május havában a görög határok alá is felvonultak. Már ezt megelőzőleg, és később is, kisebb csatározások kerekedtek az ellenfelek között, amelyek folyamán a franciák megszállták Florinát és Porojt, a bolgárok pedig Rupel görög erősségét. A szaloniki táviró- és postahivatal lefoglalását a blokád

Vázlat Ausztria-Magyarországnak a balkán hadszíntéren elhelyezett hírszerző-állomásairól.

követte az antant részéről, majd pedig a görög hadsereg leszerelésének követelése. Végre, augusztus közepén, megkezdődött a komoly harc, összefüggésben Románia hadbalépésével.

Ezek a politikai és katonai események természetesen nagy feladatokat róttak a középponti hatalmak hírszerzőszolgálatára. Azzal, hogy az antant erőszakkal lehetetlenné tette a középponti hatalmak görögországi konzulátu-

sainak működését, a mi hírszerzésünk lehetősége tetemesen megcsappant. Ausztria-Magyarország számára most már csak az albániai hadszíntér bírt értékkel, ahol osztrák-magyar csapatok küzdöttek az antant elegendő csapataival szemben. Itt kémeink az ellenséges csatavonal hézagain át iparkodtak az antant-csapatok mögé jutni. Segítségükre voltak a hozzánk szító görög tiszték, továbbá azok az orosz hadifogságból megszökött horvát katonáink, akiket Oroszországban a délszláv légióba állítottak be, és akiket Archangelszken és Franciaországban át hoztak le az antant szaloniki orientális hadseregéhez.

Egyébként Ausztria-Magyarország balkáni hadszíntéri hírszerzőállomásainak számát és elosztását 1918-ban Ronge adatai alapján a mellékelt vázlat mutatja.

Nem kevésbé érdekes körülményeket jegyez fel Nicolai ezredes a német hadsereg balkáni hírszerzőszolgálatának tapasztalatairól.

A német hírszerzés számára a Balkán csak 1915-ben kezdődött jelentőséggel bírni, amikor Ausztria-Magyarországgal karöltöten indultak meg a hadműveletek Szerbia ellen. A Bulgáriával való összeműködés csak 1915 november havában jött létre. Nehézséget okozott, hogy a bolgár bankok és a gazdagabb bolgár családok egy része anyagi érdekeik folytán az antanthoz húzott, főként Franciaországhoz; ezek nem értettek egyet az akkori kormányzat külpolitikájával sem. Csak természetes volt tehát, hogy az antant éppen ezekben a körökben találta meg segítő társait a maga hírszerzőszolgálatára számára. Így az antantnak nem is igen kellett idegen egyénekből álló kém-szervezetet létesítenie. Ezeknek a bolgár családoknak tagjai gyakran utaztak ki Svájcba, ahol Franciaországnak a Balkán-félszigetet figyelemmel kísérő külön hírszerzőirodája volt. Ezt az összekötő utat Ausztria-Magyarország elzárhatta volna ugyan, de politikai észszerűségből mellőznie kellett ezt. Sőt voltak olyan gyanús jelenségek is, — írja Nicolai — amelyek arra engedtek következtetni, hogy némely bolgár körök az osztrák cseh szervezetekkel is összeköttetésben állottak.

A csatavonalon a taktikai hírszerzés könnyen ment mind a két ellenséges fél számára, tekintettel a hadszíntér minőségére és vegyesajkú és fajú népeségére, amelyből mind a két fél hasznot húzni iparkodott.

Görögországban az angol és a francia hírszerzőszolgálat felsőbbbségbe jutott. Előtérben az angolok állottak. Görögország volt a középpontja a Törökország ellen intézett kémkedésnek és propaganda-háborúnak is, amely utóbbi Szmírnán át vezetett Törökország belsejébe. A levantinusok sorából az antant számára olyan kiváló kémek kerültek ki, akik főként Kis-Ázsiában működtek kitűnően.

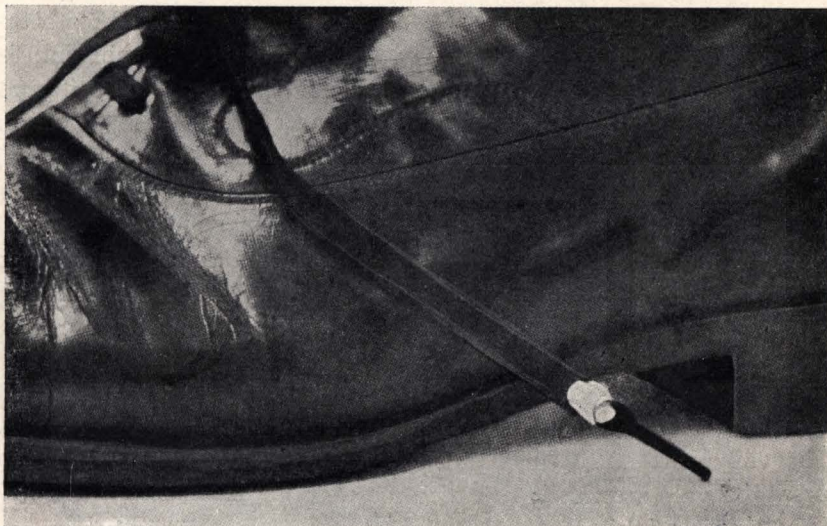
A bolgár hadsereg hátába, a Dunán át, az oroszokkal karöltöten és a franciák által vezetetten, főként a románok működtek jó eredménnyel.

Bulgáriában, még az orosz forradalom kitörése előtt is, felütötte fejét a bolsevik propaganda, ami eléggé befolyásolta a bolgár lakosság szellemét.

A törökök hűségesek voltak, de az örmények és a levantinusok mindenkor ártani óhajtottak Törökországnak és mind a két néptörzs erősen háborúellenes propagandát fejtett ki Bulgáriában.

A Balkánon az ellenséges hírszerzőszolgálat támadása főként a politika terén nyilvánult meg és ezen iparkodott ártani a középponti hatalmaknak. Ennek a propagandának később tökéletes sikere volt, amit az 1918 szeptemberi balkáni bolgár összeomlás is igazol. Ez nem katonai, hanem politikai vereség volt. A német hírszerzés — írja Nicolai — ezt az összeomlást előre látta és időpontját pontosan meg is jósolta.

Meg kell még említenünk az Északamerikai Egyesült Államok igen nagy szerepét a balkáni hírszerzőszolgálatban. Az Egyesült Államok diplomáciai

Cipőfűzőbe rejtett kémjelentés.

képviselői ugyanis mind Szófiában, mind Bukarestben helyükön maradtak és ennél fogva zavartalanul üzhették a Német- és Ausztria-Magyarország kárára szolgáló üzelmeiket.

Az *olasz hadszíntéren* a háború kitörésekor, 1914 augusztus havában, a monarchia hírszerzőszolgálatának legfontosabb teendője volt megállapítani azt, hogy miképpen fog viselkedni a szomszédos szövetséges Olaszország. A hármasszövetségi szerződés értelmében ugyanis az antanttal viselendő háború esetén Olaszországnak a Rajnához több hadtestet kellett volna küldenie, amelyeket a monarchián, Tirólon és Salzburgon át óhajtottak rendeltetési helyükre juttatni.

Mivel azonban a háborút megelőző években mind jobban bizonyossá vált, hogy Olaszország Trientre és Triesztre áhítozik, az osztrák-magyar hadvezető-

ség bizalmatlanná vált a szövetséges iránt és joggal feltételezhette róla a lehető legrosszabbat, nevezetesen azt, hogy a francia hadszíntérre szánt olasz seregeteket a monarchia területén ki fogja rakni a vasúti kocsikból, velök megszállja a monarchia délnyugati részeit és így befejezett tények elé állítja a világot. Ez volt az oka annak, hogy az innsbrucki cs. és k. 14-ik hadtestünknek az Oroszország ellen viselendő háborúnk esetén csak akkor lett volna szabad elvonulnia az orosz hadszíntérre, ha a Rajnához szánt olasz hadtestek már elhagyják a monarchia területét.

Hírszerzőszolgálatunknak tehát legelsősorban azt kellett megállapítania, hogy Olaszország, hármasszövetségi szerződése alapján, mozgósít-e, és ha igen, a francia hadszíntérre szánt erőit mikor akarja oda átszállítani?

1914 augusztus 3-án azonban már kitűnt, hogy Olaszország nem fogja teljesíteni szerződészerű kötelességét, mert hivatalosan kinyilatkoztatta semlegességét, vagyis felbontotta a hármasszövetséget és ügynökeink is azt jelentették, hogy Olaszországban semmi nyoma sincsen a mozgósításnak.

Olaszország pusztán semlegessége azonban nem tartott sokáig, mert amikor az 1914-i keletgalíciai hadiesemények nyomán a hadiszerecnse elhagyni látszott Ausztria-Magyarország fegyveres erejét, a monarchia kémelhárító szolgálata megállapította, hogy Olaszország ellenünk megkészszerzte hírszerzőszolgálatának működését. Nemsokára pedig annak is híre jött, hogy az antant nagyarányú propagandát kezdett Olaszországban a végből, hogy ezt magához hajlítsa és hogy az osztrák határok hosszában állomásozó olasz csapatokat fokozatosan megerősítik.

Olaszország ellenséges szándékát az is bizonyította, hogy az irredenta propaganda, amely a háború első hónapjaiban megszűnni látszott, ismét és pedig hatványozott erővel fellángolt és a hadköteles olasz ajkú katonáknak Olaszországba való szökése is ijesztően nagy arányokat öltött. Amikor pedig az útlevélkényszer folytán a határokon való közvetlen szökéseket megakadályozták, az irredenta útát és módot talált arra, hogy a szökni óhajtó embereket hamis útlevelekkel Svájcban át csempéssze ki Olaszországba. Hogy a szökések száma milyen ijesztően nagy volt, kitűnik abból, hogy a szigorú ellenőrzés dacára, idők folyamán, Dél-Tirolból mintegy 20,000 védköteles egyén szökött ki külföldre!

A semlegességi időszak nevezetesebb eseményeinek sorába tartoznak a monarchia kémelhárítószolgálatának következő intézkedései: minden gyanús egyént előjegyzésbe vettek; lövőfegyvereket csakis a katonai hatóságok engedélyével volt szabad vásárolni; az irredenta egyesületek tagjainak formaruháját akként kellett megváltoztatni, hogy ne hasonlítsanak az olasz hadsereg egyenruháihoz; a szökések megakadályozása végett a Svájcba menő összes vonatokat olyan közbiztonsági közegek vizsgálták át, akik az olasz nyelv déltirolói tájszólását is beszélték; az olasz propaganda megakadályozására betiltották a monarchia ellen gyűlölködő hangon író olasz lapok behozatalát; ennek szükségességét mi sem bizonyította jobban, mint az, hogy például

1914 végéig Triesztben 38 újságcsempészt fogtak el és hogy Alá-nál, az olasz-osztrák határállomás közelében, az Olaszországból jövő vonatokról zsákszámra dobálták le az irredenta és gyűlölködő cikkekkel teli olaszországi újságokat. Voltak újságok, amelyeket déligyümölcsök, virágok stb. csomagolására használtak fel és így juttattak át a határon.

Kémelhárító szolgálatunk sikeres működésének volt következménye, hogy 1915 április derekán Triesztben ártalmatlanná tettek egy kém szervezetet. Árulók voltak : a trieszti polgármester 45 alkalmazottjával, a parenzói, a görzi,

Hadifogságba jutott bersagliere tisztek kihallgatása.

a grádói, monfalconei, aquilejai, cormonsi polgármesterek és a trienti érsek is, akit azután Badenben internáltak.

1915 elején további biztos jelei mutatkoztak annak, hogy Olaszország nemsokára ellenünk fog belépni a háborúba. A fiumei és a zárai olasz konzulok például már hazatérésre szólították fel az olasz alattvalókat ; 1915 április közepén pedig megkezdték működésüket a veronai és a bellunói olasz hírszerzőállomások ; értékes híreket szolgáltatottak a velencei, nápolyi és milánói osztrák-magyar konzulok az olasz haderőnek háborúra való előkészítésére nézve ; az olasz kormány eltúrte, hogy egy «Comissione per l'emigrazione trentino» nevű bizottság alakuljon, amely szökésre csábította

az olasz nemzetiségű osztrákhonos katonákat a végből, hogy belőlük a «fel nem szabadított területek légióját» megszervezze.

Közben Ausztria-Magyarország is hírszerzőszolgálatának kiépítéséhez fogott. Az innsbrucki főhírszerző- és a gráci hírszerzőállomásokon kívül felállított egy hírszerzőállomást Feldkirchben, azután Svájcba, Zürichbe egy fregattkapitányt küldött ki, Lausanneba pedig egy tisztet vicekonzuli minőségben, hogy ezek részint Svájcban gyűjtsenek híreket, részint pedig Olaszországban törekedjenek megbízható híryanagra szert tenni.

Az idő előhaladásával hírszolgálatunk fokozatosan mind súlyosabb terhelő körülményeket derített ki. Megállapította, hogy a monarchiával

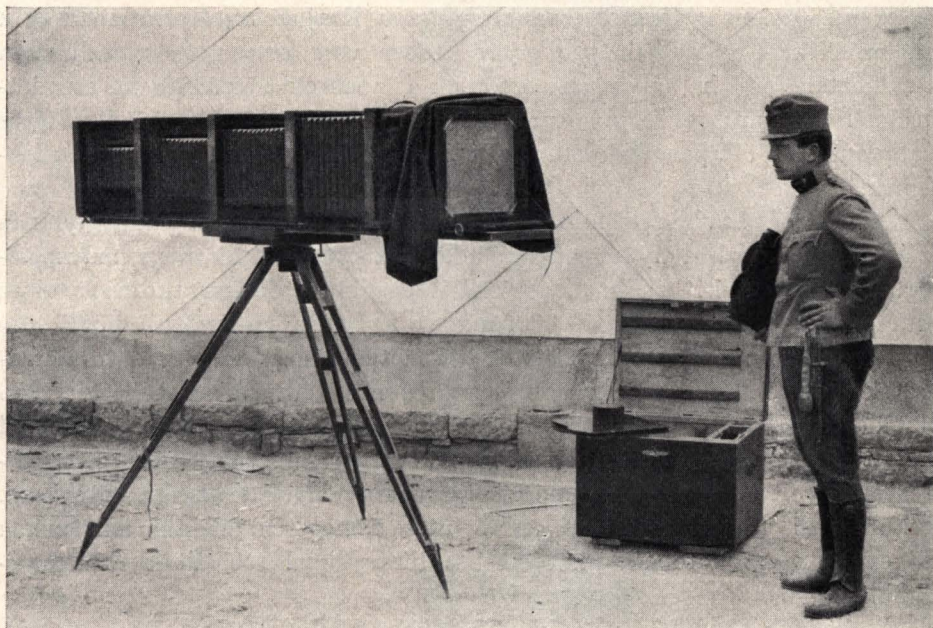

Árokmegfigyelés a magas hegységben.

határos területek olasz hadtesteinél, de főként a velenceinél, a gyalogság fele, a lovasság kétharmada, majdnem az egész hegyi tüzérség és a tábori tüzérség fele már zászlók alatt áll. 1915 április 27-én jelentették, hogy Olaszországnak az antant oldalán való fegyveres beavatkozása küszöbön áll. A döntő lépés azon a londoni titkos tanácskozáson történt meg, amelyről, a tárgy természeténél fogva, semminek se lett volna szabad kiszivárognia. Nem így történt. Londonban csakhamar tudták, hogy mit végzett Grey külügyminiszter az orosz, francia és olasz nagykövettel. Így aztán április 27-én már mi is megtudtuk, hogy az antant nagy területet ígért Olaszországnak az Adria északi és keleti partján, ha megtámadja a monarchiát. Az olasz sajtó a legnyomatékosabban igyekezett ugyan cáfolni a londoni tanácskozás-

ról szállongó híreket, de hiába. Rómában székelő katonai attasénk az Egyesült Államok ottani nagykövetétől értesült az olaszok háborús készülődéséről. A görög ellenzéki sajtó, majd csaknem ugyanakkor az orosz Novoje Vremja is, beszámolt a sorsdöntő londoni értekezletről, amelynek az Adriára vonatkozó határozata általános felzúdulást keltett a horvát-dalmát tengerpartra annyira pályázó szerbek körében.

Május 4-én Olaszország formailag is felmondta a hármasszövetséget, május 10-én pedig Ausztria-Magyarország utolsó ajánlatát tette meg Olaszországnak, amelyben lényegesen közeledett az utóbbi követeléseéhez. 20-án az olasz kamara elfogadta a háborús törvényjavaslatot, amellyel Olaszország

Ausztria-Magyarország első távfényképezőgépe.

véglegesen elvetette a kockát és három nappal későbbben meg is üzent a háborút a monarchiának.

Ronge szerint a monarchia hírszerzőszolgálatja és kémei olyan jól működtek, hogy Olaszország összes háborús előkészületeiről a legpontosabban értesülve voltunk; kémeink megszerezték az olasz mozgósítási utasítást, amely magába foglalta az olasz hadsereg hadrendjét is; megtudtuk azt is, hogy az olasz hadműveleti terv szerint két hadsereg fog az Isonzo mellékén támadni.

Ezekkel ellentétben az olasz hadvezetőség alig tudott meg valamit rólunk, annak ellenére, hogy a déltiroli lakosság soraiban 67 megbízottja volt. Hogy az olasz hírszolgálat általában véve nem valami jól működött,

az az olasz tábornokok panaszaiból is kitűnt. Azt írták, hogy Cadorna nem sokat bízott a hírszerzőszolgálatban; nem valami hasznos katonai szolgálati ágazatnak tartotta. Így nem csoda, ha az ő vezérkari főnökségének idejében az olasz hírszerzőszolgálat lanyhán működött és így a fővezért nem igen volt képes ellátni megfelelő hírekkel és adatokkal.

A hadüzenet után nálunk Innsbruckban, Grácban, Triesztben, Kötschachban és Innichenben voltak olyan hírszerzőállomások, amelyek maguk köré gyűjtötték azokat az államhí elemeket, amelyek önként jelentkeztek hírszerzőszolgálatra. Érdekes, hogy ezek között igen szép számmal voltak képviselve a szlovének. Krajnában és a tengermelléken mintegy 1800 ember jelentkezett támadó hírszerzőszolgálatra, az olasz arcvonal mögötti szabotázsra pedig mintegy 500 ember. 1915 őszen Krajnában, Karintiában és a tengermelléken ugyancsak 500 olyan ember volt készenlétben, akik arra vállalkoztak, hogyha az olaszok betörnek a monarchia területére, a csendőr-örsöknél elraktározott fegyverekkel, gyújtó- és robbantóanyagokkal az olasz csatavonal mögött portyázó hadviseléssel is ártani igyekeznek majd az ellenségnek.

A rádió és távbeszélő lehallgatás, a kémek jelentései, a hadifoglyok és az átfutók vallomásai oly megbízható adatokat szolgáltatottak, hogy hadvezetőségünk, alig egy-két zászlóaljnyi különbséggel, mindenkor tudta az olasz haderők összeállítását. A mi kémeinknek az olasz csatavonal mögé való jutását gyakran azzal is igyekeztek elősegíteni, hogy maguk a hírszerzőtisztek vezették előre őket kisebb fegyveres erők támogatása mellett. Svájci kiküldötteink 1917-ben leleplezték az «Opera Bonomelli» nevű és Milánóból irányított azt az olasz jótékonyági egyesületet, amely tulajdonképpen kém-szervezet volt és amely Luganóban iparkodott híveket szerezni magának. A kudarccal végződött isonzói csaták után tömegesen jelentkeztek azok a szökevény olasz katonák, akik értékes híryanaggal szolgáltak hadvezetőségünknek.

A kémelhárítás főként a következőkben nyilvánult meg ezen a hadszíntéren: elzárták a határokat és szigorú ellenőrzés alá vették a rajta átutazókat; cenzurát léptettek életbe és ezt igen szigorúan kezelték; a monarchia belsejében is szigorúbban ellenőrizték az utasokat, mert megesett, hogy az olasz hadifogoly tisztek vásárolt igazi vagy hamis útlevelekkel és egyéb okmányokkal az isonzói csatavonal akadályozóvezetéig is háborítatlanul eljutottak; a szabotázs megakadályozására túszoikat szedetett a hadvezetőség; gyökeréből kiirtották az irredentizmust azáltal, hogy az ilyen egyesületeket feloszlatták, az irredentagyánús tisztviselőket elbocsátották a szolgálatból és az olasznyelvű újságokat betiltották.

És mindezek ellenére mégis Dél-tirolban nyomára jöttek egy olyan kém-szervezetnek, amelynek 67 tagja volt, köztük igen magasállású osztrák állami tisztviselők is.

Az állásháború a hírszerzésnek és kémkedésnek itt is mindama eszközeit

juttatta érvényre, amelyeket Európa többi hadszínterein is alkalmaztak hasonló körülmények között.

A háború kitorérésekor az olasz hadvezetőségnek fogalma sem volt arról, hogy Ausztria-Magyarország minő csekély erővel kívánja tartani a határokat. Ebből következett, hogy az olasz hadvezetőség 1915 június közepéig mit sem merészelt tenni, annak ellenére, hogy ebben az időben az Isonzo hosszában már 820 ágyúja és 210.000 fegyverese, Karintia ellenében 281 ágyúval 70.000, Tirol körül pedig 510 ágyúval 180.000 katonája állott készen támadásra. Ezzel szemben a 600 kilométer hosszú csatavonalon a monarchiának csupán 25 zászlóalja, 18¼ lovasszázada és 67 ütege volt!

Az olaszok késlekedésének volt természetes következménye, hogy az első igazi nagy csatára csak június utolsó harmadában került a sor. Ez volt oka azután annak, hogy Ausztria-Magyarország négy hét alatt mindenünnen összehordott erőivel az első isonzói csata idején a határok hosszában már jól felkészülten várta ellenfelét. Az első pörölycsapás tehát elkésett és szertefoszlott az olaszoknak a gyors sikerbe vetett vérmes reménye!

Az 1—5. isonzói csata az olasz hadvezetőséget nagy meglepetésben részesítette, mert a kudarcok azt mutatták, hogy az olasz hadvezetőség még azokat a célokat sem tudta megközelíteni, amelyekről azt hitte, hogy már az első nekifutamodásban eléri. Ez a kudarc jórészt abban gyökeredett, hogy az olasz hadvezetőség hírszerzőszolgálatát nem működött kellő alaposággal.

A 6-ik isonzói csatában azonban a Görz elleni támadás meglepett bennünket részben hírszerzésünk hiányossága, másrészt árulás miatt. A támadás rajtaütésszerű biztosítása végett az aostai herceg által vezetett 3. olasz hadseregnek titokban való felvonulása és előtörése sikerült. A csata kezdetén ugyanis 17 megerősített olasz hadosztály támadott 9 osztrák-magyar had-

Osztrák-magyar távfényképezőgép szállítása a havasokban.

osztály ellen, amely utóbbiak egyelőre semminemű támogatásra nem számíthattak. A kétszeres túlerő tehát már eleve is biztosította a sikert az olaszoknak. Az augusztus 6-án meglepően kezdett és orkánszerű pergőtűzzé fokozott olyan tüzéségi tűz jelezte a vihar kezdetét, amelyben Tolmeintől le egészen a tengerig a golyók egész zápora hullott a védőkre. A sűrű hullámokba tagozott olasz gyalogság csak délután tört előre és pedig a görzi hídfőt védelmező olyan kilenc zászlóaljunk ellen, amelyeknek harci értéke nem volt valami nagy. A csata első felében a hídfő legszélső jobbszárnyán, a Monte Sabotinón álló, csupán egy zászlóaljnyi védőőrségünket az olaszok hamarosan legyűrték ;

Osztrák-magyar távfényképezőgép szállítása a magas hegységben.

a hídfő délebbre elterülő részében azonban kudarcot vallottak az olasz rohamok. Belátták tehát, hogy a hídfőt csak abban az esetben foglalhatják el, ha előbb a doberdói fennsík északi pillérét, a Monte San Michelét foglalják el. Itt a József kir. herceg által vezetett színmagyar VII. hadtestünk állott őrt. Elkéseredett, támadásokkal és ellentámadásokkal kapcsolatos, ideoda hullámzó, sokszor késhegyig menő és végtelenségig elkeseredett olyan harc kerekedett ezután nemcsak a fennsíkon, hanem a görzi hídfőben is, amelyeknek kimenetele, tartalékok hiányában nem lehetett kétséges. Vagyis végül a nagyobb veszedelmet, az áttörést, csak úgy kerülhette el az osztrák-magyar hadvezetőség, hogy a görzi hídfőt augusztus 8-án kiürítette.

A Románia tehermentesítése végett vívott 7., 8. és 9. isonzói csatákban hiába óhajtotta Cadorna elérni Triesztet. Ezek a harcok november 2-án szűntek meg, amelyek sohasem lepték meg az osztrák-magyar hadvezetőséget, mert rádiói, a hadifoglyok és az átfutók vallomásai mindent elárultak.

A 10-ik isonzói csatához való olasz előkészületekről is idejekorán értesültünk. Az angolok hadiszerszállítását is bejelentették kémeink. Ugyanekkor értesültünk az olasz csapatok morális erejének alásüllyedéséről, a szökésekről és a délolaszországi fosztogató bandák működéséről. A csata után egész olasz ezredek tagadták meg az engedelmességet és adták meg magukat.

Osztrák-magyar távfényképezőgép működésben.

A 12-ik isonzói csatát megelőző kémelhárításunk pompásan működött, mert a csatához való osztrák-magyar-német előkészületeket majdnem egészben titokban tartani sikerült. Ez volt a tüneményes siker alapja. Amikor ugyanis az olasz fegyveres erőnek az Isonzó mellékén már tizenegy ízben intézett támadása lassan-lassan annyira meggyengítette és kimerítette a pusztá védelemre szorított osztrák-magyar seregtesteket, hogy önmaguk ezen a területen további sikeres ellenállásra már képtelenek voltak, — annál is inkább, mivel Olaszországot szövetségesei fokról fokra mindjobban támogatták, a tetőpontjára hágott az a veszély, hogy az olaszok Trieszt felé áttörnek. Ezt pedig minden körülmények között meg kellett akadályozni, minthogy Trieszt

elvesztésének nagy horderejű politikai jelentősége lett volna. És mivel a II. isonzói csatában elért sikerek folytán az olasz hadvezetőség is újabb támadásra készült, a súlyos helyzetben csak az segíthetett, ha támadással visszavetjük az olaszokat. A sikeres támadáshoz szükséges erőket azonban Ausztria-Magyarország egymaga összehordani már képtelen volt, tehát Németország segítségéhez fordult. A támadás megindításának helyéül az Isonzó felső folyása mentén a Tolmein és Flitsch közötti területet szemelték ki. Így a támadás az olasz arcvonalnak leggyengébb részét érte, amelynek leküzdése után a szövetségesek akként óhajtottak kijutni az olasz mélyföldre, hogy az Isonzó középső és alsó folyása hosszában álló olasz erők hátába is jussanak. A megrohanásnak annyira sikerülnie kellett, hogy az ellenség, tökéletes veresége mellett, jó időre támadásra képtelenné váljék. A siker biztosítása végett mind a csapatokat, mind pedig a hadianyagokat titokban és megtévesztő rendszabályok alkalmazása mellett szállították a kiinduló helyekre. Az olaszok tökéletes meglepése azonban azért nem sikerült, mert néhány átszökött cseh és román nemzetiségű tartalékos tisztünk a támadást elárulta. A csatát az olaszok — minthogy a középponti hatalmak támadására egyáltalában nem számítottak és felsőbbbségük tudatában kételkedtek azok győzelmének lehetőségében, ami ugyancsak hírszerzésük hiányosságának volt tulajdonítható — «A caporettói csodának», «Il miracolo del Caporetto»-nak nevezik.

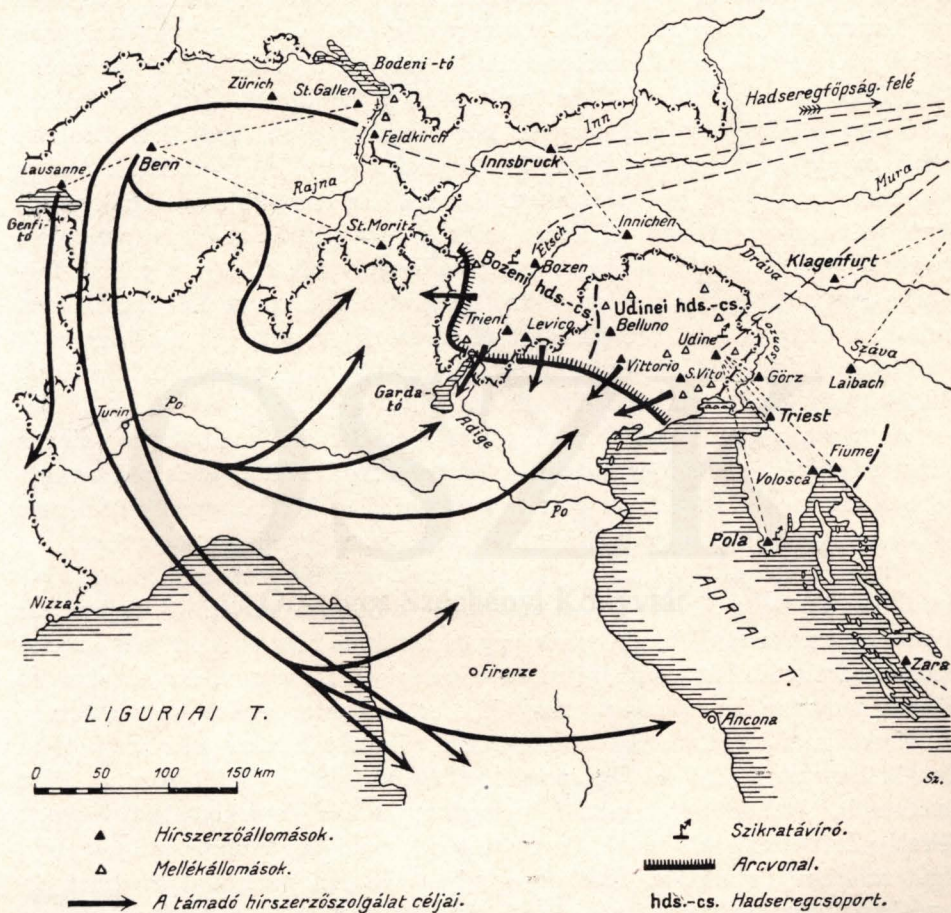
Szinte érthetetlen, hogy az olasz hadvezetőség — bárha több oldalról kapott megbízható híreket — nem akart hinni a központi hatalmak nagy támadásában s ennek tulajdonítható, hogy elmulasztotta a kellő ellenintézkedéseket. Itt tehát nem a hírszerzőszolgálat mondott csődöt, hanem a belévetett bizalom rendült meg.

Az olaszok nagy veresége után Franciaország és Anglia kénytelen volt segítséget küldeni a megtépázott szövetségesnek. A csapatokat részint vasúton, részint gépkocsin szállították Olaszországba. Ezekről a szállítmányokról nemcsak Svájcban és Franciaországból, hanem még Spanyolországból is kaptunk teljesen megbízható kémjelentéseket. Nagyon jól dolgozott a Genfben levő hírszerző állomásunk, amely többek között azt is jelentette, hogy egyes francia csapattek vonakodnak az itáliai kirándulástól s e miatt helyenként kihágásokra is került a sor.

Ügynökeink útján tudtuk meg azt is, hogy az olasz csapatok hangulata, részint a vereség, részint az orosz forradalomról szállongó hírek miatt, éppen nem mondható jónak. A viszony köztük s az angol és francia csapatok között határozottan barátságtalan volt. Verekedés is támadt közöttük nem egyszer, mert a segítségül hívott szövetségestársak, ilyenkor gyakran előforduló esetként, lenézték a megvert olaszokat.

Az 1918-i piavei csatát megelőzőleg hadseregfőparancsnokságunk hírszerzőosztályában tett intézkedések meghaladtak minden eddigit. A nyilvántartóiroda, valamint a többi rendelkezésre álló tartalék személyzetét mind

összevonták, hogy a támadás sikere esetén fennakadás elő ne fordulhasson. Sajnos azonban, hogy a támadást nem előzte meg kellő alaposágú felderítés; nem vettük észre az olaszoknak azt a cselfogását, hogy kiürítették első védelmi vonalukat. Ez részben árulásnak volt köszönhető, részben pedig annak, hogy nálunk a telefonokon sokat fecsegték és így többet kifecsegték, mint az árulók, a szökevények és az olaszok fogságába került katonáink.

Vázlat Ausztria-Magyarországnak az olasz hadszíntéren elhelyezett hírszerző-állomásairól.

A monarchia olasz hadszíntéri hírszerzőállomásainak számát és működési irányát a mellékelt vázlat mutatja.

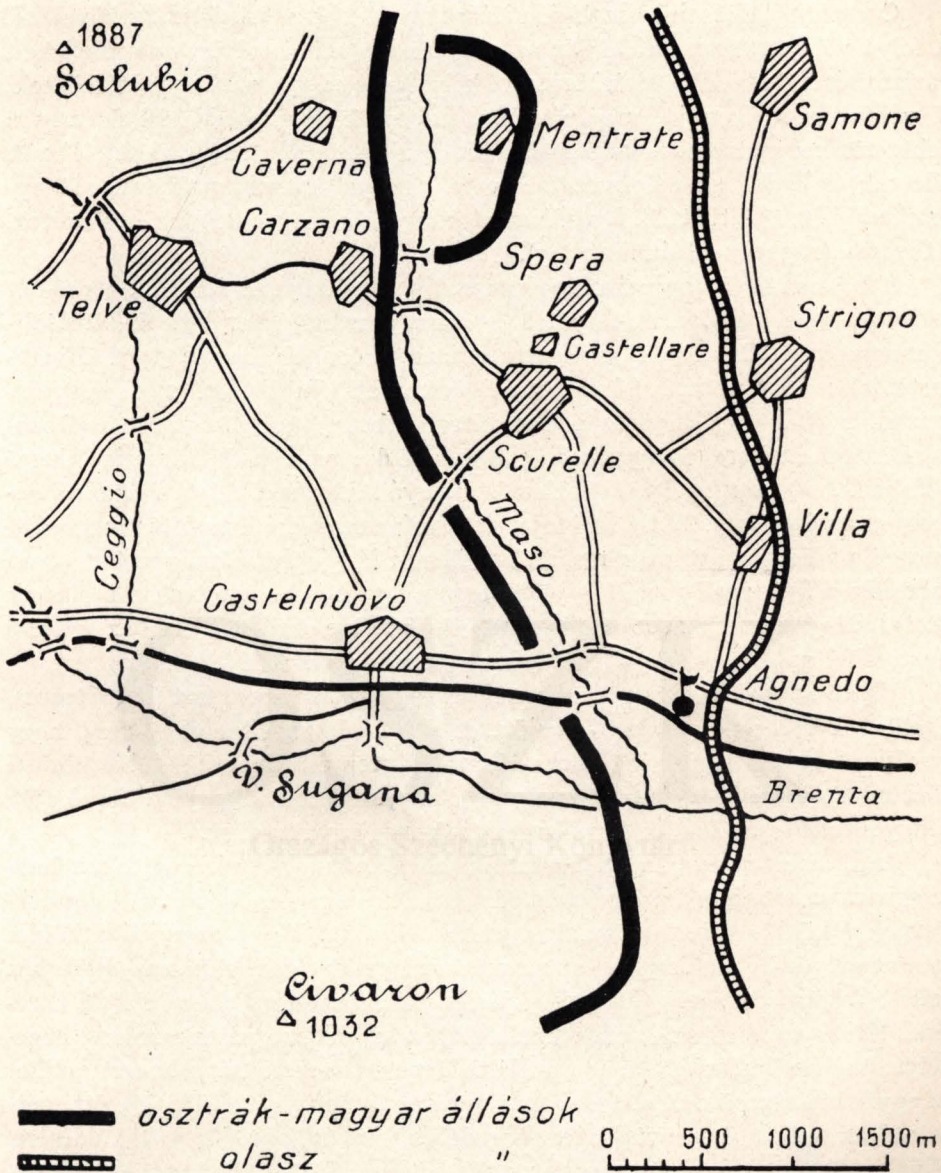
Miként a többi hadszíntéren, úgy itt is előfordult a kémkedés legveszedelmesebb formája, a hazaárulás. Belőle kettő emelkedett különös jelentőségre. Mind a két esetet még annak idején, amikor megtörténtek a háború folyamán,

széltében-hosszában tárgyalták és a háború után megjelent művek néhányában is olvashatók.

Az egyik képviselője dr. Battisti Cesare, osztrákhonos tartalékos tiszt, tiroli tartományi és osztrák birodalmi tanácsi képviselő, valamint az olasz irredentának egyik leglelkesebb híve volt. A háború kitörésekor bevonult, de az olasz hadüzenet előtt nyomtalanul eltűnt, majd előkerült Olaszországban mint az olasz hadsereg tagja. Szökésének oka azonban nemcsak az irredenta volt, hanem az is, hogy 160.000 koronára rúgó csalás miatt körözték az osztrák hatóságok. Az olasz napilapokban dühtől áthatott cikkeket írt a monarchia ellen. Ebbeli üzelmei miatt hiába emelt óvást a monarchia diplomáciai úton. Az ő izgató cikkeinek volt részben következménye az, hogy Dél-Tirolban sokan mozgolódní kezdtek, államellenes cselekményekbe sodródtak és így csakhamar 23 egyént le is tartóztattak. Sorsát és a felsőbb hatalmak méltó büntetését nem kerülhette el, mert amikor 1916 június 21-én csapataink a Pasubiót megrohanták, több ezer olasz hadifogoly között ő is a mieink fog-ságába esett. Trient lakossága méltó megvetésének adott kifejezést, mert amikor a város utcáin végigkísérték, a kísérő katonaság alig volt képes őt megvédeni a feldühödött tömeg önbíráskodásától. Alacsonyrendű bűntényét a hadbíróság kötél általi halállal torolta meg.

A második kirívó eset Carzanónál történt. Itt dr. Pivkó Lajos szlovén nemzetiségű népfőlkelő főhadnagy, középiskolai tanár volt a bűnös, aki a nagy-szerb állam megvalósításának volt tántoríthatatlan híve. Esetének története a «Die Weltkriegsspionage» című mű egyik fejezete nyomán a következő.

Pivkó a háború elején a 37. népfőlkelő gyalogezred 2. zászlóaljához vonult be, amely a Krivosiébe, a montenegrói határra került. Itt csakhamar olyan bajtársakra talált, akik vele egy követ fújtak és akikkel már az első ütközet alkalmával át akart szökni az ellenséghez. Ez a szándéka azonban az ellenség magatartása miatt nem sikerült, mert a montenegróiak, nem ismervén fel Pivkó szándékát, heves tüzelésükkel visszafordulásra kényszerítették. Ez alkalommal Pivkó karján megsebesült, aminek folytán hosszabb időre hazakerült. Itthon sem maradt nyugton, hanem összeköttetést keresett délszláv forradalmi körökkel. Csapattestéhez való bevonulása után legény-ségét szökésre ösztökelte. Amikor azonban eljárása nem volt eredményes, 1916-ban, Tolmeinnél, az állásainkról készített vázlatait akarta átcsempészni az olaszokhoz. Amikor azonban járőrrel közelébe jutott az ellenségnek, ez, nem értvén meg szándékát, oly heves tüzeléssel fogadta, hogy visszavonulni volt kénytelen. Nagyobb szerencsével járt el 1916 májusában Tirólban, ahol a bosznia-hercegovinai 1. gyalogezred 4. századának volt parancsnoka. Most is az állásainkról készített vázlatokat akarta átjuttatni az olaszokhoz. Segítő-társa is akadt, Mjelnek nevű őrmesterében, akivel együtt két olyan orosz foglyot választottak ki a vázlatoknak az olaszokhoz való átvitelére, akik állásaink erődítési munkálatainál közreműködtek. Mjelnek vezetése és irányí-tása alatt a két orosz fogoly csakugyan észrevétlenül át is jutott az olaszokhoz.

A carzanoi harcétér.

1916 elején Pivkó zászlóalja a Sugana-völgyben, Carzanónál volt állásban. Fondorkodásainak és káros üzelveinek megvolt végre az az eredménye, hogy szándékai számára maga köré gyűjtött 27 cseh nemzetiségű katonát. Előljáróival szemben mindenkor kifogástalanul viselkedett, port hintett azok szemébe és ennek folytán zászlóalja legderekabb tisztjének tartották. Titokban azonban nagy elhatározásra jutott.

Carzanónál állásaink észak-déli irányban a Maso-patak folyását követték. A folyó völgyének másik oldalán az olaszok állottak. Amiként az a mellékelt vázlaton is látható, állásaink Mentrata helységeinél bástyaszerűleg kiöblösödtek. A védővonalat igen jól megépítették, kavernák és menedékhelyek még a nehéz tüzéség tüze ellen is biztosítékot nyújtottak. A főállás előtt előőrsök állottak és olyan akadályövezet is volt, amelyet magasfeszültségű villanyárammal is megtölthettek. A védővonal környékén magas hegyek emelkedtek, a Civaron (1032) és a Salubio (1887).

A bosznia-hercegovinai 1. gyalogezred 5. zászlóalja az állások ama részét tartotta, amely a Brenta-folyótól északra Carzanóig terjedt. A zászlóaljparancsnokság Carzanótól nyugatra mintegy 900 lépésnyire volt. Hozzá tartoztak: egy század felsőausztriai önkéntes ifjú lövész, 2 gépfegyverszázad, 2 gyalogsági ágyú és 2 hegyiüteg. A bosnyákoktól északra a «Hoch-és Deutschmeister» gyalogezred 4-ik zászlóalja volt a Mentrataig kiugró állásban. A Carzano előtti árkokban a bosnyák 4. század állott Pivkó főhadnagy vezetése alatt. A Maso hídját is ennek a századnak kellett megvédelmeznie, amiért is annak elzárására Castellare-nél egy tiszt által vezetett olyan táboriörs állott, amely mellé egy gyalogsági ágyút is beosztottak. Az olaszok állásai átlag mintegy 2000 méternyire voltak a mieinktől, kivéven az agnedói részt, ahol az őrszemek 50 lépésnyire állottak egymástól.

Pivkó századához négy cseh nemzetiségű tartalékos tiszt is tartozott. Ezekkel Telvé-ben gyakran összejött és velük abban állapodott meg, hogy az olaszok kezére fogják játszani a Monte Civeron és a Monte Salubio közötti állásunkat, majd a segítségre szolgáló olasz csapatokkal együtt fel fogják göngyölíteni és át fogják törni az osztrák-magyar állásokat.

A jól megtervezett vállalkozást Pivkó főhadnagy a vicenzai olasz hadseregparancsnokhoz intézett emlékiratában részletesen le is írta. Az emlékiratnak elküldése azonban nehézségekbe ütközött. Mivel az éjjeli átküldés igen veszélyes volt, a nappali és már máskor is megpróbált ahhoz az eljáráshoz kellett folyamodni, hogy valamely járőrrel férköznek az olasz állások közelébe. Mivel azonban az ilyenek kiküldéséhez az előljáró parancsnokság engedélyét kellett kikérni, Pivkó megtalálta ennek a megoldását is, mert amikor az egyik olasz repülő által ledobott propagandacédulák az állások előtt szét-szóródtak, ezek összegyűjtésére engedélyt kapott egy járőr kiküldésére. Mivel pedig az emlékiratot nem az útbaeső legelső olasz tiszthez, hanem feltétlenül a vicenzai hadseregparancsnokhoz akarták eljuttatni, Pivkó a fontos feladatra a már kipróbált Mjelnek őrmestert szemelte ki, aki mellé két megbízható katonát osztott be. A járőr elindult. Estefelé a két katona visszajött Mjelnek nélkül azzal az egybehangzó jelentéssel, hogy amikor az olaszok megtámadták őket, csak nagynehezen tudtak visszavergődni, ami közben az őrmester eltűnt szemeik előtt.

Másnap pontban déli 12 órakor két nehéz gránát csapódott be és robbant fel a carzanói híd közelében, ami előre megállapított jeladás volt, mert néhány

Távfényképezőgép felvétele olasz ellenséges állásokról. (Fedeja szakadék.)

órával később megjelent Mjelnek őrmester is ; elmesélte, hogy amikor járőrét meglepték az olaszok, ő egy szőlőskertben keresett menedéket és csak most volt alkalma onnan visszatérni. A valóságban azonban a dolog másként történt, mert Mjelnek két katonáját hamarosan visszaküldte, ő maga pedig kendőlobogtatások közben sértetlenül elérte az olasz lövészárkot, ahonnan a közbeeső parancsnokságok révén elszállították Vicenzába.

Az olasz hadseregparancsnokság elfogadta Pivkó ajánlatát és meg is határozta, hogy mikor és hol történjen meg a legközelebbi megbeszélés. Az első találkozón — amelynél az olaszok részéről több tiszt kíséretében egy

Elfogott kémek.

vezérkari őrnagy is megjelent, — tudomására adták Pivkónak, hogy tervét elfogadják és tanulmányozni fogják, a további intézkedéseket pedig az olasz hadsereg vezérkari főnöke fogja megadni. Az ezután következő többi találkozón részletesen megállapították a teendőket, sőt bizonyos dolgok tekintetében próbákat is hajtottak végre.

Közben Pivkó és társai mindent elárultak az olaszoknak, ami ezeket érdekelhette ; értesítették az ellenséget a részünkről tervezett támadásokról, aminek folytán három közülük csütörtököt is mondott. De ekkor még senki sem gondolt árulásra.

Az ellenséggel való találkozást Pivkóék igen ügyesen leplezték és ha

észrevétlenül nem juthattak előre, akkor járőrjáratokat rendeztek, amelyek ellenséges fegyvereket és újságokat hoztak magukkal, amelyeket az állítólag meglepett ellenséges árkokban zsákmányoltak, a valóságban pedig harc nélkül az olaszoktól kaptak. Ezekről a járőrjáratokról Pivkó hazug jelentéseket terjesztett elő előljáróinak, amivel ezeket megtévesztette úgy, hogy Pivkót a legvakmerőbb járőrvezetőnek ismerték el és többszörösen megdicsérték és kitüntették.

A Carzano elleni olasz támadásnak szeptember 13-án kellett volna megtörténnie. A részleteket az olasz vezérkari őrnagy Pivkóval egyetértésben

Térszín Carzano környékén.

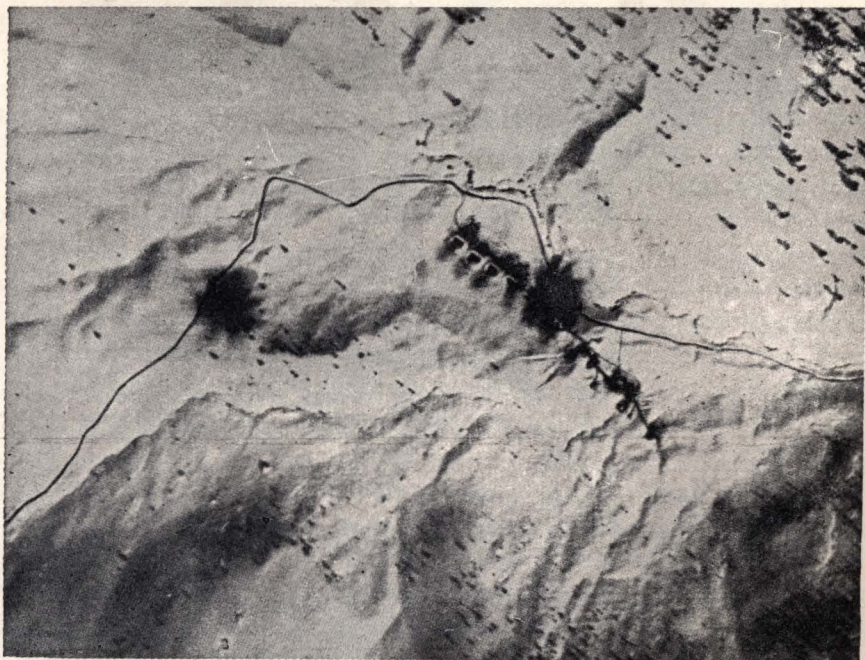
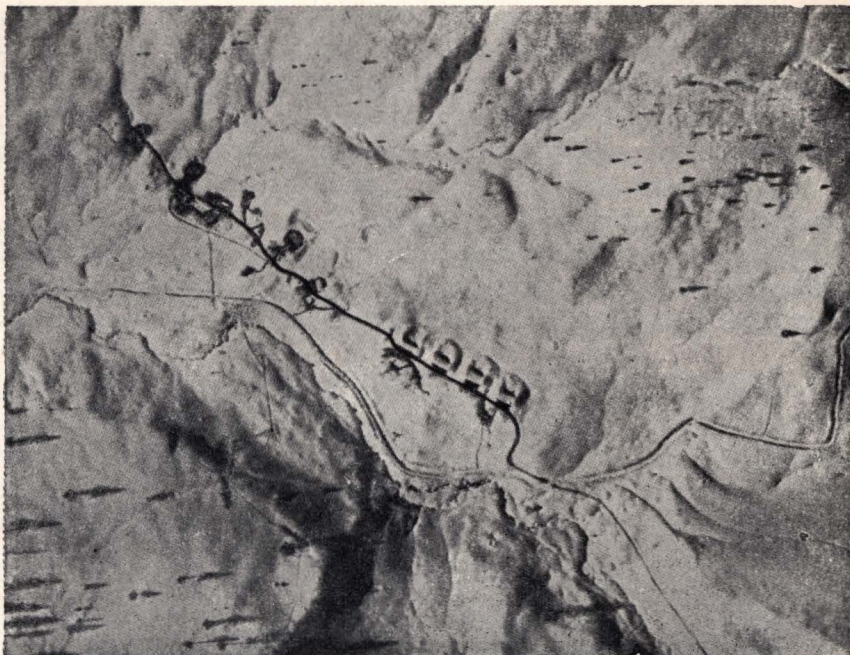
úgy állapította meg, hogy legelsővonalbeli legénységünket a kávéba és pálinkába kevert ópiummal elbódítják a végből, hogy az olasz csapatok ellenállás nélkül juthassanak be állásainkba. Szeptember 10-én az olasz vezérkari tiszt néhány olasz tiszttel osztrák tiszt egyenruhában, amiket Pivkó szerzett be számukra, Pivkó vezetése alatt szemrevételezte állásainkat, amely alkalommal, egy egész napon át, a támadás részleteit is megbeszélték! E szerint az olaszok Carzánónál meglepően betörnek állásainkba és elfogják a védőszakasz egész tüzéségét, még pedig úgy, hogy a szeptember 14-ére hajló éjszakán 12 olasz zászlóalj rohan előre. A további támadást már két hadtestnek kellett volna végrehajtania.

Közben azonban kém- és hírszerzőszolgálatunk révén tudomásunkra jutott, hogy valaki, aki minden bizonnyal a bosznia-hercegovinai 1. gyalogezrednél szolgál és álnevet használ, mert Pivkó tényleg ezt használta is, levelezésben áll az olasz főparancsnoksággal. A szigorú kivizsgálás azonban egyelőre eredménytelen maradt. És mivel a kivizsgálás Pivkó előtt titokban nem maradhatott, égni kezdett a föld az árulók talpa alatt és Pivkó az olaszokat sürgetni kezdte a támadás végrehajtására. De még valami is előadta magát. Nevezetesen Mjelnik őrmester egyik régi barátját és iskolatársát, aki tisztizsakács volt a zászlóaljtörzsnél, beavatta titkába, elbeszélte neki mindent, majd arra akarta rávenni, hogy a kérdéses estén ópiumot keverjen a zászlóaljtörzs vacsorájába. A szakácsban azonban felülkerekedett a becsületesség és tisztesség és kihallgatáshoz jelentkezvén, a hadosztályparancsnokságnál a vezérkari főnöknek mindent bejelentett. A vezérkari főnök egyideig kételkedett a jelentés valóságában, mert nem hihette, hogy a kiválóan minősített főhadnagy áruló lehessen. Óvatosságból azonban mégis megtett annyit, hogy Mjelnik őrmestert és ennek társát, a szakácsot, elfogatta és hadbíróság elé állította. Pivkó, akit tanúként szintén megidézték, nevetve hárította el a gyanúsításokat, sőt kitanította az elfogottakat, akiket azután ügyes védekezésük alapján a bíróság fel is mentett.

Szeptember 13-án Károly király a suganavölgyi állások megtekintésére Levicóba érkezett. Ezt Pivkó azonnal tudomására adta az olaszoknak azzal a hozzáadással, hogy használják ki a kedvező alkalmat, mert hátha a királyt is elfoghatják. De mivel az olaszok előkészületei még nem haladtak annyira, hogy a támadás sikere biztosítható lett volna, nem fogadták el Pivkó tanácsát.

Szeptember 16-án délután 2 órakor Castelnovi-ban két olasz gránát csapott be, ami azt jelezte, hogy a másnapi éjszakán megtörténik a támadás. Pivkó az olaszok által rendelkezésre bocsátott 16 liter pálinkát és nagymennyiségű ópiumot másnap este a legénység vacsora-kávéjába kevertette. Egyedül Knott hadnagy maradt józan, aki semmit sem ivott. Pivkó gondoskodott arról is, hogy a drótakadályövezetet, javítás ürügyén, ne telítsék meg magasfeszültségű árammal, ami azután lehetővé tette, hogy a vezeték a betörés helyén elvágathatta.

A támadás éjszakáján Pivkó és társai a Castelnuovi-nál álló táboriőrsnél várták az olasz támadó oszlopokat, hogy ezek élére álljanak és kalauzolják őket. Az éjfél tájban gummitalpas cipőkben előrelopakodó olaszok meglepték táboriőrseinket és aki ellenállani merészelt, azt felkoncolták. A Maso-hídjánál azonban baj történt, mert a józanul maradt hídőrség lármát csapott annak ellenére, hogy Pivkó főhadnagy közbelépett és el akarta hallgattatni az embereket. Közben az egyik táboriőr elmenekült katonája Knott hadnagyhoz futott és ennek jelentést tett az olaszok rajtaütéséről. A hadnagy rögtön feliasztotta szakaszát, ami igen nehezen ment, mert embereit az ópium elkábította, azután pedig jelentést küldött a zászlóaljparancsnokságnak. Ez, amennyiben még lehetséges volt, mindenfelé távbeszélő útján segítséget kért, fel-

A Valfreda-üteg lövetés előtt és lövetés után. Repülőfelvétel.

riadtak a mentratei szakaszban álló Deutscheisterek, a tartalékok, és mindenféle más alkalmazásban lévő katonák, akik azután igen heves harc árán vagy visszanyomták az olaszokat, vagy akik el nem menekültek, azokat felkoncolták vagy elfogták. Reggel 8 órára Carzano ismét a mieink kezében volt. A harc terén 300 olasz hullája feküdt, 18 tiszt és több mint 600 ember fogságba esett. Az árulók közül egy tisztet az olaszok leszúrtak, a többiek, Pivkó főhadnaggyal, az olaszokkal elmenekültek.

Pivkó szereplése azonban még nem ért véget, mert — amint írják — a hadifogságban is értékes szolgálatokat végzett az olaszoknak a délszláv legionisták toborzásánál és a monarchiaellenes propaganda végrehajtásában.

A már békében felépített osztrák-olasz határmenti erődök teszik megokolttá azt, hogy a hírszerzőszolgálatnak egyik különleges és régi időktől fogva mindenkor gyakran alkalmazott ágáról, az ellenség várainak és egyéb szárazföldi, avagy tengeri erődítményeinek kikémléséről itt tegyünk említést. A kémkedésnek ez az ágazata a világháború alatt és előtt is sok munkát adott az érdekelt hatalmak kémeinek.

Ugyanis nagyon fontos volt, a várható ellenfél már meglevő, avagy csak tervezett s csupán a mozgósítás elrendelése után kiépülő erődítményeinek lehető pontos ismerete.

Éppen a várak esetében fölötte nehéz a kémkedés megakadályozása, mert a terveket talán még sikerül titokban tartani, de magát az építkezést már nem. Azért mondjuk, hogy a tervek is csak «talán» maradnak ismeretlenek, mert kezelésük körül a távolabbi és a közelebbi multban egyaránt sok gondatlanság, sőt könnyelműség történt s így a kémeek, a tervek őrzőinek bizonyítható árulása nélkül is, fontos adatok birtokába juthattak. Természetesen még többet tudtak meg akkor, ha sikerült a tervekhez hozzáférő személyzetet megvesztegetniök.

Lássuk mármost, hogy mire kell valamely vár kikémlésénél törekedni? Megjegyezzük, hogy csak modern várakról van szó, főként olyanokról, amelyek nincsenek messze az országhatártól s így háború esetén hamarosan a támadó útjába esnek. A régi, elavult várak a mai viszonyokhoz képest csak kicsiny védő-őrséget fogadhatnak magukba és se szerkezetüknél, se felszerelésüknél fogva nem állíthatnak meg egy támadó hadsereget. Ezeknek kikémlése tehát inkább csak akkor fontos, ha egyúttal nagymennyiségű hadiszer raktárául szolgálnak.

Valamely nagykiterjedésű úgynevezett «övvár» kikémlésénél először magának az övnek menetét, azután pedig az egyes erődök (Fort) helyzetét kell pontosan megállapítani s a térképre átvinni. Tudni kell, van-e belső öv és — belső vár (Noyau) is. Ismerni kell azokat a természetes akadályokat, tehát folyókat, mocsarakat, a magas hegységben sziklafalakat is, amelyeken a támadásnak át kell haladnia, ha nem sikerült a várat csupán a tűzéréség lövészerszámaival ártalmatlanná tenni. Ismerni kell továbbá az erődítmények

anyagát, amely lehet föld, fa, téglá, terméskő, beton, vasbeton, vas vagy acél. Meg kell tudni, milyen vastagok a védőgátak, a páncélok és a boltozatok. Meg kell állapítani, hogy a váröv minden egyes tagja mennyi gyalogságot és mennyi tüzérséget fogadhat be. Hány és milyen öblű ágyú, tarack és mozsár, valamint hány géppuska szolgál minden egyes erőd védelmére? A tüzérség lövészszámai csupán harántgátak között, avagy kazamatákban vagy páncélkupolák alatt vannak-e? Különösen fontos itt annak megállapítása, hogy hol vannak elhelyezve és miként vannak biztosítva az árokvédő ágyúk és géppuskák? Tudni kell, mennyi lövészert fogadhatnak be az egyes erődök, hol vannak a lövészeres kamarák és hogyan vannak biztosítva? Van-e escarpe-

Osztrák-magyar tábori szikratávíróállomás a magas hegységben.

fal, s ha igen, egész magasságában támaszkodó-e, avagy egészen vagy részben szabadon áll? A közvetett réstörés lehetősége érdekében ismerni kell a főárok méreteit, főként pedig azt, hogy a glacis tarajvonala mennyire emelkedik az escarpe-fal párkányvonala fölé, hogy a közvetett lövéshez való elemeket meg lehessen állapítani. Végül ismerni kell az erődök közé eső s csak a mozgósítás alatt épülő védővonalak szerkezetét s az egész öv körül létesülő mesterséges akadályok (elárasztás, drótsövény, farkasverem, tengeri aknazár stb.) helyét és méreteit is.

Az itt felsoroltakból eléggé kitűnik, hogy mindehhez meglehetősen sok szakismeret szükséges, ennél fogva a várak kikémlésére szánt egyéneket előbb, megfelelő módon, ki kell képezni. Igaz, hogy a repülőgépek gyors tökéletessége megkönnyítette a várak és az erődített vonalak kikémlését, de csak

bizonyos fokig, mert az erődítmények belsejét a repülő nem láthatja s így feladata csak a fényképezésre szorítkozhatik, amelynek eredményét azután a térképre viszik át. De sokszor ez is elég támaszpontul szolgál s éppen ezért minden állam korlátozza a határán való átrepülést s teljesen megtiltja az erődített sávok fölötti repülést. A levegőből történő fényképezés ellen legjobb óvószernek az erődítmények ügyes, tehát nem feltűnő leplezése bizonyult, mert az ilyen részletek eltűnnek, vagy legalábbis elmosódnak a nagy magasságból felvett képeken.

A békében is már meglevő erődítések környéke szigorú felügyelet alatt áll. Illetéktelen személynek még közel se lehet jutni hozzá; a fényképezés meg éppen jókora távolságban is tilos. Magukba az egyes erődökbe nagyon bajosan juthat be kém s ezért a várak kifürkészésével megbízott egyének inkább a tervrajzok és felszerelési tervek megkaparítására törekednek. Ezenkívül minden hadvezetőség ügynökökre igyekszik szert tenni a környék lakosai között, akik rádió vagy postagalamb útján továbbítják jelentéseiket.

A tervrajzok és felszerelési tervek kellő időben való megszerzése nagyon fontos, mert különben már nem lehet megfelelő támadófegyverről gondoskodni az illető várak ellen.

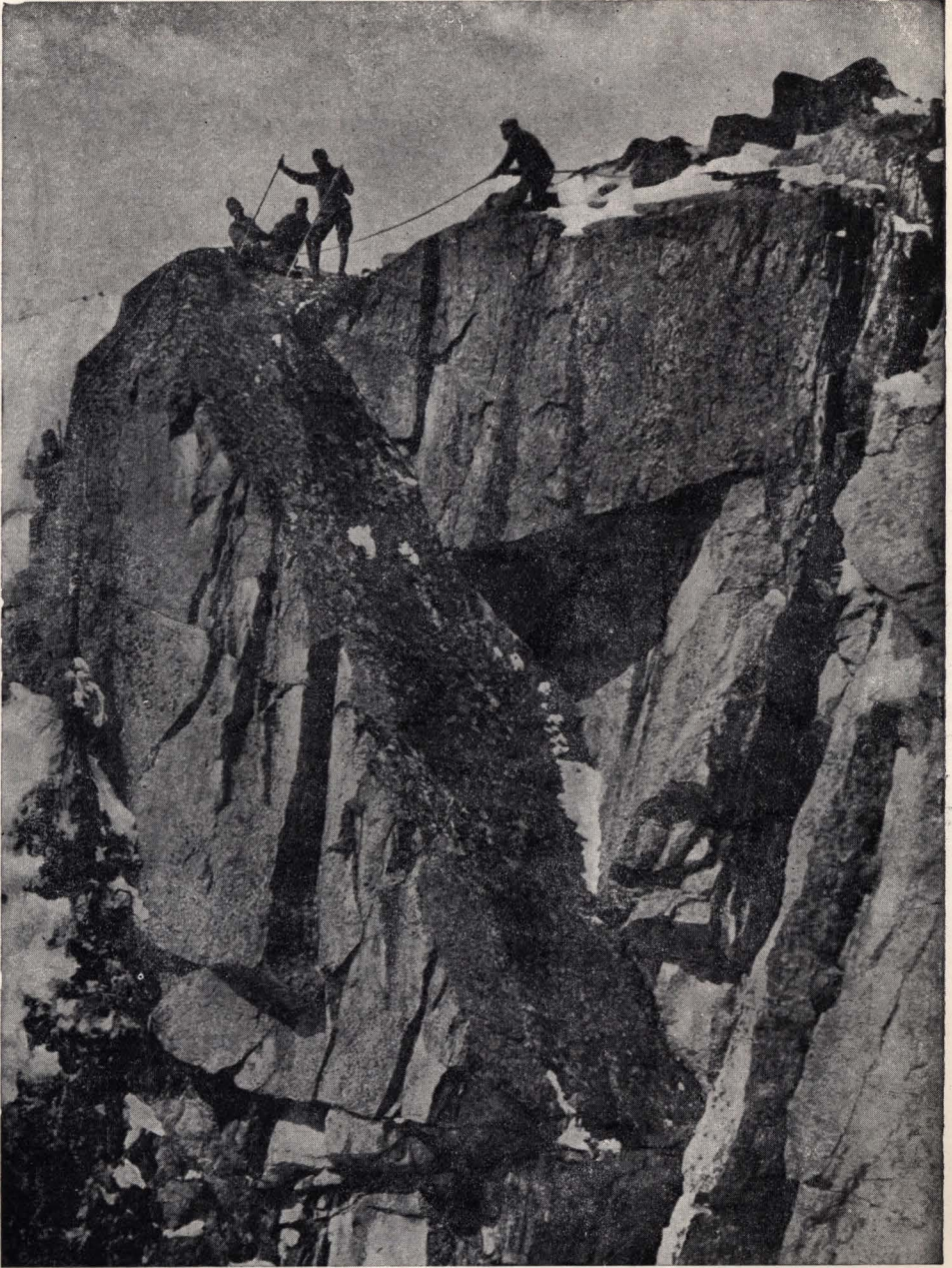
Íme egy példa, Urbanski altábornagy leírása nyomán.

A mi hadvezetőségünk már évekkal a nagy világhégés előtt megtudta, hogy az olaszok felvonulása, ellenünk irányuló háború esetén, többé nem a Livenza, hanem a Tagliamento mögött fog történni. Ennek megfelelően a Tagliamento mögött három hatalmas hídfőt építettek az olaszok, elzárva velük a tengerpart és az Alpok lába közé eső sávot.

Conrad terve, olasz háború esetére, az osztrák-magyar haderőnek a veneziai síkság ellen irányuló gyors támadása volt. Ennek a támadásnak már a Tagliamento mögött az új hídfőkbe kellett ütköznie s minél előbb át is kellett törnie, hogy a gyors támadással szerzett előny kárba ne vesszen. A vezérkar nyilvántartóirodája már ismerte ezeknek az erődítményeknek helyzetét és szerkezetét. Conrad ennél fogva, a rendelkezésére álló adatoknak megfelelően, olyan mozsarat követelt, amely az olasz messzelövő ágyúk diktálta távolságból is olyan pontosan és hatásosan lő, hogy a hídfők páncéltornyait rövidesen tönkretetheti. Ennek a követelménynek megfelelően szerkesztette a Műszaki Katonai Bizottság a 30³/₄ cm mozsarat, amely később, a belga várak leküzdésénél, olyan nagy szerepet játszott.

Az épülő vagy a mozgósítás idején kiegészítendő várak kikémlését nagyon nehéz megakadályozni, mivel az ott dolgozó munkásseregben — ha még olyan gondosan válogatják is össze — mindenkor lehetnek jól kiképzett kémek is, mert minden egyes munkást lehetetlen ellenőrizni. Igaz, hogy ezek csak a szorosán vett szerkezeti kérdésekre adhatnak kielégítő választ, de már ez is nagyon jó eredmény.

Olaszország a béke utolsó éveiben, a monarchia határának legfontosabb szakaszai közelében, támadó háború céljaira szolgáló erődöket épített. A mi

Felderítő- és hírszerzőjárőr a magas hegységben.

hírszerzőszolgálatunk behatóan foglalkozott kikémleltetésükkel, még pedig olyanformán, hogy a munkások közé kémeket csempészett, akik a kora tavasztól késő őszig tartott munka bevégeztével közölték megfigyeléseiket. Ezeket a kémeket előzőleg műszaki tisztek tanították mindarra, aminek megfigyelése és közlése fontos lehetett. Tavasszal megint visszamentek Felső-Olaszországba s olyan vállalkozóknál igyekeztek újra munkához jutni, akik erődítmények építésére kaptak megbízást.

Egyik ilyen ügynökünk vékony papírszalagra írta napi észleleteit s esténként üres sörösüvegbe dugta, amelyet a munkahely közelében elásott. Ősz végén, mikor az építkezés megszűnt, az összegyűjtött papírszalagokat felvitte magával Bécsbe s azok alapján nagyon ügyesen elkészítette az épülő erődítmény modelljét, amely — későbbi ellenőrzés és felülvizsgálat adatai szerint — helyesnek bizonyult. Veszedelmes foglalkozás volt, mert póruljárt volna, ha rajtakapják a sörösüveg elásásán.

Könnyen érthető, hogy az olaszok is eléggé pontosan ismerték a mi Dél-Tirolban épült várainkat, mert ott nagyon erősen dolgozott az Irredenta s gondja volt reá, hogy kémeket mindenfelé elhelyezze. Annál nagyobb érdem, hogy a mieink mégis szívósan tudták védeni határerősségeinket.

A hírszerzés és kémkedés világháborús történetének ismertetésénél nem mellőzhetjük a *török hadszínterek* ezirányú eseményeinek felsorolását sem. Ez a katonai szolgálati ágazat a török birodalom területén is érdekes és egyben sajtóságos körülményeket mutat.

Törökország 1914 október 29-én lépett be a világháborúba, amikor hadat üzent az antant-hatalmasságainak és ezzel egyidőben nyíltan a középponti hatalmak oldalára állott. A hadbalépés nem következett be éppen váratlanul és a multba eléggé visszanyúló előzményei voltak. Törökország ugyanis már a mult század utolsó évtizedeiben a középponti hatalmakhoz kötötte sorsát; amikor pedig Oroszországnak az antanthoz való csatlakozása révén az antant politikája a szultán birodalma ellen is irányt vett, a léteben fenyegetett Törökország még inkább közeledett a középponti hatalmakhoz, azonban a nélkül, hogy valóságos szövetséget kötött volna velük. Az ifjútörökök mozgalma révén 1908-ban véget ért abszolutizmust követő parlamentáris időszak alatt csakhamar nagy veszélybe jutott Törökország a balkánháború folyamán, amikor majdnem összes európai területei elvesztek és a bolgárok már Konstantinápoly kapui előtt állottak. Énnélfogva az ifjútörökök helyzete is ingadozni kezdett, akik azonban a vereség okait igen ügyesen a régi rendszer hibáira vezették vissza. A balkánháborúból való szerencsés kimenekülés ellenére is általában igen nyomott volt a hangulat egész Törökországban azért, mert mindenki érezte annak a nagy viharnek közeledését, amely a török birodalom sorsát is érinteni fogja. A mérsékelt elemekkel összefogó ifjútörökök tehát azt is elhatározták, hogy a birodalom pajzsát és kardját,

a török fegyveres hatalmat újjászervezik. Minthogy azonban önmaguk erre képtelenek voltak, a haderők szervezésében és kiképzésében kiváló eredményeket felmutató Németországgal kötöttek 1913-ban olyan irányú egyezséget, hogy az, kiváló tisztjeiből alakított missziójával megsegíti az újjászervezés igen nehéz munkáját. Bár 1914 elejétől kezdve lázas sietséggel dolgoztak a török fegyveres erő kiépítésén, a világháború kitöréséig terjedő igen rövid idő alatt természetesen tökéletes eredmény nem jöhetett létre.

A világháború kitörésekor az antant-államok elsőrendű érdeke azt kívánta, hogy Oroszországgal minél több, zavartalan és lehető legrövidebb

Távbeszélő ütközet közben.

úton összeköttetésbe jussanak. Ez pedig csak úgy történhetett meg, ha a Dardanellákat és a Boszporust is korlátlan birtokukba ejtik. Ezenkívül Oroszországnak melegvízű, a világforgalomba bekapcsolódó tengerek utáni vágya és az Angliával ebben a tekintetben kötött egyessége kétségtelenné tették, hogy Oroszország is utat kíván majd törni a Földközi-tenger felé. Vagyis az antant hatalmasságainak egy cél felé való együttes törekvése azt is eredményezhette, hogy a középponti hatalmak köré vont gyűrű délkeleten is hamarosan teljessé válik. De a tengerszorosok elfoglalása révén Franciaország még azt is remélte, hogy emberekben való nagy veszteségeit az Oroszországból átszállított csapatokkal pótolni lesz képes. Áhítoztak

a nyugati hatalmak Oroszország gabonájának feleslegére is; viszont az ipari cikkekben szűkölködő és iparban gyenge Oroszország hadianyagának nagy részét nyugatról várta. Mindezeket a kölcsönös szükségleteket tartósan pedig csak úgy biztosíthatták volna, ha a Dardanellákat és a Boszporust kizárólag a maguk számára foglalják el.

Ilyen körülmények között a világháború kitörésekor, 1914 augusztus 2-án, Törökország bizonyos katonai esetekre nézve Németországgal egyeséget kötött, augusztus 5-én elzárta a Dardanellákat, 28-án pedig elrendelte fegyveres erejének mozgósítását. A fokozatosan kiélesedő helyzet folytán

II. Abdul Hamid török szultán.

Törökország csakhamar tökéletesen elzárta a tengerszorosokat, majd, amikor az angolok november 3-án bombázni kezdték Akabát, november 12-én a szultán hadat üzent Angliának, Francia- és Oroszországnak. Ezzel pedig a török fegyveres erő harcha elégyedett az antant csapataival Európában a Dardanelláknál, Ázsiában pedig Örményországban, Mezopotámiában és a Szinai-félszigeten.

Az ellenfelek hadicéljai a következők voltak. Az antant elsősorban is a Dardanellákat és a Boszporust óhajtotta hatalmába keríteni. További céljai voltak: Palesztina, Szíria, Hedzsasz, Irak-Arabi, Mezopotámia, Török-Örményország és Török-Kurdisztán elfoglalása. Törökország a tengerszorosok védelmezésén kívül célul tűzte ki: a Szezei-csatorna el-

foglalását, Perzsiának és a kaukázusi államoknak függetlenítését, valamint Afganisztánon át India veszélyeztetését.

A küzdelem itt is négy éven át folyt, amely idő alatt Törökország az antant-hatalmasságok haderőiből tekintélyes erőket lekötötött, de a végén, tökéletesen kimerülten, katonailag és politikailag összeomlott.

A négyéves küzdelem hírszerző- és kém szolgálataira nézve a következőket jegyezték fel.

Goltz Kolmár báró, porosz tábornagy és török császári pasa, aki alapos ismerője volt a törökországi viszonyoknak, nagyjában így ír egyik cikkében a törökországi hírszerzésre és kémkedésre vonatkozólag.

Törökország már régtől fogva a politikai kémkedés klasszikus hazája volt, amely tetőpontját II. Abdul Hamid szultán uralkodása alatt (1878—1909) érte el. A besúgók és az árulkodók hihetetlenül nagy száma élt a török birodalom területén, akik mindenről értesítették a szultánt, természetesen nagy ritkán pártatlanul. Az állami méltóságok mindegyike mellett, valamely formában, titkári, hadsegédi stb. minőségben, ott volt a besúgó, az árulkodó, a megfigyelő, a leleselkedő, a hallgatódzó. Az ifjútörökök uralma is a besúgókra támaszkodott, akik a legveszedelmesebb titkos hatóságot alkották a birodalom területén. Ez a nagyarányú kémkedés, besúgórendszer azonban csak a belső területen működött és vagy tökéletesen elhanyagolta, vagy csak alig észrevehetőleg kísérte figyelemmel a külföldet, nevezetesen azokat az államokat, amelyek Törökország vesztére törekedtek.

Annál nagyobbarányú volt azonban a Törökország ellen irányuló támadólagos kémkedés azok részéről, akik a «beteg ember» örökségén osztozkodni készültek.

A zsákmányra éhes államok közül legelső sorban állottak: Orosz- és Franciaország, valamint Anglia, amelyek titkos hírszerzőszolgálatuk révén nemcsak a birodalom belső ügyeit kémlelték állandóan, hanem a vetélytársak működését is. Ez idézte fel, hogy évtizedeken át nagy fondorkodás folyt a konstantinápolyi diplomáciai testületek között.

Nagyban elősegítette az idegen államok kémkedésének sikerét az, hogy a birodalom egyes népeisége közül több elkeseredett ellensége volt a törökök uralmának. Így például az arabok, a görögök, a macedónok, az örmények, Szíria lakossága stb. Ezeknek a népeknek egyedei szinte tömegesen szolgáltatták azokat a kémeket és árulókat, akiket a zsákmányra éhes idegen államok csengő aranyakkal fizettek. A görögök és az örmények például olyan veszedelmes elemei voltak a török birodalomnak, mint Ausztria-Magyarország irredenta által fűtött nemzetiségei.

Ilyen körülmények között nem volt csoda, hogy az antant-hatalmak már a világháború előtt kiterjedt és kiválóan működő hírszerzőszolgálatot szervezhettek a török birodalom területén, amelynek különféle nemzetiségekből toborzott ügynökei a világháború folyamán is zavartalanul működhettek kényes szolgálatukban. Amíg Törökország semleges volt, 1914 november 12-ig, addig ezeknek a kémszervezeteknek erőteljes és a középponti hatalmak

Seif pasa tábornok, a török hírszerzőiroda főnöke.

ellen működő támaszpontja két idegen misszió volt és pedig: a Limpus tengernagy által vezetett angol tengerészeti misszió és a török csendőrség francia vezetősége. Mind a kettő értékes híryanag birtokába juthatott. Később, a világháború folyamán, a Kut-el-Amaránál elfogott Townshend angol tábornok és a hozzátartozó törzskar volt a kémkedés középpontja Konstantinápolyban, mert a tábornok szabadon járhatott-kelhetett és megbízottjaival együtt mindent kikémlelhetett és jelenthetett is Londonba a semleges államok követségeinek közvetítése révén.

Önkénytelenül, vagy önző céljaik által vezéreltetve, az ellenséges hírszerzés eszközeivé váltak azok a magasabbrendű török körök is, amelyek politikai pártállásuk, vagy kereskedelmi és anyagi körülményeik folytán az antant-hatalmakhoz húztak és ezekkel mindvégig fenn is tartották összeköttetéseiket.

Még a török hatóságok néhányja is inkább antantbarát volt.

Igen sok esetben súlyos károkat okoztak a török hadvezetőségnek a Kaukázusban az örmények, akik nemcsak hírekkel szolgáltak az oroszoknak, hanem rajtaütöttek a török élelmi- és hadiszerszállító oszlopokon, sőt még a hadtápterület biztosítására rendelt csapatokat is megtámadták. Így a török haderők háta állandóan veszélyben forgott. Ezekben a körülményekben kell keresnünk azt a kérlelhetetlen, de sajnálatos eljárást, amelyet a török hadvezetőség alkalmazott a hazaáruló örményekkel szemben, akiknek egész nemzetét később majdnem tökéletesen kiirtották!

Különösen élénken működött a kémkedés a Gallipoli-félsziget birtokáért vívott harcok folyamán. Feltűnt például, hogy ahányszor az angolok és a franciák a török állások ellen támadni készültek, a konstantinápolyi görög körökben vérmes remények által táplált izgatottság vett erőt és már előre lefoglalták a Grande Rue Pera házainak ablakait, hogy a bevonuló antant-csapatokat üdvözölhessék.

Azonban a török kémek is jól dolgoztak, mert például Liman von Sanders tábornokot, a Dardanellákat védő török seregtestek főparancsnokát, állandóan jól értesítették a franciák és az angolok szándékairól és támadásra rendelt csapataiknak létszámáról.

Hírekkel szolgáltak az antantnak azok a törökök is, akik Bulgárián és Ausztria-Magyarországon át gyakran utaztak Svájcba és vissza Törökországba.

Nagy nehézségeket okozott a török kémelhárításnak Kis-Ázsia partjainak elzárása, amelynek hosszában, az előtte elterülő szigeteken, sok olyan görög élt, akik egy követ fújtak az angolokkal és a franciákkal. Az ellenséges kémkedés középpontja itt Szmirna volt, ahonnan el lehetett jutni egyrészt Kis-Ázsia belsejébe és Konstantinápolyba, másrészt csónakon az angol és francia csapatok által megszállott szigetekre. A szigeteken tartózkodó kémek ellen sokszor fegyveres expedíciókat kellett kiküldeni.

Örményországban, Oroszország felé, hatalmas természeti gátat alkottak a Kaukázus hófedte magas bércei és azután a Fekete-tenger. Ezen az oroszok

részben úgy segítettek, hogy a Hollandiában telepített hírszerzőirodáik révén törekedtek híreket szerezni a Földközi-tengeren át! A Kaukázusban, az egymással szemben álló ellenséges haderők szökevényei voltak a legjobb hírközvetítők. Ezek ugyanis néha ötször-hatszor is ide-oda szöktek a szerint, hogy hol volt a jobb ellátás. A török szökevények száma azonban jóval nagyobb volt, mint az oroszoké.

Az arabokkal is sok baja volt a török hadvezetőségnek, mert mindvégig az antanthoz húztak. Ezeken a területeken nagy szerepet játszott természetesen a francia és az angol propaganda, amelynek vezetője a nagy hírnévre vergődött Lawrence ezredes volt.

A Mekkában székelő Huszein sejk is kétszínű játékot űzött, mert egyrészt kifejezést adott a szultán iránti hódolatának, másrészt azonban az angolokkal egy olyan nagy és önálló arab állam létesítése tekintetében tárgyalt titokban, amelynek uralkodójává természetesen önmagát jelölte és ezért fegyveres támogatást ígért Törökország ellen. Így hát az arabok által lakott területeken a török csapatok valósággal ellenséges országban voltak. A mindenütt ide-oda cikázó nomád arabok és beduinok mindent láttak és hamarosan mindent el is árultak a jól fizető angoloknak. Így elárulták a szuezi-csatorna elleni török-német támadás előkészületeit is, aminek folytán az angolok idejekorán megtehették ellenintézkedéseiket.

Palesztinában feltűnt például, hogy az angolok rendszerint ott támadtak, ahol a német csapatok harcoltak, míg az indiai ezredeknek a könnyebb feladat jutott: az erkölcsileg és ellenálló erejükben már meggyengült török csapatokkal való küzdelem.

A török szökevények is igen értékes híryanaggal szolgáltak. A török-német arcvonal mögött az angolok által pénzelt és török egyenruhákba öltöztetett arabok kémkedtek és csábították szökésre a török katonákat. A szabotázs esetei is igen gyakoriak voltak a törökök hadtápterületein. Amikor pedig összeomlott a törökök palesztinai csatavonala, az arabok, angol tiszték és

Goltz porosz tábornagy és török császári pasa.

ügynökök vezetése (Lawrence) alatt, tömegesen felkeltek és rátámadtak a frankulókra, akiknek legnagyobb részét lemészárolták.

Mezopotámiában is azonos események zajlottak le.

Szíriában is nyomára jött a török hadvezetőség egy messze elágazó és francia pénzzel és fegyverekkel támogatott összeesküvésnek.

Ilyen körülmények folytán a török kémelhárításra természetesen roppant nehéz feladat hárult, amit azonban igen ügyesen és körültekintően oldottak meg. Csakhamar annyi kémet fogtak el, hogy a fogházak elégteleneknek bizonyultak.

A hazaárulók között alig akadt egy-egy török ; a török nő sohasem árult el semmit.

Igen ügyesen vezették a törökök az Ázsia belsejébe irányított támadólagos hírszolgálatot, amely katonai vezetés alatt állott.

Nagy baj volt, hogy a szélrózsa minden irányában elterülő és egymástól távoleső hadszínterek seregtestei között nem volt meg az összeköttetés és hogy minden ilyen harccsoportnak magának kellett megszerveznie hírszerző- és kémiszolgálatát, amely felett hiányzott az egységes vezetés és irányítás.

A hírszerzés és kémkedés világháborús történetében a török hadszíntereken is vannak kiváló egyéni teljesítmények. Ezek közül az egyik magyar emberek vállalkozó szellemét és kiváló bátorságát hirdeti.

Az első, akiről meg kell emlékeznünk : Thomas Edward Lawrence ezredes, egyben az angol Intelligence Service egyik leghíresebb és legnagyobb tehetségű titkos ügynöke. Az oxfordi egyetemre is járt, archeológiai tanulmányokat végzett, majd 1906-ban ösztöndíjat kapva, Szíriába utazott ásatásokat végeztetni. A sivatagban benszülöttekkel ismerkedett össze s néhány hónap után már több arab tájszólást beszélt kifogástalanul. Bejárta Szíriát, Mezopotámiát, Egyiptomot és a Szinai-félszigetet. Utazásai és tanulmányai révén az úgynevezett «Közép-Kelet» legalaposabb ismerőinek egyike lett. Visszatérve Angliába, éppen össze akarta állítani tapasztalatainak eredményét, amikor kitört a világháború. Ezzel megkezdődött magasbalendülő előmenetele.

A világháború elején az angol Intelligence Service egyiptomi kirendelt-ségénél működött, majd kiküldték a hedzsaszi arab felkelés megsemmisítésére. Itt nem elégedett meg az arabok működésével, hanem kemény kézzel beleszólt a felkelés szervezésébe, unos-untalan támadásra ösztökélte az arab csapatokat a törökök összeköttetési vonalai ellen és szinte megszámlálhatatlanok az általa vezetett és végrehajtott, vagy az általa irányított szabotázsok. Életét sokszor kockára vetette ; rettenthetlen férfiú volt, kemény idegekkel és csodálatraméltó fizikai erővel. Az általa teremtett seregnek hősi tettei még a háború zürzavarában is felkeltették az általános figyelmet. Csapatái élén a törökök iszonyata lett ; állandóan nyugtalanította őket. Ellenségei remegtek tőle, mindenütt érezték kezét. Damaszkus elfoglalása után a tartomány

kormányzója így nyilatkozott róla: «Bennünket nem az arabok, nem is az angolok győztek le, hanem egyesegyedül Lawrence!»

Azonban a németeknek is voltak kiváló emberei a Keleten. A legügyesebb közülük Preusser volt. Három évvel fiatalabb volt mint Lawrence. Ő is archeológiai tanulmányokkal foglalkozott a háború előtt Kis-Ázsiában, Egyiptomban és Arábiában. E foglalkozása közben sokszor találkozott Lawrence-al. A háború kitörésekor útjaik természetesen szétváltak: míg Lawrence Egyiptomba jutott, addig Preusser Damaszkuszban Kress német ezredeshez csatlakozott, aki később a szuezi-csatorna elleni török támadások vezetője volt. Preusser kémkedésre és arra vállalkozott, hogy a beduinok között antant-ellenes propagandát indít. Lawrence csak később tért ugyanerre az útra. Preusser a puszták nomádjainak ruháját öltötte magára, befestette arcát, haját és arab nyelvi tudásával bátran a nomád törzsek közé keveredett és sehol sem ismerték fel. Végig járta az angol csatavonalakat és fontosabb észleleteiről előljáró parancsnokait pontosan értesítette. Soha sem érték tetten, még akkor sem, amikor az angol hírszerzőszolgálat központjába, Kairóba is bemenészkedett. Itt ismét európai emberré vedlett és a legelőkelőbb szállodában lakott és érintkezésbe lépett a Kairóban lakó németekkel is. Az angol kémelhárítószolgálat tudott működéséről, de elfogni sohasem volt képes. A háború végén Liman von Sanders német tábornagy szolgálatában állott.

Townshend angol tábornok.

A másik Európán kívüli nevezetes német kém a «titokzatos Francke» volt, akiről azonban nem tudni biztosan, hogy őrnagy volt-e és hogy Francke-nak hívták-e? Az angolok így ismerték őt. Bámulatos tehetséges, bátor és szép fiú volt, akit lelkiereje soha sem hagyott el; ezenkívül született színész is volt. Veszedelmes mesterségét azért is kedvelte, mert lehetőséget adott, hogy mindegyre más személyiséget játsszon. Legkedvesebb módszere az volt, hogy álruhában belopódzott az ellenség táborába. Hol az angol hadsereg tisztje, hol az ausztráliai csapatok kapitánya, hol meg skót parancsnok volt. Teljes gyűjteménye volt az angol hadsereg egyenruháiból és pompásan használta ezeket a ruhákat. Az angol hadseregben tudtak róla és üldözték is. Egy ízben, amikor mint egyenruhába öltözött ausztráliai tisztet két angol őrszem megállította és igazolásra szólította fel, nem ijedt meg, hanem rárivalt az őrszemekre és ezeket letartóztatta. Egy másik alkalommal pedig, amikor

mint angol tüzértiszt Rezába ment, ahol az angolok egyik nagy lövészeres telepe volt, hivatkozással a közelben táborozó angol hadosztálytörzshadi-szállás vezetőségére, amelyhez tartozandónak magát vallotta, a lövészeres-raktár készletét pontosan megállapította és feljegyezte. Később, angol vezérkari tisztnek öltözötten, az egyik angol tüzerdandárparancsnokságnál jelentkezett mint a fővezérség kiküldötte és e minőségében a tervezett támadás előmunkálatait ellenőrizte és így mindent megtudott. Ez alkalommal majdnem rajtavesztett merészségén. Legmerészebb tette azonban az volt, hogy amikor megint angol vezérkari ruhába öltözötten végigjárta és zászlóaljról zászló-aljra haladva tüzetesen megszemlélte az angolok csatavonalát Jaffától Jeruzsálemig, minden egyes zászlóalj parancsnokától kicsalta a legközelebbi támadásra vonatkozó rendelkezéseket, ami után bántatlanul visszatért a német-török csapatokhoz. Merész működése folytán mindenki félt tőle a palesztinai csatavonalon és amint írják, miatta sok ártatlan olyan tisztet fogtak el, akiket kémkedéssel gyanúsítottak meg.

Az Európán kívül működő harmadik német kém Wasmus konzul volt. A háború elején a Perzsa-öböl mellékén, Buschirban volt német konzul, amely hivatala révén nagy tekintélyre és hatalomra tett szert. Perzsia a világháború kitörésekor sajátságos helyzetben volt, mert dacára a svéd tisztek vezetése alatt működő csendőrségnek, az országban többé-kevésbé nyílt polgárháború dúlt. Wasmus a svéd csendőrséget a maga céljai számára megnyerte. 1914 november havában az angolok elfogták, de megszökött és szerencsésen átcsúszott az angol csapatok által alkotott előrszonalakon. Ettől kezdve állandóan veszélyeztette az angolok Mezopotámiában harcoló haderejének jobbszárnyát és oka volt annak, hogy az angol-indiai csapatok egy része tétlenül vesztegelve, csakis őt figyelte. Az angolok fogságából való szabadulása sajátságos módon ment végbe. Már odajutott a dolog, hogy poggyászával együtt Indiába továbbítják. Fogdája egy ház emeletén volt, amelyet igen szigorúan őriztek. Wasmus állandóan lóva iránt érdeklődött, amely állítólag beteg volt és ezt éjjel óránként meglátogatta és gyógyította. E látogatások alkalmával mindenkor négy angol fegyveres őr kísérté le az istállóba. A látogatásokat Wasmus annyiszor megismételte, míg végre az álmos őrök megunták a le és fel való kíséretet és így egy alkalommal Wasmus egyedül mehetett le az istállóba. Wasmus csak erre várt, mert amint leért az istállóba, lóra pattant, magához ragadta még az angoloknak 7000 fontnyi ércpénzét és ezzel együtt az éj leple alatt elvágtatott. Menekülése után Perzsia belsejébe ment és itt a bennszülötteket az angolok ellen felbujtotta; és mivel több ízben az angolok kőolaj-szállítmányait elfogta, igen kellemetlen helyzetbe hozta őket. Wasmus éveken át állandóan értesíteni tudta valamely úton és módon a Konstantinápolyban lévő Liman von Sanders tábornagyot az angol csapatok helyzetéről és mozgalmairól. Keze minden-hová elért, mindenfelé voltak megbízható emberei; a Perzsa-öbölben és az Indiai-óceán partjai hosszában egészen Indiáig hajózó perzsa matrózok is

állandóan ellátták hírekkel. Fizetett kémek voltak az angol tiszti-étkezőkben és az angol tisztek szolgálói között is. 1917-ben az angol főhadiszállás 50,000 font jutalmat ígért annak, aki elfogja. A benszülöttek között azonban senki sem akadt, aki elárulta volna, annak ellenére, hogy keresztény volt és hogy

Gondos György (ülő alak) és dr. Simon Mihály Pál (álló alak).

anyagi eszközei idővel tökéletesen kimerültek. Később áttért a mohamedán hitre és feleségül vette az ahrami törzsfőnök leányát. A világháború után Wasmus hívei között egyenetlenség támadt, ami közben nyílt összetűzésre is került a dolog. Bár egy időre elült számára a veszedelem, később eltűnt és ma sem tudni, hogy mi történt vele.

A török hadszíntereken a kémkedés terén véghezvitt kimagasló egyéni teljesítmények közül utolsónak említjük meg Gondos György és dr. Simon Mihály Pál volt magyar tüzerönkéntesek hősi tettét a Színai-félszigeten és Egyiptomban.

Pomiankovszki József volt cs. és kir. altábornagy, aki a világháborúban Konstantinápolyban Ausztria-Magyarország katonai meghatalmazottja volt: «Der Zusammenbruch des ottomanischen Reiches» című valóban nagybecsű művében, valamint Clemens von Walzel: «Kundschafterdienst oder Spionage»

Téves járőr indulás előtt.

című könyvecskéjében is megemlíti ezt az igen érdekes epizódot, amely egyzsersmind a világháborús szabotázsnek is egyik igen szép esete. Azzal, hogy az epizódot Oscar Ray Párizsban 1936-ban kiadott «Espion et Espionage» című művében is ismerteti, — mint olyant, amelyet a világháború legnevezetesebb kémjeinek egyike követett el, — Gondos a kémkedés világirodalmába is bevonult, de sajnós egy tévedéssel, mert a reávonatkozó fejezetnek a franciáknál megszokott nagyhangú címe «Gardos le dynamiteur!» Ez a cím annyiban téves, hogy nem «Gardos»-ról, hanem «Gondos»-ról van szó ebben az esetben!

Egybevetve az említett könyvek adatait az osztrák hadilevéltárban

őrzött eredeti okmányok tartalmával, és magánosoktól szerzett értesülések révén is, az epizódot a következőként vagyunk képesek összefoglalni.

Temesvárott, az ódon «Erdélyi kaszárnya»-ban, a 20. számú cs. és kir. közös tüzérezrednél a mozgósítást követően néhány héttel, minden behívó nélkül, önként szolgálattételre jelentkezett egy Gondos György nevű egyén. A háború kitörésének híre Egyiptomban érte, ahol az egyik legnagyobb földolajtermelő angol társaságnál kereste kenyerét mint fűrömester. A gyors felfogású, több nyelvet beszélő, ábrándosszemű magyar fiú hamar megnyerte angol előljárójának tetszését és egyre felelősségteljesebb beosztásban látóköre is bővült és megismerkedett a földolajiparnak minden ágával a termeléstől az értékesítésig.

Pihenő a sivatagban.

Az ezrednél, egyévi önkéntesi jogosultságának igazolása után, kiképzésre a tartalékos tiszti iskolába vezényelték, ahol még nagyobb türelmetlenséget árult el, mint számos önkéntestársa, hogy mielőbb a harctérre kerüljön. Az oktatás és a szolgálat után, a pihenés óráiban, Gondos magábavonuló, tartózkodó és szerény bajtársnak bizonyult, akin meglátszott, hogy egész lényét belső tusakodás foglalja el. A legnagyobb bizalommal egyik önkéntestársához, dr. Simon Mihály Pálhoz volt, aki akkor már mint a jogtudományok doktora, a budapesti egyetemi egyesületek elnöke s az «Egyetemi Lapok» szerkesztője, a tisztek és önkéntesek között szeretetnek és népszerűségnek örvendett.

A két önkéntes, a többiektől elvonultan, sűrűen iratok és jegyzetek felett töprengett. E közben megesett, hogy 1914 október havában a két önkéntes Temesvárról hirtelen és látszólag titokzatos módon eltűnt. A bajtársak a pótüteg parancsnokától csak annyit tudtak meg, hogy a hadsereg főparancsnokságtól érkezett távirati parancs folytán a két önkéntes Bécsbe utazott.

Ezt megelőzően az történt, hogy Gondos György sokáig vívódott és tuskodott magával, folyton azt kutatva, hogy vajjon árulást követ-e el volt kenyéradóival szemben mindannak felfedése esetén, amit polgári szolgálata révén megtudott; avagy árulás-e bajtársaival, előljáróival, nemzetével és legfelsőbb Hadurával szemben, ha mindazt elhallgatja, amivel a hatalmak csoportosulása szerint ellenséggé vált erőknek érzékeny és nagyjelentőségű károk okozhatók. Azt is mérlegelte magában, hogy azokat az ellenséges hadihajókat, amelyeket a középponti hatalmak hajóhadai és kikötői, ezek között pedig Fiume ellen is gyilkos és romboló tüzelés végrehajtására fognak rendelni, azzal a földolajjal fogják táplálni, amelynek származási helyét, kitermelését és átalakítását ő alaposan ismeri. Lelki tuskodásának kínját barátja, Simon Mihály Pál, sokszor enyhíteni igyekezett és vitatkozásaik eredményeként leszűrődött az a meggyőződés, hogy Gondos e nagy időkben erkölcsileg nem jogosult önmaga elbírálni tragikus kétkedését, aminthogy saját döntése amúgy sem jelenthetne számára sohasem lelki megnyugvást, hanem, mint a cs. és kir. hadsereg szerény katonája, köteles mindazokról az ismeretekről azoknak az előljáróinak beszámolni, akik a hadsereg hatalmas szervezettségében elhatározásra illetékesek.

E felismerés után egyesült erővel fogtak hozzá annak a bizalmas írásbeli jelentésnek megszüvegezéséhez, amely az egyiptomi olajforrások leírását tartalmazta s azok megközelítésének és szétrombolásának a helyszíni tapasztalatok alapján megvilágított lehetőségeit tárta fel. Ezzel az írásbeli jelentéssel felszerelten kértek közvetlen előljárójuktól, a pótüteg parancsnokától bizalmas kihallgatást, ami után ez a szigorúan bizalmasnak minősített jelentés tovább jutott a cs. és kir. vezérkar nyilvántartóirodájához, ahol elhatározták, hogy a két önkéntest azonnal Bécsbe rendelik. Itt a két önkéntes, megfelelő igazolás után, a nyilvántartóiroda többszörösen párnázott titokzatos ajtóit mögé jutott, ahol meglepte őket a bajtársi szivélyességnek az a melegsége, amellyel őket a magasrangú tisztek fogadták.

Az ügy előadásának feladatát a két önkéntes akként osztotta meg, hogy az egész gondolatot és annak jelentőségét előbb Simon Mihály Pál foglalta össze, majd, helyi ismeretei alapján, Gondos György kifejtette, hogy néhány előzetesen kellőképpen kioktatott, félelmet nem ismerő bátor férfiú a feladatot megoldhatja, bár azzal számolni kell, hogy a visszavonulás útját az angolok nyilván elzárhatják s ekként a terv végrehajtója és annak segítői élve aligha térhetnek vissza. Már a terv előterjesztése előtt, a meghallgatásra egybegyűlt tisztek közül a rangban legidősebb, a vérbeli katona közvetlenségével és férfiaságával a bevezetésre olyan szavakat talált, amelyek Gondos György kételyeit

teljesen eloszlatták abban a tekintetben, hogy férfiúi és katonai becsületének megfelelően s kötelességükön járt el terve felvetésekor. Ezután minden legaprólékosabb részletre kiterjedő figyelemmel megvitatták a tervet és végül tisztázásra várt, hogy személy szerint kiket bízzanak meg annak végrehajtásával. Gondos habozás nélkül jelentkezett s hozzácsatlakozott Simon Mihály Pál is, mint akit jogtudori képesítésénél fogva arra is alkalmasnak találtak, hogy az expedíciót a külföldi katonai és polgári hatóságok előtt az erre legalkalmasabb okiratok birtokában képviselje. Úti-marsallról és még egy kísérőről is gondoskodtak, akik azonban magában a haditettben már részt nem vettek.

Az égő dschemsahi olajforrások.

A terv elfogadása után az események a leggyorsabb ütemben peregtek le. Senkinek, tehát még a szülőknél sem volt szabad tudniok, hogy a két önkéntes merre veszi útját.

Az expedíció vezetésére rendelt két önkéntes és két kísérője Románián és Bulgárián át hamarosan megérkezett Konstantinápolyba, ahol feladatukról az illetékes török katonai parancsnokságoknak a monarchia külképviseleti hatóságainak legodaadóbb támogatásával beszámoltak, majd hol gépkocsin, hol lóháton, hol meg a számukra összeállított különvonaton folytatták útjokat Kis-Ázsián át Jeruzsálemig. Mivel éppen ekkor lépett be Törökország a hadviselő államok sorába, a két magyar fiú útja már olyan területen át vezetett, amelyre a mozgósítás nyomta rá bélyegét. Jeruzsálemben volt a Szuez ellen

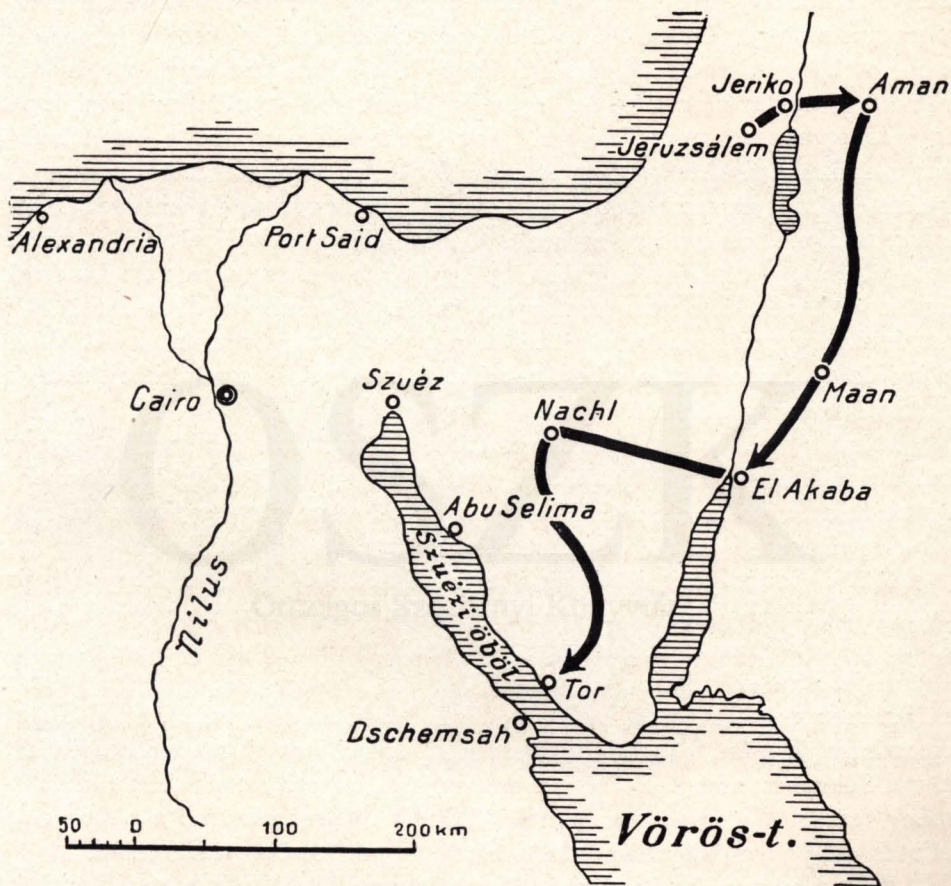
előkészített támadás katonai erőinek főparancsnoksága; itt voltak a már békében Törökországba irányított németbirodalmi katonai misszió tisztjei is, akik bajtársi szeretettel fogadták őket. De itt sem tudta meg senki, hogy a két magyar fiúval mi lesz, csak annyit láthattak, hogy Gondos császári ottomán századosi, Simon Mihály Pál pedig császári ottomán főhadnagyi egyenruhába öltözködött, valamint hogy az expedíciónak hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben való képviseleti joga tekintetében a német és török tisztet külön napiparancsban tájékoztatták.

Mivel fölösleges módon a kockázatok fokozását és különösképpen az expedíció sikerének veszélyeztetését minden körülmények között el kellett kerülni, előbb Gondos külön útnak indult, hogy az Egyiptomba való átjutásnak lehetőségeit kipróbálja, Simon Mihály Pál pedig ugyanekkor Jeruzsálemből indított el oly felderítőket, akik meglehetősen bonyolult úton-módon hol táviratilag, hol meg személyesen számoltak be felderítéseik eredményéről. Az eredmény az volt, hogy az egyiptomi legbőségesebb és legértékesebb petróleum-források helyére, Dschemsahba, csakis a hosszú, bizonytalan és főként a vízellátás lehetősége tekintetében teljesen ismeretlen szárazföldi úton lehet eljutni. A helyzet súlyosságának megértéséhez hozzátartozik, hogy a török császári területi fennhatóság a háborút megelőző időkben sem terjedt ki az egész Szinai-félszigetre, mert Ázsiának a Port Said és Szuez között vont vonalától délkeletre terjedő terület, az úgynevezett «Sziriai-egyiptomi határvidék», egyiptomi, illetőleg közvetve angol fennhatóság alatt állott.

Az egyiptomi olajforrásoknak a Szinai-félszigeten keresztül való megközelítése két igen komoly nehézség leküzdését jelentette. Az első a szárazföldi megközelítés volt, a másik pedig a tengeren át való átjutás Dschemsahba. A szárazföldi út egyik jelentős nehézsége az volt, hogy El Akabától kezdve nyugatra már idegen fennhatóság alá tartozó területen kellett az expedíció csapatának előnyomulnia. A nehézségeket némileg csökkentette az a körülmény, hogy mivel a Szinai-félsziget terméketlen fennsíkja a háborút viselő hatalmak szempontjából értéket nem képviselt, ennek katonai megszállásáról tehát nem is gondoskodtak. A földrajzi körülmények okozta nehézségek azonban nemcsak az angol hadvezetőség számára voltak fontosak, hanem a dschemsahi török expedíció számára is. A középponti hatalmak a Szinai-félszigetről jóformán csak azt tudták, hogy annak területe 59,000 négyzetkilométer (a mai Csonka-Magyarorszáé 9,304 négyzetkilométer) s hogy lakosainak száma mintegy 10,000 lélekre tehető. A lakosság a vízviszonyok és a növényzet nagyon is szeszélyes alakulása szerint a félszigetnek hol a magasabban, hol pedig a mélyebben fekvő részei között nomád módon keresi a maga és állatai számára az elsőrendű életszükségleteket. A kisebb lakható területek a «vuadik» (oázisok), ahová menekülnek a félsziget élőlényei, az emberek éppen úgy, mint az általuk megfélemezett vagy meg nem fékezett állatok egyaránt.

Gondot okozott tehát elsősorban is a támadó csapat erősségének meg-

határozása, amely számára víz még található lesz. Figyelembe kellett venni, hogy a csapat El Akabából való elindulása után nem számíthat többé semmiféle utánpótlásra, sem emberben, sem állatban, sem élelemben, sem semmiféle hadianyagban; gondolni kellett arra is, hogy a különítmény vonatának, máhás-állatjainak vízigénye megokolatlanul ne csökkentse a különítmény katonai teljesítőképességét.

Gondos György és dr. Simon Pál Mihály útja Palesztinán és a Szinai-félszigeten át.

A szárazföldi út nehézségeinek leküzdése után jelentkezett azután a másik nagy akadály: a Szezei-öblön való átjutás Egyiptomba! Ez nem volt könnyű feladatnak tekinthető, már csak azért sem, mert amióta az angolok a szíriai—egyiptomi határvidékről katonai erőiket visszavonták, a tenger állandó ellenőrzése szigorúbbá és éberebbé vált.

A különítmény erejének meghatározásánál még más érdekes szempontok is közrejátszottak. Nevezetesen, az egymással szembenálló ellenséges hatalmak igen könnyen érthető okokból, a meglepetéstől való félelemből sem voltak

hajlandók teljesen lemondani a félsziget felderítéséről, amiért is kisebb és nagyobb erejű felderítőosztagokat küldöttek ki és pedig gyakran nem is a sorhadi csapatokból, hanem zarándokútjukban megzavart mohamedán önkéntesekből összeállított csoportokat, amelyeknek vezetői többnyire állottzetben szereplő tisztek voltak. Ezeknél a felderítő, illetőleg kémkedő csoportoknál azután a harcnak igen furcsa módja alakult ki, mert elsőbben is az esetek túlnyomó többségében nem ismerték a foglyulejtést; az egymásra bukkanó ellenséges osztagok tevéikről leszálltak s miután ezeket biztonságba helyezték, a harcosok egymással szemben felfejlődtek, de mielőtt a tűzharcot megkezdték volna, egy-egy szónokuk útján, egymástól csak 100—150 méter távolságra, egymást igyekeztek meggyőzni arról, hogy hitük szempontjából a világháborúban melyiküknek állásfoglalása és csatlakozása elfogadhatóbb. Ha ez a meggyőzés eredményre nem vezetett, megindult a tüzelés, majd a kézitusára került a sor, amelynél kevésszámú ember és puska különbözete döntötte el a harcot az egyik, vagy a másik fél javára. A legyőzöttekkel szemben nem ismertek irgalmat, hanem azokat vérbefagyva, tevéiktől s minden más értéküktől megfosztva visszahagyták a sivatagban, míg a győztes csapat, mit sem törődve a legyőzött haldoklók és sebesültek halálhörgésével és segélykiáltásaival, a zsákmánnyal továbbállott.

Mint hogy az ilyen találkozásoknál az út folytatását kevésszámú fegyver különbözete is megakadályozhatta, egyfelől a fegyverek számának fokozása látszott kívánatosnak, másfelől azonban a túlméretezett csapat számára a víz elégtelensége hasonló mértékben kockáztatta a feladat sikerét.

Külön gondot okozott annak a kérdésnek eldöntése is, hogy vajjon katonailag megengedett dolog-e teljesen lemondani a visszajutás lehetőségéről és hogy az élelem és lőszer mennyiségének meghatározásánál a hazatérés szükségleteit is számításba vegyék-e? Végül is abból indultak ki, hogy ha a különítménynek sikerül eljutni oda, ahol feladatát elvégezheti és a kívánt eredményt is eléri, a gazdagon felszerelt angol ipartelepeken hozzájuthat annyi élelemhez, amennyi a visszavonulás útját biztosítja; ellenben a különítmény terheinek a visszavonulás lehetőségéért való növelésével a célhoz való eljutás esélyeit csökkenteni semmi körülmények között nem szabad.

1915 újév napján Gondos és Simon Jeruzsálemből elindultan, Jerichón át Amanba lovagoltak, ahonnan január 3-án különvonattal folytatták útjukat Maanba. Innen már tevékenen jutottak tovább Akabába. Itt már várták őket Husszein Query bég, szenusszi sejk, a prófétával rokon család egyik sarja, az egyiptomi hadsereg volt őrnagya, és azután Hanefi effendi, a konstantinápolyi katonai iskola volt növendéke. Mindketten férfias elszántsággal akkor ajánlották fel önként a különítményhez való csatlakozásukat, amikor az előzetes felderítés során magukra vállalt feladat elvégzésekor már tiszta képet nyerhettek jövőendő vállalkozásuk nehézségeiről és a veszély nagyságáról.

Az akabai pihenő alatt a vezetők a reájuk háramló feladatok megosztását is tisztázták egymás között. Megállapodtak abban, hogy Gondosra a leg-

nagyobb feladat akkor vár, mikor Egyiptomba átkerülve, helyi ismeretei és szaktudása alapján, az olajkutakat elpusztítja. Ezért útközben testi erejének megőrzésére különös gondot kell fordítani. Simon dr-nál voltak a felderítés adatai és a különböző igen bonyolult úton-módon megszerzett térképek alapján az útirány megválasztására s a vezetők ellenőrzésére szolgáló adatok. Husszein Query bégnek, előkelő származásánál fogva, minden mohamedán előtt nagy tekintélye volt, kiválóan is szónokolt és így a legénység hangulatát, a várható nagy megpróbáltatások között, esetleg kedvezően befolyásolhatta. A katonai iskola utolsó évfolyamából kikerült és lelkes fiatal Hanefi effendinek a különítmény katonai kiképzését, a szolgálat általános vezetését és

Az égő dschemsahi olajforrások.

a csapat fegyelmezését kellett magára vállalnia, amely utóbbi nem volt könnyű feladat.

Az expedíció személyzetének végleges összeválogatása Nachl-ban ment végbe, amely helyet az angolok kiürítettek és ahol ekkor már a szuezi csatorna ellen előnyomuló török haderők balszárnya állott. A rendes sorkatonaságon kívül itt volt Echref bég is, a szent háború kihirdetése után toborzott és mindenre elszánt önkéntes csapatoknak a szultán által is elismert és megerősített parancsnoka. Ez csodálatos testi erővel bíró, hatalmas termetű férfiú volt, aki mindenkit lenyűgözött tekintélyt parancsoló megjelenésével. Európai fogalmak szerint elképzelhetetlen szigorral tartotta féken a kellő katonai nevelés híján rendkívül nehezen fegyelmezhető csapatait. És éppen

ezekből a csapatokból kellett összeválogatni az expedíció számára az alkalmas és önként jelentkező egyéneket. A jelentkezők száma igen nagy volt és végül a különítmény 50 főnyi önkéntesből és a szuezi vállalkozáshoz kirendelt török sorhadi legénységből kiválasztott 14 török tisztesből és katonából alakult meg.

A különítmény megindult és az emberek és az állatok erejük teljes megfeszítésével és az időjárás viszontagságaival dacoltan folytatták útjokat olyan tájakon, amelyeken azelőtt európai ember még sohasem járt s amelyekről a térképek is csak hozzávetőleges biztonsággal nyújtottak felvilágosítást.

Egy heti időt meghaladó erőltetett menetelés után a csapat elérkezett Tor elé, a Szinai-félsziget délnyugati legmélyebb pontjához közel fekvő tengeri kikötőhöz. Itt módját ejtették annak, hogy a várost elfoglalva tartó angol csapatot a támadó különítmény ereje tekintetében megtévesszék. Különös-képpen pedig arról kellett meggyőzni az angol parancsnokot, hogy a Szinai-félsziget benszülöttei a szent háború kihirdetése folytán a török haderőkhöz csatlakoztak és hogy a Tor-ban lévő európaiak nyugtalanítása állandó lesz. Az expedíciónál az eleséget oly szűkre szabták már, hogy minden legkisebb késlekedés veszélyt rejtett magában. Mivel pedig a csapat megérkezéséről a félsziget lakossága és a törzsek vezérei, a sejkek is értesültek, ezek is csakhamar megjelentek és látszólag elismerték a maguk és törzsük nevében a szultán felségjogait. Ennek ellenére nagy óvatosságra volt szükség az expedíció erejének eltítkolása tekintetében, mert nem látszott kívánatosnak az, hogy a sivatag szuverénjei megtudják a különítmény valóságos erejét, bár ennek fegyverei jobbak voltak és több is volt a lőszere. Mindvégig tartani kellett attól, hogy a sejkek nem szüntettek meg minden összeköttetést az angolokkal. Ezt a feltevést a későbbi események igazolták, mert megtörtént, hogy a már hűségeskütt tett sejkek közül kettő furcsa megjegyzések között jelent meg a kis különítmény táborában. A két sejk, a keleti szokás szerinti illedelmes üdvözlés után, áttért jövetelének céljára és közölte, hogy a domboldal mögött álló fegyverforgató hívekkel együtt azt kívánnák megtudni, hogy vajjon bizonyosak-e a miéink abban, hogy Allah velük van, mert ebben a tekintetben néhány nap óta kételyeik támadtak! Elmondták, hogy Tor lakossága és a nem messze fekvő Szent Katalin kolostorban megforduló emberek néhányja is azt a hírt hozta, hogy a Tor előtt álló török csapat tisztjeinek fejére az angolok 1000 darab arany fontot tűztek ki és kikötötték, hogy a tisztek fején kívül ezek egyenruháját és zsebeiknek tartalmát is meg kell szerezni! Amennyiben pedig a török császári tiszt nem török nemzetiségű lenne, hanem német volna, akkor levágott fejéért nem 1000, hanem 2500 darab arany fontot fognak kifizetni az angolok! A két sejk közlése szerint azért keletkezett kételyük, mert ha Allah oly hatalmassá tette az angolt, hogy két igazhitű sejknek mind-össze egy-egy fejért ily nagy ajándékot adhat, lehet, hogy Allah mégis csak ott van, ahol a két igazhitű sejk ily nagy ajándékot és örömet találhat. Azt is megemlégtették, hogy gyanús nekik a szenuszi sejk állandó előtérbe lépése és hogy sem Gondos, sem Simon dr. soha egyikükkel sem beszélgetett e

hosszasabban és így nem lehetetlen, hogy mindkettőnek a feje egyenként nemcsak az 1000, hanem a 2500 fontot is meghozhatja. Ezeket pedig összeadva, érdemes volna szerencsájukat megkísérelni! A sejkek kételyeit azzal oszlatták el a miéink, hogy az angol tisztok fejeiért Husszein bég kétszer akkora összeget ajánlott fel, mint amennyit az angolok a német tisztok fejeiért adni hajlandók lettek volna, sőt a bég a sejkeknek 1000 arany font előleget is adott. Ennek ellenére a miéink nem bíztak meg a sejkekben és így megtörtént, hogy még mielőtt elérhették volna embereiket, olyan vitájuk támadt két török altiszttel, amelynek fegyverekkel való, a mi fogalmaink szerinti olyan lovagias elintézés lett a vége, hogy a kételkedő sejkek többé nem tájékozódhattak az

Az égő dschemsahi olajforrások.

angolok felé és embereik, még a visszavonulás előtt, más vezetőket voltak kénytelenek választani. «Bármily kínos is volt, — írják a miéink —, de meg kellett találni a módját annak, hogy a netán újból felmerülő kétkedések intézményesen kiküszöböltessenek és az átadott aranyak is azonnal megtérüljenek!»

A legföltöbbször kellett örködni a miéinknek továbbra is a fölött, hogy szinte maroknyi csapatuk számereje titokban maradjon a várost megszállva tartó angol csapat parancsnoka előtt. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy minduntalan minden irányba járőrök nyomultak elő, amelyek tüzelésükkel nyugtalanították és vissza is tartották az angolokat.

A Tor körüli további eseményekre nézve idézzük Gondosnak Dschemal pasához intézett jelentésének következő szakaszait :

«Fegyelmetlen csapatommal igen fáradságos menet után január 19-én értem Tor alá, ahol megállapítottam, hogy a városban egy angol tiszt vezetése alatt mintegy 280 katona, a kikötőben pedig egy angol cirkáló van».

«Én Ghebel Hannam-ban kerestem és találtam is megfelelő táborhelyet katonáim számára. Már délután érintkezésbe jutottam az ellenséggel. Előőrseim, amelyeket Tor faláig toltam előre, jelentették, hogy az ellenség Tor előtt, két homokbuckán áll. Én legott előnyomultam és a harc meg is kezdődött. Egy félóra mulva az ellenség hirtelen visszavonult, amire ellentámadásba mentem át és Tor falai alá értem. Amikor a cirkáló észrevett bennünket, hevesen löni kezdett reánk. E miatt embereimmel vissza kellett húzódnom,

Az égő dschemsahi olajforrások.

de ez előtt sikerült a távíróvezetéket elpusztítani. A homokbuckák, amelyeket az angolok tartottak megszállva, az én birtokomban maradtak».

«20-án megismétlődött a harc azzal a különbséggel, hogy amikor visszahúzódtam az ellenség, a homokbuckákon csak hat embert hagytam vissza. Ezeket az embereket a cirkálóról bár hevesen, de eredménytelenül lödözték. Ugyanezen a napon egy nagy angol csatahajó is befutott a kikötőbe, több mint ezerfőnyi legénységgel; ezzel ellenfeleim ereje 2000 főre rúgott».

«21-én az ellenséges nagy csatahajó helyébe egy másik hajó jött, amely katonákat rakott partra. Az éjszaka folyamán az ellenség kutunkat akarta elfoglalni, de heves harc után visszavettem azt. Egy kis

expedíciót pedig a Szinai-hegyen lévő kolostorba küldöttem, hogy ezt felszólítsa a török szultán fennhatóságának elismerésére és hogy adjon számunkra élelmet».

«22-én még egy ellenséges hajó futott be Tor kikötőjébe. Megint harc kerekedett, amelyben az angol hajók is részt vettek. Mi nemcsak tartottuk magunkat, hanem mindjobban előre jutottunk».

«23-án még két hajó érkezett be Torba, míg a cirkáló elment. Éjjel, két ember kíséretében, besurrantam a városba és a levegőbe röptettem a városházát. A robbanás okozta dörrenésre az összes angol tisztak sietve elhagyták a várost, a kikötőben horgonyzó hajók pedig Szuez felé eltávoztak.»

Az égő dschemsahi olajforrások.

«24-én az ellenség feladta Tor-t és a vesztegzárállomásra húzódott vissza, amelyet meg is tartott. Én egy őrzőjáratot küldtem a városba és a következő éjjelre egy támadást készítettem elő; az ellenséges cirkáló visszaérkezett».

«25-én egy felfegyverzett kereskedelmi hajó érkezett a kikötőbe. Kíséreltet tettem arra, hogy a vesztegzárállomás néhány épületét a levegőbe röptísem, de a hajók fényszórói megakadályozták ebben».

«26-án két ellenséges cirkáló elzárta a tengerpart hosszát és Tor-tól északra 8, délre pedig 10 mérföldnyire csapatokat akart partraszállítani, de ezt mi könnyűszerrel megakadályoztuk».

«27-én három cirkáló és három felfegyverzett kereskedelmi hajó volt a kikötőben. A Szinai-hegyre küldött csapatom visszaérkezett és eleséget

hozott, amit kiéhezett embereim kitörő örömmel fogadtak. Egy egyiptomi szökevény érdekes hírekkel szolgált. Délután járőröket küldtem ki mindenfelé. A cirkálók több mint 80 lövést adtak le reánk, ami közben a vesztegzárállomás egyik háza a levegőbe repült».

«28-án már csak három cirkáló és egy hajó volt a kikötőben. A város polgári lakossága két hajón eltávozott. A vesztegzárállomást az ellenség lövészárkokkal és drótakadállyal megerősítette. Az ágyúk számára is utat akartak készíteni, de én a munkásokat visszavertem».

«29-én csak 1 cirkáló és 1 hajó volt a kikötőben. Élelmiszereket hozattam. Elhatároztam, hogy egy vitorláshajót szerzek és dél felől elhagyom Tor-t, hogy átjussak Egyiptomba és elpusztítsam a dschemsahi kőolaj-telepet. Ez alatt embereim egy részének Tor-t kellett volna megtámadnia. Három cirkáló érkezett be, amelyek csapatokat akartak partraszállítani, de mi megakadályoztuk őket ebben».

«Éjjel beduinok a városba benyomultak és ezt kifosztották. A cirkálók, abban a hiszemben, hogy ezek az én embereim, közéjük lőttek és két ember el is esett, amire a többiek kerekét oldottak. Az ellenség azt hitte, hogy én szaladtam el és ellentámadásba fogott, de csapatát előőrseim visszaverték. Reggel nagy ágyúzás után a cirkálók elhagyták a kikötőt».

Január 30-tól február 2-ig a kikötőben álló angol hajók változó heveséssel lőtték Gondos állásait, aki megállapítja jelentésében, hogy képtelen átjutni Dschemsahba, mert nincsenek élelmiszerei.

Február 3-án éjjel Gondos behatolt a vesztegzárállomásba, feltörte a gyógyszertárat és ennek egész tartalmát magához vette. Másnap megint behatolt a vesztegzárállomásba és szétrobbantotta az elektromos motort, a fecskendőt és a kutakat, amelyek az állomást látták el vízzel; sőt a vízbe anilinfestéket szórt, hogy az ellenség azt higgye, hogy mérget öntöttek bele.

«5-én — írja tovább jelentésében Gondos — az ellenséges csapatok behajóztak, de előbb elpusztították az összes vitorlásokat. Én benyomultam a vesztegzárállomásba, ahol 1800 sátrat elégettettem, mert ezeket az angolok elvonulásuk előtt kolera és pestis bacillusokkal telítettek. Mivel eleségre nem találtam, egyik tisztemet megint a Szinai-hegyre, a kolostorba küldöttem élelmiszerekért. Ez néhány nap múltán visszatért egy levéllel és eleséggel. A kolostor elismerte a török szultán fennhatóságát».

Itt kell rámutatnunk a különítmény élelmezésének roppant nagy nehézségeire és ezeknek igen nagy jelentőségére a sivatagi harcokban. Amint írják: a kétszersült már elfogyott, már alig volt liszt is, amiből nyílt tűzön készült az európai fogalmak szerint emberi táplálkozásra alkalmasnak alig mondható eledel s az élelmiszerkészlet már csak néhány faggyúszagú, birkabőrbe varrt datolyából és kevésszámú zsák olajbogyóból állott. Az élelmiszereket a lakoságnál sem lehetett kiegészíteni, mert a különítmény megérkezéséig ők is javarészt az angol parancsnokságok fennhatósága alatt álló kikötőkben vásárolták össze a szükséges nyersanyagokat. Az élelmiszerek rohamos csök-

kenése nemcsak a különítmény embereit nyugtalanította, hanem fokozott mértékben aggodalommal töltötte el a félsziget lakosságát is, akiknek kiküldöttei szemrehányások között mutattak rá arra, hogy a törökökhöz való csatlakozásuk miatt az angolok tőlük minden támogatást megtagadtak és Nachl-ból sem várhatnak segítséget. A lakosság körében elterjedt elkeseredés miatt a különítmény legénységének betiltották a lakossággal való érintkezést, amit rendkívül szigorú rendszabályokkal ellenőriztek. Átmenetileg segítséget jelentett a Szent Katalin hegyén lévő kolostor elég dúsan felszerelt raktára, azonban ez sem változtatott azon, hogy a gyors és alapos segítség hiánya már-már az expedíció feladatának végrehajtását is veszélyeztette. Ily körü-

Az égő dschemsahi olajforrások.

mények között jutottak arra az elhatározásra az expedíció vezetői, hogy Gondos nem Tor-ból kiindultan, hanem a szárazföldi és tengeri út némi meghosszabbítása révén: Abu Selimából kísérelje meg az átkelést Egyiptomba. Kiválogatta tehát a legjobb erőben megmaradt húsz embert, akik számára még két-három napi erőltetett menethez elegendő élelem volt a Szent Katalin-kolostorban szerzett zsákmányból és a többi legénység fejadagjának még nagyobb mértékben való csökkentése révén. Mivel azonban nem volt tanácsos a megközelítés más irányú megkísérlésének a visszavonulás látszatát adni, mert az éhező lakosság érzülete már-már ellenségessé vált, ezért abban állapodtak meg, hogy amíg Gondos Abu Selimán át működik, addig Simon dr. a különítmény megmaradó részével Tor-nál folytatja az ellenség megtévesztésére

irányuló csatározásokat. Remélték, hogy ez a félsziget lakosságára is hatni fog.

A további eseményekre nézve ismét idézzük Gondos naplójának következő részleteit :

«6-án arról értesültem, hogy Tor-tól 90 kilométernyire északra, Abu Selim városánál tizenegy egyiptomi katona egy géppuskával partraszállott, hogy az angolok tulajdonát alkotó várost megvédelmezzék. Én 20 emberemmel elindultam és kétnapos erőltetett menet után éjszaka a város elé értem. A támadást éjjeli 2 órakor kezdtem meg. Az egyik beduin a függővasút állványára mászott fel, ahonnan homokkal teli hordókat dobott le, ami igen nagy zajt csapott. Erre az ellenséges katonák hanyatt-homlok arra a hajóra menekültek, amely a kikötőben horgonyzott. A gyárban dolgozó angolok is mind ezen a hajón laktak, amely azonnal felszedte horgonyát és teljes gőzzel elillant. Amíg én a zsákmányt összeszedtem, az alatt egy angol ágyúaszád érkezett be. Embereim, akik a kikötőben szanaszét voltak, futásnak eredtek a hegy felé, amely a kikötő közvetlen közelében van. Csak két török maradt mellett. Élelmiszereink a tengerparton fekvő házak egyikében maradtak. Abban a tudatban, hogy ha az angolok partraszállanak, elveszik élelmiszereimet és vizem sem lesz, kétségbeesett elhatározásra jutottam. Az első ellenséges tisztet, aki partraszállott, magam lőttem le, amire a tengerészek magukkal vivén tisztjük hulláját, sietve visszatértek az ágyúaszádra, amely azután el is távozott a kikötőből».

«Ekkor, két emberemmel élénken löni kezdtem az ellenséges hajót, amire a többi embereim, hallván a lövések zaját, tévedésből, hogy én is az ellenséges csapathoz tartozom, reám is löni kezdtek. Ekkor egyik ujjamon is megsebesültem. Erre mindazt, ami számomra értékesnek látszott, orvosságokat, delejtüket, sátrakat stb. magamhoz vettem és elpusztítottam mindazt, ami számomra értéktelennek látszott, nehogy bármi is visszakerüljön az angolok kezére. A konzerveket és gyógyszereket a birsebai és nachli kórházaknak adtam át, amelyek rendkívül megörültek az értékes anyagnak».

«Abu Selimá-ban, többek között egy motoros csónakot is találtam. Elhatároztam, hogy egy vitorlásra, amelyhez a motorost hozzáfűggesztettem, átkelek a Szezi-öblön ; reggelre csakugyan Dschemsahba érkeztem, ahol három olajkutát elpusztítottam. Amikor az angolok észrevettek, löni kezdtek reám, de embereim kellő távolságban tartották őket, úgyhogy nyugodtan tovább dolgozhattam. Ebben a harcban hat emberem elesett. Ez alkalommal egy angol zászlót is zsákmányoltam. Az olajkutak felrobbantásakor keletkezett dörrenésekre az angolok megfutottak én pedig még a hegyen lévő házakat is elpusztítottam. Ezután a motorcsónakon átkeltem a tengeren és Tor-tól délre szerencsésen partot értem».

Egy német orvos becslése szerint a Tor-ban zsákmányolt orvosság értéke felért 12.000 márkával, az angolokat ért többi kárt pedig több millióra becsülték, ami abban az időben igen jelentős összeg volt. De amint Kress német

birodalmi ezredes, a szuezi török nagy expedíciós sereg vezérkari főnöke írja Liman von Sanders tábornagyhoz intézett egyik jelentésében: «... mindez elhomályosul a mellett, hogy Gondos tüneményes példáját adta annak, hogy mire képes egy vállalkozó szellemű, vitéz és kemény katona!»

Azonban baj is támadt Gondos expedíciója körül! A többszörös kitüntetésre javaslatba hozott magyar önkéntes tettet a török tiszték megirigyelték és kétségbevonták, főként a nachli török parancsnok vette tagadásba Gondos ama állítását, hogy a dschemsahi olajkutakat is elpusztította; a Gondos által bemutatott fényképeket pedig hamisítványoknak minősítette. Kress ezredes egyik jelentéséből az is kitűnik, hogy a Gondos által zsákmányolt

Az égő dschemsahi olajforrások.

anyag egy része nyomtalanul eltűnt, ami azután szintén okot szolgáltatott néhány török tisztnek ahhoz, hogy leszállítsák Gondos expedíciójának jelentőségét. Sőt a nachli török parancsnok egy bizottság által egy jegyzőkönyvet is felvétel, amelynek szerkesztésénél azonban Gondos jelen sem volt és így elő sem terjeszthette bizonyítékait. Ezeken kívül a jegyzőkönyv leírásánál is könnyelműen jártak el, mert a tanúk egy része később beismerte, hogy vallomásaikat a valóságnak meg nem felelő módon írták le.

Erre Kress ezredes német és török tisztekből álló vegyes bizottságot rendelt ki az ügy kivizsgálására. A bizottságnak az elnöke egy török tiszt volt. A bizottság a legnagyobb alaposággal kivizsgált mindent, tüneményes elégtételt szolgáltatott Gondosnak és megállapította, hogy a törökök részéről

emelt vádak alaptalanok voltak. «Ellenkezőleg, — írja Kress — Gondos ügyünknek igen nagy és értékes szolgálatot tett és az angoloknak, főként a dschemsahi három olajkút elpusztításával érzékeny kárt okozott. Gondos vállalkozása olyan, amely bizonyítékát adja bátorságának, erélyének és tette-erejének; szerény véleményem szerint érdemessé vált legfelsőbb hadura különös kitüntetésére». Ezenkívül Kress egy külön kiadványban a Törökországban szolgáló birodalmi német tiszteket is értesítette Gondos rehabilitálásáról.

A volt cs. és kir. hadügyminisztériumnak mind Gondos, mind dr. Simon soronkívül hadnaggyá való előléptetésére vonatkozó legfelsőbb előterjesztésében a többek között ezek is olvashatók:

«... nevezettek nemcsak az eléjük szabott feladatnak feleltek meg, hanem fiatalságuk és katonai tapasztalatlanságuk ellenére a legkülönbözőbb és legveszedelmesebb helyzetekben is körültekintő és céltudatos vezetőknek bizonyultak és a legkiválóbb katonai erényeknek, a rettenthetlenségnek, vitézségnek és előrelátó megfontoltságnak adták tanújelét. Erélyes kezdeményezésük révén az ellenség vállalkozásait és szándékait ismételtlen meg-
hiúsították, ami által a szövetséges török haderőnek közvetlenül, a cs. és kir. hadseregnek pedig közvetve fokozott mértékben hasznot hajtottak és tündöklő példáját adták a cs. és kir. hadseregben dívó tradicionális áldozatrakész hű kötelelességteljesítésnek...»

És valóban Gondos és Simon nemcsak soronkívül tartalékos hadnagyokká lettek, hanem Gondost az arany, Simont pedig a nagyvezüst vitézségi éremmel is kitüntették és azonkívül török érdemjeleket is kaptak kiválóságuk látható elismerése gyanánt.

Sajnos, hogy Gondos, a világháború további forgatagában, kötelességének hű teljesítése közben, a Balkánon elesett.

3. A hírszerző- és kémiszolgálat Ausztria-Magyarországon.

A világháború hírszerző- és kémiszolgálatának kellő megvilágítása megkívánja azt is, hogy külön fejezetben foglalkozzunk azokkal a sajátságos körülményekkel, amelyek Ausztria-Magyarországon fordultak elő és amelyek sem a hadszínterek eseményeibe, sem más fejezetek anyagába szervesen beilleszthetők nem voltak.

Ebben a fejezetünkben a világháború előtti időre is vissza kellett nyúlnunk némiképpen, ami azért volt szükséges, hogy tökéletes képet legyünk képesek adni a monarchia hírszerzéséről és kémiszolgálatáról.

Leírásainkban zsinórmértékül szolgáltak a cs. és kir. vezérkar nyilván-
tartóirodájának, az «Evidenzbüro»-nak volt vezetői: Urbansky Ágoston altábornagy és Ronge Miksa tábornok által nyilvánosságra hozott adatok. Mindvégig reájuk támaszkodunk, mint a leghitelesebbekre és mint olyanokra, amelyeket szakértők szedtek össze a végből, hogy egy alig ismert különleges

és igen nehéz katonai szolgálati ágazat világháborús működésének emléket állítsanak és hogy számára elismerést vívjanak ki a társadalom minden rétege részéről.

Általában megállapítják, hogy a békében rendelkezésre bocsátott pénzösszegek nagyon elégtelenek voltak a hírszerzőszolgálat tökéletes kifejlesztéséhez.

*Zusammen in Österreich
bisherig vertriebenen und nun
wiederholten Liederungen von dem
Friede zu Lande und in der R.
für die ersten der R.
die Liederungen - Familienname Georg
Gondos und Dr. Michael S.
more, beide in der Liederungen,
am 20.
Wien, am 30. Dezember 1915.*

Simon

I. Ferenc József sajátkezű aláírásával ellátott az a legfelsőbb elhatározás, amellyel Gondos és dr. Simon egyévi önkénteseket soronkívül hadnagyokká nevezi

téséhez, ami elsősorban abban lelte magyarázatát, hogy az illetékes tényezők nem ismerték fel ennek a katonai szolgálati ágazatnak roppant nagy jelentőségét.

Nagyfokú nemtörődőség is uralkodott a békében, ami a háború első időszakában is észlelhető volt. Hibának róják fel, hogy a monarchia külügyminisztériuma csak a maga külpolitikai felderítésével foglalkozott és a katonasággal szemben nagyon fukar volt. Azt is írják, hogy a monarchiában inkább a

palástolás politikájához folyamodtak, a helyett, hogy céltudatos ellenrendszabályokat alkalmaztak volna. Ilyen körülmények között az ellenséges hírszerző- és kémiszervek hálózatukat szinte zavartalanul az egész monarchia területére kiterjeszthették és különösebb akadályok nélkül végezhatték azt az aknamunkát, amely az antantnak kétségtelenül igen nagy előnyöket biztosított.

Ezek ellenére mégis a háborúban a monarchia katonai hírszerző- és kém-szolgálata, személyzetének megfeszített és kiváló munkája alapján, igen jól működött. Ez nemcsak a hadszínterek ezirányú eseményeinek leírásánál tűnt ki már némileg, hanem igazolják ellenségeink elismerő nyilatkozatai is. Ronge tábornok írja például, hogy «jó tájékozottságunkat ellenfeleink is csodálták és elismerték».

A mozgósítás után, a békebeli megállapodások alapján, a német birodalmi katonai hírszerzőszolgálattal azonnal szoros kapcsolatot létesítettek.

A háborúban a hadseregfőparancsnokság hírszerzőosztályának vezetői voltak: előbb Hranilovics-Czvettasin Oszkár, később pedig Ronge Miksa vezérkari testületbeli ezredek, illetőleg később már tábornokok.

A mozgósításkor igen sokan jelentkeztek a hírszerző- és kémiszolgálatra; ezek között minden társadalmi osztály képviselve volt; még a fogva lévő kémek is felkínálkoztak; a katonák sem maradtak el; nőkben sem volt hiány; a zsidóság is felajánlkozott, így például a budapesti izraelita kultúrköztség arra, hogy az orosz lengyelországi rabbik révén szerez híreket; voltak jóhírnevű kereskedők, mozgóképfelvevő- és kabarétársaságok; ártatlanoknak látszó újságok és szaklapok is alakultak stb. Akadtak olyanok is, akik már máshol hasonló szolgálatban kudarcot vallottak. Ezek között, akiknek száma már ezerre rúgott, 1915-ben rendet kellett teremteni egy középponti nyilvántartó révén. Ennek az eredménye az volt, hogy 1916 végéig 88 alkalmatlan ügynököt elbocsátottak, 62 szélhámost pedig ártalmatlanná tettek.

A háború kitörésekor a kémelhárítás módozatait rögtön szigorított formában életbeléptették úgy, ahogy azokat célravezetőknek és jóknak elképzelték. Ennek a szolgálatnak a munkája, az adott politikai viszonyok között, rendkívüli módon megnövekedett.

1912 óta nyilvántartották mindazokat, akik a kémkedésben és államellenes üzemekben gyanúsak voltak. Ezeket legott elfogták és internálták. Az ellenséges állambeli idegeneket védkötelezettségük tekintetében megvizsgálták és a katonai szolgálatra kötelezetteket ittfogták; a többi idegen alattvaló a várható hadművelleti terület kikerülésével elutazhatott; csak néhány igen gazdag és tekintélyes orosz alattvalót tartottak vissza túsokul abból a célból, hogy az Oroszországban visszatartott osztrák- vagy magyarhonos egyénekkélcserélhetők legyenek.

Igen szigorúan jártak el a várható hadművelleti területeken. Boszniában például az összes megbízhatatlan elemeket befogták, túsokat szedtek és egyébkénti szigorú rendszabályok alkalmazásával megakadályozták a szabo-

tázst. Hasonló módon elzárták a határokat is; cenzurát léptettek életbe a postán és a határvidékek némelyikét kiürítették. Hercegovinában azonban lehetetlen volt megakadályozni a szabotázszt és a távíróvonalak elpusztítását. Mindazokon a területeken, ahová a fegyveres erők, karhatalmak és csendőrség hatalma nem ért el, bandák alakultak, amelyek kisebb osztagaikon tűzzel is rajtaütöttek. Ezt csak elrettentő példák adásával lehetett megszüntetni.

Azonban azt is írják, hogy a kémelhárítás sohasem érte el azt a fokot, amelyre szükség lett volna. Kémelhárításról sehol sem esett szó, sem a katonaságnál, sem a lakosságnál. Így hát a kémek majdnem mindenütt szabadon járhattak-kelhettek; beférkőzhettek a katonai épületekbe, irodákba és üzemekbe; a katonai szállítmányok a szükséges óvintézkedések nélkül gördültek a nyílt pályákon; a csapatokat szállító vonatokon majdnem mindenütt kémek tájékoztatására szolgáló jelzések voltak; úton-útfélen mindenki fecsegett; az újságokat sem ellenőrizték kellőképpen stb. Tetézte mindezt a kémelhárítóhálózat szervezetlensége, a végrehajtó szervek, a rendőrség és a csendőrség iskolázatlansága, a szakképzett kémelhárító közegek csekély száma és legfőképpen az egységes irányítás és vezetés hiánya. Ez némiképpen velejárója volt annak a zűrzavarnak, amely a világháború elején természetesen minden téren megnyilatkozott.

A kémek káros üzelmeire első ízben az 1915-ik év tavaszán itt-ott megjelenő «Óvakodjunk a kémektől!» feliratú plakátok figyelmeztettek. Ennek talán lett is volna hatása, — jegyzik meg egyik forrásunkban — ha a felhívás azt is közölte volna, hogy miképpen óvakodjunk a kémektől.

A harctéren már erősebb rendszabályokat léptettek életbe. Az alapos szervezettség hiányát azonban itt sem pótolhatták. Szigorú levélcenzura, óvatosság a távbeszélgetéseknél, különféle fedőnevek alkalmazása az írásban és távbeszélőn továbbított parancsoknál, csapateltolások, összevonások és szállítmányok leplezése, szigorúbb igazoltatás a hadtápterületeken, a posta szigorított ellenőrzése mind azt a célt szolgálták, hogy az ellenség hírszerzését megakadályozzák. Rést lehetett ütni az ellenség hírszerzésének megszervezésénél azzal is, hogy az első vonalak mögötti területeket kiürítették.

A Bécsben tartózkodó semleges államok katonai attaséit is meg kellett

Hranilovics Oszkár vezérkari ezredes, az osztrák-magyar nyilvántartóiroda főnöke.

figyeltetni, mert úgy látszott, hogy inkább ellenséges, mint barátságos magatartást tanúsítanak.

A rémhírterjesztők ellen is fel kellett lépni.

1915 április havában a bécsi rendőrigazgatóság Ausztria területére a kémelhárítás központi szervévé lett. Ez «Der Kundschafter» címmel egy újságot is adott ki, amelyben kémekre vonatkozó elfogatási parancsok, személyleírások, idegen államok kémkedéseire vonatkozó cikkek, a daktyloszkopia alkalmazására stb.-re vonatkozólag voltak értekezések és figyelmeztetések.

A bécsi rendőrség 1915 végéig 1479 politikailag gyanús egyénnél tartott házkutatást, 1069 egyént államellenes cselekmények gyanúja miatt letartóztatott, közöttük 185 kém.

A magyar határrendőrség az első háborús évben 2000 embert hallgatott ki kémkedés gyanúja miatt, aminek folytán 1506 egyént letartóztattak, 65-öt internáltak, 20-at pedig kiutasítottak Magyarország területéről.

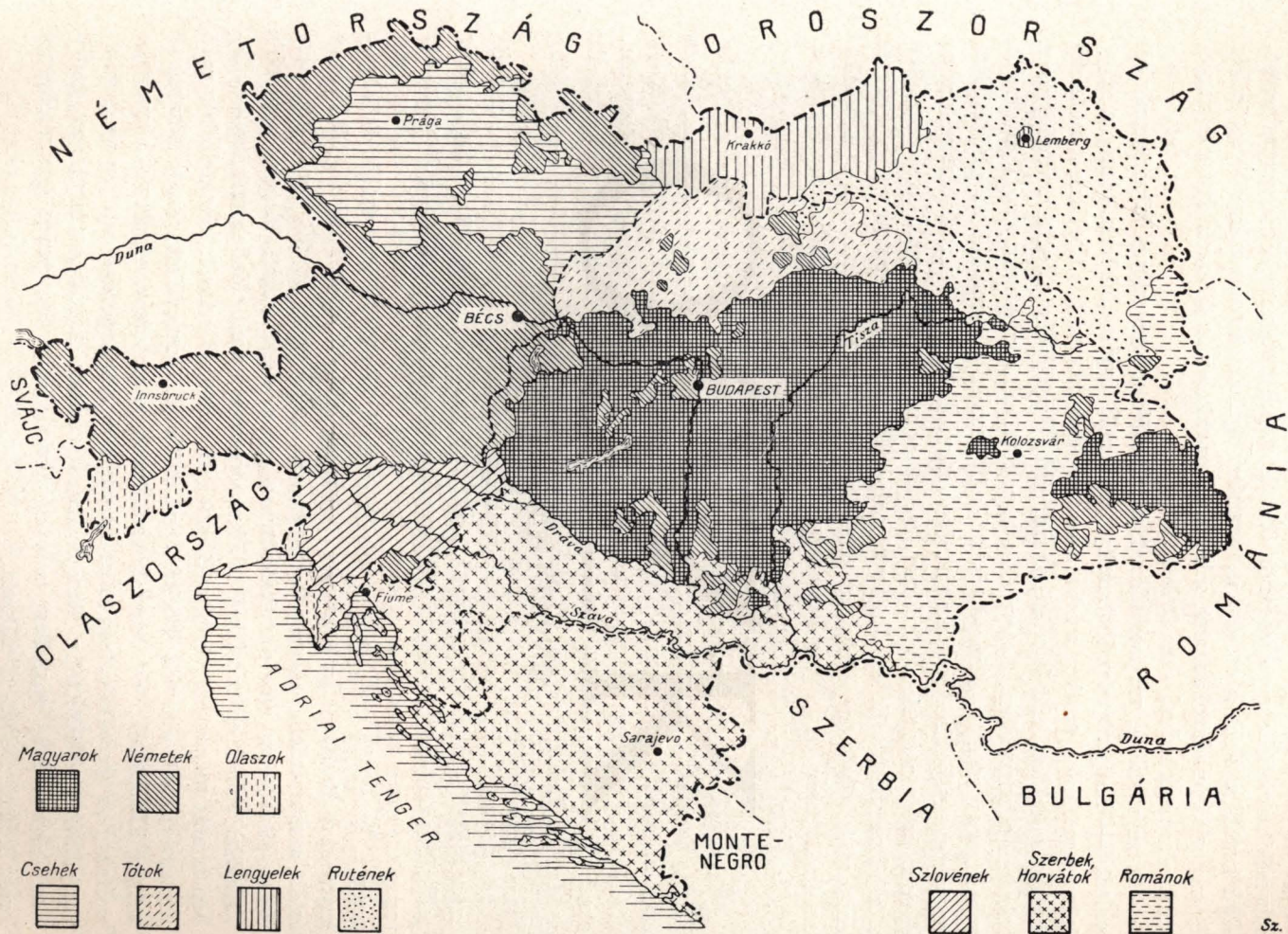
A monarchia elegyes nemzetiségű összetétele volt a legnyomósabb oka annak a sok bajnak, ami nemcsak a világháború előtt, hanem annak folyamán is észlelhető volt a kémkedés és kémelhárítás terén. A monarchiában élő különböző nemzetiségek ugyanis a szomszédos államok hasonló nemzetiségű fajrokonaihoz szíttak és idővel mind a ketten arra törekedtek, hogy egy-egy külön államban egyesüljenek. Tudjuk, hogy a monarchia közepén lakó német- és magyarajkú lakosságot, a nyugati, a svájci és a nagynémet határok kivételével, mindenütt az ellenségei által alkotott kettős gyűrű fogta körül, és pedig: határain belül az ellenséges indulatú és vagy önállóságra, vagy kifelé törekvő nemzetiségek abroncsa, csehek, tótok, lengyelek, rutének, románok, délszlávok és olaszok, — a határokon túl pedig roppant nagy fegyveres erőkkkel ugrásra készen ellenséges államok állottak: Oroszország, Románia, Szerbia és Olaszország. Ennek a belső és külső veszedelmes törekvéseknek természetesen előbb vagy utóbb ki kellett robbanniok, amiknek azután végső eredménye: a monarchia politikai alkatának megváltoztatása, illetőleg feldarabolása lett.

A bomlasztást célzó propaganda 1908 óta indult meg hevesebben. Ellene csak a polgári hatóságok vehették fel a harcot, míg a hadseregnek azzal kellett beérnie, hogy lehetőleg megakadályozza ennek a káros hatásnak érvényesülését saját kebelén belől. A polgári hatóságok küzdelme azonban csakhamar meddőnek bizonyult, mert ellene éppen azok a politikai tényezők szállottak síkra a leghevesebben, amelyek a monarchia összetörésén fáradoztak.

A monarchia vezetőségének tehát belső és külső ellenségekkel kellett szembeszállania, vagyis a kémkedésnek és a kémelhárításnak elsőrendű állami feladattá kellett lennie.

A küzdelem évről évre mind nagyobb területekre terjedt ki és heveségében is fokozódott.

A bekerítés veszedelme élénk támadó kémkedést tett szükségessé a szomszédos ellenséges érületű államok felé, a kemény próbának kitett kémelhárító-

Ausztria-Magyarország nemzetiségeinek térképe Sir C. Stuart: Secrets of crewe house c. műve nyomán.

szolgáltatnak pedig az állam biztonságát és a hadsereg egységét is veszélyeztető romboló nacionalista propaganda ellen is fel kellett lépnie. Ez a magasfeszültségű kettős munka a cs. és kir. vezérkar nyilvántartóirodájára olyan nehéz és kimerítő feladatokat rótt, mint amilyenekkel más államok katonai vezérkarának megküzdeni nem kellett.

A nemzetiségi propagandának a háborúban igen súlyos következményei voltak — hangsúlyozza Urbansky tábornok egyik cikkében. Amíg a nagy küzdelem elején, amikor a hivatásos tényleges állományú tisztikar a hadsereg sorhadával állott ki a harc mezejére, addig az ízig-vérig beoltott vasfegyelem minden gonosz ellen biztosítékot nyújtott. Ekkor a soknyelvű monarchia minden csapatteste hűséggel és vitézül harcolt. De amikor az első és igen nagy veszteségekkel egybekötött összecsapások után a tisztikar színe-virága elesett, amikor ennek a tisztikarnak és a sorhadi legénységnek java sebesülten a kórházakba került és a hiányokat kevésbé jól kiképzett és fegyelmezett emberekkel kellett pótolni, olyan jelenségek mutatkoztak, amelyek csakis az évek során át folytatott nemzetiségi izgatásnak voltak természetes és egyben igen szomorú következményei.

Oroszország és Ausztria-Magyarország között az ellentétet a délszláv kérdés idézte fel. A monarchia elleni kémkedés kezdete a múlt század 80-as éveiben kezdődött Bosznia és Hercegovina elfoglalása után. Bosznia annexiója után pedig Oroszország a monarchiát legnagyobb ellenségének tartotta, amely a Balkánon való terveinek megvalósítását, Konstantinápoly elfoglalását megghiúsította. Ez a körülmény vezetett oda, hogy a két állam közötti fegyveres mérkőzés elkerülhetetlenné vált.

Az orosz kémkedés az orosz-japán háború után kezdett fokozódni, amikor az orosz külpolitika szekerének rúdját ismét a Balkán felé fordította. Amikor pedig Francia- és Oroszország érdekei és törekvései találkoztak, Oroszország, francia anyagi támogatás mellett, nemcsak fegyveres erejét növelhette igen nagyra, hanem a propaganda vezetését és a kémkedés irányítását és végrehajtását is átvette a Keleten és a Balkánon. Ebben Oroszország segítő társakat talált a monarchia szláv nemzetiségeiben, amelyekkel együtt olyan kémszervezet jött létre, amely behálózta az egész monarchiát. Minden nagyobb városban voltak orosz kémek és kémcsoportok; amit előző fejezetünk egyikében is már megemlítettünk, a Bécsben élő katonai attasék kémkedésben való részességükkel annyira kockára vetették jó hírnevüket, hogy távoznik kellett állásukból; az orosz konzulátusok is az orosz hírszerzés központjai voltak; az orosz követség személyzete, sőt még a görögkeleti papok is kém-szolgálatot teljesítettek; Ronge adatai szerint: 1910-ben tizenkilenc, 1913-ban harminchét, 1914-ben, a világháború kitöréséig pedig harminchárom orosz kémeket ítéltek el nálunk.

A kémkedésnek ez a fokozódása, elmélyülése is mutatta már a közeli vihar kitörését!

Galíciában fajrokon rutének lelkesedéssel szolgálták az orosz kémzolgálatot. Elősegítették ezt papok, tanítók, képviselők, ügyvédek és bírák. A rutén iskolák és egyesületek nemcsak középpontjai és gyülekezőhelyei voltak a nagyszláv propagandának, hanem menhelyet is adtak az orosz kémeknek.

Az orosz agitátorok nemcsak Galíciát utazták be, hanem a monarchia többi szláv lakta területeit is és ezeken a területeken a szláv lakosság előkelő-

Ausztria-Magyarország világháborús attaséjainak (katonai megbízottjainak) értekezlete Bécsben, 1917. szeptember havában. Ülnek: (balról jobbra) Einem ezredes (Bern), Pomiankovski altábornagy (Konstantinápoly), Ronge Miksa ezredes (a hírszerzőiroda főnöke), Klepsch tábornok (német főhadiszállás), Tanczos ezredes (Szófia). Állnak: (balról jobbra) Silvatici százados (hírszerzőiroda), Iszkovszki alezredes (Hága), Pavel őrnagy (Stockholm), Stojákovics százados (hírszerzőiroda) és Makai főhadnagy (u. o.).

ségei sorából is pártfogókra találtak. Ezek a pártfogók voltak azok az elemek, amelyek a háborúban is támogatták a forradalmi szervezeteket, akik a hadikölcsönök ellen szabotáltak és akik a hadsereg soraiban sem szűntek meg izgatni és bomlasztólag hatni. Az első két háborús évben majdnem másfél százra rúgott azoknak a bennszülötteknek a száma, akiket az oroszok javára való kémkedés miatt el kellett ítélni. A cseh politikai vezérek néhányja is ezek közé tartozott.

Oroszország azonban tőle telhetőleg leplezni is iparkodott háborús elő-

készületeit, ami több irányban nyilvánult meg. Így nehézségeket gördített az osztrák-magyar katonai attasék oroszországi utazgatásai elé; ezek megtekintéseit csakis a katonai díszszemlékre korlátozta és nem engedték meg nekik, hogy a katonai kerületek fegyvergyakorlatain megjelenhessenek és egyébkénti életüket is szigorúan ellenőrizték. Egy régi megegyezés alapján Kazánban két osztrák-magyar vezérkari tiszt tartózkodhatott az orosz nyelv elsajátítása végett, viszont nálunk is hasonló célból volt két orosz tiszt. Amíg utóbbiak teljesen szabadon mozoghattak, addig a mi tiszjeinket a legszigorúbban ellenőrizték.

A kémeknek igen nehéz volt behatolni Oroszországba, ahol turisra-forgalom nem volt, ahol útlevelkényszer állott fenn, ahol igen szigorú rendőrségi eljárás a beutazás elé akadályokat gördített, ahol az «Ochрана» kémvizsgálata a kémek felfogadását rendkívül megnehezítette és ahol leleplezés esetén igen szigorú büntetéssel és Szibériába való száműzetéssel torolták meg a kémkedést.

A határvidékek kikémlelésében hatalmas támaszpontot alkottak az orosz határőrségek és a határrendőrség. A kisebb ügyekben nagy szolgálatokat tettek a zsidók, akik a határokon túl élő fajrokonáikkal nemcsak kereskedést, hanem kémkedést is űztek. A nagyarányú csempészés is szolgálatába szegődött a hírszerzésnek. Általában megállapítható, hogy a kémkedés a határmenti lakosság megszokott foglalkozása volt.

Igen veszedelmes, támadólagos kém- és kémelhárító szervezete volt Oroszországnak az «Ochрана», az orosz titkos rendőrség, amelynek minden európai nagyvárosban voltak ügynökei. Ezek a rendelkezésükre bocsátott nagy pénzüsszegekkel igen nagy kémhálózatot létesítettek, amelynek egyénei az orosz katonai és tengerészeti attasékkal karöltötten mindenüvé befurakodtak és így értékes hírszeranyagot gyűjtöttek össze az orosz vezérkar számára.

Mint különlegességeket megemlíthetjük még a következő eseteket, amelyek ugyancsak hozzájárultak a monarchia körülményeinek és a jövő háború egyik hadszíntere sajátságainak minél alaposabb kifürkészéséhez.

A franciák, akik a kémkedés nagymestereinek bizonyultak, már a békében is megkísérelték azt, hogy megvegyék lábukat a monarchia területén, és pedig nem a maguk hasznára, hanem hatalmas keleti szövetségeseik, Oroszország javára. Mert amikor a háború már bizonyossá vált, a Kárpátokban francia tőkével erdőkitermelő vállalatot létesítettek, amelynek vezetői és hivatalnokai nemcsak francia mérnökök, hanem francia vezérkari és mérnökhari tiszték is voltak.

Néhány hónappal a világháború előtt egy francia filmvállalat emberei jártak az Erdős-Kárpátokban, s a szorosokban fényképeztek. Azt állították, hogy egy Magyarországon lejátszódó film-színdarab háttérében kellene ezek a képek. Mivel az Erdős-Kárpátokban völgyzáró erősségek nem voltak, senki se akadályozta a munkát, amelynek nemsokára igen jó hasznát vették, nem ugyan a franciák, hanem az oroszok, akiknek számára ezek a képek készültek.

Repülőfelvétel a manajovi ellenséges állásokról.

Beavatottak úgy tudják, hogy az a bizonyos Wladimir nevű bírközömester, aki a háború előtt sokáig tartózkodott Magyarországon, orosz kém volt. Minálunk «dzsiu-dzsicu»-ra tanította az embereket s ezen a címen kaszárnyákba és katonai képzőintézetekbe is bejutott, ahol sokat láthatott és közlékeny emberektől sokat is hallhatott.

A béke utolsó egy-két évében egyszerre csak feltűnően sok japán utcai árus jelent meg nemcsak a fővárosban, hanem a nagyobb vidéki városokban is. Senki se tudta, de talán nem is kutatta, hogy voltaképpen miért jöttek ilyen nagy számban s mit művelnek az utcai kereskedés örve alatt? Mikor már elmentek, alapos gyanú támadt, hogy kémkedtek valamely ellenünk készülődő idegen állam javára. Nem értek közülük tetten senkit s így ma se lehet bizonyosan tudni a tömeges japánjárás okát.

Ilyenféle, nem sok figyelemre méltatott jelenségek sűrűn fordultak elő abban az időben, annak bizonyosságául, hogy ellenségeink nagyon szorgalmasak voltak a békebeli kémkedés terén is.

Urbanszky altábornagynak Oroszországra vonatkozó összefoglalása az, hogy az orosz kémkedés és a pánszláv propaganda kétségen kívül számottevő tényezője volt az oroszok első világháborús sikereinek. Később azonban megsemmisültek a kémkedésnek és hírszerzésnek békebeli nagyarányú szervezetei és a megváltozott viszonyok által követelt módosításokra és új szervezetek életbeléptetésére az oroszok, már nehézségük folytán sem voltak alkalmasak és így ezen a téren is vereség érte őket.

A monarchiát körülfogó gyűrűnek nem kevésbé számottevő tényezője *Szerbia* volt.

Szerbia politikai célja a monarchia délszláv lakosságának elszakítása és a szerb királyi család jogara alatt egy nagy délszláv államban való egyesítése volt. Ennek volt némi akadálya, és pedig a monarchia területén lakó délszláv fajrokonok, akik sok tekintetben különböztek a szerbektől és egymástól és így nagy volt közöttük az ellentét, főként a horvátok és a szerbek között, amely idővel valóságos gyűlöletté fajult.

A délszláv propaganda akkor vett nagyobb lendületet, amikor Ausztria-Magyarország 1878-ban megszállotta Boszniát és Hercegovinát. Hevesebben kezdett működni ez a propaganda és vad gyűlölet támadt a monarchia, a svábák iránt, amikor 1908-ban bekövetkezett Bosznia és Hercegovina annektálása és így füstbe látszott menni a nagyszerb ideológia.

Szerbia nem annyira a katonai titkok kikémlelésében, mint inkább a monarchia szláv lakta területeinek a nagyszerb eszmével való aláaknázásában oldotta meg azt a reá váró feladatot, amely a cseh és az orosz együttesben reá hárult. És ezt valóban mintaszerűen oldotta meg. A «Narodna Obrana»-ban rettenthetetlenül testesült meg a nagyszerb eszme. Az egyesületeknek minden szerb hírszerzőtiszta tagja volt. Az általa szervezett vagy irányított komitácsi iskolákban kiszolgált katonák, papok, ügyvédek, tanítók, rablók, betörők

és más bűnözők együtt éltek, nevelődtek naggyá és haltak meg elszántan a nagyszerb eszme érdekében. Más egyesületek is összefogtak, így a különféle kultúr-, sport- és antialkoholista egyesületek, diák- és más szervezetek.

Szerbiában hazafiasságból mindenki szívesen vállalkozott a monarchia elleni kémkedésre és ha bárki is átlépte a monarchia határát, gyűlölettel fűtött elsőrendű kémmé vált, akit a monarchia területén lakó fajrokonok minden téren készségesen támogattak. Ugyanezt tette a szerb határrendőrség és pénzügyőrség is, amely éberrel őrködött a határok hosszában és nagyon megnehezítette a mi kémeink bejutását szerb területre.

Amiként a hozzáértők írják: a szerb propaganda elleni küzdelem még nehezebb volt, mint az olasz irredenta elleni, mert a monarchiához hű elemek alacsony képzettségi foka és a mohamedán lakosság közömbössége nagyon megnehezítette az ellene való küzdelmet.

Olaszország külpolitikája a következő volt:

1888 derekán megalkották az osztrák-magyar-német-olasz-román négyesszövetséget. 1896 március 1-e után, amikor az olaszokat Abesszíniában vereség érte Aduánál, bekövetkezett Olaszország Pálfordulása Franciaország felé és megkezdődtek az úgynevezett «extraturok». Erre, és már április 27-én, az új olasz miniszterelnök kinyilatkoztatta, hogy Olaszország nem hajlandó támogatni szövetségeseit valamely francia-angol együttes támadás esetén; 1898 november 21-én pedig vége szakadt a már tíz év óta tartó olasz-francia vámháborúnak,

Tizenegy éves orosz fiú, mint kém.

ami a két ország közötti barátságnak volt kiindulópontja. Megbízhatatlanná vált Olaszország a hármasszövetség számára 1900 végén, amikor létrejött az olasz-francia földközi-tengeri egyezmény, amely szerint Olaszország szabad kezet kapott Tripoliszban és elismerte Franciaország jogát Marokkóhoz. És bár 1902 április 17-én meghosszabbították a hármasszövetséget, ez az az időpont, amikor Olaszország megindította Ausztria-Magyarország ellen a szervezett kémkedést, amelyet eddigelé csupán Franciaország ellen vezetett. Ugyanezen évben, december elején, Olaszország semlegességi szerződést kötött Franciaországgal, vagyis ezután már csak formailag volt tagja a hármasszövetségnek.

Nemcsak ezek alapján, hanem más körülmények folytán is mindenki tudta, hogy Olaszországnak olyan politikai vágyai vannak, amelyek idővel nyílt összeütközésbe fogják hozni Ausztria-Magyarországgal.

Az «Irredenta», — vagyis az 1878-ban alakult az a radikális egyesülés, amely az olaszul beszélők egy országban való egyesítését tűzte ki törekvése feladatául, — célja az volt, hogy egyrészt a még mindig osztrák uralom alatt lévő olaszoklakta és fel nem szabadított területeket Olaszországgal egyesítse, másrészt, hogy az Adria, a «Mare Nostro» feletti egyeduralmat megszerezze és biztosítsa Olaszország számára.

Ezeknek a törekvéseknek akarta útját állani a monarchia vezérkari főnöke 1907-ben, amikor präventív háborút javasolt az illetékes tényezőknek. Ez azonban nem következett be és így Olaszország zavartalanul folytathatta üzemleit politikai céljainak megvalósítása végett.

A monarchia elleni kémkedést, amely — amint fentebb már említettük — 1902-ben kezdődött, az osztrák-olasz határmenti lakosság is hathatósan támogatta. Ezenkívül élénk propaganda indult meg a monarchiának azokon a területein is, ahol elszórtan laktak az olaszok. Támogatta az irredentát a «Dante Alighieri» egyesület is, amelynek nyíltan bevallott célja azonban csak az olasz nyelv terjesztése volt. És bár ennek az egyesületnek működését Ausztriában betiltották, tagjainak sorában igen sok osztrák alattvaló volt. Ez az egyesület az olasz vezérkar hírszerzőirodájával is összeköttetést tartott fenn. Bizalmiférfaik voltak: Triesztben, Roveretóban, Trientben, Pólában, Görzben és még más városokban. Bebizonyosodott, hogy a monarchia hadereje olasz nemzetiségű tisztjeinek néhányja is szolgálatában állott. Ezek a tagok voltak az úgynevezett «amici»-k, akik nem pénzért, hanem meggyőződésből szolgálták az irredentát. És bár erre a veszedelemre a monarchia vezérkari főnöke több ízben írásban is rámutatott, az intő szavaknak fogantja sohasem lett.

A déltiroli osztrák-magyar erődök kikémlésében például nagy szerepet játszott a «Club alpino italiano» nevű turista egyesület.

Volt még egy másik egyesülés is, amely kárára volt a monarchiának. Ez a «Lega Nazionale» volt, amelyet Ausztria államilag engedélyezett és támogatott, és amely izgató irredenta tendenciájú képeslevelezőlapokat terjesztett. Az egyesület tagjainak sorából sok kém került ki.

Érdekes adat az, amely megállapítja, hogy a déltiroli fontosabb vasúti állomásokon a felrakodó és tároló helyek bérlői majdnem mindenütt olaszok voltak. A maga nemében egyedülálló volt az, hogy a monarchia területén olyan olasz pénzügyőri állomások, őrházak voltak, amelyek a monarchia ellen irányuló kémkedésnek voltak melegágyai és legtermészetesebb támaszpontjai. Már békében megesett, hogy az osztrák olasz nemzetiségű alattvalók olaszországi szabadcsapatoknál vállaltak szolgálatot. A kisebbarányú kémkedést (Kleinspionage) azok az olasz munkások űzték, akik ezerszámra dolgoztak mindenfelé a monarchia területén. Az osztrák hivatalnokok olasz nemzetiségű egyéneinek sorában is voltak kevésbé megbízható emberek. Az olasz konzulokat, hivatkozással a hármasszövetségre, nem bántották nálunk, bár ezek is szervei voltak a kémkedésnek. Amióta 1906-ban az olasz

katonai attasé gyanúba keveredett és eltávozott Bécsből, az olasz katonai attasék nem kémkedtek, de annál inkább az olasz tengerészeti attasék. A Lovcsen-hegyet is botanizáló olasz tisztek kémlelték ki.

A tettenért és elfogott olasz kémek száma aránylag igen kevés volt, aminek oka főként abban rejlett, hogy a határmenti olasz lakosság mindenkor támogatta és védelmébe vette őket. Fonákul hangzik, hogy amikor a világháborút megelőző években ismételen fogtak el olyan olasz tiszteket és alattvalókat, akik a kémkedés gyanújába estek, és amíg nálunk a további eljárásnak olasz hivatalos körök gátat vetettek, addig Olaszországban a hasonló gyanú miatt elfogott osztrák-magyar alattvalókkal szemben, a kellő védelem hiányában is, a lehető legkíméletlenebbül jártak el.

1911-ben kimutatták, hogy amíg nálunk három év alatt 34 egyént tartóztattak le kémkedés gyanúja miatt, addig ugyanilyen idő alatt Olaszországban csak 4 osztrák-magyar kémet fogtak el.

Az olasz magasabb katonai parancsnokságok állomáshelyein a háborúban zsákmányolt iratokból olyan lajstromok kerültek elő, amelyek sok déltiroli olyan embert lepleztek le, akik katonai vonatkozású dolgokat adtak hírül Veronába. Kitűnt, hogy az olasz kémkedés szálai Budapestig és Boszniaig is elértek.

Az Olaszország által ellenünk űzött kémkedés miatt 1911-ben ellentét támadt Hötzendorfi Conrad báró vezérkari főnök és a monarchia külügyi vezetősége között. Ekkor el is távozott állásából Conrad.

Mindezek alapján megállapították az illetékes tényezők, hogy amikor Olaszország 1915-ben Ausztria-Magyarország ellen kardot rántott, sok évre terjedő és alaposan űzött kémkedésével tökéletesen ismerte a monarchia fegyveres erejének viszonyait.

A monarchia elleni békebeli és háborús kémkedésben *Románia* is szerepelt. Réa nézve a következőket jegyezzük meg.

Az 1883 október 30-án kötött osztrák-magyar-német-román egyezség ellenére a világháború kitörésekor Románia nem állott a középponti hatalmak oldalára, hanem, mivel a kormány és a közvélemény egyaránt ellenezte a közbelépést, hivatkozással elégtelen felszerelésére, és látván Itália magatartását is, semlegességi nyilatkozattal élt. Vagyis lábhoz tett fegyverekkel várakozva, ugrásra készen állott ahhoz, hogy akkor lép be a háborúba, amikor

Szentkép, mint az orosz kémek igazolványa.

azt érdekeinek megfelelőleg jónak és szükségesnek látja. De már 1914 szeptember havában, a második lemergi csata után, Oroszországgal jóakarató semlegességi szerződést kötött, amivel formailag is eldőlt, hogy melyik hadat viselő csoporthoz fog csatlakozni. Ebben a titkos szerződésben Oroszország biztosította Románia területi épségét és azonfelül odaígérte neki a monarchia románlakta területeit.

A lemergi csaták utáni enyhülés és Károly román király halála azonban egyelőre élet vette a veszedelemnek. Alattomban azonban tovább folyt az izgatás, sőt az 1914/15-i súlyos kárpáti harcok idején már Olaszországgal is folytak tárgyalások az együttes hadbalépés előkészítésére. De a középponti hatalmak gorlicei diadala, Szerbiának 1915 végén való letörése és Bulgáriának a középponti hatalmak melletti hadbalépése egyelőre kedvét szegte a román harcias pártnak.

A világháborúnak 1916-ig terjedő időszaka alatt a hadat viselő szövetséges államcsoportok mindegyike állandóan, de hiába fáradozott azon, hogy Romániát a maga oldalán háborúba rántsa. A többet ígérő antant állandó sürgetésének végre meg lett a sikere 1916-ban, akkor, amikor a román kormány azt vélte, hogy a középponti hatalmak már döntő módon annyira meggyengültek, hogy minden kockázat nélkül megkezdheti ellenünk a maga háborúját. A Bruszilov-féle első támadás kudarcra után az antant türelme végre elfogyott és színvallás végett a legszigorúbb ultimátumot intézte a román kormányhoz, miután Oroszország is úgy érezte, hogy kimerülése folytán még egy és sikerre vezető nagy támadást egymaga már képtelen intézni. Mivel pedig Oroszország, szövetségeseinek nyomására, nem zárkózhatott el a román követelések elől, Románia: Orosz- és Franciaországgal, valamint Angliával 1916 augusztus havában végleges szerződést és katonai egyezséget kötött és megtámadott bennünket.

Románia igazi Pálfordulása az 1912/13-ik évi balkán háború után következett be. A «Romania Mare»-mozgalom egyre nagyobb arányokat öltött és Erdélyre vetette ki hálóját. A román «Liga Kulturele» Erdély román lakossága között szította az elégedetlenséget és a magyarság elleni gyűlöletet. Az erdélyi román papok, tanítók és a műveltebb elemek majdnem mind a román irredenta szolgálatába állottak. Más román nemzetiségű intézmények, mint például az «Albina» pénzintézet is, rejtetten a nagyromán eszméket szolgálta és mozdította elő egyoldalú pénzügyi és birtokpolitikájával.

A hadseregben is megkezdődött a monarchia elleni uszítás. A román vezérkar, amely rövidebb ideig még az osztrák-magyar vezérkarral karöltötte az Oroszország elleni háború eshetőségére közös katonai eljárásban állapodott meg, most már a mozgósítási intézkedésekben is a monarchia elleni támadást készítette elő. Kifejezésre juttatta Románia jövődöbéli magatartását az is, hogy a tisztikar hadijátékainak alapját az Erdély elleni támadás feltételezése alkotta.

Oroszország is szította a tüzet és izgatott úgy, hogy ügynökei révén befolyásolni igyekezett a közvéleményt. Franciaország sem maradt tétlen ebben a tekintetben, mert a műveltebb osztályok soraiban úzott propagandát. Az «Amitié franco-roumaine» című egyesület középpontjában a francia nagykövet állott. A színházakban is mindgyakrabban tüntetni kezdtek, amely alkalmakkor felhangzott az «Ébredj fel Románia» kezdetű uszító dal.

A középponti hatalmak külpolitikájának Romániában való végleges bukását az osztrák-magyar nagykövetnek 1914 elején kelt az a jelentése fejezte ki a legtalálóbban, hogy Romániának a középponti hatalmakhoz való visszahajlítása csütörtököt mondott !

Orosz kém a haditörvényszék előtt.

A monarchia nemzetiségeinek a kémkedésben való szereplésére, valamint a nemzetközi kémkedésre is vonatkozik a következő eset, amelyet Ronge tábornok is megír «Kriegs- und Industrie-Spionage» című nagybecsű könyvében.

Az eset érdekesen megvilágítja a kémkedésnek sokfelé elágazó földalatti csatornáit.

A világháború kitörésekor a Bécsben maradt semleges államok diplomáciájának személyzetét, közöttük természetesen a katonai attasékat is, kellő felügyelet alá helyezték. Ezek közé a titkon megfigyelt attasék közé tartozott Starcea Traján román százados is. A felügyelet idővel azt eredményezte, hogy a százados a lugosi származású Jorga Sándor műegyetemi hallgatóval igen jó viszonyban van és hogy ezt a műegyetemi hallgatót a

százados pártfogása folytán a bécsi román egyházközség titkárává is megválasztották. A hatóság úgy érezte, hogy e két ember körül valami nincsen rendben. A megfigyelések azonban egyelőre eredménytelenek voltak.

Amikor azután 1916 augusztus végén, éppen a román háború megindulásakor, Jorga Sándornak be kellett vonulnia katonának, a katonaság figyelmét is felhívták reá. Ennek az előrelátásnak volt a következménye, hogy Jorga Sándort csakhamar letartóztatták és a bécsi helyőrségi törvényszéknek adták át.

Közben, 1917 elején, a bécsi központi kémelhárító hivatalhoz az a bizalmas értesítés érkezett, hogy a Vörös Kereszt Egylet bécsi központi tudakozóirodájában egy kémszervezet működik, amely adatait a semleges államok diplomáciai képviselőinek segítségével továbbítja a külföldre. A szervezet fejéül gróf Firmián Lattenzio szakaszvezetőt, segítőtársául pedig Benuzzi Valeriót és Renzi Mariót, a Kereskedelmi és Ipari Hitelintézet tisztviselőjét jelölték meg. Mivel mind a hármat letartóztatták, csakhamar a gyanús körülmények halmozódni kezdtek: feltűnő közlekedés a diplomáciai tisztviselőkkel, főként az argentiniai katonai attaséval; érintkezés gyanús magatartású nőkkel és közismert irredentákkal; hogy pénzt kaptak Hollandiából is; hogy a harcterekről hazatérő katonák közelébe iparkodtak férkőzni; sőt hogy az olasz csatater híreit külföldi hatalmak képviselőinek is továbbítani törekedtek. Ezekon kívül a hazaárulással és kémkedéssel vádolt és letartóztatott Perner Károly tartalékos hadnagy beismerte azt, hogy Firmián gróffal beszélt a kémkedésről és hiszi, hogy Bécsben valóságos kémszövetkezet létezik. Firmián és Benuzzi azonban oly ügyesen védekezett, hogy 1917 elején a bécsi Militárkommando vezérkari osztályának véleményezése alapján szabadlábra jutottak, míg Renzi és néhány alárendelt személyiség ellen továbbfolyt a bírói eljárás.

1917 október elején végre Jorga töredelmes vallomást tett. 1915 május hava óta ugyanis, román nemzetiségű egyének erőszakos fellépése folytán, amely dolognál állítólag szerepet játszott a Starceához való természetellenes vonzalma is, a román katonai attasé számára kémszolgálatot végzett, amiről Mavrocordato herceg román követnek is tudomása volt. Jorga sokoldalú alkalmaztatása folyamán mintegy ötven kémmeleg jutott összeköttetésbe, akik mind nemzetiségi körökből származtak. Ezek közé tartozott Candiani Vasil román kereskedelmi attasé is, és még a nemrégén szabadlábra helyezett gróf Firmián és Benuzzi. Utóbbi, sokoldalú működése folytán, nagy tiszteletben állott előtte, mert nemcsak Starceával és az olasz tengerészeti miniszterrel, hanem a spanyol követséggel is összeköttetésben volt. Brigola Sarolta nevű szeretője révén pedig, akit a tisztteknek szívesen «rendelkezésre bocsátott», híreket gyűjtött, elárulta a románoknak és az olaszoknak a cenzuránál előforduló dolgokat, nevezetesen a hadifoglyok levelezéséből gyűjtött értékes adatokat. Továbbá arról is gondoskodott, hogy Firmián, szabadonbocsátása után, ismét visszakerült a cenzurához, ahol ennek az intézménynek igen értékes forrásanyagából híreket gyűjtöttek.

Benuzzi az egyik svájci francia-orosz kém szervezettel is összeköttetésben állott. Ezt a szervezetet 1917 elején a miéink felderítették és megállapították, hogy szolgálatában spanyolok is voltak. Ezek kétségen kívül igen ügyesen dolgoztak, mert egyik csoportjuk a középponti hatalmak, a másik pedig az antant számára gyűjtötte az adatokat nem csekély anyagi haszonért.

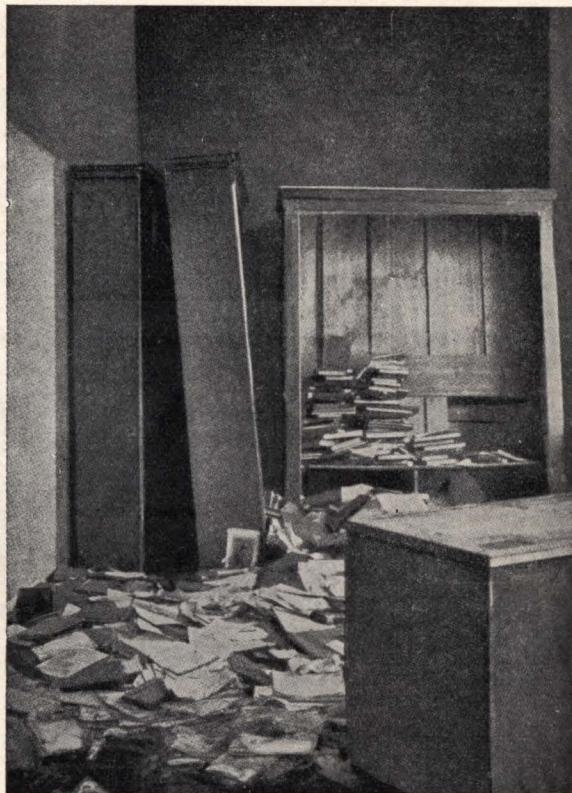
Hogy miként fogta fel Románia akkor semlegességét, kitűnik abból is, — nem tekintve, hogy tudtával az antant számára kémkedtek, — hogy Starceának, akinek az osztrák-magyar csatavonalak meglátogatását is megengedték, erre vonatkozó jelentéseit Bratianu az oroszoknak is rendelkezésre bocsátotta!

Amikor Románia belépett a háborúba, Starcea kém szervezetét, — a csilei követ tudtával és engedélyével — Aninat Fülöpnek, a csilei követség titkárának adta át, aki híreit Svájcban át küldte ki a külföldre az argentinai katonai attasé segítségével.

Erre Firmiánt, Benuzit és Brigolát elfogták. A vizsgálat folyamán még mintegy húsz egyént letartóztattak. Benuzzi olyan ügyes volt, hogy a maga számára megnyerte a fogolyörököt és ezek révén is kémkedett és összeköttetésbe jutott spanyol társai-
val.

Amikor ez kiderült, nemcsak ezeket, hanem még sok más embert is letartóztattak. A vádlottak elítélésére azonban már nem kerülhetett sor, mert bekövetkezett a monarchia összeomlása.

A monarchia katonai hírszerzésének kötelessége volt minden eszközzel és következetesen módját ejteni annak is, hogy a monarchia és ennek fegyveres ereje belső ellenségeit is kifürkéssze, figyelemmel kísérje és segítőkészet nyújtson azok ártalmatlanná tételében az illetékes polgári tényezőknek. A belső ellenségek azért voltak igen veszedelmesek, mert közvetve

A vladimir-volinszki laktanya irattára.

károsan befolyásolták a hadsereg ütőképességét, sőt ennek felbomlasztására is törekedtek.

A világháború alatt a monarchia legveszedelmesebb ilyenirányú elemét a *csehek* alkották. A cseh politikusok, már a háború előtt is titkos módon működő pártjaik révén, elszakadásra törekedtek és csak a kedvező alkalmat lesték céljaik nyilvános megvalósítására. A Masaryk mögé tömörült párt, erős francia és angol összeköttetésekkel, szociáldemokrata aláfestésű köztársasági pártot alkotott, amelyet a franciák anyagilag hatalmasan támogattak. A kül- és belföldi cseh szociáldemokrata egyesületek mind ehhez a csoporthoz tartoztak. Bevallott céljuk volt : a cseh, morva, sziléziai és északmagyarországi területekből egy cseh-tót köztársaságot alapítani. A másik csoport a cseh-nemzeti-tanács volt, a nemzeti szociálisták, a haladópart, a jobbpárt és az oroszországi cseh egyesületek szövetsége. Orosz támogatás melletti céljuk ugyanaz volt, mint az előbbié, azzal a hozzáadással azonban, hogy államfő gyanánt egy orosz nagyherceget akartak. A harmadik csoport angol-amerikai segítséggel dolgozott, élén az Angliában élő Kopeckyvel. Ide tartoztak főként az amerikai cseh és tót egyesületek tagjai és az angliai cseh emigránsok. Ezek egy angol herceget akartak a cseh trónra ültetni. Mind a három csoport szoros kapcsolatot tartott egymással és vezetőségeik többször együtt ülészetek. Ezek a szervezetek mind kémkedtek, ami annál veszélyesebb volt, mert meggyőződésből és érzelmi okokból tették azt. Ezek a csoportok igen nehezen voltak ellenőrizhetők, mert tagjaik legnagyobbbrészt mint politikusok is szerepeltek.

A csehek világháborús szereplését, Ronge adatainak felhasználásával, röviden a következőkben foglaljuk össze.

1914-ben, amikor az oroszok nem használták ki eléggé lebergi győzelmek eredményeit, és amikor az év végén az orosz gőzhenger Lengyelországban megtorpant, a csehek körében nagy kiábrándulás következett be, mert a háború kitörésekor biztosra vették, hogy már október havában az oroszok Prágába is bevonulnak.

1914 szeptember 17-én, bár a cseh nemzet senkit sem hatalmazott fel erre, egy cseh-szlovák küldöttség jelent meg a cár előtt és őt arra kérte, hogy támogassa a cseh-szlovákok törekvéseit és egyben «annak a reményének is adott kifejezést, hogy minél előbb ragyogja be a Romanovok koronájának fénye az önálló cseh királyság koronáját is.» Bár ezek a remények szertefoszlottak, csakhamar veszedelmes jelenségek mutatkoztak a cseheklakta területeken : a sorozásnál megjelenő cseh hadkötelesek gyászfátyolt viseltek, a cseh menetalakulatok nyíltan kifejezett kedvetlenséggel vonultak el a harctérre, az úgynevezett «Rennenkampf Proklamáció»-t, a cár és Nicolai Nikolajevics nagyherceg felhívását tömegesen terjesztették, majd pedig néhány cs. és kir. cseh nemzetiségű zászlóaljnak a harctérre való elvonulása alkalmával tüntetések és zavargások keletkeztek.

Csakhamar leplezetlenül foglaltak állást a monarchia ellen a külföldön

élő csehek is. A cenzura eleinte csakis a gyanús egyének címére érkező külföldi vagy külföldre irányított levelekre terjesztette ki figyelmét. De csakhamar rájöttek arra, hogy a nem kétes elemek is híreket közvetítenek, amiért is 1914 október havában a cenzurát a külföldi összes postai küldeményekre is kiterjesztették. Ekként igen értékes híryanag jutott tudomására az illetékes tényezőknek. Többek között például az is, hogy a Svájcban tartózkodó csehek azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy alkalmas pillanatban fegyveresen bevonulnak Csehországba!

A csehországi házkutatások is igen terhelő adatokkal szolgáltak. Ugyan-
 ebben az időben már megtörténtek: a cseh nemzetiségű csapatok átpártolásai az oroszokhoz és a hadifogságba esett cseh katonáknak druzsinákba való

Kémgyanús egyének megvizsgálása.

egyesítése, Sziléziában és Morvaországban pedig az államellenes magatartások olyan súlyos esetei fordultak elő, hogy a rögtönítélő bíróságok öt embert halálra ítélték. Azok közül a cseh katonák közül, akik önként megadták magukat az oroszoknak, sokan az oroszok kémvizsgálózatába léptek és kémkedéseiket sok esetben az osztrák-magyar hadsereg egyenruhájában hajtották végre. A «Volna Myslenka» nevű cseh egyesülés nyomdájában előállított forradalmi iratokat már a harctérre is csempészték. Ennek az egyesületnek tagjai pedig jórészt nacionalista, szabadkőműves és köztársasági érzelmű tanítók voltak. Még veszedelmesebbek voltak a «Narodna Rada» és a Sokol-Egyesületek. Utóbbiak főnöke, mint a prágai «Bohémia» bank választmányi tagja, élénk összeköttetésben állott a newyorki cseh bank ama választmányi tagjával, aki egyszersmind a Csehország önállóságáért küzdő amerikai szövet-

ség választmányának is tagja volt. Így bankügyek ürügyén folyt a hírszerzés és kémkedés. Nagy szerepet játszott a cseh nemzeti ügy érdekében dr. Kramář Karol reichsrati képviselő és a pánszlávizmus megalapítója. A háború alatt a belső cseh ellenállás vezetője és láthatatlan feje volt. Gyanús viselkedése miatt 1915 május 21-én letartóztatták és nem ok nélkül, mert a házkutatás alkalmával sok terhelő adat került elő. A bíróság 15 évi börtönbüntetésre ítélte.

Érdekes terhelőadatok kerültek elő például a prágai orosz templom páncélszekrényéből is, amelyet a hadsereg főparancsnokság rendeletére egy törvényszéki bizottság nyitvatott fel. Kitűnt, hogy a templom főpapja, aki egyszersmind az orosz konzulátus tisztviselője is volt, egy személyben propagandista, hazaáruló és kém is volt. Az előkerült iratok igazolták, hogy igen előkelő orosz egyének, papok, katonatisztek stb.-ek Ausztriában már évtizedeken át támogatták a nagy pánszláv eszmét hirdető mozgalmat. A kivizsgálás eredménye és a törvényszéki tárgyalás beigazolták, hogy a csehek közül igen sokan a pánszláv eszme diadalrajuttatására és ezzel együtt természetesen a monarchia felbomlasztására is törekedtek. Ezek az üzelmek kétségtelenül és közvetlenül károsan hatottak a cseh csapatokra, közvetve pedig az egész hadsereg szellemére is.

Mindezek szükségessé tették, hogy 1915 augusztus havában a vezérkar nyilvántartóirodáját egy politikai ügyosztállyal kibővítsék, hogy a hadfelügyeleti hivattal karöltötten állandóan megfigyelje a politikai élet mozzanatait annyiban, hogy nem-e befolyásolják a hadsereg szellemét és ütőképességét.

Amikor csapataink Szerbiába bevonultak, a zsákmányolt iratokból sok hazaárulásra és kémkedésre vonatkozó olyan terhelő adat, kémek lajstroma, került elő, amelyek igazolták a cseheknek összeköttetéseit a monarchia ellen dolgozó szerbekkel is.

Hatalmas propagandát fejtettek ki a csehek az Északamerikai Egyesült Államok területén, azután Párizsban és Péterváron.

A cseh propaganda és kémek legveszedelmesebb fészke azonban Svájcban volt, ahová mindazok a csehek menekültek, akiknek itthon égett a föld a talpuk alatt. Ezeknek a káros működését is tökéletesen felderítették. Megállapították, hogy jelentések és hírek mentek a monarchiából Svájcba (24 embert elfogtak) és vissza «minta érték nélkül» feliratos csomagokban, játékszerekben, szappanokban, szennyes ruhákban stb. Ebben igen nagy szerepet játszottak a nők is. A csehek ilyen irányú hazaárulása és kémkedése ellen a monarchia tiltakozott a svájci szövetségtanácsnál, majd külön megfigyelőhivatalt is állított fel Svájcban. Erre elült a cseh izgatás és az emigráltak legnagyobb része más országokba vándorolt.

Az igen ravaszul kieszelt híradás módozatait lehetetlen volt megakadályozni. A cenzura is elégtelennek bizonyult, bár 50 helyen dolgozott. 1916 elején végre ezen a téren is rendet teremtettek. Ugyanekkor gátat vetettek

az angol ipari kémkedésnek, amely különböző, de leginkább csehországi üzemek levelezéseiből értesült a monarchia hadiiparának működéséről és adatairól.

A kémelhárítást szolgálta az az intézkedés is, hogy 1916 elejétől kezdve megszigorították a külföldre szóló útlevelek kiállítását és elrendelték, hogy minden útlevél kiállítását a vezérkar nyilvántartóirodájának be kell jelenteni. Azonban ezen is kifogtak és a hamis útlevelek kiállítása és az ezekkel való üzérkedés, valamint a hamis pecsétek és bélyegzők gyártása tovább is virágzott.

1917 elejéig a prágai rendőrség, jobbára osztrák alattvalókból származó, 1400 olyan külföldön élő cseh egyént tartott nyilván, akik államellenes bűntetteket követtek el!

Csererokkantak hazatérése Oroszországból.

Hiábavaló volt minden óvintézkedés, mert a külföldön és az idehaza élő csehek között az összeköttetés, a levelezés, a kémkedés, az árulás és a hírszerzés továbbfolyt. Ezen nem is csodálkozhatunk, — írják egyik forrásanyagunkban, — mert a cseh helytartó mit sem tudott alattvalóinak üzelveiről, mert a körülötte szolgálatot teljesítő cseh tisztviselők valóságos kínai fallal vették körül. Vagy talán nem is akart tudni semmiről sem.

1917-ben a Kiebben megtartott 3-ik cseh-szlovák kongresszuson elhatározták a független cseh-szlovák állam megalakítását. Ez olaj volt a tűzre a hazai csehek számára.

Mindenki beláthatja, hogy ily viszonyok között a kémelhárításnak magában a monarchiában is roppant nehéz feladata volt. Amikor pedig legfelsőbb kegyelem folytán szabadlábra kerültek a cseh hazaárulók, azzal hálálták meg a királyi kegyelmet, hogy még hevesebben indították meg az agitációt a monarchia felbomlasztása mellett.

Nem kevésbé érdekes illetékes tényezőknek az a megállapítása, hogy a csehek mindenkor mindenről igen jól értesültek, amiben a belföldön igen nagy szerepet játszottak azok a cseh nemzetiségű tisztviselők, akik a legmagasabb osztrák állami hivatalokban voltak alkalmazásban. A cseh nemzetiségű katonákról pedig tudjuk : hogy az ő soraikból került ki igen sok olyan szökevény, akik szökésre buzdították a mi csapataink soraiban harcoló fajrokonaikat, akik okai voltak annak, hogy helyenként már nemcsak egyes cseh nemzetiségű katonák adták meg magukat az ellenségnek, hanem zárt osztagok is, és akik légiókba szervezkedve, ellenünk is fegyvert ragadtak. Ezek a szökevények nemcsak az orosz, hanem az olasz hírszerzőszolgálatnak is dédelgetett kedvencei voltak, mert az ő révükön nem egy feltett titok került az ellenség birtokába.

A monarchia hírszerző- és kémszolgálatának hatáskörébe utalták természetesen a *bolsevizmus elleni védelem* megszervezését és életbentartását is.

Az Oroszországban végbemenő események kikémlelése nehezen ment, mert a nagy zűrzavarban a kiküldött megbízottak, kémek, csak igen nehezen tájékozódhattak és megfigyeléseikről csak huzamosabb idő elteltével voltak képesek jelentéseket küldeni. Ezt a hiányosságot nagyban pótolták a tömegesen hazatérő hadifoglyok legénység és tiszték vallomásai.

A hazatérő hadifoglyokkal, valamint az oroszok által elhurcolt és most már hazatérő polgári lakossággal való eljárás igen körülményes és nehéz volt.

A bresztlitovszki fegyverszüneti tárgyalások megkezdése után ugyanis a középponti hatalmak megbízottai szívesen elfogadták az oroszoknak azt a javaslatát, hogy a hadifoglyok kicserélésének kérdését a béketárgyalásoktól függetlenül orosz területen döntsék el. Ennélfogva az osztrák-magyar, német, török, bolgár és orosz tagokból álló bizottság 1917 december végén Petrogradban jött össze. A módoszatok, a kicserélési állomások meghatározása, valamint az idevágó népjogi szerződések körüli viták és tárgyalások csak 1918 február 7-én vezettek eredményre.

A hadifoglyok hazaszállítása továbbra is Svédországon át, azonkívül egyelőre Rigán, Dvinszken és Baranovicsin, valamint, amikor a viszonyok már megengedték, a Keleti- és Fekete-tengeren, nemkülönben a Dunán történt. Az elszállítást 1918 február 10-én kellett volna megkezdeni.

Közben azonban olyan ellentétek keletkeztek Bresztlitovszkban, hogy a béketárgyalások félbeszakadtak, majd a középponti hatalmak újból hadműveleteket kezdtek. Ennek eredménye az lett, hogy az oroszok engedtek és a hadakozó felek 1918 március 3-án végleg békét kötöttek.

A békeszerződés kimondotta, hogy a hadifoglyokat a lehető leggyorsabban kell hazajuttatni és hogy a hadifoglyok gondozására alakult bizottságokat Oroszországba be kell bocsátani és ezeknek képviselőit támogatni kell stb.

Az osztrák-magyar hadifoglyok hazaszállítására és támogatására hivatott petrogradi misszió mindent megtett, hogy a hazaszállítás meg ne akadjon.

Az ukrán kormánnyal 1918 február elején kötött békeszerződés értelmében mindkét fél hadifoglyai hazatérhettek. A mi megbízottunk már 1918 március 20-án Kievebe érkezett és tárgyalások alapján biztosította a kievi misszió felállítását és a békeszerződés határozatai alapján a hadifoglyok mielőbbi hazaszállítását. Az orosz birodalomból alakult utódállamok közül Finnországgal 1918 május 29-én Bécsben kötötték meg a békét. A georgiai kormánnyal 1918 május 27-én Potiban kötött a monarchia a hadifoglyok hazaszállítására egyezményt ; majd 1918 augusztus 9-én a moszkvai hadifogolymisszió a turkesztáni kormány képviselőivel állapodott meg hasonló értelemben. A Donvidéki katonai hatalommal (kozákok) 1918 augusztus 22-én Novo-Cserkászk-

Orosz parasztek kihallgatása.

ban jött létre a megállapodás, amely a hadifoglyok azonnali hazaszállításáról intézkedett, a kicserélésre vonatkozólag pedig előírta, hogy az fej-fej ellenében a Don melletti Rosztovban történjen.

A petrogradi, moszkvai és kievi missziók, a szükséghez képest, több helyi bizottságot, kirendeltséget állítottak fel, amelyekhez természetesen megfelelő személyzetet is vezényeltek. A helyi bizottságok feladata volt : a saját kerületben lévő hadifoglyok összpontosítása, az összegyűlt hadifoglyok ellátása, a szállítmányok elindítása stb. A petrogradi misszió, az oroszországi zavarok miatt, csak 10 kirendeltséget volt képes felállítani, amelyeknek állomásai a következők voltak : Petrograd, Moszkva, Nizsnij-Novgorod, Kurszk, Támbóv, Penza-Szárátov és Asztrahán. A hazaszállítást azután már nemcsak hivatalos

úton, hanem más eszközökkel is megkísérelték. Értésítették tehát a hadifoglyokat azokon a vidékeken is, ahová a kirendeltségek nem juthattak el. Ki kellett küldeni egyes embereket, akik a hadifoglyokat felkeresték, szükség szerint pénzzel ellátták és biztosították őket arról, hogy a kirendeltségek hazaszállításukat minden úton-módon elő fogják segíteni. A kievi misszió például Kiebben, Hárkóvban, Odesszában és Rosztovban állított fel kirendeltségeket.

A mindinkább nagyobb méreteket öltő tömeges hazatérés igen nagyarányú intézmények létesítését tette szükségessé. A csereakciót a cs. és kir. hadügy-

A kém vége.

fel. Voltak átvételi, átadó, tiszti és legénységi vesztegzár-állomások és hazatérő táborok. A hazatérők az átvevőállomásokon átestek a fertőtlenítésen, orvosi vizsgálaton és a bemutatáson. Csak innen jutottak el a hadsereg területén levő vesztegzárállomásokhoz, majd a politikai szempontból végrehajtott vizsgálat után a kiképezőcsoportokhoz.

Nem tekintve azokat az egyéneket, akiket a monarchia hírszerzőirodája külön küldött ki az oroszországi viszonyok felderítésére és hírszerzés végett, az előbb említett nagy szervezet keretén belül is önkénytelenül a hírszerzés szolgálatába sodródtak azok, akik a hadifoglyok és hazatérők visszairányításával foglalkoztak. Ezeken kívül azonban a bolse-

minisztérium alá rendelték, amely intézkedéseit a hadsereg főparancsnoksággal egyetértésben tette meg. A cseremozgalom gyakorlati lebonyolítására és közigazgatására vonatkozólag a hadsereg területén a hadsereg főparancsnokság, a mögöttes országrészekben a cs. és kir. hadügyminisztérium intézkedett, míg a katonai szállítási ügyekben, valamint olyan esetekben, amelyek a hadrakelt sereg és a mögöttes országrész területén bonyolódtak le, a két hatóság közös megállapodás alapján járt el. A csere egységes vezetését a «hazatérési ügy vezetősége» intézte.

A hazatérők fogadására és elhelyezésére külön intézményeket állítottak

vizmus szelleme és a világforradalmasítás ellen is megfelelő védekezésről kellett gondoskodni.

A csapatoknál eleinte még nem volt baj, mert ezek fegyelme még érintetlenül fennállott és az oroszok által igen nagy mennyiségben terjesztett röpiratoknak még nem volt meg a káros hatásuk és az ellenük való védekezés elég könnyűnek bizonyult.

Másként állott a dolog azonban a visszatérő hadifoglyoknál és az elhurcolt lakosságnál. Ezeknél sajnos, már megnyilatkoztak a bolsevik propaganda káros hatásai. Ez ellen az egész katonaságnak csatasorba kellett állania. És amikor ez a kémelhárítás elégtelennek bizonyult, a fentebb már említett külön nagy szervezetet kellett létesíteni, hogy a jó és a rossz elemek egymástól elválaszthatók legyenek. A megrontott elemek kijózanítását azonban a hosszú háború sajátságaival kapcsolatos rossz körülmények rendkívül megnehezítették. Hogy a hazatérők érzelmei és felfogásai kikutathatók legyenek és hogy híreket is lehessen szerezni, szükséges volt, hogy mindenkit kihallgassanak, ami 400 olyan tiszt beállítását tette szükségessé, akik előzőleg kellőképpen ki is képeztek. Mivel pedig 1918 elejétől október 21-ig a hazatérők száma kereken 4500 tiszt és 660,000 ember volt, akik közül mintegy 10,000 egyént gyanúsnak minősítettek, elképzelhető, hogy milyen fárasztó, nagy munkát végeztek azok a tisztok, akiket a monarchia vezetősége ehhez a különleges szolgálathoz kivezényelt.

A HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDÉS ESZKÖZEI A VILÁGHÁBORÚBAN.

Ebben a fejezetben azt kívánjuk az olvasó elé tárni, hogy mik voltak a hírszerzés és kémkedés eszközei a világháború folyamán.

Az eszközöket és ezek egymásközötti összefüggését egyrészt a mellékelt vázlatosan, sematikus összeállított táblázatban, másrészt a csatolt képes ábrázolásban mutatjuk be. A táblázat Ausztria-Magyarország hírszerzésére vonatkozik, míg a képes ábrázolás a német birodalmi szervezetet mutatja egy hadosztály keretén belül.

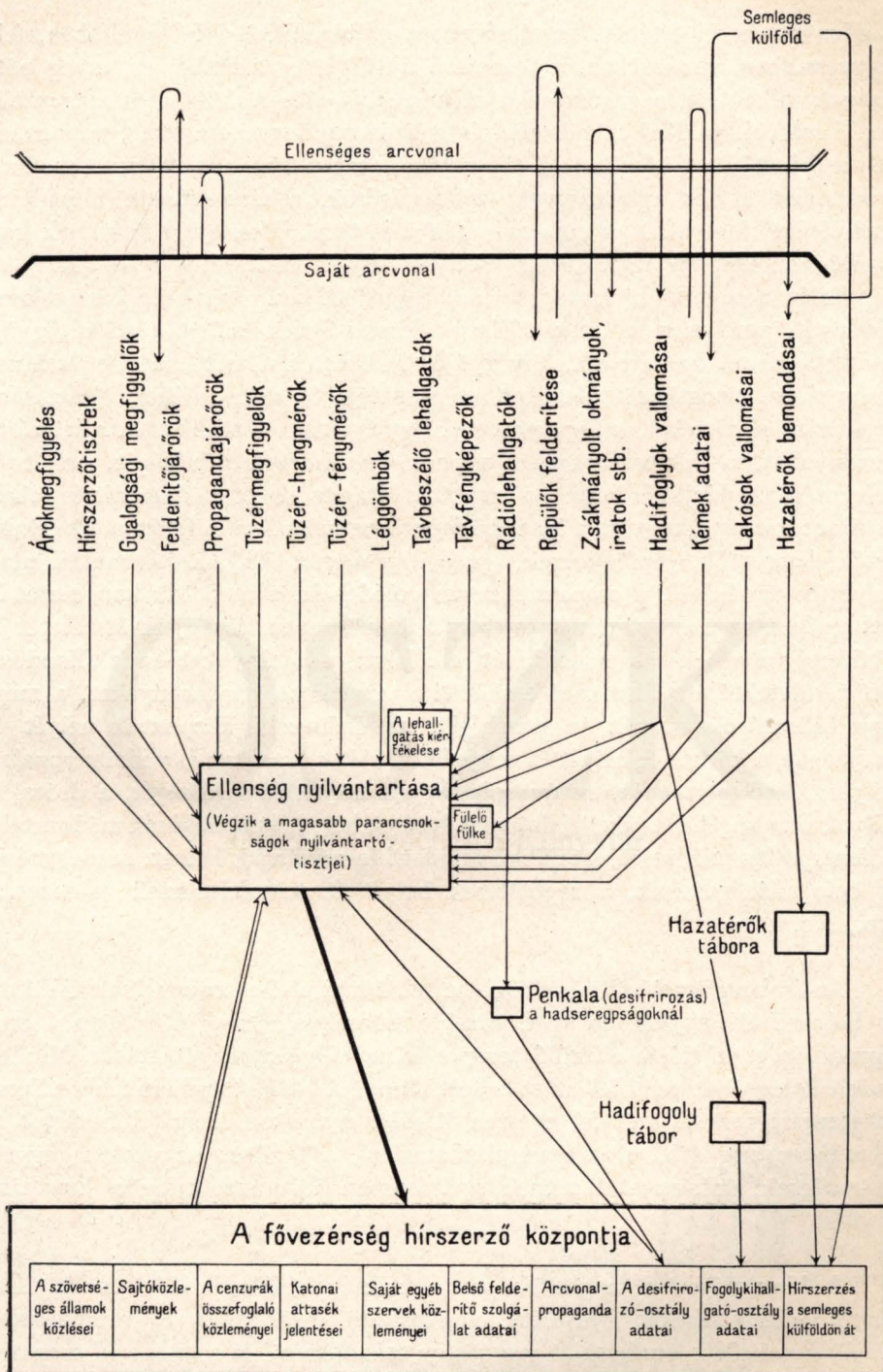
Ezek szerint tehát a világháborúnak szinte tömegre rúgó hírszerző-eszközei a következők voltak :

Az árokmegfigyelők, a hírszerzőtisztok, a gyalogsági megfigyelők, a felderítő- és propaganda-járőrök, a tűzermegfigyelők, a tűzér hang- és fénymérők, a kötött léggömbök, a távbeszélő lehallgatás, a távfényképezés, a rádiólehallgatás, a repülő, a zsákmányolt okmányok, iratok és térképek, a csapatok által kiküldött kémek, a hadszíntér lakossága, az ellenségtől hozzánk átfutó katonák, a szökevények, a hadifoglyok, a hadifogságból hazatérő saját katonáink, a szövetséges államok közlései, a sajtóközlemények, a cenzúrák összefoglalásai, a katonai attasék jelentései, a saját polgári hatóságok közleményei (kül- és belügyminisztérium és más központi szervek), a belső hírszolgálat közleményei (az ország belterületén felállított hírszerző-állomások adatai; az ipar és kereskedelem külföldre irányuló levelezéséből merített adatok stb.), a frontpropaganda, a rejtjelmegoldás (dechiffrirozás) és végül a kikülönítetten felállított hírszerzőállomások és a központból kiküldött kémek adatai.

Ezek közül az árok- és a gyalogsági megfigyelők, a távbeszélőlehallgatás és a távfényképezés az állásháborúnak voltak különleges eszközei, amelyeket esetleg a mozgóháborúban is alkalmaztak akkor, ha a viszonyok következtében ideiglenesen állásháború következett be.

Ezeknek az eszközöknek a hivatása, nagyjában vázoltan, a következő volt.

Általában minden körülmények között arra kellett törekedni, hogy az ellenségről teljes képet kapjanak. Nemcsak az ellenséges erők elosztását kellett megállapítani, hanem a zászlóaljoknak, ezredeknek, hadosztályoknak

Ronge: "Kriegs- und Industrie-Spionage" c. műve nyomán.

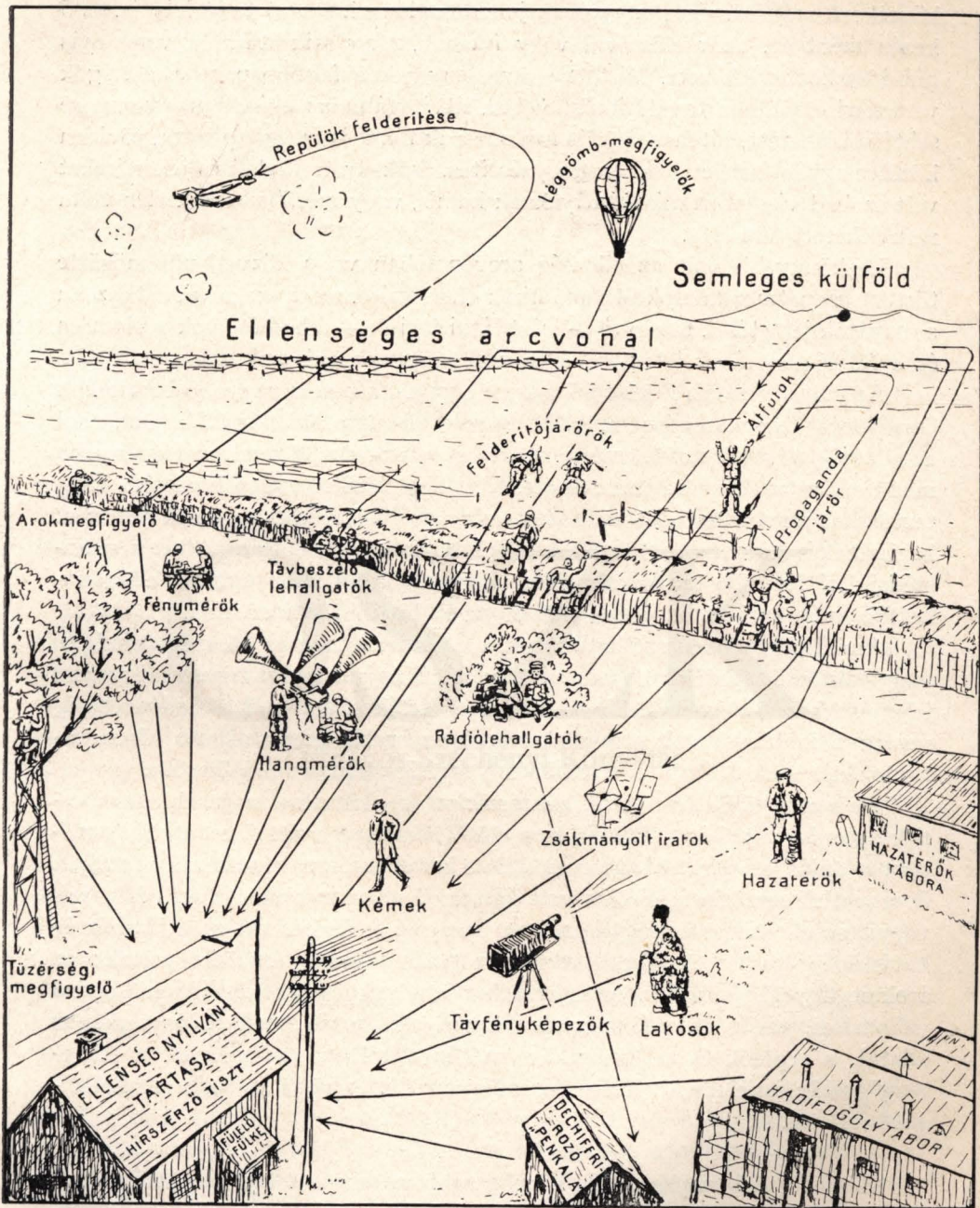
Ausztria-Magyarország világháborús hírszerzőszolgálatának táblázatos összefoglalása.

mindenkori harci értékét, veszteségeit, a változásokat a felszerelésben, fegyverzésben, ruházatban, a technikai újításokat, az ember és anyag pótlásának mikéntjét, a gazdasági körülményeket stb. A hírszerzés magasabbrendű szervei, például a hadsereg- és a hadseregfőparancsnokság, naponként helyzetjelentéseket készítettek. Ha valahol azután hézag mutatkozott, akkor rendszerint kisebb csapatrészek, rohamjárőrök, rohamosztagok támadásra rendelésével foglyokat és más zsákmányt is törekedtek ejteni, akiknek valómásaiból, illetőleg adataiból a hiányos helyzet tisztázását remélték.

Talán nem lesz érdektelen, ha felsoroljuk például azoknak a kérdéseknek néhányát, amelyekre a francia hírszerzőeszközöknek kellett adatokat gyűjteniük a német hadseregről. Így gyűjteni kellett a német haderők általános szervezésére vonatkozó adatokat, a csapatok és a tartalékok elosztására vonatkozó részleteket, a fegyvernemek egységeinek összeállítását, a létszámviszonyokat, a veszteségeket, a várható erősítések minőségét, erejét és beérkezésének idejét és helyét, a csapatok kiképezésének módozatait és fokát, az újoncoszás eredményét, a kisegítő fegyvernemekkel való felszerelést (aknavető, lángvető, gépfegyverek, gyalogsági ágyúk stb.), a felvonulási utak helyét és minőségét, a csapattestek mozgolódásait, a csapatok hangulatát és élelmzését, az útegek számát és elosztását a terepen, az ágyúk ürméretét és a tűzérés általános csoportosítását, a célokat, a löirányokat és az állandóan lött területeket, az összekötő eszközökre vonatkozó körülményeket, a megfigyelőállomások számát és minőségét, az élelmzési központok helyét és nagyságát, a kórházak helyét és nagyságát, hidak, vasutak és védelmivonalak helyét, illetőleg irányát, az óvóépítmények helyét és minőségét, a drótakadályok minőségét, a tankelhárítóberendezések helyét és építésének módozatait, a lőszerpótlás mikéntjét, általában mindenféle raktárnak helyét, rendeltetését és befogadóképességét, a repülőterek helyét és telepítéseiknek módozatait stb., stb.

Az *árokmeqfigyelő* a lövészárokbán, tehát a legelső csatavonalban kiállított és helyhez kötött katona volt, azzal a hivatással, hogy állandóan éberén figyelje meg az előtte elterülő terepet és az ellenség magatartását. Minden észlelt dolgról azonnal jelentést kellett tennie. A világháborúban tehát a Duna feketengeri torkolatától fel egészen Rigáig, nyugaton a svájci határtól az Északi-tengerig stb., szinte végeláthatatlan sora állott az árokmeqfigyelő katonáknak, akik a csatatereknek legelsősorban alkalmazott fontos hírszerzői voltak.

A *hírszerzőtisz*t a magasabb parancsnokságoknál működött és az ellenségről érkező híreket gyűjtötte, megrostálta, feldolgozta és rendszerezte. Tájékozva kellett lennie saját vezetősége szándékairól és a szomszéd csapatok helyzetéről is, mert csak ebben az esetben volt képes helyesen irányítani alárendelt hírszerzőszerveit és a maga szolgálatát. Eljárása, nagyjában, a

A német hadsereg hírszerzőszolgálatának szervezete egy hadosztály keretén belül.
 (Moser Verlag : Die Weltkriegsspionage c. műve nyomán.)

következő volt. Minden, még olyan jelentéktelennek látszó tudósítás is, az ő kezén ment át, akár élőszóval vagy írásban, akár szikratávírón vagy más híradóeszközön érkezett. Mielőtt a nyersanyagot a felsőbb parancsnokságok vezérkari irodáihoz továbbította volna, átvizsgálta az egészet s amennyire sebtében lehetett, hitelességük és fontosságuk fokát is megállapította, röviden közölve egyéb észleleteit és megjegyzéseit is. Csak olyan híreket és jelentéseket volt szabad visszatartania, amelyeknek hamis, vagy merőben értéktelen volta nem lehetett kétséges.

Legkönnyebb volt az ellenség arcvonalában vagy közvetlenül mögötte történt csapatmozdulatokról szóló hírek ellenőrzése, mert ezekre vonatkozóan a csapatok jelentései, továbbá — mint látni fogjuk — a hadifoglyok vallomása és a fülelő-állomások jelentései elegendő támaszpontul szolgáltak.

Az ellenség részéről készülő nagyobb támadást már nagyobb tartalékok összevonása, s az arcvonal mögötti csapatmozdulatok is elárulták. Ott, ahol az ellenség szívósabb védekezésre akart berendezkedni, a rendesnél serényebb munka folyt az állások építése és tökéletesítése körül. Mindez hosszabb ideig tartó s el nem titkolható működés volt, amelyről tehát elegendő jelentést kaphattak a hírszerzőtisztok s a hírek hiteles, vagy valótlán voltát a szomszédaiakkal fennálló szakadatlan összeköttetés útján több oldalról ellenőrizhették, még mielőtt az összegyűlt anyagot továbbították volna.

Annál nehezebben szólhatott hozzá a hírszerzőtiszte az ellenség stratégiai vagy taktikai szándékáról, valamint politikai és gazdasági terveiről érkezett jelentésekhez. Ezeknek kellő elbírálása és értékesítése már a hadvezetőség vezérkari irodáinak volt a feladata. Ezek az irodák erre a célra a hírszerzőtisztekénél sokkal több és sokoldalúbb segítőeszközzel rendelkeztek.

De a csapatoknál is voltak hírszerzőtisztok, akiknek a magasabb parancsnokságok hírszerzőtisztjeitől egészen elütő hivatásuk volt. A csapathírszerzőtiszte a saját csapata számára gyűjtötte az ellenségre vonatkozó adatokat. A csapathírszerzőtisztnek tilos volt kémekkel vagy megbízottakkal dolgozni, vagyis az ellenséges országba mélyen behatoló felderítés csakis a fővezérség hatáskörébe tartozott. A csapathírszerzőtiszt felderítő eszközei voltak: az árokmegfigyelők, a hadifoglyok, az átfutók, a hadszíntér lakosságának legelső vallomásai, talált és zsákmányolt okmányok, iratok, levelek és térképek adatai, a repülő és a léggömbök megfigyeléseinek eredményei, a tűzermegfigyelők észleletei, a hang- és a fénymérők, és végül a távbeszélőlehallgatás adatai.

A *gyalogsági megfigyelő* is a magasabb parancsnokságoknál működött. Alkalmazásának célja a saját és az ellenség első vonalának közvetlen megfigyelése volt és távbeszélőn azonnal jelentette a figyelemreméltó eseményeket annak a magasabb parancsnokságnak, amelynek kötelességéhez tartozott. Álláspontját olyan helyen állapították meg, ahonnan lehetőleg nagy térszint volt képes áttekinteni.

A *felderítőjárőrök*, ellentétben az árokmegfigyelőkkel, a hírszerzésnek támadólagosan fellépő eszközei voltak. Hivatásuk az volt, hogy az ellenségről, a terepről és egyéb katonailag fontos körülményekről felvilágosításokat szerezzenek abban az esetben, ha a hírszerzésnek egyéb eszközei nem szolgáltattak elegendő anyagot az ellenség viszonyairól. A járőr vagy behatolt az ellenséges vonalakba, vagy ezek mögé iparkodott jutni. Nagy jelentőségét az állásharcban annak köszönhetette, hogy ennél a harcnál a lovasságot alkalmazni nem lehetett.

A *propaganda-járőrök* az ellenséges katonák lelkivilágának irányítására szolgáló szellemi termékek, nyomtatványok, röpcédulák stb. terjesztésére voltak hivatottak.

A tábori tűzérségnek már békében is különleges felderítő járőrei voltak. Ezek közvetlenül a tüzérparancsnok rendelkezésére állottak s mindazt látniuk kellett, amit az ütegparancsnokok nem láthattak, de aminek tudása nagyon fontos volt nekik. Ezeknek a tüzérjárőröknek szolgálata kettős volt, tudniillik először a térszín, azután pedig a célok felderítése.

Az előbbinél az utak felderítése volt a fődolog, főként olyankor, amikor a tűzérségnek le kellett a jó útról térnie, hogy állásba juthasson. Ki kellett tehát nyomozni a hidakat, gázlókat; meg kellett állapítani, hogy miként lehet az akadályokat kikerülni; meg kellett vizsgálniok a kapaszkodók és útszorosok járhatóságát stb. Legalább nagyjában ki kellett keresniök a számításba jövő állásokat, hogy ezzel az ütegparancsnokok munkáját előkészítsék és meggyorsítsák.

A célfelderítésnél arra kellett törekedniök, hogy még állásbajutás előtt, tehát vagy menet, vagy felvonulás közben, meglássák az ellenfél tűzérségét s megállapítsák, hogy hova igyekszik, hány és milyen fajtájú lövészerszáma (ágyú, tarack vagy mozsár) van. Vagy ha már állásban volt, fel kellett az állás helyét és fajtáját (nyilt-, perem- vagy fedettállás) deríteni. Különösen fontos volt a szárnyak helyének megbízható megállapítása. A leplezés milyensége, az ütegek lépcsőzetes vagy egyvonalban történt felállítása szintén olyan kérdések voltak, amelyekre csak nagyon alapos felderítés adhatott kellő választ.

Természetes, hogy mindez lehetetlenné vált az állásharc állandósulásával, amellyel az is velejárt, hogy mindkét fél olyan mértékben igyekezett fedezni és leplezni a maga tűzérségét, aminőről mozgóharcban nem lehetett volna szó.

Olyan eljárásokról kellett tehát gondoskodni, amelyek lehetővé tették a láthatatlan ütegek helyének megbízható megállapítását s a térképen való kijelölését. Erre a célra rendszeresítették elsőbben is a *tüzérmegfigyelőket*. Ezek a gyalogság első vonaláig előretolt tüzértisztek voltak, akik saját megfigyeléseik alapján ütegük tüzét távbeszélő útján irányították és a harcászatiilag fontos pontokra a belövést vezették. Általában összeköttetést tartottak fenn a

tűzérütegek és azok között a gyalogos csapatok között, amelyek támogatására az illető ütegeket kirendelték. Később készültek a tűzérség *fény- és hangmérő műszerei*, és megvalósították a *távfényképezést* is, amelyekkel a fentebb már vázolt feladatokat még jobban meg lehetett oldani. Ezek az alakulatok nagyon hasznos szolgálatot tettek minden olyan esetben, ahol a célfelderítés minden más eszköze csődöt mondott.

A fénymérő műszerekkel, az ellenséges lövegek torkolattüzének megállapítása és felmérése révén törekedtek az ellenséges lövegek állásainak megállapítására; azután még a becsapódó saját lövedékek robbanásánál felvillanó tűzfény bemérése alapján igyekeztek az ellenséges állások szabatos meghatározására.

A hangmérés úgy törekedett eredményt felmutatni, hogy bemérte az ellenséges ágyúk torkolatdörejét; a saját lövedékeink robbanásának megfigyelése azonban csak nagyobb lövedékeknél sikerült.

A távfényképezés hónapokra terjedő kísérletezésnek volt eredménye. Nemcsak nálunk, hanem a franciáknál és a németeknél is alkalmazták. A gépek, amiként azt a képek is mutatják, néha három méter hosszú fényképezőműszerek voltak, amelyek főként magasabb pontokról való felvételeknél igen jó eredménnyel működtek. A felvett képeket megnagyították, kellőképpen kiértékeltek és azután, egybeillesztés révén, terepsávokat, panorámaszerű képeket bocsátottak rendelkezésre a csapatoknak és a magasabb parancsnokságoknak. A távfényképezés alkalmazása főként az olasz hadszíntéren a magashegység állásharcaiban vergődött igen nagy jelentőségre a védőállások megtámadásánál és a tűzérségi tűz vezetésénél. Még a 10—15 kilométer távolságból felvett területek képei is használható anyagot szolgáltatottak. Nálunk a legmagasabban működő távfényképező-állomás az Etsch-Adda-Noce és az Oglío-folyók között elterülő és 3910 méter magasságra kiemelkedő Ortler Alpokban volt. A Dolomitokban is több állomásunk létezett.

Ikaros mondák kódébe vesző kísérlete óta, szüntelenül hajtotta, sarkalta az embert az a vágy, hogy a föld rögetől elszakadva, a levegőbe emelkedjék. Több ezredévnél kellett elmúlnia, míg végre teljesült ez az óhajta, mert az első léggömb csak 1782-ben szállott a magasba. Ez is, mint sok más találmány, a véletlennek köszönheti születését.

Az említett évben történt, hogy a Mongolfier-testvérek Annonayban volt papírgyáruk udvarán, mindenféle papírhulladékot égettek el. Volt a hulladék között egy nagy papírzacskó is, amely a felhevült levegőtől fel-fúvódva egyszerre csak felszállott. Mongolfieréket érdekelte ez a jelenség s kísérletképpen körülbelül 1 köbméternyi ürtartalmú, alul nyitott papírgömböt ragasztottak össze s alatta felmelegítették a levegőt. A próba sikerült, a gömb felemelkedett.

Később már vászongömböt készítettek s 1783 november 21-én megjelentek az első léghajósok, Pilatre de Rozier és d'Arlande marquis személyében,

Német kötött léggömb.

akik rá merték magukat erre az eddig még ki nem próbált szállítóeszköze bízni. Ez az első légi utazás símán folyt le.

Időközben Charles párizsi tanár, hidrogénnel töltött léggömbbel kísérletezett, amely utas nélkül 1783 augusztus 27-én, utassal pedig december 1-én szállott fel először.

Mi sem természetesebb, minthogy az új találmányt haditéren is mielőbb igyekeztek felhasználni, de nem szabadjára bocsátott, hanem lekötött állapotban. Franciaország volt az úttörő ezen a téren is. Már 1794 április 2-án megalakult az első «Compagnie d'Aérostiers», Coutelle kapitány parancsnoksága alatt. Nemsokára megalakult a második század is. A kötött léggömböt 1794 június 26-án alkalmazták először a franciák, a fleurusi csatában, hogy a levegőből kémleljék ki az ellenség állásait. Egy évvel később Mainz ostrománál is szerepeltek a kötött léggömbök, mint megfigyelő állomások. Egyiküket, a hozzátartozó századdal együtt, Würzburgnál elfogták az osztrákok, 1796 szeptember 4-én. Napoleon — úgy látszik — nem sok eredményt várt az új felderítőeszköztől s ezért 1799-ben feloszlatta a léghajóosztagokat.

Velence 1848-i ostroma alatt, Uchatius tüzérhadnagy (a későbbi hírneves ágyúszerkesztő) olyan kis léggömböket készített, amelyek kedvező szélirány esetén szabadonbocsátva, egy bizonyos idő múlva bombát hullattak az ostromlott várra. Mivel azonban a kísérletnek inkább csak morális hatása volt, csakhamar felhagytak vele.

Az 1859-i háborúban Godard francia léghajós tett jó szolgálatot honfitársainak a felderítés terén. Az 1861-ben kezdődött északamerikai polgárháborúban az északi államok, mind nyílt csatában, mind a várharcban, sikeresen alkalmazták a kötött léggömböt. Majd 1866-ban, a 27. gyalogezred állományából, léghajós-század alakult, amelynek Bécs védelmében jutott volna szerep, ha a poroszok megtámadják. De az 1800 köbméter ürtartalmú léggömb már a második próbafelszállásnál elszabadult.

Az 1870/71-i német-francia háborúban Németország két léghajós-osztagot szervezett; de mert az idő rövideje miatt nem lehetett kellően kiképezni, október 10-én fel is oszlatták őket. Ellenben a franciák annál sűrűbben alkalmazták, mégpedig mindkétféle léggömböt, Párizs ostroma alatt. 1870 szeptember 23. és 1871 januárius 28. között 65 szabad léggömb hagyta el a várost. Kettő a tengerbe zuhant, 16 pedig a németek kezébe került.

Mivel a léggömb igen nagy felülettel áll a szélnyomás elé, erős szélben nem szállhat fel; azonkívül pedig folyton ide-oda himbálódzó kosara is nagyon megnehezíti a pontos megfigyelést. Ez volt az oka, hogy már 1890-től kezdve, Sigsfeld és Parseval találmányával, az úgynevezett sárkányballonnal helyettesítették.

Ez nem gömbölyű, hanem hengeres, két végén félgömbalakú záródással. Hátsó vége alatt légszák és egy «ballonett» van, a ballontest stabilizálása végett. A sárkányballon a szél irányába igazodik. A vízszintessel 30—35 foknyi szöget zár be; ennélfogva a szél, amely a léggömböt lenyomná, a

sárkányballont papírsárkány módjára emeli. Kosara se inog annyira, mint a léggömbbé.

A léggömböket elsősorban is a tűzérés, azonkívül a vezetés céljaira használták. Főleg tűzérési és felderítési célokra való alkalmazásánál érvényesült az az előnye, hogy az állandóan ugyanazon ponton nagy magasságban lévő léggömbmegfigyelő a terep részleteit is ismerte, amit különösen a lövés megfigyelésénél tudott értékesíteni; továbbá az, hogy a léggömbmegfigyelő a földdel — tűzérési megfigyelésnél, ha kell, egyes ütegekkel vagy lövegekkel is — közvetlen, állandó eszmecserét biztosító távbeszélő összeköttetésben állhatott.

A léggömbmegfigyelésnek azonban hátrányai is voltak, éspedig, hogy a léggömb nagy távolságnál csak rézsútos és nem merőleges irányból láthatta a célt, ami a megfigyelés pontosságát hátráltatta; hogy a léggömb ellenséges tűzéréssel szemben igen érzékeny volt; hogy a léggömb alkalmazhatósága nagymértékben függött a szélről és az időjárásról, és végül, hogy a terep is befolyásolta a figyelmet.

A léggömb legveszélyesebb ellensége a repülő volt, különösen akkor, ha az ellenségnek volt a légi felsőbbtség. Ezért a léggömböket külön kirendelt légvédelmi eszközökkel iparkodtak megvédeni. Ha nagyon heves volt például az ellenséges légi támadás, akkor csakis a léggömb teljes levonása segített. Ellenséges tűzérés behatása elől a léggömbnek helyváltással kellett védekeznie.

A léggömbmegfigyelésnél rendkívül nagy szerepe volt a megfigyelő egyéniségének. A léggömbmegfigyelés ugyanis a figyelőtől nemcsak nagy ügyességet követelt, hanem nagy testi ellenállóképességet és erős idegeket is. Még nyugodt légi viszonyoknál sem maradhatott a figyelő hat óránál tovább a levegőben. Tartós megfigyelés annál megerőltetőbb volt, minél szelesebb volt

Ugrás a léggömb kosarából.

az idő. Lökésszerű szélben a figyelő — még rövid ideig is — csak minden erejének megfeszítésével tudott a követelményeknek megfelelni. Erős ellenséges repülőműködésnél bizony megesett, hogy a figyelő naponként többször is leugrott ejtőernyővel, hogy megmentse életét és műszereit.

A szabad léggömb felderítőszolgálatra egyáltalában nem volt alkalmas, mert nem lévén kormányozható, sohase lehetett tudni, merre sodorta a szél. Visszatérése pedig csak akkor lett volna lehetséges, ha a kellő időpontban a szél teljesen megfordul.

Főként a nyugati hadszíntéren próbálkoztak meg a franciák azzal, hogy nagyon kedvező szélviszonyok esetén szabad léggömbökről tegyék le kémeiket a németek csatavonalai mögé. Ennek a repülőgéptől eltérően az a nagy előnye volt, hogy zajtalanul jött és kötött ki. Ezzel szemben állott az a nagy hátránya, hogy a leszállott léggömb nem tudott többé felemelkedni, meg kellett tehát semmisíteni s ilyenformán a kémekkel együtt ott maradt az ellenség arcvonala mögött a léggömb vezetője is. Az ellenség mögé leszállított kémeket jóformán sohasem sikerült hasonló módon visszazállítani. De ez ellen is megvolt a franciáknak a kisegítő módozatuk, nevezetesen: a földre tett kémeket és a léggömb vezetőjét, szerencsés esetben, a belgák által szervezett «service» Hollandián át visszajuttatta Angliába, ahonnan azok a francia harctérre térhettek vissza. Vagy ha ez nem sikerült, akkor a belgák hasonló módon a kém jelentéseit juttatták át Angliába. A belga «service» szervezetét és működését az olvasó a semleges államok szerepének ismertetésénél találja meg.

A szabad léggömb nagy hátrányát küszöbölte ki a motorral hajtott kormányozható léghajó, amelynek megvalósításán olyan sokan és olyan sokáig fáradoztak. Elméletileg már a XVIII. század végén megállapította Meusnier francia tábornok, hogy a léghajó kormányozhatóvá válik, mihelyt saját sebessége van és olyan szilárd burka, hogy a levegő ellenállását le tudja küzdeni. Azonban az elméletnek a gyakorlatba való átvitele megbukott a megfelelően erős és mégis elég könnyű motor hiányán. A probléma gyakorlati megoldását a robbanómotorok tökéletesedése hozta meg. A francia Santos Dumonté és a német Zeppelin grófé az érdem, hogy csaknem egyszerre megszerkesztették az első, valóban kormányozható léghajót. Az első «Zeppelin» 1900-ban szállott fel. A világháborúban azonban még csak kevés esetben szolgált a kormányozható léghajó a hírszerzés terén.

A *távbeszélő lehallgatás* lényege az, hogyha két állomás között csak egy vezeték van, míg a másik vezető a föld, akkor elég valahol a közelben a földre leszúrni egy fémlémezt és azon át az egyvezetékes távbeszélőt le lehet hallgatni. Hátránya, hogy egyszerre nemcsak egy vonal beszélgetését, hanem a közelben lévő többiét is hallani lehet.

Egy másik változata pedig az, hogyha két állomás között nem egyvezetékes, hanem kétvezetékes összeköttetés van (két drót fut), a két vezetékből valahol az ellenség hurkot készít és melléje egy indukciós csévét állít. Ezáltal

a fővezeték árama az indukciós csévébe áramot indukál, amit el lehet vezetni és a beszélgetést le lehet hallgatni.

Lehetséges az is, hogyha két állomás között kétvezetékes összeköttetés van, a vezetékre kondenzátort helyeznek el valahol. A kondenzátor a fővezeték áramát szintén átveszi, amit fémes összeköttetéssel a kondenzátorról el lehet vezetni és bárhol le lehet hallgatni a beszélgetést.

A hírszerzésnek ezt a módját nálunk már 1915 augusztus hava óta úzték igen szép eredménnyel. A zsákmányolt olasz okmányokból kitűnt, hogy az olaszok is 1916 óta lehallgatták távbeszéléseinket. 1916 május havában

Orosz lakosság és hadifoglyok hátrakísérése a hadi körzetből.

például az olasz 3-ik hadseregnél már 12 lehallgató-állomás működött; a 10-ik isonzói csata előtt pedig (1917 május) az olasz 2. és 3. hadsereg kötelékében már 30 lehallgató-állomás volt az Adriai-tengertől fel egészen a Plöckenszorosig, a terep minősége szerint 1—42 kilométer távolságban egymástól. Ezek az állomások természetesen igen értékes beszélgetéseket fogtak fel, amelyeket az olasz magasabb parancsnokságoknál áttekinthető összesítésekbe foglaltak össze. Ezek egy része később, zsákmány révén, a miénk birtokába jutott és így kitűnt, hogy mi mindent tudtak az olaszok. Kitűnt például, hogy nálunk milyen rombolóan hatottak az olasz nehéz tüzérség lövedékei; hogy mekkorák voltak nálunk a létszámok; hogy milyen volt a mi légénységünk lelki-állapota a hosszú idő óta tartó, borzalmas eseményekkel kapcsolatos védelem-

ben; hogy minő intézkedésekkel iparkodtak nálunk megakadályozni a fecsegést, amely átkozott emberi gyengeség igen sokszor romlást okozott; hogy minő volt a védőszakaszok beosztása, a kavernáink nagysága, befogadó-képessége és felhasználása különféle célokra; a szemlék időpontjai és ezek eredményei, a veszteségek stb.

A világháború híradó eszközeinek legkiválóbbja a rádió, a *szikratávíró* volt, amely azelőtt nem is sejtett mértékben alkalmazva, a kémkedésnek is megbecsülhetetlen szolgálatot tett.

Igazi katonai fontossága akkor kezdődött, amikor sikerült olyan könnyen-mozgó állomásokat szerkeszteni, amelyek a lovashadosztályok mozdulatait is könnyűszerrel követhették, mert addig a szikratávíró csupán várakban és hadihajókon lehetett alkalmazni.

Rendkívüli előnyei ezek: nem kell hozzá vezeték s így elesnek mindazok a nehézségek, amelyek a vezeték építését, kedvezőtlen térviszonyok között annyira akadályozzák; nem kell számolni vezetékszakadással, amely annyira zavarja a rendes távíró- vagy telefonforgalmat; minden irányban működik, lehet tehát bármely állomással érintkezni, a nélkül, hogy a helyét is tudni kellene; hatótávolsága úgyszólván korlátlan, mert egyedül az adóállomásból kisugárzó energiamennyiségtől függ; üzeméhez kevésszámú személyzet kell.

Ezekkel az előnyökkel szemben két nagy hátránya van: a légköri elektromos jelenségek gyakran zavarják az üzemet; a táviratokat az ellenség is elfoghatja, ennél fogva csak titkosírást lehet alkalmazni. De időnkint ennek a kulcsát is változtatni kell, mert az ellenség, ha nagy fáradsággal is, a titkosírást is megfejtheti.

A szikratávíró alkalmazása nagyon kiterjedt. Általában minden olyan esetben felhasználjuk, amikor két pont között hiányzik, vagy megsemmisült a távíró- vagy telefonvezeték. Azután pedig olyankor is, amikor az összeköttetésre csak rövid ideig van szükség, amikor tehát nem érdemes vezetéket építeni (például menetközben). De kitűnően felhasználható a főbb parancsnokságok és az előreküldött lovashadosztályok közötti összeköttetésre is, mert ezek a messzejáró lovasseregetestek úgyszólván folytonosan változtatják a helyüket. Továbbá a főbb parancsnokságok egymásközi forgalmára, a szárazföldi és a tengeri haderő, vagy ostromlott várak és a külvilág egymásközi érintkezésére is.

Azonban talán mindennél fontosabb az, — ami tárgyunkhoz tartozik tulajdonképpen — hogy a szikratávíró útján az ellenség intézkedéseit és parancsait is meg lehet tudni, mégpedig idejekorán, úgyhogy a szükséges ellenintézkedéseket is meg lehet tenni. Ezen az úton kapcsolódik a szikratávíró a kémiszolgálatba. Ennek természetesen az az alapfeltétele, hogy legyenek olyan emebereink, akik az ellenség chifre-kulcsát aránylag hamar meg tudják fejteni. A mi hadseregünkben is voltak többen, akik valóságos művészeknek

bizonyultak a titkosírások megfejtése terén. Ilyen volt Figl ezredes, továbbá Pokorny és Hanreich százados is.

Aránylag legkönnyebben az orosz szikratáviratokkal lehetett boldogulni ; egyrészt azért, mert chiffre-kulcsaik mindvégig se voltak nagyon bonyolódottak, másrészt azért is, mert az oroszok — kivált eleinte — meglehetősen könnyelműen bántak a szikratávíróval. Úgy látszik, nem számoltak azzal, hogy mi be tudjuk az ő hullámhosszúságukra is állítani készülékeinket. Nálunk nem adtak sok parancsot a rádió útján, hanem inkább lehallgató-, fülélőállomásként használták, hogy az oroszok beszélgetéseit és rendelkezéseit

Kémgyanús belga suhancok megmotozása.

megtudhassák. Ők azonban éppen fordítva jártak el s nagyon gyakran közölték parancsaikat és intézkedéseiket szikratávíró útján.

A titkos orosz táviratok megfejtése olyan meglepő hatással volt, hogy a mi hadvezetőségünk eleinte kételkedett az eredményben, illetőleg abban, hogy ezeket a titkos szövegeket valóban helyesen oldották fel a megfejtők. Ezt a bizalmatlanságot csak akkor váltotta fel a teljes bizalom, amikor a fejlemények maguk is igazolták a kibetűzés helyes voltát.

Jól értettek a németek is a titkos táviratok megfejtéséhez. Így például már a tannenbergi csata előtt elfogták és megfejtették az oroszok rádió-intézkedéseit egyes rádiótisztek, s ezzel jócskán hozzájárultak a győzelemhez.

Nálunk gyakran súlyos kétségeket is eloszlattott a kitűnően működő fülélszolgálat. Elég megemlítenünk azt az egy esetet, hogy a mi hadsereg-főparancsnokságunk, se kémjelentések, se felderítés útján nem tudott meg semmit arról, hogy mi történik az orosz harcvonal mögött, Przemysl körülvétele után. Csupán a szikratávíró jelentette, az elfogott és megfejtett orosz intézkedések alapján, hogy szakadatlanul érkeznek friss — főként szibériai és turkesztáni — csapatok az orosz arcvonalra.

Arra, hogy milyen gyorsan sikerült az orosz táviratokat megfejteni, jó példa az, hogy az orosz hadvezetőség 1914 november 13-án adta ki a parancsot a németek ellen másnap meginduló nagy támadáshoz. Ez a parancs — már kibetűzött állapotban — ugyanaznap délután, a mi vezérkarunk hadműveleti irodájában s a német «Oberkommando Ost» kezében volt.

Máskor meg a szikratávíró igazította helyre a másfelől kapott téves híreket. Lássunk egy példát erre is. A törökök, akiknél a hírszerzőszolgálat gyöngye lábön állott, néhány héttel a gorlicei áttörés (1915 május 2.) után, arról értesítették a mi hadvezetőségünket, hogy az I. kaukázusi hadtest még mindig mozdulatlanul áll a régi helyén. Ellenben a szikratávíró azt jelentette, hogy ennek a hadtestnek egyik hadosztálya május 27-én elindult Galícia felé.

Az 1916-i, Dél-tirőlből indult nagy támadásunk alatt, május 19-ről 20-ra virradóban olasz rádióparancsot fogtunk el, amelyet háromórai munka árán sikerült megfejteni. Tartalma az volt, hogy az olaszok, az időközben érkezett tartalékok felhasználásával, nagy ellentámadásra készülnek.

Az Isonzo mentén nagyobb nehézségekkel kellett küzdeni. Itt csak 1915 június 21-én sikerült az első szikratávíratot elfogni. Később is elég ritkán érkeztek. Érdekes volt azonban közöttük Cadorna július 5-i távirata, amely az olasz vezérkar chiffre-kulcsa, az úgynevezett «Cifrarío rosso» alapján készült. Ezt a chiffre-kulcsot még a háború előtt megszerezte a mi hadvezetőségünk, s így a távirat tartalmát nem volt nehéz kibetűzni. Szemrehányás volt benne, amellyel Cadorna Frugoni altábornagyot illette azért, mert nem támogatta tüntetéssel a 3. olasz hadsereg támadását. Július 10-én az olaszok megváltoztatták eddigi chiffre-kulcsukat, de egy idő múlva ezt az újabb nehézséget is sikerült legyőzni.

Az 1916-i úgynevezett Brussilov-féle támadás idején, naponta a hetvenet is meghaladta a megfejtett táviratok száma. Az oroszok éppen akkor adtak ki új chiffre-kulcsot, de ez inkább náluk keltett nagy zavarodást, úgyhogy egyes orosz parancsnokságok, nem tudván máról-holnapra megbarátkozni az új kulccsal, ismét a régit vették elő, amivel a mi megfejtőink munkáját könnyítették meg.

A román szikratávíratok elfogása és megfejtése is nagyon hasznosnak bizonyult, amennyiben az oroszok jóelőre közölték minden intézkedésüket a románokkal is. Így például a román harcvonalra szánt erősítő csapataik indítását már egy hónappal előbb jelezték. Az ilyenformán gyűjtött híryanag nagyon jól kiegészítette mindazt, amit közvetlenül az orosz rádiótól tudtunk

meg. Ezen az úton értesültünk például az erdélyi román csapatokkal meg erősített dobрудzsai hadseregnek 1916 szeptember 14-ére elrendelt ellentámadásáról. Szeptember 16-án pedig, a megfejtett szikratávíratok alapján, jelenthette a vezérkar nyilvántartóirodája az 1. hadsereg Kolozsvárott székelő parancsnokságának az Erdélybe tört román haderő tagozását.

Időközben hadvezetőségünk Szófiában is állított fel rádió-hírszerző-állomást, amelynek élén Jansa vezérkari százados állott.

Ellenségeink, de különösen az olaszok, őszintén elismerték, hogy a mi fűlelőszolgálatunk kifogástalanul működött s a legbonyolultabb chifferkulccsal is meg tudott birkózni.

Ellenben — mint Ronge is írja — az olaszok igen nagy vigyázatlanságot követtek el 1917 őszén. Ugyanis, november 22-én az olasz rádiófőnök elrendelte,

Kémelhárítást szolgáló német tábori levelezőlap.

hogy minden állomás jelentse hollétét s ha az a parancsnokság, amelyhez tartozik, nem ugyanott volna, jelentse annak állomáshelyét is. Az elfogott jelentésekből pontosan megtudtuk az olasz seregtestek és tartalékaik helyzetét, nemkülönben a közepes és a nehéz tüzérség elosztását is.

Eleinte nagyon sok nehézséget okozott az angol és a francia rádiótávíratok megfejtése, de később ebbe is beletanultak ezzel foglalkozó tisztjeink. Így egy 1917 november 21-én megfejtett szikratávíratból tudtuk meg, hogy a 46. francia gyaloghadosztály már az olasz harctéren van. Ugyancsak elfogott rádiótávírat világosított fel róla, hogy 1918 márciusában már csak a XII. francia s a XIV. angol hadtest maradt olasz földön s hogy mindkettőt a «Sette communi» fennsíkjára irányították. Mindez teljesen helytállónak bizonyult. Kétség csak a francia harctérre küldött olasz csapatok dolgában volt. Mi úgy tudtuk, hogy 6—7, valójában pedig csak 4 gyalogdandár ment oda.

Nagy könnyebbségünkre volt, hogy Cardona ezredes, olasz rádiófőnök, már jóelőre jelezte, hogy 1918 június 6-án megváltozik a chiffre-kulcs. Így hát meg voltunk kímélve attól, hogy ezen a napon túl is, a régi kulcs alapján vesződjünk a táviratok megfejtésével. Fülelőszolgálatunk különben mindig kifogástalanul működött s még 1918 november 1-én is megbízhatóan jelentette az előrenyomuló olasz haderők csoportosítását.

Meg kell még említenünk, hogy a szikratávírókat az ellenség megtévesztésére is fel lehetett használni. Így például 1916 tavaszán nagyon fontos volt, hogy eltereljük az olaszok figyelmét a Tirolban összevont nagy haderőnkől. Ezért hadvezetőségünk, a karintiai arcvonaltól keleti végétől a közepéig számos rádióállomást működtetett, olyan titkos írással, amelyet az olaszok bizonyára megfejthettek. Természetes, hogy a táviratok tartalmának a valószínűség látszatát kellett keltenie s elhitetnie az ellenséggel, hogy az említett arcvonaltól részben valóban sok csapatot sűrítünk össze.

A motorteknika bámulatos fejlődése tette lehetővé a levegőnél súlyosabb repülőgépek megszerkesztését és a hadiszolgálatba való beállítását is. A repülőgép problémájával már Leonardo da Vinci (1452—1519) is komolyan foglalkozott. Sokan jöttek utána délibábos tervekkel, amelyekből sohasem lett hasznavehető valóság. Így a francia Laurent (1706), később a szintén francia Bessier, majd a bécsi Degen (1808—1809). Sok, többé-kevésbé sikerült kísérlet után, a Wright testvérek 1905-ben készült kétfedelű gépe már nagy lépéssel vitte előre a repülés ügyét. A francia Bleriot 1909-ben átrepült a La Manche-csatornán s ettől fogva a haladás szinte szédületes gyors volt. A világháború után szerkesztett repülőgépek mind teherbírás, mind gyorsaság dolgában, a legvérmesebb reményeket is túlhaladták.

A világháborúban már igen nagy szolgálatot tett a repülőgép a távoli, a stratégiai, és a közeli, a taktikai felderítés terén egyaránt, s természetesen, hogy a kémkedés segítőeszközeként is mihamar felhasználták. Ugyanis, mielőtt vége szakadt a mozgóharcnak s az állások, fokozatosan megmerevedve, végnélküli vonalakat alkottak, a lovasság felderítőszolgálatának szükségképpen csődöt kellett mondania, mert nem tudott többé az ellenség harcvonala mögé bepillantani. Most már csak repülőgépek útján lehetett megállapítani, hogy mi történik a harcvonaltól mögött s ugyancsak a repülőgépek jelentései adták meg a lehetőséget más forrásból, tehát ügynököktől és kémektől eredő hírek ellenőrzésére. Ebből máris következik, hogy a repülőgépek sokszor mélyen be kellett az ellenséges területre hatolniuk.

Ennek megfelelően a közfeldерítést végző repülőgépek működési tere az ellenséges első vonalak, valamint a közvetlenül ezek mögött fekvő terepszakasz volt. Ezen a területen figyelte meg az ellenség csapatmozdulatait, az utak forgalmát, az építkezéseket, az ellenséges csapatok elhelyezkedését, a parancsnokságok, a tartalékok és a tűzérütegek helyét stb. A távfeldерítést végző repülőgépek nagysebességű és nagyműködési sugarú gépek voltak,

hogy rövid idő alatt nagy távolságot tudjanak megtenni és az ellenséges vadászpilóták támadása elől lehetőleg könnyűszerrel tudjanak egérutat nyerni. Mivel az ellenséges területen mélyebbre hatoltak be, mint a közelfelderítő gépek, ezért az ellenség támadásának is hosszabb időn át ki voltak téve.

A repülőfelderítést általában nem a pilóta végezte, hanem a megfigyelőtiszt, aki a pilótán kívül a felderítő repülőgép személyzetéhez tartozott. A megfigyelés a levegőből nemcsak szabad szemmel történt, hanem elsősorban fényképezés útján. Mégpedig nem annyira egyes tereptárgyak és tereprészek panorámaszerű vagy merőleges tengelyű lefényképezése útján, hanem inkább

Francia hadifogoly kihallgatása.

összefüggő sorozatos felvételek készítése által, amely egyes tereppontok helyett egész területsávokat ábrázolt. Ezek másolatát a megfigyelő a földön kiértékelte, azaz a katonailag fontos részleteket (például ütegállásokat) színes jelzésekkel kidomborította, hogy így a kép az illetékes parancsnokság előtt könnyebben áttekinthető legyen. A sorozatos felvételek készítésére ma már önműködő kamarák vannak használatban, ahol a megfigyelőnek csak a repülési irány helyes betartásával kell törődnie, míg a váltást és az exponálást a készülék maga végzi.

A mozgóháborúban és a tengeren például nem volt mindig elegendő idő arra, hogy a fényképfelvételek a földön kényelmesen és nyugodtan kiértékeltesse, hanem előfordult, hogy a jelentés gyorsasága fontosabb volt, mint annak pontossága és részletezése. Erre a célra szolgált a felderítőrepülőgépek

rádiókészüléke, amellyel a megfigyelő még a levegőből azonnal jelentést tudott tenni a lényegesebb mozzanatokról.

Tűzérfelderítést is lehetett végezni repülőgépek útján, amikor a tűzér-
ütegek tüzét a repülőgépen helyet foglaló tűzermegfigyelő irányította. Össze-
kötő eszköze szintén a rádió is lehetett. De egyéb és előre megállapított jelek-
kel is dolgoztak a repülőmegfigyelők.

A légi felderítésnek a felsőbb vezetés szempontjából rendkívül komoly
jelentősége lett. A repülő szeme oda is ellátott, ahová a felderítés szárazföldi
szervei nem tudtak elhatolni, és amit a többé-kevésbé bizonytalan kémjelen-
tések csak sejtetni engedtek, azt «in flagranti» tudták fényképes bizonyítékok-
kal megerősíteni vagy megcáfolni. Meghíusíthattak áttöréseket, figyelmeztet-
hették a parancsnokságokat az ellenséges sereg zömének felvonulási irányaira,
idejekorán megfigyelhették az ellenség visszavonulását stb. Tehát az ügyes
megfigyelő szinte a győzelem kulcsát adhatta a vezér kezébe, csak jó műszer,
bátorság és megbízhatóság volt szükséges hozzá.

Természetes, hogy mindenik fél védekezni iparkodott a repülők igen
alkalmatlan és kellemetlen látogatásai ellen. Ez a védekezés azonban nem volt
könnyű feladat. A gépek alsó felületét csakhamar acéllemezzel kezdték
burkolni, ezt pedig a puszkagolyó már nem üthette át. A tábori ágyú talpa
nem volt alkalmas a repülők elhárításához szükséges nagy emelőszög beállítá-
sára. Ennélfogva különleges talpat rögtönöztek alá, amely azonban mozgó-
harc közben egyáltalán nem, állásharcban pedig — nehézkes voltánál fogva —
csak korlátolt mértékben volt használható. Külön, minden irányba gyorsan
forgatható és irányozható s e mellett gyorsanlövő elhárítóágyút kellett tehát
szerkeszteni. Ennek gyors tökéletesedése következtében a repülők kénytelenek
voltak igen magasra szállani, hogy az ágyútüzet kikerülhessék. Az 5—6 ezer
méter magasba hatolt gépek ellen az elhárító ágyúk már nem bizonyultak
elégé hatásosoknak. Így tehát a repülőátmadást ezekben a magas régiókban
csakis repülőgépekkel lehetett meggátolni. Ezzel máris megszületett a légi
fegyvernem.

Lássuk mármost, hogyan kapcsolódtak a repülők a kémkedés szolgálatába?

Nyilvánvaló, hogy a levegőben sokszor igen magasra tovasurranó gépről
sok olyan fontos dolgot nem lehet meglátni, amit a hadvezetőségnek minden-
áron meg kellene tudnia. A repülőknek tehát kapcsolatot kellett az ellenség
földjén tartózkodó ügynökökkel és kémekkel találnia. De ez se volt könnyű
feladat s megoldhatása nagyrészt a lakosság hangulatától és viselkedésétől
függött.

A franciáknak ezen a téren aránylag könnyű dolguk volt, mert a németek
kezébe jutott területeiken úgyszólván korlátlan számú kémeket tarthattak.
Ezek részint az ottmaradt lakosságból teltek ki, részint pedig repülőgépen
szállították őket a német arcvonala mögé. Előzetes alapos kiképzésüknél fogva
ezek az utóbbiak bizonyultak különösen veszedelmeseknek. Többnyire olya-
nokat válogattak össze, akik korábban már laktak működésük kijelölt terü-

letén, vagy pedig rokonság vagy ismeretség révén összekötetésük volt az ottani lakossággal. A levegőből leszállított kémek polgári ruhájuk alatt egyenruhát viseltek. Ha bajba jutottak ledobták a polgári ruhát s így elérték azt, hogy elfogatásuk esetén nem mint kémeket, hanem mint közönséges hadifoglyokat kezelték őket.

Sokkal nehezebb volt a németek helyzete, mert ők nagyobbára csak a háború előtt francia területre juttatott kémekre számíthattak. Repülőgépről nagyon bajos volt német kémeket a francia arcvonal mögé juttatni s ha sikerült is, működése nagyon megnehezült azzal, hogy a lakosság egyáltalán nem támogatta, sőt igyekezett hurokra juttatni. A németek fogságában levő

Francia hadifoglyok vallatása.

franciák közül egy se vállalkozott reá, hogy hazája ellen kémkedjék. S ha színleg reállott is, csak azért tette, hogy ilyen úton-módon visszajuthasson a francia hadsereghez.

A franciák is csak a belgiumi harctéren mertek megpróbálkozni a német hadifoglyok köréből toborzott kémeknek a német arcvonal mögé való szállításával. Elzászban és Lotharingiában nem kísérleteztek vele.

Az, hogy földreszálló repülőgépből tegyék le a kémeket, fölötte kockázatos és csak igen ritkán sikerült, ezért nem is igen alkalmazott eljárás volt. Ugyanis a repülőgép nagy zajjal jár s így már messziről elárulja közeledését. De még ha sikerült is valahol baj nélkül leszállania, nagy kérdés volt, hogy fel tud-e újra emelkedni a levegőbe a netalán kedvezőtlen talajviszonyok miatt. Az éjjeli leszállás meg éppen nagyon könnyen válhatott végzetessé.

Ezek az alig legyőzhető nehézségek szülték azt a megoldást, hogy a kémetszállóernyővel juttatták a földre. Erre a célra egészen különleges repülőgépek készültek. Az igen elmés szerkezet ez volt: A kerekek közé, tehát a gép alá, aluminium-szekrényt erősítettek. Ebbe ültették a ledobandó kémetszállóernyővel együtt. A vezető, egy emelőkar segítségével, kinyithatta a szekrény fenekét, mire a benne ülő kém, a nélkül, hogy csak sejtette volna is, kipottyant a szekrényből s ha a szállóernyő kellő időben kinyílt, ép bőrrel földet is ért.

A franciák sohase sajnálták a pénzt a kémiszolgálatra. Így például gyakran megtették, hogy szállóernyőre erősített szikratávírókészülékeket dobtak a német hadsereg mögé, hogy ottlévő kémek ezen az úton is küldhessenek jelentést. Mindenik készülékhez négy szárazelem és 30 méter antennahuzal tartozott. Ilyen ledobott szikratávírókészüléket többször találtak a németek, de működésükben egyet se lehetett rajtakapni.

Itt kell még megemlítenünk, hogy a repülőgépről az ellenség mögé leszállított kémek néha mőtárgyak elpusztítására is kaptak megbízást, s ilyenkor teljes robbantófelszereléssel látták el őket. Egyenruhában voltak, nehogy elfogatásuk esetén kémekként bánjanak el velük. Ilyen szolgálatra is leginkább olyanokat alkalmaztak, akik már korábban is járatosak voltak az illető vidéken. Ha a repülőgép leszállott, csak a legkritkább esetben kelhetett újra szárnyra. Rendszerint meg kellett semmisíteni. Természetes, hogy minél közelebb volt az elpusztítandó mőtárgy az arcvonalhoz, annál könnyebben lehetett meghiúsítani a merényletet.

A kémiszolgálatnak igen nagy hasznára váltak az itt is, ott is talált, vagy az elesettektől, sebesültektől és hadifoglyoktól elszedett *különféle iratok*. Igaz ugyan, hogy ezeknek legnagyobb része már elmúlt dolgokra vonatkozott s így a csak ezután kezdődő hadműveletek céljaira nem volt többé felhasználható, de volt közöttük sok olyan is, amelyet más irányban nagyon jól értékesíthetett a hadvezetőség.

Az utóbbi csoportba sorozhatók azok az iratok, amelyeket a világháború kezdetén, az elfoglalt francia és belga várakban zsákmányoltak a németek. Ezek a helyeken, főként a francia ügynökök irodáiban, olyan írásokra bukkantak, amelyekből a német arcvonal mögött szervezett kémiszolgálat részleteire s az ugyanott elhelyezett postagalamb-állomásokra lehetett következtetni. A sedani várban talált sok postagalambról megállapították, hogy legnagyobb részük a belgiumi útirányra volt begyakorolva, annak jeléül, hogy a franciák számoltak Belgiummal, mint a hadműveletek leendő színterével.

Ronge leírásából tudjuk, hogy milyen fontos iratokat találtak az 1914 augusztus 23-án elesett Witkovski orosz ezredesnél. Ezekből derült ki, amit más forrásból még nem tudtak a németek, hogy a Visztula és a Búg között a 4. és az 5. orosz hadsereg áll. A németek a tannenbergi csatában elesett egyik

orosz tábornok iratai között olyan szállítmánykimutatást találtak, amelyből kitűnt, hogy Szibériából valóban három hadtestet hoztak az oroszok az európai harctérre.

Egyébként pedig a keleti hadszíntéren zsákmányolt okmányok és iratok nevezetesebb tartalma a következő volt.

Férfi koponyára frott kémjelentés.

Amikor 1915-ben a német csapatok bevonultak Varsóba, Vilnába és Kovnóba, az előtalált iratokból elsőbben is az orosz kémszervezet nagyszerűsége tűnt ki! Találtak : német titkos szolgálati utasítások fényképeinek egész garmadáját, feltűnően sok adatot Thorn, Boroszló, Graudenz és Pozen váráról, amely adatokat kétségtelenül német árulók juttattak az oroszok kezére. A varsói orosz hírszerzőtiszték lakását is átkutatták ez alkalommal és nem hiába, mert Batjusin ezredesen kívül itt lakott Terehóv is, az oroszok legnevezetesebb hírszerzőtisztje. Ennek lakásán igen értékes anyag került elő.

A Vlnában működő orosz hírszerzőtiszti tisztiszolgájának lakásán is találtak tartalmas iratokat. Egy helyen megtalálták az orosz kémek jegyzékét, amelyet az illető hírszerzőtiszti a nagy sietségben végrehajtott visszavonulás alkalmával megsemmisíteni elmulasztott. A volhiniai csendőrpáncsnokság irodájában az 1914. évi kémek jegyzékére akadtak, amelyben nevetséges módon még a mi hírszerzőirodánk főnökei is szerepeltek! Ugyanebben a jegyzékben, osztrák és magyar alattvalókon kívül, németek, franciák, törökök, svájciak, amerikaiak, olaszok, belgák és japánok is szerepeltek, mind olyanok, akik állítólag Oroszország ellen kémkedtek. Az iratok között voltak olyan orosz tisztek által összeállított jelentések is, amelyek vagy a német, vagy az osztrák-magyar hadgyakorlatok alkalmával szerzett tapasztalatokra vonatkoztak. Kitűnt az is, hogy a külföldre nyelvtanulmányokra vezényelt orosz tisztek is kémkedtek. Különösen értékes volt ebben a tekintetben a Magyarországra vezényelt orosz vezérkari tiszt jelentése. Kézrekerültek az orosz kémelhárítószolgálatra vonatkozó hivatalos kiadványok és utasítások is. A tobolyi hídfőben talált iratok pedig azt bizonyították, hogy az oroszoknak helytálló adataik voltak ellenségeik erejéről, távbeszélőlehallgató berendezéseiről, postagalamb-szervezeteiről stb.

Természetes, hogy az oroszokkal már a háború legelején is paktáló cseheknek szintén megvolt a maguk oroszországi kémközpontja, mégpedig Kiebben. Ott tartózkodott jó sokáig Massaryk, valamint politikai ellenfele, Dürich is. Mindkettő csak a németek közeledtére hagyta el a várost. Csak Crkal, Dürich titkára, maradt ott. Ez dühös volt Massarykra, mert elárulta Kerenskinek, hogy a cseheknek — Kornilov felszólítása értelmében — Szent Pétervár ellen kellett volna vonulniok. Dürich nem éppen a legszebb díszítőjelzőket aggatta Massarykra.

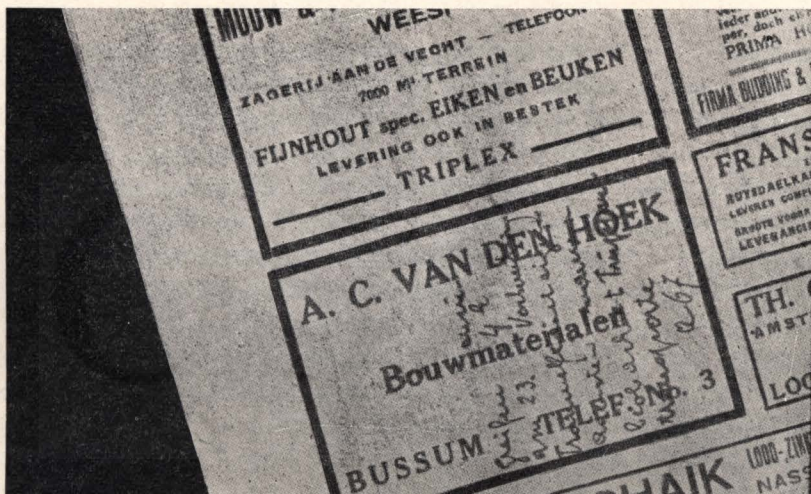
Kiev közelében volt a darnicai hírhedt fogolytábor, amelynek élén Zajicsek kapitány — valamikor a bécsi rendőrség tisztviselője — állott. Ebből a táborból hét ládára való anyag került Bécsbe. Volt benne egy kartotéka is, amelyből nagyobbára meg lehetett állapítani a tőlünk elszökött s a cseh-szlovák légióba, vagy a szintén orosz földön alakult szerb hadosztályba beállottak nevét.

A multban lejátszódott dolgokról adott nagyon bőséges tájékoztatót az a nagy iratanyag, amely az 1915-i szerb hadjárat alkalmával jutott hadvezetőségünk kezébe. Ezeket a nagyobbára titkos aktákat természetesen nem lehetett hadműveleti célokra felhasználni. Ellenben, sajnos már nagyon későn, világosságot derítettek arra a politikai aknamunkára, amely már hosszú idő óta folyt ellenünk Szerbiában, s amelyről annakidején vagy nem tudtunk eleget, vagy ha hallottunk is róla, nem vettük eléggé komolyan, pedig ebben a földalatti, sokféle elágazó munkában, a világháború rendszeres előkészítése rejlett.

Így például — mint Ronge írja — ezek az írárok teljesen leleplezték Pasicnak a monarchia ellen irányuló titkos politikáját. Kitűnt belőlük,

hogy mi magunk is mennyire hibásak vagyunk benne, hogy a monarchia és Szerbia között annyira megromlott a korábbi jó viszony. A disznó kivétel, illetőleg behozatal miatt kitört vámháború arra kényszerítette a szerbeket, hogy bármi áron és bármi módon is, kijárót szerezzenek az Adriához. Elárulták ezek az okmányok azt is, hogy a szomszédi rossz viszony beállta után, Szerbia szándéka a titkos fegyverkezés, de ugyanakkor Bosznia és Hercegovina lakosságának felkelésre csábítása volt, hogy a háború lángja ott csapjon fel először.

A szerb kémek és izgatók már a háború előtti években elárasztották a monarchia déli részeit s a csehekkel karöltve dolgoztak ellenünk. Ártalmatlanná tételükre nem történt gyökeresebb intézkedés. Hadvezetőségünk a

Németországban működő antantkém számára holland újsághirdetések közé láthatatlan tintával írott rendelkezés, amely a német cenzura tett láthatóvá.

szerb hadügyminisztérium 1914-i pénztárnaplójából állapította meg, hogy a szerbeknek Boszniában és Hercegovinában 53, Horvát-Szlavonországban 31, Dél-Magyarországon pedig 6 rendszeresen fizetett titkos ügynökük volt. Ebből a naplóból derült ki az is, hogy egyik szófiai kémük kétfelé kémkedett s a mi katonai attasénktól kapott megbízásokat elárulta a szerbeknek.

Ilyen kettőskémnek bizonyult — sajnos, már nagyon későn — egy másik is, aki a pancsovai hírszerzőállomásunktól kapott chifre-kulcsot eladta a szerbeknek. Azután egy Kuzelj nevű szélhámos, aki Szalonikiben működött ügynökeinket az athéni szerb követségnek akarta elárulni. Ilyen volt az albán P'airam Cur, valamint az a szerb nemzetiségű hivatalnokunk is, aki az 1913-i balkáni háború alatt, a szerb táviratok elfogására szolgáló boszniai határ-állomásunkat vezette. Erről később kisült, hogy a Narodna Obrana embere volt.

Érdekes adatokat közöl, ugyancsak Ronge, a szerb miniszterelnökség titkos rendelkezési alapjának 1915-ben megtalált pénztárnaplójából. Ezek az adatok a háború előtt és alatt külföldön ellenünk dolgozott politikai izgatók bőséges és állandó anyagi támogatásáról számolnak be.

Még érdekesebbek voltak: a semendriai prefektusnak naplója és a semendriai kerületi törvényszéknek egyik az az idézése, amely a Karagyorgyevics családot hozta hírbe annakidején. Előkerült egy zsarolólevél is, amely ugyancsak a szerb királyi családot vádolta meg különféle kényestermészetű dolgok elkövetésével.

Amikor 1914-ben csapataink Loznicába is bejutottak, a szerb hírszerzőiroda volt vezetőjének, Todorovics Kosta századosnak irodájában rendkívül értékes okmányok és feljegyzések kerültek elő. Ezek elsőrendű bizonyítékokat szolgáltatottak a monarchia ellen szervezett kémkedésre vonatkozólag, és azután arra is, hogy ez a szervezet minő szorosan együttműködött a Narodna Obránával. Ezek az okmányok és írások azonban vesztét okozták azoknak a kémeknek, akik ellenünk működtek. Részben a százados irodájában, részben a loznici katonai kaszárnyában megtalálták azt a naplót, azt az iktatót, azt a pénztári jegyzéket és más előjegyzéseket is, amelyek a kémeket foglalták össze és a Narodna Obrana tagjainak névsorát 1912-től fogva. Megtalálták azt a jegyzéket is, amely a Boszniában és Hercegovinában felfogadott kémekre vonatkozott; megtudtuk ebből, hogy az anektált tartományok városaiban hány megbízottja volt a szerb hírszolgalatnak.

A sabáci szerb hírszerzőtiszt napfényre került jelentése is bizonyította, hogy a szerb hivatalos hírszerzőszervek együttműködtek a Narodna Obránával. Kitűnt, hogy komitácsi-iskolák is voltak, amelyekben a tanulókat még szabotázsok végrehajtására is kitanították. Hasonló tartalmú okmányokat találtak Sabácban az egyik boszniai emigráns és azután a valjevói egyházmegyei főnök lakásán is.

A talált okmányok alapján keletkeztek Boszniában a hazaárulási perek, amelyek egészen 1918-ig tartottak.

A banjalukai felségárulási és kémkedési per 1916 április 22-ig tartott. A per bizonyítékait Todorovics kapitány naplója és feljegyzései alkották. 74 fővádolt, 48 bűntárs és Narodna Obrana tag és más vádlott állott a bíróság előtt, akik közül 95-öt életfogytiglani fegyházra és egyéb súlyos fogházbüntetésre ítélték. Ebben a perben a vádlottak között volt: 6 földműves, 15 kereskedő és kereskedősegéd, 14 tanító, 13 tisztviselő, 11 lelkész, 9 iparos, 5 tanuló stb. és 1 asszony.

Az első szarajevói per még jobban bebizonyította, hogy a Narodna Obrana is foglalkozott kémkedéssel. A 39 vádlott közül 17-et elítéltek.

A második szarajevói perben, 1917 derekán, 31 ember közül 11-et elítéltek.

Az 1915-i nagy támadó hadjárat után a középponti hatalmak egész Szerbiában valóságos razzíát tartottak, hogy megtalálják a visszahagyott

szerb állami levéltárakat. Az eredmény fényes volt, mert megtalálták például a szerb külügyminisztérium irattárát és Pasic leveleit is. A szerb politikusok lakásain végzett házkutatások alkalmával is sok gyanút keltő irat került elő. Akadtak olyanok, amelyek a csehek hazaárulását bizonyították. A belgrádi rendőrség irattárának anyaga azt bizonyította, hogy a Szokol-egyesületek is érintkeztek a Narodna Obránával. Egyetemi tanárok irataiból pedig az tűnt ki, hogy Raguzától egészen Budapestig miként támogatták a szerb barát újságokat és egyesületeket. A «Mali Journal» újság iratai is sok értékes anyagot szolgáltatottak. A hadügyminisztériumban előkerültek: szerb szabadcsapatok számára kiszolgáltatót fegyverekre, bombákra, kézigránátokra vonatkozó nyugták stb.; hogy mennyi lőszert kapott a Narodna Obrana; hogy mecenások mennyit adományoztak nemzeti célokra; hogy mekkora volt a szerb külügyminisztérium titkos alapja, hogy hány osztrák- és magyarhonos katonaszökevény és hadifogoly kapott Szerbiában katonai alkalmazást; hogy kiket segítettek Boszniában és Hercegovinában, és hogy hány kémlet fizettek nemcsak az annektált tartományokban, hanem Horvát-Szlavonországban és Magyarországon stb.

Nagyon érdekes volt az az iratanyag is, amelyet 1917-ben, olaszországi előnyomulásunk közben, a VI. olasz hadtest Cormons mellett volt hírszerzőállomásán találtak a mieink. Itt temérdek fontos adat jutott hadvezetőségünk birtokába, főként az irredenta működéséről s déltiroli és tenger melléki összeköttetéseiről.

Cormons háború előtti polgármesteréről kiderült, hogy az olaszok egyik legbuzgóbb kémje volt, segítőtársával, egy orvossal együtt. Ez az utóbbi zárai volt ugyan, de gyűlölte Ausztriát s fiait is az olasz hadseregbe soroztatta. Ennek az orvosnak a naplója is előkerült.

Az olasz határterületen több mint 600 szökött katonáról és katonakötelesről találtunk jelentőcédulát. Ezek vagy beállottak az olasz hadseregbe, vagy legalább is propagandát úztek ellenünk.

Azon nem lehet csodálkozni, hogy a volt osztrák határterületen az olasz megszállás alatt lévő városok és falvak hivatalnokai gyorsan és teljesen behódoltak, mert a megszállók egyáltalában nem bántak velük kesztyűs kézzel.

A már többször idézett Ronge írja, hogy az V. olasz hadtestnek Palmanovában zsákmányolt irattára 110 olyan déltiroli egyént leplezett le, akik részben már a háború előtt, részben a háború kitörése után, a veronai olasz hírszerzőállomás szolgálatában állottak s a déltiroli várakról, a csapatok elosztásáról és fegyverzetéről, valamint a lakosság hangulatáról is, alapos híreket szállítottak megbízóiknak. Egy részük Veronába menekült az őket fenyegető veszedelem elől, másik részük azonban a helyén maradt, tovább folytatva a hírszerzőszolgálatot. Az utóbbiak között volt egy egykori képviselő is. Ezt a sokféle elágazó kémkedési ügyet azonban már nem intézhették el, az időközben beállott felfordulás következtében.

A jelek azt mutatták, hogy nem csupán Dél-Tirolban, hanem a tartomány fővárosában, Innsbruckban is kellett valami kémközpontnak működnie. Az egyik udinei olasz politikai biztos lakásán találtak is olyan iratokat, amelyek innsbrucki központra látszottak utalni. Azonban teljesen megbízható támaszpontokra nem sikerült bukkanni.

Az itt is, ott is lefoglalt írások némelyike szomorú tanúságot tesz fogságba esett, vagy tőlünk átszökött embereink árulásáról. Különösen kitűnt közülök a 19. repülőszázad főhadnagya, akit 1916 április 7-én fogtak el az olaszok. Annál szebben viselte magát egy Hayduczuk nevű lengyel lövész, aki a vallató olasz tisztnek arra a kérdésére: vajjon tudja-e, hogy Ausztria mindenkor a lengyel függetlenség ellen dolgozott? — azt felelte, hogy a galíciai lengyelek halálával tartoznak Ausztriának, amiért olyan jóléthez juttatta őket.

A hadifogságba jutott dalmát tisztek és altisztek nagy része, a vallatásukról szóló jegyzőkönyvek tanúsága szerint, dicsőítette Olaszországot. De az effajta nyilatkozatokat az olaszok se hitték el szószerint, mert azt kellett tapasztalniuk, hogy éppen a dalmát csapatok küzdenek ellenük legmaka-csabbul.

Arról, hogy sokszor a legfelelősebb és a legbizalmasabb állásban levő magasrangú hivatalnokok is milyen gondatlanok, érdekes és tanulságos példát mond el Ronge:

1914 októberében, tehát majdnem két évvel Románia hadüzenete előtt történt, hogy bukaresti követünk — gróf Czernin Ottokár — kocsijából eltűnt egy aktatáska, amelyben sok mindenféle fontos iraton kívül a diplomáciai chiffre-kulcs is volt. Az eset nagy port vert fel. Természetesen megindult a nyomozás s egy bizonyos idő elmúltával megkerült a táska, hiánytalan tartalmával együtt. Amikor a mi hadaink, 1917 december 6-án bevonultak Bukarestbe, hírszerző közegeink tüstént hozzáláttak a kutatáshoz és a nyomozáshoz. Sorrakerült Bratianu oláh miniszterelnök villája is, amelynek padlásán egy csomó fényképlemezt találtak. Kisült, hogy ezek a fényképfelvételek arról a chiffre-kulcsról és azokról az iratokról készültek, amelyeket — nyilván román ügynökök — több mint két évvel azelőtt gróf Czernin követ kocsijából loptak el!

Érthető, hogy az ellenség elől menekülő hivatalok nem vihetik magukkal az irattárukat; sőt sokszor még arra sincs idejük, hogy megsemmisítsék mindazt, ami az ellenségnek hasznos lehet. Annál érthetlenebb, hogy egyes tisztek, ismételt szigorú parancsok ellenére, olyan írásokat és térképeket vittek magukkal az első vonalba, amelyek — elfogatásuk esetén — az ellenség tájékoztatására szolgálhattak. Ilyen tilalom alá estek az olyan térképek, amelyekbe be voltak rajzolva nemcsak nagyjában az állások, hanem a géppuskafészek, búvóhelyek, telefonállomások stb. is. Azután pedig parancsok, utasítások, helyszínvázlatok, állomány- és veszteségkimutatások, vagy olyan naplók, amelyek ezekre vagy hasonló kérdésekre utalnak. Nálunk is sok mulasztás és könnyelműség történt ezen a téren, de történt az ellenségénél is.

Így például egy 1916 december 1-én elfogott román vezérkari tisztnél olyan parancs volt, amelyből részletesen kitűnt a szándékolt ellentámadás egész terve.

A Romániában lefoglalt aktákat, mint legközvetlenebbül érdekelt félnek, Magyarországnak adta át a hadvezetőség. Ezt a bőséges iratanyagot dr. Jancsó Benedek és Gagyí Jenő vizsgálta át. Kitűnt belőle, hogy a nem hivatalos úton született, de hivatalosan is támogatott és továbbcsúszott román irredenta mozgalom 1918 tavaszára már annyira elharapódzott, hogy az oláh kormány tehetetlen lett volna vele szemben még akkor is, ha fel akart volna lépni ellene.

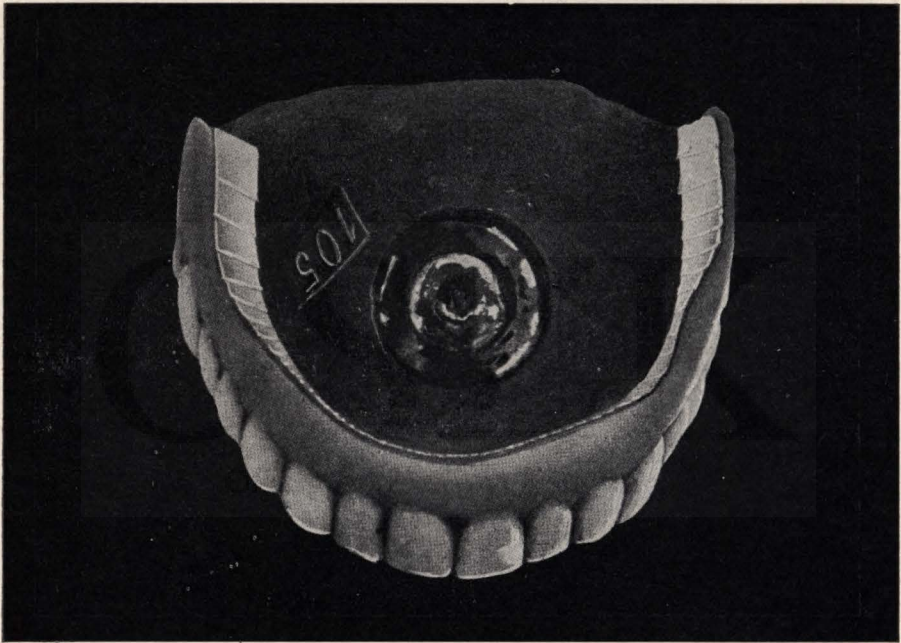
Német lehallgató-, fény- és hangmérőállomás.

A kémek. Minden más előtt tisztázni kívánjuk azt, hogy nemzetközileg kiket minősítettek kémeknek és hogy miként szabályozták a kémek nemzetközi helyzetét.

A jogtudósok egybehangzóan annak a nézetüknek adtak kifejezést, hogy a kém alkalmazása a hadviselés szempontjából szükséges, mert a hadvezérnek az ellenség minden cselekményét és megmozdulását tudnia, ismernie kell, hogy győzelmet arathasson és ezzel sokezer ember életét megmenthesse. Kifejezésre jutott az, hogy ha a háború megengedhető, akkor annak mindazon eszközeit is használni szabad, amelyek az emberiség és a nemzetközi jog elveibe nem ütköznek.

Az úgynevezett brüsszeli deklaráció és a hágai egyezmények alapján a kémekre vonatkozó következő megállapodások érdemelnek említést.

A IV-ik hágai egyezmény 29. cikke «kém»-nek csak azt minősítette, aki titkon, hamis ürügyek alatt egyik hadviselő fél hadműveleteinek területén értesülést szerez vagy szerezni törekszik azzal a szándékkal, hogy az ellenféllel közölje. Nem tekinthetők kémeknek azonban azok a katonai személyek, akik az ellenséges hadsereg hadműveleteinek területére nem áruhában, hanem egyenruhában oly célból hatolnak be, hogy értesüléseket szerezzenek. Ide tartoznak a néphad, milícia és önkéntes csapattestek személyei is, ha a hágai szabályzat megfelelő cikkébe foglalt feltételeknek megfelelnek, ha hírszerzés, felderítés végett előreküldetnek. Ezeket az ellenség nyílt harcban lelőheti,

Hamis fogsor mögé rejtett kémjelentés.

megsebesítheti, de elfogatásuk esetén velük mint hadifoglyokkal emberiesen köteles bánni.

Érdekes a hágai szabályzatnak az a határozványa, hogy például a hírszerzőjárőrök és a csapatok hadicseléket is alkalmazhatnak, mert azt írja, hogy megengedhető a hadicsel, valamint mindazoknak az eszközöknek használata, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az ellenségről és a terepről tájékozódást lehessen szerezni.

A kémkedés megkönnyítésére nem szabad bármely fegyvert vagy eszközt használni. Mind a csapatoknak, mind személyeiknek, tehát a járőröknek, kémeknek, hadiköveteknek stb., a hágai szabályzat folytán tilos volt: mérget vagy mérgezett fegyvereket használni; az ellenséges nemzethez vagy had-

sereghez tartozó egyéneket orvul megölni vagy megsebesíteni ; a fegyverét letevő, vagy védtelen és magát kegyelemre megadó ellenfelet megölni vagy megsebesíteni ; kijelenteni, hogy kegyelemnek nincsen helye ; szükségtelen bajokat okozó fegyvereket, lövedékeket vagy anyagokat használni ; a békekövetek zászlójával, az ellenség zászlójával vagy ennek hadijelvényeivel és egyenruhájával, vagy a genfi egyezmény megkülönböztető jelvényével visszaélni ; az ellenséges tulajdont elpusztítani vagy elvenni, kivéve, ha elpusztításukat vagy elvételüket a háború követelményei okvetlenül kívánják.

Ezeket a tilalmakat azonban, sajnos, a világháborúban nem igen tar-

Fényjelzés repülőgépről.

tották be az ellenfelek és az ellenük vétőknek sem történt bántódásuk, mert hiányoztak a megfelelő megtorló és büntető eszközök.

A hadkövetekre nézve is intézkedett a hágai egyezmény, mert kimondta, hogy helyzetüket nem használhatják fel kémkedésre. Ha határozottan és megcáfolhatatlanul bebizonyul, hogy a békekövet kiváltságos állását árulás előidézésére vagy elkövetésére használta fel, sérthetlenségi joga megszűnik. Ezenkívül a parancsnok mindent megtehet, hogy megakadályozza, hogy a békekövet értesüléseket szerezhessen.

A légijáróművekre nézve is megalkották már a szabályokat, minthogy a világháborúban azok is a kémkedés eszközeivé lehettek. De kimondották például, hogy nem tekinthetők kémeknek azok az egyének, akik léghajón

közlekednek oly célból, hogy közleményeket továbbítsanak, vagy hogy az összeköttetést valamely hadseregnek vagy valamely területnek egyes részei között fenntartsák.

A hágai egyezmény nem tekintette kémeknek azokat a katonai vagy nem katonai személyeket, akik nyíltan teljesítvén megbízatásukat, akár saját hadseregük, akár az ellenség hadserege számára közleményeket továbbítanak.

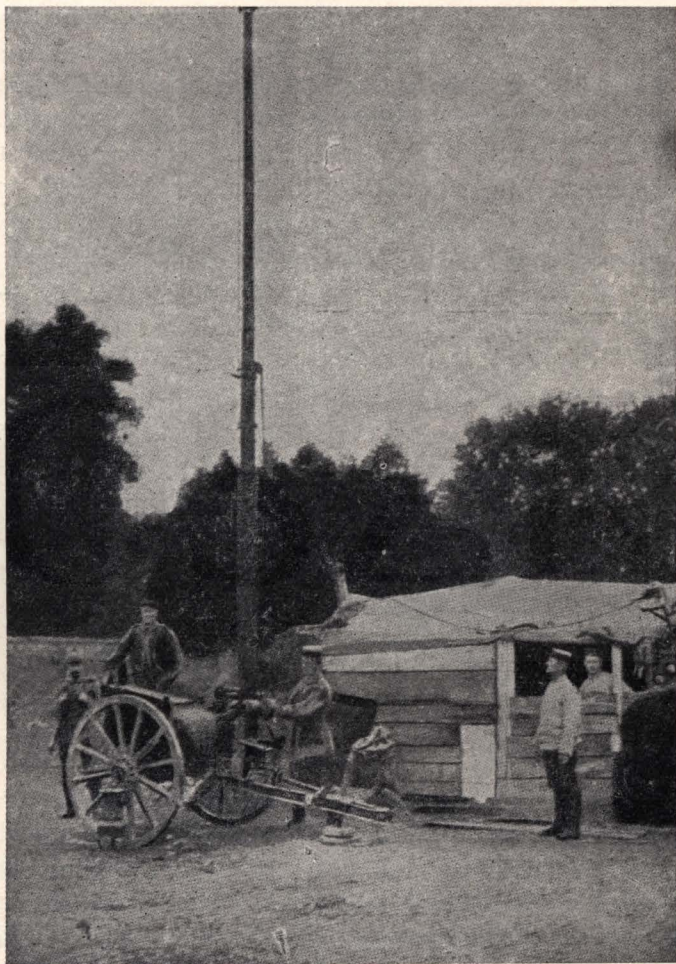
A nemzetközi jog szabályainak figyelembevétele mellett tehát általában a következő főbb esetekben nem voltak hadikémeknek minősíthetők a cselekvő egyének :

a harcoló állományba tartozó egyének, ha egyenruhában, nyíltan teljesítették katonai szolgálatukat, így a hírszerzést is; katonai és polgári személyek, akik bár titokban és hamis ürügy alatt végezték feladatukat, azonban jelentéseik, közleményeik tárgyát nem az ellenséges viszonyok alkották ; a fegyveres erőhöz nem tartozó azok a személyek, akik a hírszerzést nyílt formában végezték ; küldöncök, futárok, akik a magasabb parancsnokságok közötti levelezést közvetítik ; ezeknek okmányait el lehet venni, ők maguk azonban csak mint hadifoglyok jöhetnek számításba ; ha nem katonák, avagy nincsenek egyenruhában, akkor a velük szemben követendő eljárás attól függ, hogy milyen körülmények között találtattak. Ha hamis ürügy alatt kémkedést végeztek, úgy a kémek büntetése éri őket ; ha valamely személy kémkedését akként végezte, hogy nem az ellenséges állam, vagy az az által megszállott területen nem tartózkodott, például semleges területen szerezte híreit, akkor a sértett állammal szemben ebben az esetben büntetendő cselekedet nem állott fenn ; oly személyek, akik akár nyíltan, akár titkon magáncélokra gyűjtöttek híreket, tehát ezeket az ellenféllel nem közölték ; a hadsereget kísérő és katonai igazolvánnyal ellátott haditudósítók, újságírók, festők, fényképészek, rajzolók, markotányosok, polgári élelmezők és szállítók ; miután ezek is a hadicélt szolgálták, szükség esetén visszatarthatók vagy elfoghatók, azonban a hadifoglyok kíméletében kellett őket részesíteni ; katonai személyek, akik egyenruhában szikratávíratoztak ; az a katonai személy, aki hivatásán belül végezte az ellenség megfigyelését ; aki ellenséges területre nem oly célból ment, hogy onnan az ellenséges viszonyokról híreket vigyen ; hadikövetek megbízatásuk határán belül ; oly személyek, akik hadtörténelmi adatok beszerzése végett, vagy pedig családjuk életbiztonsága végett kémlelték ki az ellenséget ; ilyenek, ha szükséges volt, a háború végéig visszatarthatók voltak.

Nyugodt lelkiismerettel állítjuk azonban, hogy az említett határozványok legnagyobb részét a világháborúban harcba bocsátkozott ellenfelek katonáinak legnagyobb része egyáltalában nem ismerte és ennél fogva nem is tartotta be. Az elvakultsággal és tudatlansággal támogatott erőszak és hatalmaskodás ezen a téren is mindenek fölé emelkedett.

A kémkedés «tényállását» a nemzetközi jog elsősorban is akkor állapította

meg, ha valaki «az ellenséges hadműveleti területen» a másik fél javára értesüléseket szerzett. A kémkedés anyagának tehát mindenkor az ellenséges viszonyok kiderítéséből kellett állania, amelyek a háborúval összefüggésben vannak. E mellett, második tényezőként, a hírszerzésnek titkon vagy hamis ürügy alatt kellett történnie, tehát félrevezetéssel. Éppen ezért a harcoló

Tábori szikratávíróállomás.

állományhoz tartozó egyének (kombattáns) is a kémkedésben váltak bűnössé, ha a hírszerzőszolgálatot titkon, vagy hamis ürügy címén hajtották végre. Kémnek minősítették azt is, aki az ellenség soraiba a végből vétette fel magát, hogy így szerezzen róla olyan híreket, amelyek saját csapata számára fontosak.

A hágai szabályzat kimondotta azt is, hogy azt a kémeket, aki hadseregéhez

viSSzatért, de akit az ellenség később mégis elfogott, hadifogolynak kell tekinteni és őt előző kémkedései miatt felelősségre vonni nem lehet.

A kémkedés büntetését nem csökkenthette az a körülmény, hogy valaki csak akart kémkedni, avagy hogy a kémkedést hazafiasságból cselekedte. Az osztrák-magyar katonai büntetőtörvénykönyv szerint kötél általi halállal volt büntethető az, aki háború idején, vagy olyan időben, amidőn tudomása van arról, hogy valamely fenyegető külellenség, vagy belföldön fellépő lázadók ellen katonai intézkedések vagy előkészületek tételnek, a kémeknek akár magához a kikémleléshez, akár a már kikémlelt viszonyoknak és tárgyaknak az ellenséggel, idegen hatalmakkal, vagy a lázadókkal való közléséhez tanáccsal, tettel vagy más módon szándékosan segédkezet nyújtott. A katonai büntetőtörvénykönyv a bűntársakat is a kémek sorába vette, mert kimondotta: hogy aki az ily kémkedést vagy közlést, amely az ellenség számára vagy azok részére eszközöltetett, kik ellen az ő tudomása szerint katonai előkészületek tételtek és amellyel könnyen önmagának, hozzátartozóinak vagy azon személyeknek veszélyeztetése nélkül, kik az ő törvényes oltalma alatt állanak (fől- vagy lemenő ágbeli rokonságban vagy sógorságban álló egyének, valamint testvérei, unokatestvérei, vagy akik vele még közeli rokonságban állanak, házastársa, házastársának testvérei, vagy testvéreinek házastársai), megakadályozhatott volna, szándékosan meg nem akadályozta, vagy aki valamely előtte ismeretes és ezen törvényben kémkedésnek nyilvánított cselekményt, vagy azon személyt, akinek ily tettéről tudomása van, a hatóságnak feljelenteni szándékosan elmulasztja: a kémkedésben bűntársá válik.

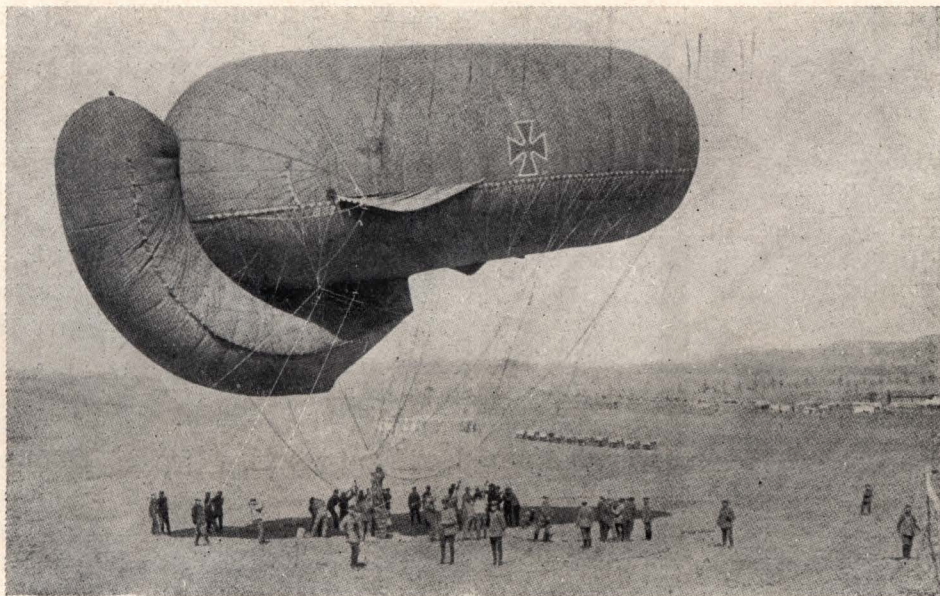
A világháborúban a kémek minden fajtája szerepelt.

Az ellenséges állam területén állandóan vagy hosszabb ideig tartózkodó úgynevezett «letelepedett kémek» voltak a legveszedelmesebbek, mert megbízásuk szerint az ellenség fegyveres erejének kötelékében, katonai irodákban, laktanyák és gyakorlóterek, vasúti állomások, útcsoomópontok, különböző fegyvernemek póttestei stb. közelében kerestek állandó foglalkozást (például korcsmákat béreltek, pálinkamérőket nyitottak stb.), vagy más üzemekben helyezkedtek el és titkos segítőtársaik révén iparkodtak féltve őrzött titkos adatokat összegyűjteni. Igen sok esetben olyan foglalkozási ágat választottak maguknak, amelyekben huzamosabb időn át feltűnés nélkül voltak képesek eredményesen működni. Segítőtársaik rendszerint a hazaárulók voltak. A letelepedett kémek nagy ismeretségre tettek szert és összeköttetéseket kerestek a társadalom minden rétegében; mindenhová befurakodtak; feltalálták őket a csapattesteknél, irodákban, hazafias egyesületekben és más testületekben, mint munkásokat vagy tisztviselőket híd- és vasútépítkezéseknél, gyárakban, üzemekben, nagy kereskedelmi vállalatoknál stb. Mindenhol állandóan figyeltek és jegyeztettek. Segítőtársaik távolabbi helyeken is működtek. Általában véve igen nagy gyakorlattal rendelkező, felette óvatosan

működő, de azért merész emberek voltak ezek. Kiváló példájuk az az osztrák-magyar tüzérszt, aki majdnem egy negyedszázadon át szolgált az egyik idegen hatalom hadseregében mint tüzéraltszt, ami közben idehaza is elérte az őrnagyi rendfokozatot.

A letelepedett kémek legveszedelmesebb fajtája azonban a «hazaárulók» voltak. Ezek az elvetemedett és csakis megvetésre méltó egyének a legnagyobb károkat okozták hazájuknak. Rendszerint eladósodott, könnyelmű élethez szokott emberek soraiból kerültek ki, vagy a szélsőséges politikai elveket valló rajongókból.

Az úgynevezett «utazó»- vagy «futár»-kémek rendszerint egyes különleges

Német kötött léggömb Verdun előtt.

feladatok végrehajtására, vagy arra vállalkoztak, hogy a letelepedett kémek hírszerzését összegyűjtsék és hazaszállítsák. Rendszerint kereskedelmi ügynökök, házalók, artisták, nyelvmesterek, vándorszínészek stb. soraiból kerültek ki, akiknek esetleges gyakori utazgatása nem igen tűnhetett fel az ellenséges országban.

«Alkalmi kémek»-nek nevezték általában azokat, akik nem hivatászerűen foglalkoztak a hírszerzéssel és kémkedéssel, hanem élethivatásuk vagy foglalkozásuk folytán gyakran megfordultak idegen országokban, akiknek például más országokban voltak üzleti vagy rokon kapcsolatai, vagy esetleg egyéb okokból kellő helyi ismeretekkel rendelkeztek és hivatásuk, foglalkozásuk teljesítése közben egy-egy alkalmi feladat elvégzésére vállalkoztak.

De más elnevezés alatt is működtek a meghízottak, például mint «szer-

vező kémek», akik nagy gyakorlattal rendelkező személyek voltak és akik valamely, mondjuk semleges állam területén intézték a kémkedés szervezését és irányították annak működését. «Hivatásos kémek»-nek nevezték azokat, akik kalandvágtyól hajtottan, üzletszerűen vagy akár hazaszeretetből is választották életpályául a kémkedést és a hírszerzést. «Nemzetközi kém»-nek nevezték azt, aki országra való tekintet nélkül ott keresett alkalmazást, ahol kalandvágtyát jobban kielégíthette és ahol nagyobb anyagi haszonra tehetett szert.

Nagyon nehéz volt a védekezés az úgynevezett «duplakémek», vagyis olyanok ellen, akik egyszerre kémkedtek a két egymással háborúskodó tábor javára, vagy mindkettőnek kárára. Ezeket mindaddig, míg csak valahogyan gyanússá nem váltak, valósággal támogatnia kellett mindkét félnek, hogy egyrészt a határokon könnyen átmehessenek, másrészt, hogy ugyanúgy vissza is térhessenek.

Újdonságszámba ment az ipari kémkedés roppant nagyarányú kifejlődése, ami egyenes arányban növekedett a harcieszközök számával és azzal, hogy minő arányokban alakult át a hadviselő államok ipara és kereskedelme a fegyveres erő szolgálatára. Az erre a térre irányított egyének foglalkozási tárgya és megfigyelő köre volt : a hadiipar titkos gyártmányai és ezek tökéletesítése, a technikai és vegyészeti ipar újításainak figyelemmel kísérése stb. Ide tartozott a gyárak és ipartelepek munkásai politikai megbízhatóságának megfigyelése és irányítása, sztrájkok és szabotázsok előkészítése.

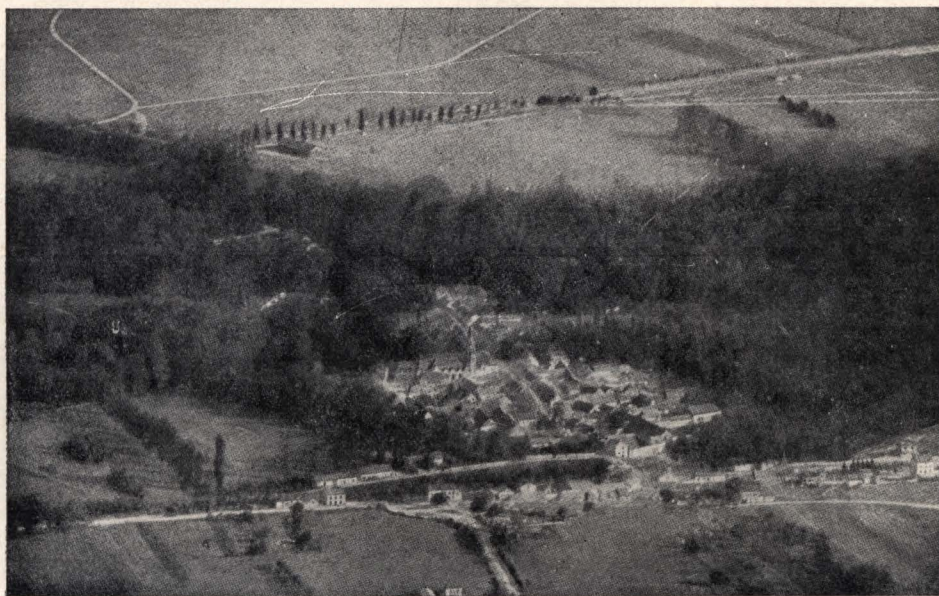
A beugratás is fennen virágzott a világháború folyamán.

Mindezeknek szolgálata nem mindenütt volt egyforma nehéz. Egyik országban könnyebben, a másikban nehezebben lehetett megbízható hírekhez jutni. Ki gondolná, hogy a rendszerint bőbeszédű és fecsegésre hajlandó franciák mennyire óvatosak voltak a háború alatt, nehogy a netalán közelükbe lopódzott kémek valami fontos dolgot halljanak és továbbítsanak. Ellenben a sokkal megfontoltabbnak és komolyabbnak látszó németek a háborúban kelleténél közlékenyebbeknek bizonyultak s így az antant kémei aránylag könnyen bírhatták őket olyan társalgásra, amelynek során a nyilvánosságnak nem szánt részleteket tudhattak meg. Az angolok nagyon zárkóztak voltak ; annál többet fecsegték az emberek — akár meggondolatlanságból, akár fontoskodásból — minálunk Magyarországon ; minden oldalról kémek vettek körül, akiknek itt mindenkor bő aratásuk volt.

Minden kémet a maga tehetségéhez mérten kellett feladattal ellátni ; nem volt tehát szabad megtörténnie annak, hogy a maga tetszése szerint küldjön híreket arról, amit fontosnak vélt. Ha szigorúan körülhatárolt feladatán kívül egyebet is el tudott végezni, annál jobb volt, feltéve, hogy volt elég ítélőképessége annak eldöntésére, hogy az, amire vállalkozott, fontos lehet-e vagy sem. Semmiesetre se volt szabad például egy egyszerű munkásosztálybeli embertől azt követelni, hogy a felsőbb politika, vagy hadvezetés körébe vágó dolgokat kutasson és jelentsen. Ellenben jól fel lehetett használni

például valamely szakmájába vágó, vagy ahhoz legalább is közelálló gyári üzem kikémlésére, tehát az úgynevezett ipari kémkedésre.

Azonban tévedés volna azt hinni, hogy a műveltebb és értelmesebb ember bármiféle feladatra alkalmas a kémkedés terén. Számolni kell azzal a lépten-nyomon észlelhető jelenséggel, hogy nem mindenki ért hozzá, hogy csupán azt jelentse, amit valóban látott és hallott, hanem legtöbb ember, a hírlapi riporterek módjára, nemcsak kiszínezi a tényállást, hanem ezenkívül gyakran bocsátkozik a legkülönbélebb feltevésekbe, amelyek utólag rendszerint hamisaknak bizonyultak. Így aztán sokszor nagyra fúj fel merőben kicsinyes dolgokat, mert valódi értéküket nem tudja elbírálni.

Község Verdun körül. Kötött léggömb fényképfelvétele.

Talán a legtöbb gondot a kémkedésre felfogadott egyének helyes kiválasztása és tudásuknak, tehetségüknek és ügyességüknek megfelelő felhasználása, vagyis munkakörüknek célszerű kijelölése okozta, mert csaknem teljesen ettől függött munkájuk jó vagy balsikere is.

Arra természetesen nem lehetett számítani, hogy erre a szolgálatra csupa kifogástalan jellemű ember vállalkozzék. Valójában a jelentkezők igen nagy része erkölcsi szempontból erősen kifogásolható egyénekből telt ki, sőt legtöbbször éppen ezek bizonyultak leghasznavehetőbbeknek, mert viharos multjuk alatt már sok mindenfélét próbáltak az életben s nem is volt többé sok vesztenivalójuk. Az ilyenek — kellő díjazás reményében — szívesen vállalkoztak olyan feladatra, amelyre puritánabb gondolkozású ember aligha lett volna kapható.

Voltak, akik csak azért jelentkeztek kémiszolgálatra, hogy ilyenformán kibújhassanak a harcéri szolgálattól, amelytől sokkal jobban féltek, mint az ellenség országában reájuk leselkedő minden más veszedelemtől. Ezért aztán örömezt elfogadtak minden olyan megbízást, amely a rettegett lövész-ároktól távoltarthatta őket.

A kémiszolgálatra ajánlkozóknak egy másik csoportja azokból telt ki, akiket vagy őszinte hazafiságuk, vagy pedig kalandvágyuk sugalmazott. Az előbbiek igen ritkák, de annál megbízhatóbbak voltak. Az utóbbiak talán merészebbeknek bizonyultak, mert a vakmerő kalandok keresése természet-rajzukhoz tartozott; de éppen abban rejlett a veszedelem, hogy az ilyen élményeket esetleg ott is keresték, ahol nem lett volna szabad, tudniillik az ellenség táborában s így a kétkulacsos kémek számát gyarapították. De viszont az is bizonyos, hogy teljes becsületességük esetén, az ilyen kalandorok nagyon hasznos szolgálattal tehettek.

A kémek tulajdonságaira és működésük mikéntjére nézve, mint legilletékesebb tényezők, a legfelsőbb szakértő vezető egyének, ekként nyilatkoznak eddig megjelent műveikben.

«Nem ítélné el valamennyi kém, mert vannak közöttük tiszteletreméltó egyének is, akik kockára teszik életüket éppen úgy, mint a lövészárók hősiessen harcoló katonái, vagy mint a repülők vagy járőrvezetők».

«A nacionalista porpaganda a martíromság tiszteletet gerjesztő példáit mutatta és igen sok esetben beigazolta, hogy a legjobb és legelszántabb kémek az ilyen egyének sorából kerültek ki».

«Ha végiglapozzuk a világháborúban szerepelt kémekről írott történeteket, nem tudjuk, hogy min csodálkozunk jobban, a kémek haláltmegvető bátorságán és elszántságán-e, vagy az általuk használt módszerek és eszközök ezer és ezer változatain, melyek az egyes kémkedési eseteket jellemzik s bizonyoságot tesznek arról, hogy a kémelhárítószerveknek kemény munkát adtak».

«A világháború első idejében, — midőn a kémelhárítószervek még nem rendelkeztek elég tapasztalattal és az egyes államok a kémkedés veszélyét még nem ismerték fel eléggé, — a kémek munkája könnyebb volt. Később, midőn több ezer kilométeres akadályok zárták el a hadszíntereket, amidőn a kémek elleni védekezés egyre parancsolóbb követelmény lett s így ezer veszély meredt a kémek munkája elé, újabb és újabb fogásokhoz kellett folyamodniok, hogy az elhárítószervek egyre sűrűbbé font hálójában meg ne akadjanak».

Ronge tábornok írja, hogy «a hírszerzőszolgálat a legérdekesebb katonai szolgálattal ágazatok egyike, amelyet a tiszték elláthatnak. De szükséges hozzá az előző iskolázás és a kellő gyakorlati tapasztalat . . . A hírszerzésnek nem szabad öncélúvá válnia, hanem tudatában kell lennie annak, hogy a legfontosabb segítőeszköze a hadvezetőségnek és hogy a felesleges vérontás ellen kell küzdenie azért, hogy kellő időben leleplezi az ellenség szándékát . . . Igen nehéz a megfelelő emberek kiválogatása . . . Nagyot téved az, aki a hírszerző-

szolgálatban működő egyéneket mind a «kém» szó fogalma alá egyesíti . . . A katonának a haza védelmében ott kell szolgálatot teljesítenie, ahová parancsolják, legyen ez a szolgálat akár a lövészárokban, akár pedig az ellenség hátában mint hírszerző. Megvetendő azonban a hazaáruló, de sohasem a haza érdekében dolgozó egyén . . .»

Másvalaki pedig így nyilatkozik :

«A kémek között sok a csaló és a használhatatlan. Az ilyen elvállalja a megbízatást, de nem tud, vagy nem mer dolgozni ; zsebrevágja a pénzt és azután meg se mozdul!»

Indulás felderítésre.

«Az ügynökségek intelligens, pénzért mindenre kapható, a legtöbb esetben letört egzisztenciájú hazardőröket alkalmaznak. Nincsen olyan foglalkozás, amely itt képviselve ne volna. Sok a volt tiszt, aki valami csúnya ok miatt volt kénytelen a katonaságot otthagyni ; sok a zszurnaliszta, a különféle ügynök, de akad köztük pincér, artista, detektív és minden a világon. Nemzetiség szerint igen sok az orosz, görög, örmény, olasz és levantinus, akad török is, magyar kevés, lengyelzsídó annál több, de van exotikus népség is : délamerikai, ausztráliai stb.».

«A kém megfigyelési területén igen óvatos, érdeklődést a legritkább esetben mutat. Bandukol a megfigyelendő úton, hosszasan kötözi a bocskorsziját az országút árkában és nézi az elvonuló csapatot, beszélget a katonákkal,

áruul neki apróságokat, de nem kérdezősködik, bár igyekszik őket szólásra bírni. Ha elcsípi, vagy gyanússá válik, tagad; legrosszabb esetben csak annyit vall be, hogy kiküldték kémnek, de a megbízást csak látszatra fogadta el, át is tették a vonalon, de sokkal jobban fél, semhogy dolgozzék. Az idősebb kémekeket faggatni kell, keresztkérdések alá kell vonni őket és bizony néha csak cifra eszközök szólaltatják meg őket. A kém sohasem vall addig, amíg a legkisebb reménye van a szökésre; a szökést mindig megpróbálja. Meghalni általában impozánsan tudnak s a legtöbbször a legnagyobb hidegvérrel mennek a fa alá, amelyre felakasztják őket. Némelyik, ha már látja, hogy minden hiába, még az utolsó pillanatban is megpróbál enyhítő körülményt szerezni és vall».

«A kémkedés terén érvényesül: a furfang, ravaszság, óvatosság és elszántság, hazugság, rágalom, lopás, betörés, méreg, tör és bomba. Szóval, minden eszköz jó, amely célhoz vezet. A cél szentesíti az eszközt — sehol sem érvényesült annyira, mint a kém- és hírszerzőszolgálatban».

Találó az a hivatalos felfogás is, amely így szól: «Ahogy a hírszerzőszolgálat nem válogat eszközeiben, úgy nem keresi azt sem, hogy a szolgálatába állított kém a társadalom ranglétráján hol áll, az emberi züllöttségnek mely posványából került ki, vagy történetesen a legjobb hírnévnek örvend-e. Csak egy kötelezettség hárul reá: minél több és használhatóbb híryanagot szerezni, amelyet a másik fél kárára kamatoztatni lehet!»

Ugyancsak szakértő tollából erednek a következő megjegyzések:

«A kém kifejezés az emberek nagyobb részében sötét és fantasztikus képzeleteket idéz fel. Akire egyszer kimondták, hogy «kém», az a közmegevetést még emlékében sem kerülheti el. Van ennek a társadalmi ítéletnek valami alapja, mert tagadhatatlan, hogy a kémkedés útjai nem mindig világosak és ragyogó tisztaságúak; az is igaz, hogy itt inkább, mint bármely más működési téren a cél szentesíti az eszközt és éppen ezért a cél eléréséhez vezető utak és módok megválasztásában a finnyáság egyenlő lehet az eredménytelenséggel; bizonyos, hogy egy hazaáruló valóban csak a közmegevetést érdemli meg; de szent igaz az is, hogy nem minden kém becstelen. Egy hazaszeretetből kémkedésre vállalkozó honfiútól sem a csodálat, sem pedig a legmagasabb erkölcsi elismerés nem tagadható meg. Az, aki hazája szolgálatában, anyagi ellenérték nélkül, önként megy a legnagyobb veszélybe és netalán a legmegbecstelenítőbb halál kockázatát vállalja, annak bátorsága elismerést, hazája iránti önfeláldozása pedig tiszteletet érdemel... A lángoló hazaszeretet és az árulás, az őszinteség és hazugság, a fortély, a csel, pénzéhség, kitartás, éles elme, a hősiesség, jóság, harag, szerelem és bosszú, erőszak, vesztegetés, mint emberi tulajdonságok, mind hozzátartoznak a kémkedéshez. De ki vállalkozik arra, hogy megvonja a határt, hol az utak még erkölcsösek, vagy már erkölcstelenek?»

A német hírszerzőszolgálat világháborús vezetője, Nicolai ezredes nyilatkozatainak érdekesebb részei pedig a következők.

Bélyeg, amelynek megcsonkított fogazata a rejtjelezett levél megoldási kulcsát jelzi.

Azt írja, hogy «amikor átvette a német hírszerzőiroda vezetését, nagy meglepetésére a kémek között magasműveltségű emberekre talált. Olyan embereket ismert meg, akik tökéletes társadalmi formákkal, magas műveltséggel, általános és politikai képzettséggel bírtak. A velük való társalgás a legnagyobb élvezetek közé tartozott».

«A titkos hírszerzés terén két feltétlenül megbízható elem van : a vezető egyének és azután azok, akik tiszta hazafiasságból (Nacionale Spione) vállalkoznak a hírszerzésre».

«A német hírszerzőszolgálat sikereit elsősorban is a hírszerzőszolgálatban alkalmazott tisztek megbízhatóságának és derékségének köszönheti. Sokkal nehezebb dolguk volt, mint az ellenség kémjeinek, mert amíg az antantnak csak egyedül Németországot kellett megismernie, addig a német tiszteknek több nagyhatalom katonai, politikai és gazdasági körülményeit, az azokba való beutazás módozatait és az ottani mozgáslehetőségeket, és még a határos semleges államok körülményeit is fel kellett deríteniök. Az ellenséges hírszerzőszolgálatnak nagyszámú begyakorlott tisztje volt, akiket a háború kitörésekor egy cél érdekében egyesíthetett ; az ellenségnél minden hatóság és állami alkalmazott segítségére volt a hírszerzésnek, míg a német hírszerzőszolgálat nem számíthatott ezek támogatására».

«A hírszerzőszolgálat vezetőjének kimagasló egyéniségnek kell lennie. «Der Nachrichtendienst ist ein Herrendienst!» — írja egyik helyen Nicolai. A vezetőnek magasan felette kell állania az ügynökök felett, mert ha nem így van, akkor nem ő, hanem azok válnak parancsolókká összes alacsonyabbrendű tulajdonságaikkal . . . »

«A hírszerzőszolgálatban a legszigorúbb fegyelemnek kell uralkodnia».

«A hírszerzőszolgálat sok csalódást okoz, ha becsületesen úzik. Mert az a tulajdonsága, hogy a rossz ügynökök sokkal nagyobb számban vannak, mint a jók. A jó ügynökök hamar elhasználnak, mert a hivatásukkal összefüggő veszedelmeknek csakugyan kiteszik magukat. A rossz ügynökök ellenben sokáig élnek, mert kerülnek a veszedelmet».

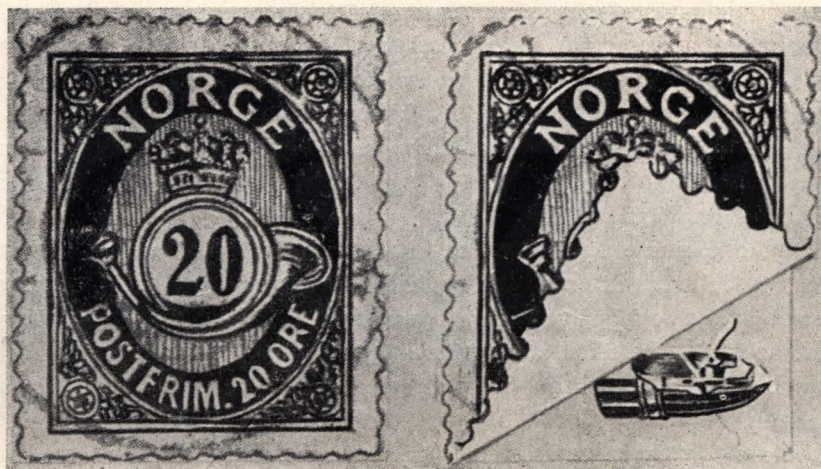
«A kémek megvetése általában igazságtalan. Vonatkozik ez főként azokra, akik hazaszeretetből vállalkoznak erre a veszedelmes szolgálatra. A háború kitörésekor Németországban minden társadalmi osztályból, mindkét nembeliek felette nagy számban jelentkeztek hírszerzőszolgálatra, mégpedig olyanok, akik hadiszolgálatra nem voltak alkalmasak, tehát így akartak szolgálni hazájuknak. Ezeket nem lehet elítélni, hogy kémkedésre vállalkoztak».

«Éppenúgy a legnagyobb tiszteletet érdemlik meg azok a belgák és franciák, akik harcoló testvéreik segítségére voltak a hírszerzőszolgálatban. Ezeket az embereket valóban izzó hazaszeretet hatotta át, amely mindvégig bízott a végső győzelemben. . . . Igen sok mindkét nembeli francia és belga segítette a német katonákat szökésükben és volt részese a németek ellen irányuló kémkedésnek. Ezeket a német katonai büntetőtörvények alapján igen szigorúan megbüntették és mind hősök voltak! Legtöbbjük a vesztőhelyen is keményen tartotta magát ; a halálos ítélet végrehajtásakor egyetlen egy arcizmus sem rezdült meg! Sőt, a legtöbb esetben, hazájukat éltetve haltak meg!»

A nemzetközi kémekre nézve pedig ezeket írja Nicolai : «Ezek nem érdem-

lik meg az elismerést; aljas és rendszerint anyagi érdekek vezérlik őket; tehát rendszerint megbízhatatlanok és gyávák; ezt igazolták akkor, amikor őket bírósági eljárás alá vonták».

«A kémek mindenre elszánt, ravasz, körültekintő, agyafúrt, minden hájjal megkent, alaposan kioktatott vagy kiképzett egyének, akik sokszor kalandvágyból, máskor pénzszerzés lehetőségétől hajtottan, néha hazafias érzés parancsszavára is hallgatva indulnak neki a reájuk kiszabott feladat megoldására... A pénzért dolgozó kémek között gyakran akadnak olyanok, akik ide is, oda is dolgoznak. Kétkulacsosok, akik nem néznek sem Istent, sem hazát, sem becsületet, csupán azt, hogy minél könnyebben és mentül több pénzt szerezzenek!»... «Azok a saját állampolgárok, akik arra az aljasságra vetemednek, hogy hazájuk titkait idegeneknek eladják, akik hazafiúi becsü-

Gyűjtőgránát bélyeg alá rejtett rajza.

letüket csengő aranyra váltják be, a legmegvetendőbb és legaljasabb bűnt: a hazaárulást követik el! A hazaáruló megérdemli, hogy kötél legyen a büntetése és nevét ország-világ előtt pellengérré állítsák!»

A sarkigazságok közül utolsónak a következő nyilatkozatot idézzük:

«Az egészséges nacionalizmustól áthatott népeknek a jövőben a kémeket tisztelettel kell megemlíteniök, de a hazaárulók iránt a legmélyebb megvetést kell táplálniok és őket a legsúlyosabb büntetéssel kell sujtaniok. Németországnak a hazaárulók sokkal többet ártottak, mint az ellenséges kémek!»

Lássuk mármost, hogyan csempészték át híreiket megbízóikhoz az ügynökök.

A hírek továbbításának és a határokon való átjuttatásának számtalan módja volt s fölülte nehéz feladat elé állította az utasokat ellenőrző közegeket,

mert sok időbe telt, amíg valamennyi fogásra rájöttek. Addig azonban jóknak bizonyultak, sőt valószínű, hogy volt egy-két olyan eljárás is, amelynek nyitjára egyáltalán nem találtak, mert a hírcsempészet a háború végéig tartott.

Eleinte sikeresen alkalmazott fogás volt az, hogy a hírvivő a pergamen papírdarabkára írott jelentést hússzínű szalaggal a szájpaddlására ragasztotta, vagy pedig hamis fogsorának a szájpaddláshoz tapadó lemeze alá rejtette. Mások a vékony selyempapírra írott jelentést az orrukba, vagy a fülükbe dugták s eléje tett vattapamaccsal leplezték. Voltak olyanok is, akik kartörést színelve, a gipszkötés alá tették a feljegyzéseket.

Ideig-óraig célszerűnek bizonyultak az itt következő eljárások is. A jelentést a lehajtható inggallérba tették és nyakkendővel lekötötték, vagy a kesztyű ujjába, a kalap bélése avagy szalagja alá rejtették. Igen ügyes fogás volt az is, hogy a jelentést láthatatlan tintával, fehér zsebkendőre írták. De jó rejtékhely volt az esernyő, vagy a sétatobot kifúrt nyele és fogantyúja is. El lehetett dugni az írást a ruhakefe két lemeze közé, vagy a kézítükör üveglapja alá. Ugyanezt a célt szolgálta a kifúrt tollszár, ceruza és kulcs is. Megfelelt a szivarszipka, sőt maga a cigaretta is, amelynek csak a végében volt dohány. Erre, kellő óvatossággal, rá is lehetett gyujtani, esetleg éppen az ellenőrző közeg jelenlétében.

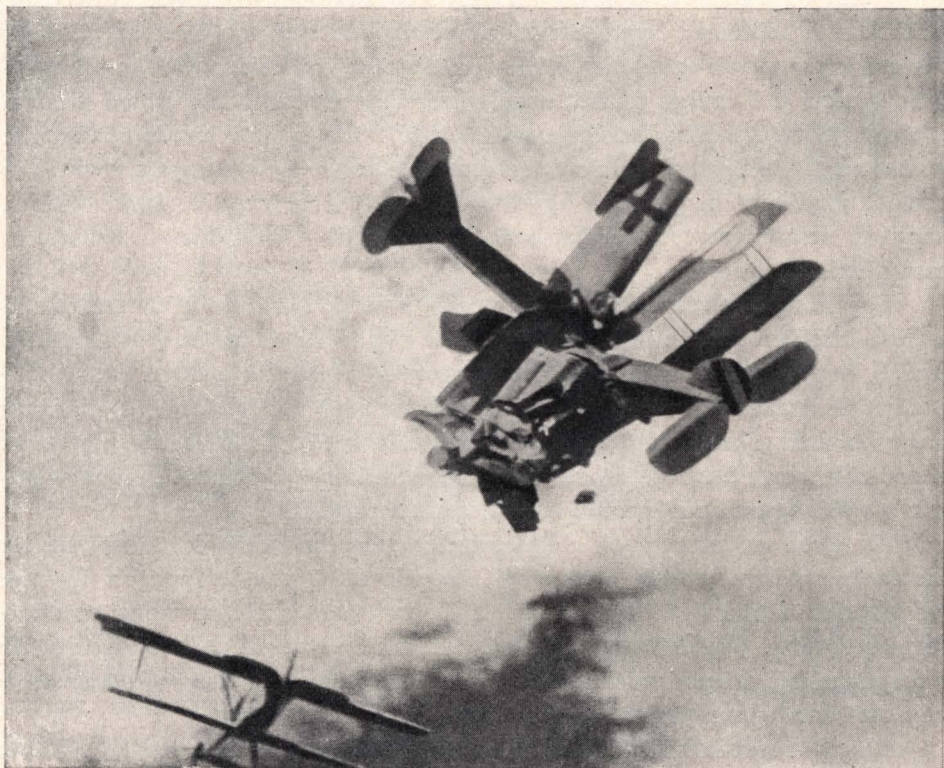
A szállodáknak a poggyászra ragasztott ticketjei alatt is jól elfért valami jelentés. De felhasználták a hírközlőtők a csempészet céljaira a könyvtáblákat, sőt a könyvek szövegét is, olyanformán, hogy igen vékony tűvel átszúrták azokat a betűket, amelyeknek összeállítása után a továbbított hír ki volt betűzhető. Gyakran élelmiszerekbe is rejtettek jelentéseket a hírcsempészek.

Amiként azt képeink is mutatják, a már említett és adatokkal sűrűen teleírt papírdarabocskákat még a következő módon is átcsempészték a határon, a megbízottak: női nyakláncok alkotórészeiben, cipőfűzőkben, cipők talpárseibe illesztetten, kiürített fogpépes dobozokban, szappanokban, utazóbőröndök névjegytartóiban, női napernyők és esernyők bojtjaiban, gyufadobozokban, pecsétgyűrűkben, utazótáskák fogantyúiban, nadrágtartókban, szivarokban, hamis fogakban, hamis szemekben, harisnyakötőkben, különböző ruhadarabok béléseiben stb. Néha a levelekre ráragasztott bélyegek alá is jelentéseket írtak, vagy például ágyúgolyók szerkezetét rajzolták le. A levélbélyegek fogazatának megcsonkítása is jel gyanánt szolgált; fogkefékre és fésűkre is jeleket róttak; továbbá alkalmazták az ókori híradásnak azt a módját is, hogy férfiak koponyájára és nők hátára láthatatlan tintával felírták a rejtjeles szöveget.

Az ügynökök jelentései, bárha a már vázolt okoknál fogva legtöbbször hosszas kerülővel jutottak rendeltetésük helyére, nem mindig érkeztek későn. Különösen olyankor, amikor az ellenség valami nagy hadműveletet készített elő, amihez természetesen sok idő is kellett, az ügynököknek nem csupán a

hírszerzésre, hanem a hírközlésre is elegendő idejük volt. Meglepetésszerű, gyorsan előkészített hadműveletekről azonban csak a legkritkább esetben sikerült kellő időben jelentést küldeni, még akkor se, ha az ügynök mindjárt észrevette, hogy mi van készülóban.

Amilyen fontos volt az ügynökök vagy kémek személyének megválasztása és munkakörüknek gondos és részletes kijelölése, ugyanolyan fontos volt az is, hogy jelentéseiket kellő időben megbízóikhoz juttassák. A legkitűnőbb jelentés is sokszor értéktelenné válik, ha elkésve érkezik. A hírvivők,

Légi harc.

a háború kezdetén — mindaddig, míg az arcvonalak meg nem merevedtek — az utazó ügynökök voltak. De ez se volt könnyű feladat s az utasoknak egyre fokozottabb ellenőrzése s a hírcsempészet különféle módjainak megismerése után, mindegyre nehezebbé, sőt veszedelmesebbé vált. Az utazó ügynököt útlevéllal s egyéb igazoló írásokkal — tökéletes hamisítványokkal — kellett ellátni s egyúttal pontosan tájékoztatni az illető ország határán szokásos útlevel-, vám- és egyéb ellenőrzés dolgában is, nehogy elfogják, még mielőtt munkához foghatott volna. Ezenkívül magát az utazást is valami elfogadható céllal kellett megokolni. Természetes, hogy például a Németországból Francia-

országba küldött kém nem kelhetett közvetlenül át a német-francia határon, hanem valamelyik semleges államon — Svájcban vagy Hollandián — át kellett utaznia.

Éppen ezért igen szigorú lett a világháborúban a határellenőrzés mind a két háborúskodó csoport részéről. Ebbe minden utazónak bele kellett nyugodni. Akárhányszor még mesterségesen is húzták-halasztották az átutazók elindulását, hogy ilyenformán is elértéktelenedjenek az esetleg átcsempészett hírek és jelentések.

Nálunk például a gyanús személyeket bizonyos időre visszatartották. Valamennyi határon a legszigorúbb ruhavizsgálat uralkodott, de azért mégis sokszor kijátszották az ellenőrző közegeket s nem egy csalafintaság csak igen hosszú idő múlva került napfényre. Egy kereskedelmi utazó például többször lépte át már a határt, a nélkül, hogy valami gyanúsat is találhattak volna nála. Pedig ugyancsak átkutatták nemcsak a csomagjait, hanem a ruháját is. Végre nagysokára figyelmesekké lettek a szemüvegére, s kitűnt, hogy az arra ragasztott leheletszerű macskaezüst — csillám — lemezeken csempészte át híreit.

Egy nagyon elegáns ifjú dáma pedig pirosra lakkozott körmeire másoltatta a hírek erősen kicsinyített fényképét. Ugyan kinek jutott volna eleintén eszébe, hogy aziránt érdeklődjék nála, mi van a körmein csillogó lakk alatt? Csak idők multával, mikor a hírvivők vakmerősége és találékonyasága egyre nagyobb arányokat öltött s néhány rosszul sikerült kísérlet felnyitotta az ellenőrzők szemeit, eszméltek rá a hipermodern körmök titkára és gondoskodtak arról, hogy a szép szirént ártalmatlanná tegyék.

Az ilyen agyafurtságok véghezvitele aránylag könnyen ment, ha az illetőnek rendben voltak a papírjai. Éppen ezért minden idegen ügynök kifogástalan útlevéllal látta el magát, mielőtt átmerészkedett volna az ellenséges országba. Ezeknek a nagybecsű iratoknak az előállítására összeszedték a fegyházakból a legkörmönfontabb okirathamisítót, így hasznosítván azon végzetes kézügyességüket, mely a tömlőbe juttatta őket.

Az volt a legcélszerűbb, ha az ügynök kívülről betanulta a mondanivalóját és semminemű írott, vagy rajzolt dolgot nem vitt magával. Ez ellen a háború alatt csak úgy tudtak védekezni, hogy fontosabb katonai változásoknál, — például csapateltolásoknál — teljesen lezárták a határt. Az ellenséget ez természetesen nagyon megriasztotta és arra készítette, hogy kémeit fokozottabb tevékenységre ösztökélje. Ezért azután többször már csak azért is lezárták a határt, hogy félrevezessék és nyugtalanítsák az ellenséget. Egy ilyen határozat alkalmával a kémek egy szélmalom szárnyait használták fel jelzőzászlókul, s ezeknek a megfelelő mozgatásával juttatták el a túloldalra, — ahova semmiképpen sem tudtak átjutni — jelentéseiket.

Később már ez is ritkán sikerült s ezért a mozgóügynököket idővel helyi ügynökök váltották fel. Híreiket rendszerint a közeljáró hírszerzők közvetítették; ezek nem mentek nagyon messzire az ellenséges határ mögé

s dolguk végeztével — ha el nem fogták őket — hamarosan vissza is tértek. A híreket természetesen közvetítők útján kapták a helyi ügynököktől.

Sokkal nehezebb volt a messzejáró hírszerzők feladata. Ezeknek az utaztatása — vasúton, hajón, kocsin, szánkón, sokszor gyalogszerrel is, hosszú hónapokig tartott. A mozgóharcok idején nagy ügyel-bajjal még csak át lehetett jutni az ellenség arcvonala mögé, de az állásharcok idején az ilyen átsurranás a legkritkábban sikerülő vállalkozások sorába tartozott. S talán még ennél is nehezebb volt hasonló úton-módon visszatérni. Ennél fogva az ilyen messzejáró hírszerzők is azon igyekeztek, hogy az ellenség szárnyait megkerülve, valamely semleges országon át jussanak az illető országba. A hosszú utazgatással ve- lejárt a hírtovábbítás lassúsága is, amellyel azonban, mint el nem kerülhető hátránnyal, mindenkor számolni kellett.

A gyors hírközlésnek látszólag volt egy egyszerű útja: a táviratozás, természetesen mindenkor valamely semleges államon át. Ámde ez kezdettől fogva nem volt egyszerű eljárás és minél hosszabba nyúlt a háború, annál nehezebbé és bizonytalanabbá vált, az egyre szigorúbb ellenőrzés következtében. Nagy hátránya volt az is, hogy a gyanú elhárítása érdekében csak rövid szöveget volt tanácsos feladni, már pedig ilyen módon részleteket nem lehetett közölni. Sok egymásután feladott távirat pedig okvetlenül gyanút keltett volna. Természetes, hogy minden távirat szövegének

teljesen közömbösen kellett hangzania, s az igazi ér elmet csak az tudta belőle kihámozni, aki a megfejtés céljaira szolgáló «code» birtokában volt.

Az ügynökök és kémek híreinek hitelességét mindenkor szigorúan kellett ellenőrizni. Ennek egyik legjobb módja az volt, hogy a hírszerzők minden egyes esetben kötelesek voltak jelenteni, hogy értesülésüket milyen forrásból merítették. Bárminő fontosnak is látszott valamely jelentés, tüstént értéktelenné vált, mihelyt kiderült róla, hogy ismeretlen vagy pedig nem eléggé megbízható forrásból származik. Megtörtént ugyanis, hogy a mesterségükben még nem eléggé járatos hírszerzők, olyan egyénektől kaptak értesítéseket, akik se állásuknál, se tudásuknál, se összeköttetéseiknél fogva nem voltak abban a helyzetben, hogy valami fontos dolgot tudhattak volna meg. Külö-

Plakát kémelhárításra.

nösen óvatosan kellett elbánni az olyan hírekkel, amelyek a hadseregben sohasem szolgált, ennél fogva katonai dolgokban teljesen tájékozatlan egyenektől, úgynevezett «Kávéházi Conradoktól» származtak. Az ilyenektől kapott híreket csak akkor volt szabad figyelemre méltatni, ha az általánosságok körében mozogtak. Akkor viszont nem voltak fontosak.

Az ilyen semmitmondó informátoroknál sokkal károsabbak voltak a mindenütt szereplő «beugratók», akik teljesen hitelesnek látszó, valójában pedig merőben koholt hírek besúgásával akarták megtéveszteni, sőt nem egyszer meg is tévesztették, a kémeket és ügynököket.

Az ilyen beugratók akárhányszor nem az ügynököt, hanem közvetlenül valamelyik hírszerzőtiszte akarták hamis útra terelni. Ilyen érdekes eset történt például Hollandiában, 1917-ben. Ugyanis a németek egyik ottani hírszerzőállomásán egy Choussereau nevű, állítólagos svájci ember jelentkezett, megsúgva, hogy Németországot különösen érdeklő híreket akar elmondani. Mindjárt kinyilatkoztatta, hogy a «legjobb» körökhöz tartozik, sokat tud s mindaz, amit közölni szándékozik, feltétlenül hiteles forrásból ered. Faragatlan, félszeg modora és fellépése, valamint elhanyagolt külseje is, az első pillanattól kezdve kétséssé tette, hogy előkelőbb körökben forgolódott, de a hírszerzőtiszte mindamellet szöbeállott vele, hogy rájöjjön, miféle emberrel van dolga. A «svájci» igyekezett tört németességgel beszélni, hogy ezzel is az idegen látszatát keltse, de ez az igyekezete hiábavalónak bizonyult. Sok semmitmondó fecsegés után végre rátért jövetele voltaképpen céljára s nagyfontoskodva felajánlotta a norvég partok mentén levő angol aknamezők tervrajzát. A hírszerzőtiszte most már teljesen bizonyos volt benne, hogy közönséges és nagyon ügyetlen beugratóval van dolga, mert jól tudta, hogy a norvég tengerpart előtt nincs angol aknazár. De nem leplezte le, hanem figyelmeztette, hogy alkalmasint téved, s talán az angol partok előtti aknamezők tervéről akart beszélni. Az idegen nem zavarodott meg, hanem rögtön kijelentette, hogy kitűnő összeköttetései útján ezt is hamarosan meg tudja szerezni, s nagy meglepetést színlelt, amikor ezt az ajánlatát is elutasították. Az ügynök méltatlankodva távozott, de a németek észrevétlenül követték és le is fényképezték. Egy közeli papírkereskedésben tűnt el, amelyről jól tudták, hogy hátsó kijáratán át a francia konzulátushoz lehet jutni. Nyilvánvaló, hogy francia kém-szolgalatban álló német volt.

A hírszerző közegeknek minduntalan számolniok kellett az ilyen beugrató kísérletekkel, amelyek sokszor megtévesztették, vagy legalábbis megzavarták őket, kivált akkor, ha még nem volt elegendő gyakorlatuk ezen a téren.

A hírközlés rendkívül fontos eszközévé vált a világháborúban is a postagalamb, amely ősi eszközt a technika legújabb vívmányai sem szoríthattak ki teljesen. A repülőgép és a rádió is felmondhatja a szolgálatot éppen akkor, amikor a legnagyobb szükség lenne rá. Ilyenkor ez a gyorsan, feltűnés nélkül és zajtalanul repülő postás a legjobb hírközvetítő.

Mivel Galíciában csakúgy hemzsegett a sok kém és áruló, akik ezt a híradó eszközt használták, a mi hadvezetőségünk az 1914-i visszavonulás alatt és után, valamennyi postagalamb összevásárlását rendelte el. Ha valakit ezután rajtakaptak, hogy postagalambot bocsát el, tüstént rögtönítélőbírótság elé állították.

A francia hadszíntéren a németek a nagy bútorszállító kocsikhoz hasonló mozgó galambdúcokban vitték magukkal a postagalambokat, amelyeket azután kosarakban a legelső vonalakba is előrevittek. Itt főként az állásharc-

Német hírszerzőrepülőgép az ellenség fölött.

nak úgynevezett «elsőrendű nagy csatáiban» használták igen jó eredménnyel a galambokat jelentések hátravételére, amikor is a rettenetesen tomboló harcokban az ellenséges tüzérség tüze már minden más összekötő- és híradóeszköz használatát lehetetlenné tette. Sőt a német repülők és a merülőnászadók is alkalmazták a postagalambokat. A világháború képes anyaga pedig azt bizonyítja, hogy az angolok és a franciák még a tankokban is helyeztek el postagalambokat a jelentések hátravitele végett.

Belgium a postagalambok klasszikus hazája volt, amit az bizonyít a legjobban, hogy amikor a német csapatok benyomultak Belgiumba, az országban elszórtan a tenyészőknél több százezer postagalamb volt. Eleinte, a Franciaországba való előnyomulás miatt, nem volt idő és alkalom ahhoz,

hogy ezt a sok értékes kis állatot őrizetbe vételessék. Csak 1914 vége felé terelődött a németek figyelme a belga postagalambtenyészetre, mint az ellenséges érületű lakosság híradásának és kémkedésének egyik fontos eszközére. Ekkor az összes postagalambokat lefoglalták. Gentben a 4. német hadsereg az összes postagalambokat befogatta és egy nagy csarnokba záratta. Később ugyanez történt meg Brüsszelben, ami után a németek a több százezerre rúgó postagalambokból kiválogatták a legjobb anyagot, ezt szakértők kezére adták, akik azután a hadvezetőség számára kiváló hírvivőanyagot képeztek ki belőle.

Nikolai részletesen leírja, hogy miként juttatták a franciák a német arcvonal mögé postagalambjaikat. Az egyik eljárás az volt, hogy a galambokat kettesével egy-egy kis kosárba zárták s több ilyen kosárkát egy-egy szállóernyőhöz kötöttek. Mindenik kosárban volt galambétel, használati utasítás, kérdőív, jelentésminta, francia pénz és egy a lakosok hazafiságára hivatkozó felszólítás.

A másik módszer szerint, egy körülbelül 5 köbméter űrtartalmú és szállóernyővel is ellátott léggömb alatt, vízszintes kereszt függött. Mind a négy keresztszárhoz egy-egy kosarat kötöttek, amelyek mindenikében két-két galamb volt. Egy elmésen szerkesztett óramű, egy bizonyos idő múlva leoldotta a szállóernyőt és egyszersmind megnyitotta a léggömb ürítőszelepét is. Ez tehát meglehetősen drága szerkezet volt. Most már csak az kellett, hogy a szállóernyővel földrejuttatott kosarakat minél előbb meg is találja valaki, mert különben éhenveszttek a galambok. Ez bizony igen sok esetben meg is történt, amikor a kosarak lakatlan, vagy elhagyott területeken értek földre. Így 1917 december havában 63, 1918 január havában 41 és május végén az egyik német hadseregnél nem kevesebb, mint 45 kosárban elhelyezett galamb ment tönkre. És ez a szám csak kis töredéke volt a valóságban alkalmazott és szerencsésen földet ért postagalamb-kosaraknak. Bár igen nehéz volt a sebesen repülő állatokat lelőni, mégis 11-et lelőttek a németek, amelyek mind fontos katonai vonatkozású jelentéseket vittek a franciákhoz.

Megtörtént, hogy a francia kémeknek szánt galambok a németek kezébe jutottak, akik arra használták fel őket, hogy valószínűen hangzó, de azért mégis hamis híreket küldjenek velük vissza az ellenségnek.

Mivel a galambok egy része illetéktelen kézbe került, a franciák később már jelentő léggömböket is dobáltak a német hadsereg mögé. Ezek a léggömbök kékekszínű selyempapírból készültek és átlag 60 centiméter átmérőjűek voltak. Minden ledobott csomagban 1—2, esetleg 3 összehajtogatott üres léggömb, egy kis doboz gázfejlesztő vegyiszer és egy használati utasítás volt. Azonban az ilyen jelentőléggömbök alkalmazása mindenkor a széliránytól függött.

Szólanunk kell a galambposta technikájáról is, mert erről kevesen tudnak s talán vannak olyanok is, akik azt hiszik, hogy a postagalambot minden előzetes begyakorlás nélkül is fel lehet hírvivő szolgálatra használni. Valójában

nem így van, mert rendszeresen be kell a tőle várt szolgálatra tanítani. A be-tanítást a postagalamb három különösen jó tulajdonsága könnyíti meg: megszokott állandó dúcához hűségesen ragaszkodik; ezt a lakóhelyét igen nagy távolságból, újra meg újra meg tudja találni és nagyon gyorsan és kitartóan repül.

A tenyésztők megkövetelik galambjaiktól, hogy 1000 kilométert meghaladó távolságból is, rövid idő alatt hazataláljanak. Az eddigi legnagyobb teljesítmény Madrid—Lüttich, vagyis 1600 kilométer volt. Azonban a katonai követelményeknek az is teljesen megfelel, ha a postagalamb, mérsékelt gyor-

Skót hadifoglyok.

sasággal, 500 kilométernyi utat tud megjárni. De meg kell tőle kívánni, hogy hosszabb távollét után is biztosan hazataláljon.

Míg a monarchia fennállott, háború esetére a cs. és kir. hadügyminiszterium határozta meg a postagalamb-állomások helyét, továbbá az egyes állomások útirányát s a minden egyes állomáson betanítandó galambok számát is.

A galambot rendszeres repülőgyakorlatok útján kell reászoktatni, hogy ne csak egész rajjal, hanem másod-harmadmagával is haza tudjon térni. E végből egyre nagyobbodó távolságból kell megismertetni azzal az úttal, amelyet háború esetén kell majd bejárnia. Hogy tájékozóképessége meg ne zavarodjék, a gyakorlatoknak mindenkor ugyanazon irányra kell szorítkozniuk.

A rendes postagalamb éjjel nem repül. Ha útközben éri az alkonyat, valami magas fa vagy torony csúcsára száll s ott tölti az éjszakát. Ennél fogva legcélszerűbb a reggeli órákban útnakindítani, hogy még napvilágnál hazaérjen. A számítás alapjául az szolgálhat, hogy a jól begyakorolt postagalamb, 100 és 300 méter között váltakozó magasságban, átlag 60 kilométer óránkénti sebességgel repül. Azonban a kedvezőtlen szélirány, az eső vagy a havazás, csökkenti ezt a sebességet.

Az Északamerikai Egyesült Államok postagalamb-szakértője, Ross Tamás, hosszas fáradozás és kísérletezés után, olyan galambot tenyésztett, amely éjjel — de csakis sötét éjjel — repül, mert a holdvilág már megzavarja tájékozóképességét. Természetes, hogy teljesítménye jóval a nappal repülő galambé alatt marad. Az eddig elért legnagyobb távolság 26 kilométer, a legnagyobb sebesség pedig óránként 60—70 kilométer volt, holott a nappali postagalamb, kedvező körülmények között, ennyi idő alatt 100—120 kilométert is megjárhat.

A galamb 8 grammnyi terhet elbír ugyan, de ajánlatos a terheléssel jóval alább szállani. Egy nyolcad ív vékony írópapír 4—5 grammot nyom. Ennek a fele, tehát egy tizenhatod ív, mindkét oldalán teleírva, a rendes terhelés, mellyel a galambot útjára bocsátják.

A táviratot úgy kell megerősíteni, hogy a galamb röptét ne akadályozza, el ne vesszen és át ne ázzék. E végből a papírt szorosan összesodorjuk s egy megfelelő hosszúságra levágott tolcsévébe dugjuk. A cséve két nyitott végét viasszal beragasztjuk, azután pedig két kis gummigyűrűvel, vagy viaszolt selyemfonállal, a galamb középső farktollainak egyikéhez erősítjük a csévet.

A hadszíntér lakosságának, az átfutóknak, a hadifoglyoknak és a hadifogságból hazatérőknek vallomásai, mint a hírszerzés eszközei. A hírszerzés fontos eszközeinek bizonyultak a világháborúban a hadszínterek lakosságának, az ellenségtől megszökött katonáknak, az úgynevezett átfutóknak, néha hazaárulóknak, a hadifoglyoknak és végül a hadifogságból hazatérőknek, rendszerint csererokkantaknak vallomásai is.

A hadszínterek lakossága által szolgáltatott adatok nem mindenkor bizonyultak helytállóknak, hanem rendszerint attól függött szavahihetőségük, hogy minő érzelmekkel viseltettek a területükre jutott haderőkkel szemben. Általában nagy óvatosságra volt szükség velök szemben, mert olyanok voltak, mint a házitolvajok, akik ellen sohasem lehetett eléggé védekezni. Ahol pedig a lakosság az ellenség pártján volt, ott nagy baj támadt, mert a lakosság által alkalmazott kémkedésnek és híradásnak százféle formáját kitanulni és teljesen meghiusítani sohasem lehetett. Ezt igen élesen bizonyítják a világháborús belgiumi események és azok a körülmények, amelyeket Ausztria-Magyarország különleges viszonyainak ismertetésénél már eléggé megvilágítottunk.

A hazatérőknek, rendszerint csererokkantaknak vallomásai is értékkel

bírtak abban az esetben, ha, mint szemfüles lények, az ellenséges országban elegendő adatot voltak képesek gyűjteni. Reájuk nézve is szabály volt, hogy jegyzőkönyvbe kellett bemondaniok hadifogságuk összes tapasztalatait.

A hírközlés terén kitűnő szolgálatot tettek — természetesen mindig csak az ellenségnek — a hozzá átszökött árulók. Ilyenek mindenik hadseregben akadtak ; így nálunk is, ahol a sokféle nemzetiségnek legnagyobb része centrifugális erőként működött a monarchia keretében. Nyilvánvaló, hogy hitelre csak azok az átszökött egyének számíthattak, akikről vallatásuk közben

Belga kémgyanús egyének kihallgatása.

kiderült, hogy eléggé tájékozottak s nem mondanak semmi képtelenséget vagy olyasmit, amiből beugrató szándéokra lehetne következtetni.

Különös óvatosságra volt szükség az ellenségtől átszökött katonák vallomásainak elbírálása és értékelése körül. Mert volt rá elég eset, hogy teljesen megbízható híreket hoztak, de még többször az ellenkezője történt. Tudniillik maga az ellenség szöktette át őket, egyrészt azért, hogy a maguk hadseregéről rózsás híreket terjesszenek, másrészt azért, hogy kémkedjenek s a legelső kínálkozó alkalommal vissza is szökjenek.

Az ilyenek, az ellenséghez visszaszökött hadifoglyokkal együtt, temérdek kárt okozhattak. Szerencsére ez az utóbbi eset nem volt nagyon gyakori s rendszerint csak ott sikerült, ahol a lakosság is előmozdította a szökést, azzal, hogy a megugrott foglyot rejtegette, álruhával látta el, majd faluról falura

továbbirányította, míg csak vissza nem jutott a harcvonall közelébe, ahonnan azután visszasurranhatott a maga hadseregéhez. Ellenséges indulatú lakosság között az ilyen szökés majdnem lehetetlen volt. Így például, amikor a központi hatalmak orosz, francia, olasz stb. területet szállottak meg, az ilyen nemzeti-ségű hadifoglyok sokkal könnyebben szökhettek meg, az ugyanazon hatalmak fogságába esett magyaroknál, mert az előbbieket támogatta, az utóbbiakat ellenben hurokra juttatta a lakosság.

Az átszökés által való árulásnak egyik érdekes, de — sajnos — nekünk fölötte káros esete 1916-ban, a 6. isonzói csata előtt történt.

Szinte érthetetlen, hogy az olasz hadvezetőség nem volt eléggé tájékozott a határhoz annyira közel esett Görz és környékének erődítéseiről. Cadorna még néhány nappal a csata előtt is úgy tudta, hogy Görz előtt még a háborút megelőzően készült erős védővonalak húzódnak, holott ezek az erődítmények elég gyöngye rögtönzések voltak.

Arról azonban különösképpen semmit se tudtak az olaszok, hogy Görz mögött az elsőnél erősebb második védővonal épült.

Ekkor, július 31-én történt, hogy egy zárai illetőségű zászlós és hadapród, valamint egy cseh, két dalmát katonával együtt, átszökött az olaszokhoz s — mint Ronge írja, annyira pontosan tájékoztatták az ellenséget a Görz körüli helyzetről, hogy az olaszok általánosan kihirdették a tőlük kapott adatokat az augusztus 6-án kezdődött nagy támadás előtt.

Érdekes, hogy ugyanennek a napnak hajnalán egy olasz szökött át hozzánk s azt jelentette, hogy délután megkezdődik a támadás, amely azonban egyelőre csak a Görz előtt emelkedő Podgorára fog szorítkozni. A hír igaznak bizonyult, azzal a különbséggel, hogy az olaszok a Podgorával egyszerre a másik fontos támaszpontot, a Monte San Michelét is megtámadták s pár óra múlva benn is voltak ottani állásainkban.

Különösen sok, mindenképpen nagyon fontos és egyéb módon alig megszerzhető adatot szolgáltatott a világháború hosszú négy esztendeje alatt, a mindenkor és mindenik hadviselő félnél szorgalmasan vállaltott hadifoglyok.

Statisztikusok számításai szerint a világháborúban legalább is 7.290.000 katona esett hadifogságba! Ebből a számból az antant-hatalmak fogságába jutott 3.330.000 ember, a középponti hatalmak kezei közé pedig 3.960.000 fő. A részletezés a következő, még pedig úgy, hogy melyik ország mennyi katonát ejtett foglyul:

Oroszország	1.320,000	Szerbia	100,000
Ausztria-Magyarország ..	1.470,000	Bulgária	120,000
Németország.....	2.330,000	Belgium	45,000
Olaszország	650,000	Montenegro	5,000
Franciaország	510,000	Görögország	13,000
Törökország	40,000	Portugália	2,000
Románia	45,000	Egyesült Államok.	85,000
Anglia	550,000	Japán	5,000

Természetes, hogy ennek a roppant nagy tömegnek minden egyes tagját nemhogy részletesen, de még nagyjában sem lehetett kihallgatni a végből, hogy adatokat szolgáltatson saját hadereje állapotáról. Voltak hadszínterek és ezeken olyan időszakok, amikor csakis a hadifoglyok vallomásai voltak a hírszerzésnek kizárólagos eszközei. Ronge írja, hogy az állásharcban a legjobb híryanagot a hadifoglyok bemondásai szolgáltatták és hogy az Oroszországban zsákmányolt iratok tanúsága szerint például a mi hadifogságba esett katonáink is olyan dolgokat árultak el az ellenségnek, amelyekből ez igen nagy hasznot húzhatott.

Távbeszélő lehallgatás.

A kihallgatás nem történhetett ötletszerűen, hanem rendszeres eljárást kellett meghonosítani, ami csak idők múltával alakulhatott ki hasznothajtó módon.

A németek eljárása például a következő volt.

A hadifoglyok legelőször is a hadosztályok hadifogolygyűjtőállomására jutottak, ahol tolmácsok segítségével a hírszerzőtisz a legénységet elkülönítette a tisztektől, nehogy az utóbbiak az előbbieket befolyásolhassák; azután a fegyvernemek és csapattestek szerinti csoportosítás következett a legénységnél. Az ezt követő kihallgatásnak elsőben is az volt a célja, hogy megállapítsák a harcban résztvett ellenséges csapattesteket és ennek nyomán ellenőrizzék az ellenségről addig megszerkesztett nyilvántartást, továbbá

azt is, hogy minő és eddig ismeretlen olyan erőket vont előre az ellenség a csatavonalba, amelyek eddigelé nem szerepeltek az ellenség nyilvántartásában. Ezután következett a hadifoglyok megmotozása, hogy a náluk talált iratokból, levelekből, feljegyzésekből, naplókából és térképekből szedjenek össze hasznavehető adatokat. De már e közben is megtörtént a műveltebb legénységi elemek egyszerű kihallgatása. Nemsokára a hadifoglyokat a csatavonaltól mintegy 30 kilométernyire telepített hadsereg-hadifogolytáborokba kísérték, ahol csapattestenként csoportosítottan már fedél alá jutottak. A tisztek most is külön táborokba kerültek. Csak ezután ment végbe a hadifoglyok rendszeres kihallgatása. Elsősorban is a tiszteket hallgatták ki a magasabb parancsnokságok által meghatározott kérdőpontok szerint.

Már az eddig vázolt eljárás is elég támpontot nyújt annak elbírálására, hogy a világháború nagy csatáiban foglyul ejtett sokezer katonának ellátása és kihallgatása minő nagy szervezetet és nehéz munkát kívánt.

Német feljegyzések szerint az oroszok, ha jól bántak velük, készségesen feleltek a hozzájuk intézett kérdésekre, kivéven a németajkú hadifoglyokat és a Balti-tengermellékieket. A baj csak az volt, hogy ezeknek a vallomásoknak az értéke nem volt nagy a hadifoglyok csekély műveltsége következtében. Az orosz tisztek, esküjükhöz híven, minden felvilágosítást megtagadtak. A zsidók, a lengyel és a litván származású foglyok általában szívesen vallottak.

A délkeleti hadszíntéren elsősorban is a román legénység és tisztek adtak készségesen felvilágosítást, míg a szerbekből csak ritkán lehetett valamit kipróbálni.

A nyugati hadszíntéren az angol katona sokkal jobban ellenállott, mint a francia és a belga, akik köztudomás szerint hajlamosak voltak a fecsegésre. A németek is alkalmaztak a hadifogolytáborokban jól elrejtett apró mikrofónokat, amelyek segítségével a hadifoglyok egymásközötti bizalmas beszélgetéseit is lehallgatták. A sebesülten fogságba esett katonák, ha jól ápolták őket, hálából, általában sokat elárultak. A németek említést tesznek arról a különös jelenségről, hogy a gázmérgezéssel hadifogságba esett elleneségek katonák szinte fecsegésre hajlottak.

Nicolai ezredes a következő érdekes eseteket örökíti meg könyvében. A Somme-csata előestéjén egy francia katonát fogtak el, aki az antant várható támadásának legapróbb részleteit is oly határozottsággal mondta el, hogy senki sem adott hitelt szavainak. Ugyanígy vallott 1918 elején egy angol altiszt, aki látókörének és alkalmazásának meg nem felelő adatokat árult el. Ennek sem hittek a németek, pedig, amint később igazolták az események, szóról szóra igazat mondott. Hasonlóképpen vallott az a katona is, aki egy felrobbant tankból menekült meg szerencséjére teljesen sértetlenül, de még napokon át is reszketett az átélt pokoli körülmények miatt. Ez az ember tüzetesen elmondotta működését az egyik tankgyárban és elárulta a tankok szerkezetét a legapróbb részletekig. Ebben az esetben is kételkedve fogadták a németek az adatokat, pedig a katonának igaza volt.

A vallatóeljárás azonban korántsem volt olyan egyszerű, ahogyan azt legtöbbször gondolják. Alaposan érteni kellett minden csínját-binját, hogy értékes adatokra lehessen szert tenni.

Az első nagy nehézséget a sokféle nyelv okozta s a valóban hasznavehető tolmácsoknak erősen érezhető hiánya. Gondoljuk csak meg, miféle bábeli

Német kém ruházata, amelyen vegyi eljárás révén titkos jeleket találtak.

nyelvzavarral kellett az orosz birodalomból származó hadifoglyok nagy tömegében megbírkózni. Olyan nyelvekkel, amelyekkel addig csak egyes nyelvtudósok foglalkoztak nálunk. De ezenkívül egy- és ugyanazon nyelvnek sokféle, az irodalmi nyelvtől merőben eltérő tájszólása is gátolta, vagy legalább is késleltette a sikeres munkát. Ismeretes például, hogy a piemonti olasz nehezen érti a calabriait. Érthető tehát, hogy egyiket se tudja egykönnyen tolmácsolni az, aki csupán az irodalom nyelvében járatos. Ezek a nehézségek

főként a háború első évében mutatkoztak teljes súlyukkal; a későbbi évek folyamán már könnyebben ment a dolog.

Azt se lehet állítani, hogy a hadifoglyok vallatására bőven lett volna idő s így közömbös lehetett, hogy mikor hallgatják ki őket. Ugyanis volt sok olyan vallomás, amely teljesen vagy részben elvesztette az értékét, hacsak napok, vagy éppen hetek múltával történt kihallgatás eredménye volt.

A vallatásnak, rendfokozatra való tekintet nélkül, valamennyi hadifoglyot alá kell vetni, mert nagy tévedés volna azt hinni, hogy a foglyulesett tisztekből egy szót se lehet kihúzni, a legénység állományához tartozók pedig semmi olyant nem tudhatnak, amit a hadvezetés szempontjából értékesíteni lehetne. A világháborúban szerzett tapasztalás ennek éppen az ellenkezőjét bizonyította. Kiderült, hogy okkal-móddal tisztból és legénységből egyaránt lehetett fontos vallomást kicsalni annak, aki a helyes oldaláról fogta meg a dolgot. Ehhez is ügyesség és tehetség kellett; sok ember mindvégig nem tudta megtanulni.

Ronge közli azt a meglepő adatot, hogy még hadifogoly tábornoaktól is lehetett értékes közléseket kapni; de természetesen nem volt szabad ajtóستól rohanni a házba, mert akkor rögtön észrevették a lólábat és konokul hallgattak, hanem barátságos társalgás közben, szinte észrevétlenül kellett őket rávinni a kívánt tárgyra. Ilyenkor történt, hogy elszólták magukat, pedig jól tudták, hogy nem szabad semmi olyat mondaniok, aminek hasznát vehetné az ellenség.

Bárminő nemzetiségű és bárminő rendfokozatú foglyot hallgatott is ki a vallató tisz, nagyon vigyáznia kellett, hogy szándékos hamis vallomással meg ne tévesszék, mert ilyesmire is volt elég példa, főként abból az időből, amikor a kihallgatással foglalkozó közegeknek még nem volt elegendő gyakorlatuk és tapasztalatuk. Éppen ezért a vallatónak ismernie kellett az ellenség hadseregének szervezetét, harctéri tagozódását, valamint az általános hadihelyzetet is, mert különben lépten-nyomon megtéveszthették. Ezért aztán szükségessé vált mindannak ellenőrzése, amit a hadifoglyok elbeszéltek. Ez az ellenőrzés vagy korábbi és már jól megrostált vallomások vagy más úton szerzett adatok alapján történhetett.

Az eljárás megkönnyébbítése és egységessé tétele céljából a vallató tisztek részletesen kidolgozott kérdőíveket kaptak s ezek alapján dolgoztak. Talán mondani se kell, hogy nem minden fogolyhoz intézték valamennyi kérdést. A tiszttől mást is kellett kérdezni, nemcsak azt, amire a közlegénytől is vártak választ. A vallatás módja pedig nem csupán a hadifogoly rendfokozatától s ennek alapján gyanítható értelmi fokától, hanem egyszersmind nemzetiségétől is függött.

Nem minden nemzet fia volt egyformán közlékeny. Például az angol tisztek különösen hallgatók voltak. Nem árultak el semmi fontosat abból, amit tudtak, de viszont hamis adatokkal se akarták elámítani vallatóikat. Ellenben a különben is beszédes természetű olaszokból csakúgy dűlt a szó.

Olyan esetben, amikor a hadifogly legénység nagyon is készségesen vallott, rendszerint az volt az indító ok, hogy félt a hallgatása esetén reá váró embertelen bánásmódtól. Ugyanis az antant hadseregeiben elhitették a legénységgel, hogy a központi hatalmak valamelyikének hadifogságába jutott katonákra mindenféle kínzás vár. Ezzel akarták elejét venni annak, hogy katonáik minden ellenállás nélkül megadják magukat.

Mikor tehát a hadifoglyok azt látták, hogy nem húzzák nyársra őket, meglepetésükben és örömükben tüstént megeredt a nyelvük.

Az antant azt az eljárást hitette el rólunk, amelyet ő maga alkalmazott

Szabad léggömb.

a körme közé került hadifoglyokkal szemben. Így például a franciák nagyon jól értettek hozzá, hogy a legembertelenebb eszköz alkalmazásával kényeszerítsék vallomásra az egyszerű felszólításra nem hajló foglyokat. Nemcsak koplaltatták és agyonlövással fenyegették őket, hanem összezsúfolták, közvetlenül a harc vonal mögött, teljesen szabadonálló dróthálók közé, ahol a német tüzérség lövedékei könnyűszerrel eltalálhatták őket.

A franciák azt is megtették, hogy a német hadifoglyokat kémkedésre, vagyis árulásra csábították. Főként elszász-lotharingiai egyénekre, valamint olyanokra vetették ki a hálót, akik valamikor a francia idegenlégióban szolgáltak. Mindenféle, soha be nem váltott csábító ígérettel szédítették, s ha kötélnek állottak, repülőgépen a német arcvonal mögé szállították őket.

Német egyenruhában voltak, németül beszéltek s így, ha földreszállításuk észrevétel nélkül történt, gyanúra se adtak okot. Bevonuló szabadságosoknak, vagy csapattestüket kereső elszéledteknek adták ki magukat s az arcvonal mögötti forgalomba belesodródva nagyon sokat láttak és hallottak. S mivel előzőleg különleges kiképzésben is részesültek, értékes adatokkal szolgálhattak megbízóiknak, ha sikerült magukat újból elfogatniok, amire majd minden nagyobb harcban kínálkozott alkalom.

Sokat láttak és tudtak a repülők éppen arról, ami a legkívánatosabb volt, vagyis az arcvonal mögött történő dolgokról. Ezeknek vallomása tehát nagyon fontos volt. De vallatásuk nem mindig járt kellő eredménnyel. Ennélfogva azt a fogást alkalmazták velük szemben, hogy a mi repülőink társaságába juttatták őket. Itt, legközelebbi szaktársaik körében, jóval közlékenyebbeknek bizonyultak, mint a vallató hírszerzőtiszttel szemben.

Nagyon különféle volt a hadifoglyok közlékenysége, a szerint, hogy milyen körülmények között fogták el őket.

Így például Nicolai ezredes figyelte meg, hogy a pergőtűz után elfogottak közül az angolokon látszott meg legkevésbé ennek a pokoli állapotnak idegromboló hatása. A franciák és a belgák általában jobban megsínylették a pergőtűzet, amelynek káros utóhatása ideges fecsegésük és közlékenységük alakjában is megnyilvánult.

De voltak a hadifoglyok kihallgatásának a nyílt vallatáson kívül más módjai is. Így például az, hogy fülelőket bújttak el a közelükben, akik ellesték egymásközötti beszélgetésüket.

Különösen hangsúlyozni kell, hogy nemcsak az volt fontos, amit a hadifoglyok a maguk hadseregére vonatkozólag vallottak, hanem az is, amit rólunk mondtak, mert ez világított alaposabban arra, hogy miként vélekedik rólunk az ellenség.

Ronge ezredes jegyezte fel, hogy a fogságba jutott angol, francia és olasz tisztek egyaránt elismerték a mi csapatainknak a támadásban megnyilvánuló kiváló bátorságát és ügyességét, de nem hallgatták el azt a meggyőződésüket sem, hogy az osztrák-magyar monarchiának okvetlenül el kell buknia, részint az áldatlan viszonyok, részint a feltétlenül beálló éhínség következtében. Arra az ellenvetésre, hogy az antant sajtója nagyon is feketére festi a helyzetet, azt válaszolták, hogy értesítéseiket nem a maguk hírlapjaiból, hanem az osztrák sajtóból merítették, amely mindezeket a veszedelmes jelenségeket részletesen és leplezetlenül feltárta.

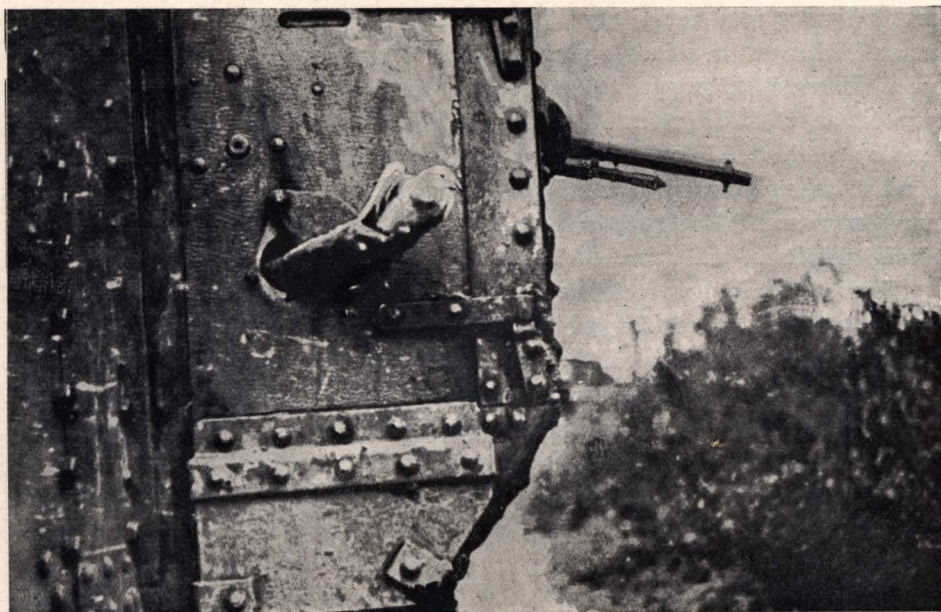
Érdekes, hogy miként vélekedtek a monarchia különféle népeiről az olaszok, éppen a hadifoglyok vallomása alapján. E szerint a csehek a legértelmesebbek és a legtanultabbak a monarchia szláv népei között. Teljes függetlenségre törekszenek s erős nemzeti érzés hatja át őket. Gyakran nyíltan is hangoztatják Ausztria elleni gyűlöletüket. Általában készségesek és szavahihetőek is, mert átlag eléggé értelmesek és tehetségesek s így van meglehetősen ítélőképességük is.

A tótok többnyire egyszerű, tanulatlan emberek, de Magyarországgal szemben táplált ellenszenvük alapján kellően fel lehet őket használni.

A lengyelek általában antant-ellenesek. Vallatáskor vagy kitérő, vagy megtévesztő választ adnak.

A ruthéneknél meg kell a görög katolikusokat a görög keletiektől különböztetni. Az előbbiek ragaszkodnak Ausztriához, az utóbbiak pedig antant-barátok.

A jugoszlávok közül a szlovének és a horvátok (az utóbbiak csak akkor, ha nem Dalmáciából valók) ellenségei Olaszországnak. Ellenben a szerbek

Tankból kibocsátott postagalamb.

szívesen szöknek át hozzánk. Jól tájékozottak és majdnem mindig könnyen vallathatók.

A németektől csak kivételesen lehet önként adott hírekre szert tenni. Bizalmi embereknek kell őket megkönyékeznük s akkor — főként a bécsieket — könnyebben lehet közlékenységre bírni, kivált akkor, ha sikerül őket valami vitatkozásba ugratni.

A magyarok egyáltalán nem rokonszenveznek az antant-al s ezért nem sok lényegeset lehet vallomásukból megtudni. Néha ugyan rokonszenvet színelnek, de könnyen észrevehető, hogy csak kihallgatóik megtévesztése végett.

Az oláhok közönyösek és kevésbé tájékozottak ; kevés közöttük az értelmes ember, úgyhogy csupán tisztjeik vallomására lehet valamit építeni.

A zsidók Ausztriában, főként pedig Galíciában külön nemzetiségnek vallják magukat. Az arcvonalban nem sok tekintélyük van s ezért leginkább irodákban és intézeteknél szolgálnak. Mivel gyanakvó és félénk természetűek, arra törekszenek, hogy vallatójukat kedvezően hangolják. Óvatosan kell kezelni őket s vallomásaiknak nem nagyon szabad hinni.

És most lássunk még néhány példát a fontosabb hadifogolyvallomások közül.

A németek keleti arcvonalán, mindjárt a világháború elején, a 6. orosz lovashadosztály egyik századosa sebesülten jutott hadifogságba. Az oroszul tökéletesen beszélő német hírszerzőtiszt felkereste a tábori kórházban. Az orosz százados arra kérte, hogy továbbítson egy, a feleségének szóló levelet. Ezt a német tiszt készségesen meg is tette, mire az orosz, a további beszélgetés során elmondotta, hogy Rennenkampf és Samsonov hadserege, az előbbi nyugati, az utóbbi északnyugati irányban, Kelet-Poroszországot fogja megtámadni. A támadás célja az, hogy a Visztulától keletre megsemmisítsék a német hadsereget, vagy legalább is arra kényszerítsék, hogy a Visztula mögé vonuljon vissza. Elárulta a hadtestek számát és a hadseregcsoporthadparancsnokság helyét is.

Ilyen érdekes eset volt az is, amidőn egy német hírszerzőtiszt orosz hadifogolytól tudta meg, hogy hol van az olyan régóta keresett III. kaukázusi hadosztály? A dolog úgy történt, hogy a német tiszt ezúttal is megígérte az oroszoknak leveleik továbbjuttatását. Azután pedig — csak úgy mellékesen — megjegyezte, hogy egyik rokona a III. kaukázusi hadosztálynál szolgál s szeretne neki hírt adni magáról. «Ez nem is olyan nehéz — szólott az egyik orosz tiszt — mert az a hadosztály most mint tartalék áll 40 kilométernyire az arcvonal mögött».

AZ EURÓPAI SEMLEGES ÁLLAMOK SZEREPE A VILÁGHÁBORÚ KÉMKEDESÉBEN.

A világháborúban az európai semleges államok rendkívül nagy jelentőségre jutottak a hírszerzés és kémkedés terén. Vonatkozik ez mindenképp azokra a semleges államokra, amelyeknek határai közvetlenül érintkeztek a központi hatalmakkal. A területükön lezajlott események a hírszerzésnek és kémkedésnek legérdekesítőbb és valóban bámulatot keltő részletei.

A részletek felsorolása előtt azonban ki kell emelnünk azt, hogy a nemzetközi jog terén történt döntések értelmében a semleges államoknak nem szabad eltérniük, hogy területükön valamely fél részére kémkedjenek, mert ez a semlegesség megsértését idézheti fel. Ha ilyen kémeket elfognak, ezeket a háború végéig vissza kell tartani. De nemcsak a tetteges kémkedést, hanem még a kémkedés támogatását, szervezését is megtiltják ezek a döntések.

A világháború kitörésekor semleges államok voltak Európában : Spanyolország, Svájc, Hollandia, Dánia, Norvégia, Svédország, Románia, Bulgária, Görög- és Olaszország. Ezek közül azonban, a háború folyamán, megszűntek semleges államok lenni : Olaszország 1915 május 23-án, amikor is hadat üzent Ausztria-Magyarországnak, azután Bulgária, amely 1915 október havában a középponti hatalmakhoz csatlakozott, továbbá Görögország, amelyet, már ugyancsak 1915 végétől fogva, az antant-hatalmak gúzsba kötöttek és végül is a maguk oldalán a háborúba rántottak. Mindvégig semlegesek maradtak tehát : csak Spanyolország, Svájc, Hollandia, Dánia és az északi államok. Spanyolország nem volt ütközőállam a hadviselő felek között, tehát a hírszerzés és kémkedés terén viszonylag alárendelt szerepet játszott.

Különösen nagy jelentőségre vergődtek azonban a nyugati semleges államok, Svájc és Hollandia akkor, mikor a francia hadszíntér 1914 végén mellékes hadi események színterévé vált és megkezdődött az állásháború. Ettől a pillanattól kezdve Németország csakis Svájcra, Hollandián és az északi semleges államokon keresztül érintkezhetett a nagy világgal. Csakis ezeken az aránylag kicsiny területeken, szűk kapukon át volt lehetséges kisurranni a német megbizottaknak és ügynököknek az ellenséges országokba és az ellenséges haderők csatavonalai mögé. És ezek a semleges országok sem voltak veszély-

telenek, hanem ezer bajba keveredhettek az ügynökök és egyáltalában nem voltak biztonságban. És bár ezek az államok csakhamar szigorú rendelkezésekkel biztosították semlegességüket és azt, hogy bárki is náluk kémkedhessen, ezeket a rendelkezéseket az erősebb, a hatalmasabb, tehát az antant, nem igen tartotta be és ezekkel szemben a semleges államok elnézőbbek voltak, mint a németekkel. Ennek oka az is volt, hogy az antant gazdaságilag erős nyomást gyakorolt a semleges államokra. De nemcsak a németek nézőpontjából voltak nagyjelentőségűek a nyugati semleges államok, hanem, földrajzi helyzetüknél fogva, az antant-ra is, mert Franciaország Svájcra át, Anglia Hollandián, Dánián és Norvégián keresztül, Oroszország pedig Svédországon át törekedett tüzzel-vassal a német haderők hátába és magába Németországba is jutni hírek szerzése végett.

Az antant említett három nagyhatalma a semleges országokban csakhamar és igen könnyen felsőbbségbe jutott.

Ausztria-Magyarország ellen, a háború elején, a francia kémek Svájcra, Olaszországon és Románián át, az orosz kémek pedig jobbra Románián át vették útjukat.

Ki kell emelnünk azt, — amit már előző fejezeteinkben is hangsúlyoztunk — hogy az antant-államai között célszerű összeműködés létesült. Így Franciaország és Oroszország figyelmét inkább a középponti hatalmak szárazföldi katonai körülményeinek kiderítésére irányította, míg Anglia Németország haditengerészeti és gazdasági kérdései iránt érdeklődött.

A semleges államokban létrejött kémkedésre és hírszerzésre vonatkozó általános jelenségek még a következők: a kémkedés szervezete a háború időtartamával természetesen egyenes arányban nőtt; a semleges államok rendőrsége kétségtelenül igen kényes helyzetben volt a hadukozó felek által űzött kémkedés miatt; erélyes fellépésének csak ritkán volt meg az eredménye; az antant a semleges államok Németországban tanuló ifjúságát is szolgálatába törekedett állítani; a semleges államokban, ezek alattvalóinak neve alatt, az antant által létesített olyan, és gyakran csak koholt ipari és kereskedelmi vállalatok létesültek, amelyeknek ügynökei, utazói, természetesen sokkal könnyebben bejutottak Németországba és Ausztria-Magyarországba; az ellenséges haderők szökevényei is menedéket találtak a semleges államokban, amely szökevények ide és oda is ugyancsak adatokat szolgáltatottak néhanapján, sőt, sajnos, hazaárulásra is kaphatók voltak. Az antant annyira elárasztotta kémeivel a semleges államokat, hogy nem maradt megfigyelés nélkül egyetlen egy út, vagy vasútvonal sem. A felvilágosítások kicserélésére valóságos «hírbörzék» alakultak, ahol lázas sietséggel igyekeztek túladni a híreken, hogy azok időszerűtlenné ne válhassanak és el ne értéktelenedjenek. Ezekre a «hírbörzéken» történt a különböző országok sajtójának az ellenőrzése is. Mert a legszigorúbb hivatalos cenzúra ellenére is mindig akadtak egyes lapokban olyan jelentéktelenekeknek látszó hírek, vagy megjegyzések, amikből egy kis ügyességgel következtetni lehetett az általános helyzetre.

Sz.

a világháborúban mindvégig semleges államok.
a világháborúban csak egyideig semleges államok.
arcvonal.

Az európai semleges államok helyzete a világháború folyamán.

A semleges államokban felvirágzott világháborús hírszerzés és kémkedés különleges körülményeit a következő fejezetekben óhajtjuk megismertetni a közönséggel.

A sorrend a következő lesz: Svájc, Hollandia és az északi államok.

I. Svájc.

A svájci kormány a világháború kitörésekor tudatában volt annak a veszedelemnek, ami számára várt különleges helyzeténél fogva. Ezért igen szigorú rendszabályokat léptetett életbe semlegességének megóvása érdekében és fegyveres erejére vonatkozó adatok közlésére nézve. Ennek ellenére a hadat viselő államcsoportok hírszerzőszolgálata megvetette lábát Svájcban. Legelsőbben Franciaország volt az, amely kifogott a törvényes rendelkezéseken és számtalan kisebb kémszervezetet létesített. Ezek vezetője előbb Pageot ezredes berni katonai attasé, később pedig Moriez ezredes volt. Ezekkel szorosán együttműködött a genfi francia konzul, aki, mivel szintén kockára tette jó hírnevét, később ugyancsak eltávozni volt kénytelen Svájc területéről. Egyébként a genfi vicekonzulok, a berni, lausannei, zürichi, baseli konzulok is élénken résztvettek a francia katonai hírszerzésben. A melléjük beosztott konzuli személyzet egy része sem volt más, mint a francia vezérkar hírszerzőirodájának titkos megbízottja. Ezek a konzulok azonban nemcsak Svájcban halásztak hírek után, hanem a Németországban elhelyezett francia kémek jelentéseit és az ezek számára szolgáló rendelkezéseket is közvetítették a svájci határ mentén Franciaországban, Annamassé-ban, Évian-ban és Pontarlier-ben létesített francia hírszerzőállomások között.

Mindezek mellett függetlenül számtalan kémiroda működött Svájcban, amelyek egymásról semmit sem tudtak. Ilyen volt például a gróf Mougeot dragonyos-tiszt és többszörös milliomos és bankár kémirodája, amelynek Bernben volt egy kirendeltsége. A gróf megvette Bevilard-ban az óragyárat, amelynek ügynökei az ő kémei voltak. De az ő szolgálatában állottak: bankárok, nagyiparosok, kereskedők, tudakozóirodák főnökei, szállodák alkalmazottai, amely utóbbiak főként leveleket továbbítottak. Ez a csoport volt az, amely többször kísérletet tett szabotázsra. Végül a csoport annyira vakmerően dolgozott, hogy működése nem maradhatott titokban és a vezetőket elfogták. Mougeot azonban, akit becsületszóra szabadonbocsátottak, megszökött Svájcból és a Genfi-tó franciaországi partjáról folytatta működését. Társai közül 1918 május havában 21 a svájci törvényszék elé került, köztük dr. Brüstlein Rudolf berni ügyvéd, aki Mougeot utóda volt. A vád alá helyezettek közül sokakat elítéltek, mégpedig Svájc elleni hazaárulás címén.

Egy másik csoport, amelyet Genfből vezettek, svájci állampolgárok védelme alatt működött.

1917-ben rájöttek Németországban arra, hogy a napilapok hasábjain vegytintával írottan igen fontos híreket és adatokat küldenek át Svájcba. Az első elfogott példány folyószáma 79 volt, ami azt bizonyította, hogy előzőleg már 78 szám szerencsésen átjutott a határon. Mivel a címzettet megállapították, a további küldeményeket elfogni nem volt nehéz, sőt a kémeket is kikutatták, akik közül az egyik a Majna melletti Frankfurtban volt törvény-

széki ülnök és két katona, amelyek közül az egyik a nyugati hadszíntéren, a másik pedig a mainzi távíróhivatalban működött, mint a francia hírszolgálat megbízottja.

Svájc nyugati felében a lakosság a franciákat támogatta és mivel a francia hírszerzőszolgálat még a rendőrség soraiban is jó barátokra talált, ha baj támadt a kémek körül, a rendőrség előre értesítette őket és ezek idejekorán a határon át elmenekülhettek. Előfordult az is, hogy a francia hírszolgálat megbízottai nyílt színen elfogtak egy nekik gyanúsnak tetsző embert és ezt a határon át Franciaországba hurcolták!

A háború három első évében Svájcban 14 olyan kémszervezetet lepleztek le, amelyeknek 145 tagjáról kétségtelesen megállapították, hogy a franciák javára kémkedtek. Ezek az emberek, a Németország által szolgáltatott terhelő adatok alapján, a svájci bíróság elé is kerültek.

Anglia Svájcban is nem annyira katonai, mint inkább gazdasági és politikai körülmények iránt érdeklődött. E végből a svájci-német határ hosszában olyan konzulátusokat létesített, amelyekben angol tiszték is dolgoztak. Ezeknek a konzulátusoknak a révén Anglia a Németország felé irányuló kereskedelmet törekedett megbénítani. Később, 1916-ban, az angolok Franciaországban, Evian-ban és Pontarlier-ben állítottak fel katonai kémirodákat, amelyek a Bernben, Baselben és Zürichben létesített angol nyelviskolákkal együtt a friedrichshafeni német lég-hajóállomást figyelték meg.

Ily körülmények között nem csoda, ha Svájc lakosságának egy részét megméltelyezte a mindkét oldali kémkedésre való törekvés és csábítás.

Az oroszok kémszolgálatára Svájcban Németország ellen csütörtököt mondott. A berni orosz katonai attasé már a háború legelején annyira vétett a nemzetközi szokások ellen, hogy állását el kellett hagynia. Egyébként pedig az orosz hírszolgálat főként Ausztria-Magyarország ellen irányult, ami a dolog könnyebbik része volt, minthogy, — amint már megírtuk előző fejezeteink egyikében, — a monarchiában az orosz kémeket fajrokonaiuk hathatósan támogatták.

A Svájcban élő orosz emigránsokra nézve pedig azt jegyzik fel, hogy, — mint a cári birodalom ellenségei, — a háború elején semlegesek maradtak, de

Egly Károly ezredes, a svájci hírszerzőiroda főnöke.

később, Oroszország összeomlása után, amikor megindult Németország ellen a propaganda, mind kiléptek semlegességükből és igen élénken működtek.

A Svájcban internált üdülő ellenséges katonák is néha-néha elárultak valamit saját haderőik állapotáról.

Érdekes az az adat is, amely a német kémeknek a semleges államokban való működésére vonatkozik. E szerint a német kémeknek szigorúan tilos volt a semleges államok katonai intézményeinek kikémlelése, mert ez, ha hivatalosan megállapították, súlyos következményekkel járt. A semleges államokban működő német kémeket tökéletesen magukra hagyták; ha valami ostobaságot követtek el, ennek következményeit viselniök kellett; sohasem vehették igénybe a német követségek és konzulátusok támogatását, nehogy ezeket a hírszerzés gyanújába sodorják.

Clemens von Walzel volt cs. és kir. alezredes «Kundschafterdienst oder Spionage» című művében a következőképpen számol be a svájci világháborús állapotokról. Meg kell jegyeznünk, hogy Walzel a világháborút megelőzőleg a vezérkar «Evidenzbüro»-jában, az angol csoportnak volt a vezetője és 1915 derekán a Bernben állomásozó svájci cs. és kir. követségünk katonai attaséja mellé osztották be. Így az alábbiakban a viszonyokkal tökéletesen ismerős egyén véleményéről van szó.

«Sajnálatos csalódás ért — írja. Izgató kémesetek, érdekes kalandok, sikerült fogások és dicsőséges eredmények helyett a katonai attasé irodájában, szolgálati bosszúságok között, idegeket őrlő kicsinyességre találtam. A papírok garmadáját írtuk tele, foliánsok, sőt irattárak keletkeztek, ármánykodás és gyerekes féltékenység járta, jegyzőkönyveket gyártottunk, kihallgatásokat foganatosítottunk, jelentéseket írtunk a hadseregfőparancsnoksághoz és a hadügyminisztériumhoz — és mindezt abban az időben, amikor a világháború tombolt és amikor az összes nemzetek hírszerzőirodái legtehetségesebb szakembereiket, rókaképű és sólyomszemű egyéneket, a Svájcba küldték, hogy itt az országuk számára kínálkozó minden legcsekélyebb előnyt észrevegyenek, hogy az elvesztett csaták kudarcát gyors közbelépésükkel kétségessé tegyék, tehát Svájc földrajzi és politikai különleges helyzetéből a lehető legtöbbet kipróbálják a maguk hírszerzőszolgálatára».

«Svájcnak ez a különlegessége egyedülálló volt. A kémkedés és Európa, sőt az egész világ elégedetlensége alattomos törekvései Bernben és Zürichben központosultak. Elsősorban a hadviselő államok személyzetét gyarapították illetéktelenül. Így a német követség személyzetét, amely békében 7—8 emberből állott, a háború végéig 150-re felrugtatták. Az osztrák-magyar katonai attasé irodájában, amelyben békében az attasé egymaga volt csak, végül is 25 egyént alkalmaztak. És hasonló mértékben szaporodott meg a többi hadviselő állam követségeinek személyzete is. Franciaország különben már békében Genfben egy 90 emberből álló kémirodát rendezett be».

«Mindezeknek társadalmi érintkezése az újonnan és fényűzően épített Hotel Bellevue-ben volt. Itt úgy nyüzsgött és zsongott minden, akárcsak egy

méhkasban. Diplomataik, vagy akik ilyenek gyanánt érvényesülni és szerepelni szerettek volna, ügynökök, hadimilliomosok, katonaszökevények, szélhámosok, kémek és természetesen az egész világból összesereglett félvilági nők adtak itt találkát egymásnak. De itt ütötte fel főhadiszállását a mozgósított svájci hadsereg főparancsnoksága is. A szálloda előtt két katonai őrszem állott, az első emeleten pedig a «tábornok», a svájci hadsereg főparancsnoka dolgozott és lakott. Wille Ulrich volt a neve, aki minden este, egész Európa hírekre éhes egyénei által megbámultan és körülszaglászottan a szálloda halljá-

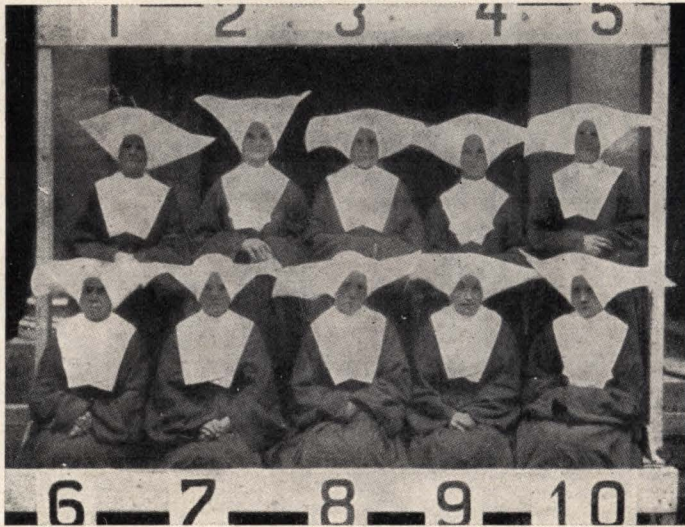
Belga kém kihallgatása.

ban «jass»-t játszott két segédtisztjével, azt a svájci nemzeti kártyajátékot, amelyet egyetlen egy igaz svájci honpolgár sem vet meg. A szállodában majdnem mindennap rendezett valamely misszió ebédet vagy vacsorát. A hadatviselő államcsoportok egyénei természetesen összetartottak. Az ellenséges táborokhoz tartozókat nem ismertük és még akkor sem köszöntöttük őket, ha velük azelőtt szívélyes viszonyban voltunk. Sőt megesett ebben a szállodában az is, hogy az ellenséges táborok képviselői egymást nyíltan szidalmazták, sőt tetteleg is bántalmazták.

«A középponti hatalmak elszigetelése szembeszökően előtérbe lépett. Ha például berni tartózkodásunk elején a románokkal gyakran és szívélyesen érintkeztünk, ez az ismeretség a román hadüzenet után egy csapásra azonnal

megszűnt. A svájciakkal való érintkezés, — akik semlegességüket féltékenyen megőrizni iparkodtak — egy-két család kivételével, lehetetlen volt. Tehát végső eredményben a középponti hatalmak alattvalói tökéletesen magukra maradtak».

«Ilyen körülmények között nehéz volt új ügynököket toborozni az Olaszország elleni kémkedéshez. A svájci németek, akik rokonérzettel viseltettek a középponti hatalmak iránt, a semlegesség terén keményen tartották magukat és csak a legkritkább esetben voltak rávehetőek az antant elleni hírszerzésre. Tizennyolchónapos svájci tartózkodásom alatt csak három-négy ilyen eset fordult elő. Ennek éppen az ellenkezője uralkodott a francia Svájcban. Itt nyíltan Franciaország mellett foglaltak állást az emberek ; az újságok, élükön

A belga betegápoló-apácák ellenőrzésére készült német csoportfelvétel.

a «Journal de Genève»-vel és a «Gazette de Lausanne»-al, még a francia újságokat is túlszárnyalták a középponti hatalmak iránti gyűlöletben. Ha valamely francia-svájci az Ausztriába való beutazásra megkapta az engedélyt, biztosak voltunk abban, hogy ez visszatérése után a legsötétebb színekkel aláfestett észleleteit legott át fogja adni az előbb említett újságok egyikének, hacsak — amint azt többször tapasztaltuk — már a vasúti állomásról azonnal és egyenesen el nem ment a francia katonai attaséhoz, Pageot ezredeshez, vagy ennek segítőtársához, d'Aix Pascal francia főkonzulhoz, hogy nekik jelentést tegyen. E mellett sohasem fordult elő, hogy egy művelt, keleti svájci olasz- vagy franciaországi utazásának tapasztalatairól nekünk jelentést tett volna».

«E mellett a svájci kormány szinte kínosan megvédte semlegességét. Az idegen államok számára való hírszerzést betiltotta és szigorúan büntette. A táviró és a távbeszélő állandóan állami felügyelet alatt állott : minden táv-

beszélést lehallgattak, chiffrizott táviratokat csakis az akkreditált külföldi diplomaták adhattak fel».

«Ennek ellenére idővel mégis sikerült értékes híreket szerezni. Így egy vagyonos osztrák, — aki vagyonát a francia Rivierán szállodai-vállalkozás révén szerezte, akit onnan természetesen kiutasítottak és Svájcban talált menedéket — használható adatokat szerzett különféle nemzetiségű pincérek és egyéb szállodai alkalmazottak közbejöttével. De egyébként is elegendő számban jelentkeztek emberek kémkedésre és szabotázs végrehajtására, akiket azonban alkalmazásuk előtt alaposan ki kellett vizsgálni, mert az ellenséges hírszolgálat agents provocateurs-jei természetesen a közelünkbe férkőzni iparkodtak. Végül is elég szép számmal voltak használható embereink, akik

A belga lakosság ellenőrzésére készült német csoportfelvétel.

vagy magából Svájcból, vagy közvetlenül Olaszországból voltak képesek adatokat szerezni, esetenként ide-oda utaztak is, hogy híreiket, néha kissé későn is, de személyesen bemondják. Az újonnan felfogadott ügynökök híreit azonban mindenkor felül kellett vizsgálni, mert sokszor hibásak és megbízhatatlanok voltak».

«Ellenséges hadihajók és haditengerészeti telepek ellen cs. és kir. haditengerészetünk Zürichben egy külön osztályt létesített Mayer Rudolf sorhajókapitány vezetése alatt, aki kiváló hírszerzőtiszt volt. Hivatala az osztrák-magyar főkonzulátuson helyezkedett el, ahol Mayer mint konzul működött. Ennek az osztálynak a működését, főként pedig szabotázs-szolgálatát, külön ki kell emelnünk. Ennek a javára kell könyvelnünk: a Cengió-i dinamitgyár felrobbantását, az Ancona-i repülőhangár megsemmisítését, a «Benedetto Brin» és a «Regina Margherita» nevű olasz csatahajók elsüllyesztését, vala-

mint a Tarent-ben éppen vízrebocsátott «Leonardo da Vinci» nevű olasz dreadnought légberöpítését, valamint még sok kisebb robbantást Olaszországban».

«Mayer emberei, jórészt dalmaták, albánok és görögök, ügyesen dolgoztak robbantóbombáikkal, amelyeket ügynökeik révén kőszendarabokba és brikettekbe helyeztettek el. Néha óraszerkezettel ellátott, időzített bombákat helyeztek el olyan főzelékeskosarakban, amelyeket hadihajók fedélzetére óhajtottak juttatni. Mayer hírszerzőszolgálatja is kiválóan működött. Így emberei előre bejelentették, hogy mikor fogják az olaszok felrobbantani a Col di Laná-n levő állásainkat, ahol sokszáz katonánk elpusztult és hadifogságba esett. Ezt a jelentést a mi katonai attasénk nem vette komolyan és ennél fogva nem is továbbította».

«Sajnos, hogy Mayer és katonai attasénk között olyan surlódások és féltékenység keletkezett, aminek folytán Mayer kivonult konzulátusunk épületéből és egy másik helyiségben rendezte be irodáját. Hosszas keresés után az egyik főútvonalon, egy bank épületében, talált magának megfelelő helyiségeket. Sajnos, hogy takarékosági okokból lehetetlen volt a helyiségben elhelyezni azt a két megbízható haditengerészeti altisztet, akik egyszersmind futárok is voltak. Így esett meg aztán, hogy 1917 február 24-én éjjel betörhettek az irodába és a titkos iratokat mind ellophatták».

Tudjuk, hogy igen kellemetlen volt az, hogy az iratokkal együtt egy rejtjelkulcsot, ékszereket, Mayer és alkalmazottainak magánvagyonát, sőt az Olaszországban alkalmazott kémeink lajstromát is elvitték a betörők. Utóbbi lajstrom alapján az olaszok tizenkét kémünket ki is végezték.

A dolog érthetően igen nagy feltűnést keltett és Mayernek és személyzetének azonnal el kellett hagynia Svájc területét.

A betörés értelmi szerzői gyanánt a Mayer által kémnek felfogadott egyik megbízottját, egy olasz ügyvédet és az olaszok egyik ügyes hírszerzőtisztjét emlegették annakidején. Mind a kettő csakugyan hamarosan el is tűnt Svájból.

1918-ban azonban némileg másként tudódott ki a dolog. A betörés értelmi szerzője csakugyan az olasz ügyvéd volt, aki a zürichi olasz konzulnak tett a betörésre ajánlatot. Ez az ajánlatot továbbadta Rómába, ahonnan egy mérnököt küldöttek Zürichbe annak felülbírlására, hogy vajjon végre lehet-e hajtani a betörést. És mivel a mérnök válasza kedvező volt, az olasz kormány két lakat alatt lévő kasszafúrót küldött Zürichbe, akik a betörést tényleg végre is hajtották.

Az eseménynek igen érdekes utójátéka is volt Olaszországban — amiként azt Walzel írja. Az olasz haditengerészet titkos hírszolgálatja ugyanis egy millió líra jutalmat tűzött ki annak, aki Mayer sorhajókapitány és irodájának működését lehetetlenné teszi. Ezenkívül a betörőknek odaigérték a feltalálható készpénzt és egyéb értékeket is. Ezt és a betörés körülményeit annakidején az olasz sajtó is szelvében-hosszában nyilvánosan tárgyalta. A tragikomikum

az volt, hogy a tettesek az olasz kormányt a kitűzött jutalom ki nem fizetése miatt később beperelték és perüket meg is nyerték!

Majd így folytatja Walzel leírását :

«A semleges külföldön rendkívül fontos volt tanulmányozni a különféle árnyalatú napisajtót. Mert benne a hadviselő államok tudósításai cenzurálás nélkül közölve voltak. A középponti hatalmak haditudósításai mellett már a reggeli lapokban megtalálta az ember az antant-hatalmak bulletinjeit is, úgyhogy a két ellenséges tábor jelentéseinek egyszerű összehasonlítása révén is már tiszta képet nyert az olvasó a valóságos helyzetről. De megesett, hogy csapateltolásokra, felszerelésekre, tervezett támadásokra vonatkozó intézkedések is cenzurálás nélkül teljtartalmúlag megjelentek ezekben az újságokban.

Belga hadifoglyok.

Ezen az úton sikerült az antantbarát «Journal de Genève» újságban a Szerbia elleni 1915-i támadás megindítása előtt azt a hamis hírt közrebocsátani, hogy az egész bolgár hadsereg Szerbia keleti határainak hosszában felvonult, amit a szerbek vakon elhitték és arra kényszerítette őket, hogy a hadműveletek megindulásakor főerejüket nem a Dunán át támadó osztrák-magyar és német seregtettek ellenébe vonják össze. Ez az egyszerű hadicsel nagyban megkönnyítette az osztrák-magyar és német seregtettek átkelését a Dunán és Szerbia meghódítását is. Néha még a svájci újságok hirdeteményeit is át kellett böngészni, mert ezekből is értékes anyag került elő . . . »

A hírszerzés terén megtörtént nevezetesebb események közül Walzel a következőt is megemlíti.

A svájci szövetségtanács már a háború kitörésekor el volt készülve arra, hogy az egyik, vagy a másik hadakozó fél meg fogja sérteni Svájc semleges-

ségét. Ennélfogva elrendelték a svájci hadsereg mozgósítását és a határőrségek megerősítését. A vezérkar a hadszínterek eseményeit igen nagy figyelemmel kísérte és arra is kényszerült természetesen, hogy kifogástalanul működő hírszolgálatot létesítsen, nehogy meglepetések érjék, és hogyha kell, ott vonja össze seregtesteit, ahol veszedelem készül. Ennélfogva a hírszerzőszolgálat működését megkétszerezték, ami igen jó eredményeket szült.

Az ellenséges táborokból érkező legfontosabb híreket a vezérkar összegyűjtötte és hetenként egyszer vagy kétszer megjelenő bulletinekben összefoglalta és az alárendelt katonai parancsnokságoknak ki is adta. A bulletinek lényegileg újsághírek szakszerű összefoglalásai voltak, de helyet foglaltak bennük: ügynökök, kémek jelentései, helyzetjelentések és még más bizalmas utakon beszerzett katonapolitikai feljegyzések is.

A miéinknek sikerült két magasrangú svájci tisztet rábírní arra, hogy ezeket a bulletineket nekünk is átadják. Ezt a két ezredes korántsem tette meg ellenszolgáltatás nélkül, mert azt követelték viszonzásképpen, hogy mi más természetű és Svájc számára nagy értékkel bíró közleményeket engedjünk át és egyéb szolgálati szívességeket is tegyünk. Számunkra a bulletinek néha megbecsülhetetlen olyan anyagot tartalmaztak, amelyeket még a legügyesebb kémeink útján és a legnagyobb pénzáldozatok révén sem tudtunk volna beszerezni. Így emlékszik például Walzl arra a jelentésre, amelyet egy olyan svájci vezérkari tiszt foglalt össze tapasztalatairól, aki Cadorna meghívására heteken át az olasz csatavonalat végigtanulmányozta az Isonzótól a Hét-község fennsíkjáig. Ebben a jelentésben a vezérkari tiszt részletesen beszámolt tapasztalatairól, leírta az olasz haderők erejét, az ágyúk mennyiségét, az ezredek folyószámát, a repülőosztagok erejét, a lőszerpótlás mikéntjét stb. A leíráshoz egy olyan vázlat is tartozott, amely a parancsnokságok székhelyeit, az ágyúk állásait, a repülőök állomáshelyeit, az előnyomulási útvonalakat és a tábori vasutak vonalait is feltűntette. Ezt a jelentést, amelyet Walzel későn este kapott meg az egyik napon, még azon éjjelen egy külön futárral elküldte a mi olaszhadszíntéri főparancsnokságunkhoz. Itt a küldeményt kitörő örömmel fogadták és a vázlat hozzásegítette a miéinket ahhoz, hogy néhány nehéz olasz ágyút tüzzel elhallgattassanak.

Ennek a hírforrásnak megszerzése volt egyik legszebb teljesítménye a mi hírszolgálatunknak. Sajnos, hogy csakhamar bedugult a felelős tényezők oktalansága miatt, ami azután nemcsak annak volt oka, hogy elmaradt ez a nagyfontosságú híryanag, hanem az akkori idők egyik legnagyobb ügyének, az úgynevezett «Ezredek-botrányá»-nak (Oberstenaffäre) is. Egy napon ugyanis megtörtént, hogy a bulletinek egyike nem a miéink hivatalába jutott, hanem a francia katonai attasé asztalára. Ezzel pedig a bomba felrobbant! Hiába akarta elsimítani az ügyet a svájci szövetségtanács és hiába helyezte ki a határra a két ezredet, a radikális újságok úszítására Svájc egész nyugati, tehát francia része nyíltan felzúdult, sőt néhány nyugatsvájci ezred meg is tagadta az engedelmességet arra az esetre, ha nem vonják felelősségre az

ezredeseket. Ezek csakugyan bíróság elé is kerültek, amely őket elítélni volt kénytelen.

«Biztosan állíthatom, — írja Walzel — hogy a két ezredes, akiket igen jól ismertem, mindvégig jóhiszeműleg járt el és mindig hazájuk jóvoltát tartották szem előtt!»

Nem hagyhatjuk szó nélkül azt az aknamunkát, amelyet a német emigránsok fejtettek ki Svájcban hazájuk ellen. Ezek az egyének a hírszerzés és kémkedés terén igen nagy károkat okoztak Németországnak. Működésük részleteit a propagandáról írott fejezetünkben fogjuk részletesen ismertetni.

Magasfeszültségű árammal feltöltött drótkerítés a belga-holland határon.

2. Hollandia.

Nicolai német ezredes idevágó nagybecsű könyve nyomán nem kevésbé érdekes bepillantani a hírszerzésnek azokba a módozataiba, amelyeket az antant Hollandiában és Belgiumban léptetett életbe a végből, hogy így jusson el a német csatavonalak hátába.

Hollandia általában véve igen nagy veszedelmet jelentett a német haderőknek Franciaországban működő részeire.

Hollandiából a szárazföldön át az antant kém szolgálata ugyanazt hajtott végre a német seregtestek ellen, mint Franciaországban a levegőn át a

franciák tették. Ebben a kémkedésben a szövetségesek mindegyike résztvett és központjaik Párizsban, Havreban és Londonban voltak. A rendkívül nagy és bonyolult szervezet egységes vezetése az angolok kezén volt. Az angolok mégis majdnem kizárólag a belga tengerpartot tartották szemmel és kémlelték állandóan, mint számukra legveszedelmesebb területet, míg a francia-belga kémiszolgálat Belgiumra és a német hadtápterületre és csatavonalra vonatkozó adatokat gyűjtötte. Mindegyik szolgálat csoportokra oszlott magasrangú, hozzáértő emberek vezetése alatt. A főcsoportok pedig olyan alcsoportokkal dolgoztak, amelyek legtöbbje a belga-holland határ hosszában Hollandiában állomásozott.

Nagy hírnévre vergődött a Tinsley által vezetett angol kémiroda, amelynek több mint 300 alkalmazottja volt. Az irodának egyik osztálya a haditengerészeti kémkedéssel foglalkozott ; a másik a német hadseregről törekedett híreket és adatokat szerezni ; a harmadik a technikai kémkedéssel foglalkozott és gyártotta a hamis útleveleket ; a negyedik pedig a propagandát üzte. Az irodának egész Hollandiában, a szállodákban, korcsmákban, vendéglőkben, holland hivatalos hatóságoknál, a rendőrségnél, a vámtisztviselők soraiban stb. voltak bizalmasai, megbízottai, figyelői és kémei. Később az angolok még öt kémirodát állítottak fel. A Reuter-ügynökség is igen jó szolgálatokat tett az angol hírszerzőszolgálatnak. A Németország ellen irányuló angol gazdasági- és kereskedelmi-kémkedés bázisa is Hollandiában volt, amelyet a rotterdami angol főkonzul vezetett. Mivel pedig a Németországból való utasközlekedés Hollandián át vezetett Angliába, ez is angol ellenőrzés alatt állott és így az angol hírszerzőszolgálatnak rendkívül hatásos eszközei voltak hírek szerzésére és kiprélésére. Nagyban segítették az angolokat, főként a háború elején, a holland zsidók ; rendkívül nagy figyelmet fordítottak az angolok azokra a haditudósítókra, akik a németek csatavonalait látogatták ; ezek nagy része rendszerint Anglia zsoldjában állott.

A francia hírszolgálat két irányban működött. Elsőbben is Belgium ellen, ahol a németek voltak az urak, azután ezen át a Franciaországban harcoló német hadsereg hátába.

A hollandiai orosz kémiszolgálat sokkal jobban megszervezett és veszedelmesebb volt, mint a svájci orosz hírszolgálat. A németek olyan holland zsidókat fogtak el, akik orosz kémiszolgálatban állottak és titkos írással adták tovább híreiket. Nagy számuk és munkájuk minősége azt mutatta, hogy az orosz hírszerzés nem volt rögtönzés, hanem már jóelőre tervszerűen előkészített és vezetett katonai működés. Igen élénken működött a hágai orosz katonai attasé is, aki főként Németország belseje felé nyújtotta ki csápjait.

A belga hírszolgálat a háború előtt annyira kevésbé volt fejlett és önálló, hogy később sem játszhatott jelentős szerepet, hanem tökéletesen a franciákra szorult. De különben is a belga hírszerzőszolgálat működését a német seregtestek 1914-i rendkívül gyors előnyomulása tökéletesen megbénította és belga földön csak igen kevés megbízottja maradt vissza a nagy felfordulás után.

Szigetelő eszközök és ruhadarabok, amelyek segítségével a belga kémek a belga-holland határ hosszában épített magasfeszültségű árammal telt drótkerítésen veszélytelenül áthatoltak.

Ezek közül egyet, egy tisztet, a németek is elismerésreméltó módon nagyra emelnek. Ezt a tisztet csak 1915-ben fedezték fel és fogták el, aki csodálatra méltó bátorsággal kitartott állomáshelyén és szolgáltatta híreit hadvezetősége számára. Azt írják róla, hogy az elfogatása után megindított hadbírószági eljárás folyamán oly tiszteletreméltó bátorságot és hazaszeretetet mutatott, és oly férfiasan és keményen védekezett, hogy bírái, elismerésük kifejezésé-ként, nem ítélték halálra, mint ahogy azt a törvények értelmében megérdemelte volna.

Idővel azonban mégis újraéledt a belga hírszerzőszolgálat és az antant kémek által is szőtt igen sűrű hálózat szinte beborította az egész országot. És ahányszor ennek egy-egy hurokját elszakították a németek, a belgák legott betömtek a hézagot és soha sehoh a kémkedést rajongóbban és áldozatkészse-gesebben nem üzték a világtörténelemben, mint a belgák a világháborúban. Ennek oka elsőbben is abban a kiáltványban gyökeredzett, amelyet Albert belga király intézett népéhez, és amelyben a fegyverforgatásra képes ifjúságot minden eszközzel és móddal a holland határon át Franciaországba, a működő belga hadsereghez való szökésre felhívta. Ennek következménye állítólag az volt, hogy legalábbis 50,000 fegyverforgatásra képes belga férfi szökött át a holland határon és csatlakozott a belga hadsereghez.

A második felhívást Mercier belga bíboros intézte híveihez, amelyben passzív ellenállásra szólította fel a belga lakosságot. Mercier volt különben az, aki a titokban megjelenő «Libre Belgique» és a «De Vrye Stem» című azokat a gúnyiratokat pártfogolta, amelyek lényegesen házzájárultak a belga lakosság ellenállásához és ennek fokozásához. Mind a két lap cikkei gyűlölettel teli voltak a németek iránt. Ellenük eleinte hiába volt minden kutatás, hajsza és keresés, csak később és lassanként kerültek a német rendőrség kezére a szer-kesztők, a nyomtatók és a terjesztők, amely utóbbiak között több nő is volt. Amikor végre, 1916-ban, elfogták a főcinkost, már 78 vádlott ült a börtönök-ben és a «De Vrye Stem»-ből már legalábbis 160,000 példány jelent meg.

Az embercsempészésnek főgyűjtő állomásai Lüttichben, Löwenben, Brüsszelben, Antwerpenben és Scherpenhewenben voltak. A csempészek száma állítólag 900 főre rúgott, köztük volt Miss Cavell, egy Croy herceg és ennek a nővére stb. Az intézőség vezetősége angol kezekben volt.

Ehhez hasonló nagy arányokban szervezte meg az antant Hollandiában a kémelhárító szolgálatot is, amely nemcsak a német, hanem a többi államok diplomáciai képviselőit, konzulátusaitk a német kereskedőket, a vasúti állomásokat, a szállodákat stb. megfigyelte. Az ezirányú angol vezetőség Hágában és Amsterdamban, a franciáké Rotterdamban, a belgáké pedig Masstrichtben ütötte fel tanyáját. A közös megbeszéléseket Hágában a Hotel Bellevue-ben tartották.

Hatásosan támogatták ezeket a szerveket azok a Hollandiába menekült belgák, akik a társadalom minden rétegéből kerültek ki. Ezek családi és baráti szoros összeköttetések és ismerőseik révén, rendkívül hasznos szolgálatokat

tettek. 1917 elején a német hírszolgálat 500 olyan belga embert ismert Hollandiában, akik Belgiumban vagy egy-egy kémközponttal, vagy hozzátartozóikkal, barátaikkal és ismerőseikkel összekötötésben állottak. Valóságos futárvonalak létesültek a határon át, amelyek az úgynevezett «service»-t alkották. A «service» tagjai: kereskedők, csempészek és a csöcselék tagjai voltak, akik ebben a szolgálatban fényesen beváltak. 1917 elejéig a németek 79 ilyen «service»-t fedeztek fel és tettek ártalmatlanná. Ezek nehányában 30 ember

<p>ACHTUNG! LEBENSGEFAHR!</p>	<p>ATTENTION! DANGER DE MORT!</p>	<p>Let op, Levensgevaar!</p>
<p>Längs der belgisch-holländischen Grenze ist ein mit elektrischem Starkstrom geladener Zaun errichtet worden. Jedes Berühren des durch Warnungstafeln kenntlich gemachten Zaunes ist unbedingt tödlich, ebenso die Berührung von Menschen, Tieren oder Gegenständen, die im Zaun hängen geblieben sind.</p>	<p>Il a été établi le long de la frontière belgo-hollandaise, une clôture chargée d'un courant électrique de haute tension. Le fait de toucher cette clôture indiquée par des tableaux avertisseurs, entraîne immédiatement la mort: il en sera de même si l'on touche une personne, un animal ou un objet y resté suspendu.</p>	<p>Langs de belgisch-nederlandsche grens is eene afsluiting met draad met sterk elektrischen stroom geladen ingericht worden. Gezegd afsluiting zal door ter plaats staande schriftelijke waarschuwingen bekend gemaakt worden. Jeder aanraken van de afsluiting evenzoo ieder aanraken van menschen, dieren of voorwerpen die daaraan zouden hangen, zal aan een onmiddelijken dood geleiden.</p>
<p>Es ist darauf zu achten, dass Kinder nicht unbeaufsichtigt in die Nähe des Zaunes gelangen.</p>	<p>L'on devra veiller à ce que des enfants n'aillent pas, sans surveillance, à proximité de la clôture.</p>	<p>Men moet daarvoor streng opletten dat kinderen zonder toezicht sich niet in de omstreken daarvan begeven.</p>
<p>Das Ueberschreiten des Zaunes ist streng verboten. Die Truppen sind angewiesen, bei jedem Versuch der Zuwiderhandlung von der Waffe Gebrauch zu machen.</p>	<p>Il est strictement défendu de franchir celle-ci. Les troupes ont reçu l'ordre de faire usage de leurs armes lors de toute infraction à cette défense.</p>	<p>Het is streng verboden de afsluiting te verschrijden.</p>
<p>Lüttich, den 18. August 1915.</p>	<p>Lüttich, le 18 Août 1915.</p>	<p>De troepen zijn aangewezen worden bij iederen overtredingsverzoek wapengebruik te maken.</p>
<p>Das Gouvernement.</p>	<p>Le Gouvernement.</p>	<p>Het Gouvernement.</p>
<p><small>Imp. LA MUSE, Luyk.</small></p>	<p><small>Imp. LA MUSE, Luyk.</small></p>	<p><small>Luik, den 18 Augustus 1915.</small></p>

Figyelmeztető falragasz a belga-holland határon.

is működött; az elfogottak száma sokezerre rúgott, akik közül 507-et el is ítelt a német hadbíróóság, 179-et halálra, de ezeknek többsége kegyelmet kapott.

És dacára a német kémelhárítószolgálat e sikereinek és a szigorú büntetéseknek, az ellenséges kémkedés nemhogy alábbhagyott, hanem ellenkezőleg, még fokozódott. Ha az egyik titkos vonalat elzárták, hamarosan másik keletkezett helyette. És mivel a háború tartama folytán mindinkább kevesbedett az őrszolgálatra kirendelhető katonák száma, a német hadvezetőség a holland-belga határ hosszában egy Sluis-tól Doel-ig terjedő 90 kilométer hosszú háromszoros drótkerítést létesített. Ennek középsőjét, különösen fontos helyeken, magasfeszültségű villanyárammal telítették. És dacára a figyelmeztetéseknek,

a veszélynek és az őrségeknek, kifogtak a németeken, mert mindvégig akadtak vakmerő vállalkozók, akik, amiként azt képeink is mutatják, létrák vagy más szigetelőeszközök (gumicsizmák, gumimellények, gumikesztyűk, gumival bevont rációk) felhasználásával átjutottak az akadályon és jelentéseiket, híreiket átadták a megbízottaknak. Naponként voltak villanyáram által okozott halálesetek. Az öreg német népfelkelőket is megvesztegették eleséggel, dohánnyal és más egyébvel. Vagyis légmentesen sohasem sikerült lezárni a holland-belga határt.

Heinrich Binder: Spionagezentrale Brüssel című művében azt írja, hogy a drótkerítés hosszában, amelyet éjjel fényszórókkal is megvilágítottak, sokszáz kém, nyomorult szökevény és átszökő katona égett el, amikor érintkezésbe jutott a villanyárammal telített dróthálóval. A hírhedtté vált Devos

A lakosság ellenőrzése Belgiumban.

nevű belga kém például harmincnégyszer bujt át a drótkerítésen és vitt híreket és jelentéseket a németek ellenségeihez. A határ szigorú lezárása ellenére havonként 50,000 arany frankot csempészték át Belgiumba a sztrájkoló munkások segítségével. Binder feljegyzéseit a következő tanulsággal fejezi be: «Mindeneket legyőz a hazaszeretet és valamely eszméhez való áldozatrakész odaadás! És ha mégoly piciny is valamely nemzet, ha a harcban ellenfele túlerő felett is rendelkezik, győzni fog, ha megvannak az előbb említett feltételek; az ellenállást a világ semmiféle hatalma sem fogja megtörni tudni!»

A hírvivők számára Észak-Franciaországban és Belgiumban mesterileg kipécézett utak keletkeztek, amelyeket azonban a német kémelhárítás nem vágott el és arra sem törekedett, hogy a Hollandiában kifürkészett ellenséges kémhivatalokat a holland rendőrség megszüntesse. Mert minél inkább működött ismert utakon az ellenséges hírszerzés, annál inkább megkönnyebbedett

annak ellenőrzése és zavarása is. A belga «service» minden tagjának álneve volt és jelszavakat és ismertetőjeleket is használtak; jelentéseiket kicsiny papírszeletre írták, élelmiszerekbe csomagolták, vagy másként rejtették el a magukkal hozott tárgyakban. A küldöncök erőszakos eszközöktől sem riadtak vissza, és ha rájuk támadtak, fegyverekkel is védekeztek. A német kémelhárításnak tehát igen nehéz feladata volt, mert Belgiumban a lakosság többé-kevésbé szabadon járhatott-kelhetett és így a posta és a vasút révén, kerékpárokon és más közlekedési eszközökön igen könnyen adatokat szolgáltat-

Menekültek ellenőrzése Belgiumban.

hattak az ügynököknek. És bár a kémek büntetéseit nyilvánosságra hozták, ez sem riasztotta vissza az embereket, sőt, erre, meg nem büntethető kiskorú gyermekeket használtak fel hírvivők gyanánt.

Lüttichben és Lilleben a belgák a Franciaországban hadakozó katonáik számára írt levelek részére levélgyűjtőállomásokat létesítettek. A leveleket küldöncök vitték Belgiumon és Hollandián át Angolországba. A küldöncök nagy haszonra dolgoztak; köztük sok asszony is volt. A német hadvezetőség annyiban fogott ki ezen a hírszolgáltatáson, hogy ha elfogta a küldöncöket, a leveleket átvizsgálta és azután újra leragasztva, továbbvinni engedte őket. Ennélfogva később már olyan gyakorlat alakult ki, hogy a küldöncök maguk átadták a leveleket és amikor ezeket a németek átvizsgálták és átolvasták,

rendeltetési helyükre továbbvitték. A kellemetlen adatokat tartalmazó leveleket a németek természetesen visszatartották. Így a németek kárára kieszelt eljárás azok hasznára vált, mert megállapítható volt a lakosság viszonya a német katonákhoz, a lakosság hangulata általában és azután elárulták a kémeket és igen sok esetben azt, ami a német hadsereg kárára lehetett volna.

Hírvivők gyanánt szolgált az a belga lakosság is, amely Franciaországba jutott át azon a címen, hogy az élelmiszerek hiánya miatt el nem látható. Hiába volt minden óvintézkedés, az átvándorlók csomagjaiban sok levél és jelentés jutott át értékes adatanyaggal.

Brüsszel is telidesteli volt kémekkel, ahol nemcsak a megszállott Belgium német főparancsnoksága volt, hanem ahová a csatavonalból szabadságra térő német tiszték és legénység feltétlenül betért üdülni és mulatni. Itt főként a nők játszottak nagy szerepet a különféle minőségű mulatókban, vendéglőkben, korcsmákban és lebújokban.

A német hadsereg szökevényeit is felhasználta az antant, főként Anglia. Ezeknek a szökevényeknek a száma Hollandiában sokkal nagyobb volt, mint Svájcban, ami abban leli magyarázatát, hogy a német hadsereg részei sokkal közelebb voltak a holland-belga határhoz, mint Svájcához. Ezek részére a szökevények részére a határ hosszában az angolok kikérdező-, vallató-állomásokat létesítettek, a holland kormány által épített internálótáborokban pedig bizalmi férfiakat, hallgatódzókat, fülelőket tartottak, akik nemcsak beugratták a német katonákat, hanem bizalmas beszélgetéseiket is helyel-közzel kihallgatták, sőt néha hazájuk elleni kémkedésre is rábeszéltek.

3. Az északi államok.

Az északi államokban, Dániában, Svédországban és Norvégiában, mindenképpen Anglia jutott felsőbbbségre. A gazdasági hírszerzőszolgálatot azok az angol konzulok látták el, akiknek száma a háború kitörése után tetemesen emelkedett. Norvégiában például, ahol békében csak egy angol konzul volt, a háborúban 33 hivatásos és 25 vicekonzul működött, akiknek kizárólag az volt a feladatuk, hogy kikémleljék Németország gazdasági helyzetét és hogy lehetetlenné tegyék a Németországba irányuló kereskedelmet. Valamivel kisebb erőfeszítéssel dolgozott az angol hírszerzés Svédországban, aminek oka abban is rejlett, hogy a svéd kormány nem engedte meg a nyílt szervezkedést. Dánia, Németországgal való szárazföldi kapcsolata folytán, elsőrendű ugródeszkája volt az antant és a németek kémeinek.

Az orosz hírszolgálatot Dániában támogatták, míg Svédországban, érthető okokból, ellene működtek. A hírszolgálat középpontja Koppenhága volt, amelyet eleinte Stockholmból irányítottak, mégpedig igen nagyarányú szervezettel. Személyzete majdnem kizárólag és a kémiszolgálatban jól kiképezett lengyel zsidókból került ki; ezek azonban nem nagy szerencsével működtek,

minthogy legtöbbjüket hamarosan elfogták. Eredményesen működött az az orosz csoport, amelyet Koppenhágából Rascha orosz ezredes irányított. Ennek tagjai, svédek, finnek és németek, még a magasabb német katonai és polgári körökbe is befurakodtak.

Tudjuk, hogy Anglia minden eszközzel és móddal tönkre akarta tenni Németországot, kereskedelmének ezt a legveszedelmesebb ellenfelét. Erre a leghatásosabb eszköze a blokád volt. Ezer, meg ezer ügynöke mesterkedett abban a kereskedelmi kémkedésben, hogy semmit se lehessen bevinni Németországba. Ezek az ügynökök árgus szemekkel figyelték a semleges államok kereskedelmi forgalmát, amely nagyon fellendült a németországi szállítások jóvoltából. Ellenőrizték a konzulátusokat és átkutatták az összes hajórakományokat. 1916-ban még feketelistát is készítettek azokról a semleges cégekről, amelyek összeköttetésben állottak Németországgal és megfenyegették őket, hogy szállításaik továbbfolytatása esetén a legsúlyosabb megtorlásokat fogják ellenük alkalmazni. Hiába erőlködtek! Mégsem tudtak teljes eredményt elérni. Németország mégis hozzájutott annyi amennyi nyersanyaghoz, még pedig éppen akkor, mikor már fogytán volt a reze s már a magántulajdonban sem maradt egyetlen rézből való habverő, üst, mozsár, vagy hamutartó sem. Ekkor kezdett neki egy svéd gyár a rézcsészék, vázák s más hasonló tárgyak gyártásához. Hallatlan mennyiségben kerültek ki üzeméből ezek a tárgyak. Az angolok eleintén ügyet sem vetettek erre a nagy tevékenységre, de később felfigyeltek és ügynökeik révén megállapították, hogy minden svéd háztartásban ebből a gyárból származó legalább húsz darab gyártmánynak kellene lennie, ha ilyen ütemben dolgozik a gyár. Tovább kutattak, hogy hová tűnhetett el a sok holmi, aminek Svédországban nyomára sem akadtak, s végre, a háború vége felé, kifirtatták, hogy a keresett rézárak kis tételekben szép lassacskán német kikötőkbe, onnan pedig az esszeni hadianyaggyárak valamelyikébe vándoroltak.

KÉPEK ÉS VÁZLATOK A II. KÖTETHEZ.

	Oldal
Bismarck herceg. Lenbach pastellrajza. Vasárnapi Ujság	7
Moltke tábornagy. Vasárnapi Ujság	9
Nicolai ezredes. Max Ronge : 12 Jahre Kundschafterdienst. Kriegs- und Industriespionage. Wien, Amalthea Verlag, 1930.	11
Zankievics bécsi orosz katonai attasé. Max Ronge i. m.	12
Ronge Miksa vezérkari ezredes. Wolfgang Foerster. Kämpfer an vergessenen Fronten. Deutsche Buchvertriebsstelle. Berlin, 1931.	13
Hartwig Miklós Oroszország belgrádi követe. Vasárnapi Ujság.	17
Nikola Pasics szerb miniszterelnök. U. o.	19
Bülów herceg és Iswolski orosz külügyminiszter. Fénykép	21
Cambon. Vasárnapi Ujság	24
Bethmann-Hollweg német birodalmi kancellár. Fénykép	25
Dupont tábornok, a Deusième Bureau főnöke. Max Ronge i. m.	29
Hansi és Wetterlé abbé. H. Thimme : Weltkrieg ohne Waffen. I. B. Cota'sche Buchhandlung Nachfolger. Stuttgart, 1932. c. műből	31
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Franciaország, Spanyolország és Portugália. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	33
Metz vára. Fénykép	34
Falkenhayn. Pilch Jenő : A világháború története. Budapest, Franklin-Társulat	35
Friedrichshafen. Fénykép	37
Lux francia kapitány kiszabadulása után. Fénykép	39
Brander és Trench angol tengerésztisztek elhagyják Németország területét. Moser Verlag : Die Weltkriegsspionage c. műből, München, 1931	42
A kielii hadikikötő. Fénykép	43
Batusin ezredes. Max Ronge i. m.	47
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Balkán-félsziget. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	51
Poincarré. Fénykép	53
Suchomlinov. Fénykép	55
Az osztrák-magyar külügyminisztérium bécsi palotája. Fénykép	57
A bécsi külügyminisztérium dolgozószobája. Fénykép	59
A cs. és kir. Evidenzbüro hivatalos helyiségei Bécsben. Ciemens von Walzel : Kundschafterdienst oder Spionage? I. Günther, Leipzig, 1934	61
Gr. Andrássy Gyula külügyminiszter. Vasárnapi Ujság	64
Gr. Goluchovsky Agenor külügyminiszter. U. o.	65
Báró Giesl Wladimir belgrádi követünk. U. o.	66
Gr. Aerenthal Lajos külügyminiszter. Fénykép	67
Gr. Berchtold Lipót külügyminiszter. Fénykép	68

Gr. Szögyény-Marich László, a monarchia berlini nagykövete. Vasárnapi Ujság..	69
Mérey Kajetán, Ausztria-Magyarország római nagykövete 1910-től fogva. Vasár- napi Ujság.....	70
Gr. Czernin Ottokár, bukaresti követ, később külügyminiszter. Fénykép.....	71
Katonai attasék az 1913. évi francia hadgyakorlaton. Max Ronge i. m.	73
Serret tábornok. Fénykép	75
Ignatiev gróf orosz katonai attasé és Joffre francia tábornok. Max Ronge i. m..	77
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Németbirodalom és Dánia. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	81
Largier, a franciák svájci megbízottja. Max Ronge i. m.	83
Külföldi katonai attasék csoportja. Pilch Jenő i. m.....	85
Hordlitzka ezredes, az osztrák-magyar nyilvántartóiroda főnöke (1903—1909) és II. Vilmos császár. Max Ronge i. m.	87
Fényképezőgéppel felszerelt postagalamb. Illustrierte Zeitung, Leipzig, 1909. évf.	89
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Olaszország és Svájc. Tér- kép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	91
Postagalambra erősíthető fényképezőgép. Illustrierte Zeitung. U. o.	95
Fényképfelvételek postagalambra erősített fényképezőgépekkel. U. o.	97
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Oroszország, Svédország és Norvégia. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	99
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Dél-Amerika. Térkép. U. o.	103
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Észak-Amerika. Térkép. U. o.	107
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Afrika. Térkép. U. o.	109
Kiderlen-Wächter német külügyi államtitkár. Fénykép	111
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Ázsia. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	115
Cromwell. Vasárnapi Ujság.....	119
Scotland Yard. Fénykép	121
Az Intelligence Service székháza Londonban, a Dawning Streeten. Fénykép ...	123
Grey angol külügyminiszter. Fénykép	125
Lawrence ezredes. Fénykép	127
Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői. Nagybritannia, Belgium és Németalföld. Térkép. A cs. és kir. külügyi szolgálat évkönyvei	131
Lord Kitchener. Fénykép	133
Francia haditörvényszéki tárgyalás kémügyben. Moser Verlag: Die Weltkriegs- spionage c. i. mű	139
Dreyfus. Fénykép	141
A «bordereau» 1. oldala. Bernhard Schwertfeger: Die Wahrheit über Dreyfus. Aus dem Nachlasse des Militärattachés v. Schwarzkoppen. Berlin, 1930	143
A «bordereau» 2. oldala. U. o.....	145
Picquart tábornok. Fénykép	147
Schwarzkoppen alezredes. Fénykép	148
Dreyfus távozik a rennesi tárgyalásról. Fénykép	153
Dreyfus őrnagy kitiintetése a becsületrenddel. Illustrierte Zeitung, Leipzig, 1906. évfolyam	155
Cigarettaárca, amelynek előlapján erődítési jegyzetek vannak. Moser Verlag: Die Weltkriegsspionage c. i. m.	157
Nadrágtartóba rejtett kémjelentés. U. o.	159
Kémjelentést magábafoglaló férfigallér. W. Foerster i. m.	161
Szivarba és cigaretába rejtett kémjelentés. Moser Verlag i. m.	163
Üvegszembe rejtett kémjelentés. U. o.	165

	Oldal
Pecsétgyűrűbe rejtett kémjelentés. U. o.	167
Redl Alfréd ezredes. Fénykép	169
Urbanski Agoston altábornagy, a Redl-eset alkalmával Ausztria-Magyarország vezérkara nyilvántartóirodájának főnöke. Moser Verlag i. m.	171
Az orosz vezérkar levele Redl ezredeshez. Max Ronge i. m.	173
Az állásháború csatavonalának kiterjedése Európában 1917 végén. Vázlat Pilch Jenő i. m.	177
Parasztruhába öltözött orosz vezérkari százados és főhadnagy. Érdekes Újság harctéri képeiből	179
Orosz hadifoglyok. U. o.	181
Kémgyanús paraszt bekísérése. Vasárnapi Újság	183
Koldusnak öltözött orosz kém. Moser Verlag i. m.	185
Hadműveletek a keleti hadszíntéren a gorlicei áttörés után. Vázlat. Pilch Jenő i. m.	187
Orosz parasztkok felvilágosítást adnak az ellenség helyzetéről. Bruckmann : Grosser Bildesatlas des Weltkrieges, München c. műből	189
Koldusnak öltözött orosz kémek. U. o.	191
Hadfy altábornagy és vezérkari főnöke, Balassa ezredes az orosz állásokat kémlelik. Érdekes Újság harctéri felvételeiből	192
Orosz hadifoglyok kihallgatása, Bruckmann i. m.	195
Péknek öltözött orosz kém. Moser Verlag i. m.	197
Kémgyanús orosz paraszt kihallgatása. Bruckmann i. m.	199
Kémgyanús papok bekísérése. Bruckmann i. m.	200
Orosz hadikövet. U. o.	201
Orosz kémtípusok. Max Ronge i. m.	203
Orosz hadikövet kísérése. Bruckmann i. m.	205
Éitel porosz kir. herceg egy orosz hadifoglyot hallgat ki. Illustrierte Zeitung, Leip- zig, 1915. évf.	206
Orosz hadifoglyok bekísérése. U. o.	207
Orosz kémek kivégzése. Bruckmann i. m.	208
Kémgyanús paraszt bekísérése. U. o.	209
Vízholdónak öltözött orosz kém. U. o.	210
A német hadsereg előnyomulása a Marne-ig 1914-ben. Vázlat. Pilch Jenő i. m.	211
Az «Alsace» nevű kormányozható léghajó pusztulása Rethelnél 1915 október 3-án. Illustrierte Zeitung u. o.	213
Nicolai német ezredes a német nagyvezérkar hírszerzőirodájának főnöke. Foerster i. m.	215
Két kémkedő francia tiszt agyonlövésére vonatkozó német hirdetmény. W. Foerster i. m.	217
Hivert ezredes, a francia Deuxième Bureau főnöke. W. Foerster i. m.	218
Sir Reginald Hall tengernagy, az angol «Secret service» «Special Department»-jának főnöke. U. o.	219
Kémkedő serdülő belga fiúk kihallgatása. Bruckmann i. m.	221
Francia kémek agyonlövésére vonatkozó német hirdetmény. U. o.	222
Sir George Macdonogh tábornok, az angol hírszerzőiroda főnöke. Sir Campbell- Stuert : The secrets of the Crewe-House. London, 1920	223
Repülőgépfelvétel egy összelőtt erőről. Bruckmann i. m.	225
Szerb kémek és egyéb megbízottak elosztása Boszniában és Hercegovinában a világháború kitérőse előtt. Max Ronge : Meister der Spionage c. műve nyomán. Vázlat	227
Kémek akasztása. Fénykép]	229
Komitácsiknak öltözött osztrák-magyar kémek. Max Ronge : 12 Jahre stb. c. m.	230
Magyar hadikövet a montenegrói határon. Érdekes Újság harctéri felvételeiből..	231

Rakarov alezredes, a bolgár kémelhárító hivatal főnöke. Max Ronge : Meister stb. c. m.	232
Szerb kém. Vasárnapi Újság	233
Sabácز utcáján szerb foglyokat kísérnek. U. o.	235
Kémek akasztása Albániában. Fénykép	236
Vázlat Ausztria-Magyarországnak a Balkán hadszíntéren elhelyezett hírszerzőá- másairól. Max Ronge 12 Jahre stb. c. műve nyomán. Vázlat	237
Cipőfűzőbe rejtett kémjelentés. W. Foerster i. m.	239
Hadifogságba jutott bersagliere tiszték kihallgatása. Bruckmann i. m.	241
Árokmegfigyelés a magas hegységben. U. o.	242
Ausztria-Magyarország első távfényképezőgépe. M. k. hadilevéltár gyűjteményéből	243
Osztrák-magyar távfényképezőgép szállítása a havasokban. U. o.	245
Osztrák-magyar távfényképezőgép szállítása a magas hegységben. U. o.	246
Osztrák-magyar távfényképezőgép működésben. U. o.	247
Vázlat Ausztria-Magyarországnak az olasz hadszíntéren elhelyezett hírszerzőá- másairól. Vázlat. Max Ronge 12 Jahre stb. c. műve nyomán	249
A carzanói harc tér. Vázlat. Moser Verlag i. m.	251
Távfényképezőgép felvétele olasz ellenséges állásokról. (Fedeja szakadék.) M. k. hadi- lévéltár gyűjteményéből	253
Elfogott kémek. Bruckmann i. m.	254
Térszín Carzano környékén Moser Verlag i. m.	255
A Valfreda-üteg lövetés előtt és lövetés után. Repülőfelvételek. U. o.	257
Osztrák-magyar tábori szikratávíróállomás a magas hegységben. Max Ronge : Meister stb. c. m.	259
Felderítő- és hírszerzőjárőr a magas hegységben. Érdekes Újság harctéri felvé- teleiből	261
Távbeszélő ütközet közben. U. o.	263
II. Abdul Hamid török szultán. Vasárnapi Újság	264
Seifi pasa tábornok, a török hírszerzőiroda főnöke. Max Ronge: 12 Jahre stb. c. m.	265
Goltz porosz tábornagy és török császári pasa. Illustrierte Zeitung, Leipzig, 1911. évf.	267
Townshed angol tábornok. Moser Verlag i. m.	269
Gondos György és dr. Simon Mihály Pál. Dr. Simon Mihály Pál gyűjteményéből	271
Tevés járőr indulás előtt. U. o.	272
Pihenő a sivatagban. U. o.	273
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	275
Gondos György és dr. Simon Pál Mihály útja Palesztinán és a Szinai félszigeten át. Vázlat	277
Az égő dschemsahi olajforrások. Dr. Simon Mihály Pál gyűjteményéből	279
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	281
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	282
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	283
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	285
Az égő dschemsahi olajforrások. U. o.	287
I. Ferenc József sajátkezű aláírásával ellátott az a legfelsőbb elhatározás, amellyel Gondos és dr. Simon egyévi önkénteseket soronkívül hadnagyokká nevezi ki. Az osztrák hadilevéltár anyagából	289
Hranilovics Oszkár vezérkari ezredes, az osztrák-magyar nyilvántartóiroda főnöke 1914—1917-ben. Clemens v. Walzel Kundschafterdienst oder Spionage? I. Günther Verlag, Leipzig, 1934. c. műből	291
Ausztria-Magyarország nemzetiségeinek térképe. Sir C. Stuart műve nyomán	293
Ausztria-Magyarország világháborús attaséjainak (katonai megbízottjainak) érte- kezlete Bécsben, 1917 szeptember havában. Max Ronge: 12 Jahre stb. i. m.	295

Repülőfelvétel a manajovi ellenséges állásokról. A m. k. hadilevéltár anyagából	297
Tizenegy éves orosz fiú, mint kém. Max Ronge: Meister stb. i. m.	299
Szentkép, mint az orosz kémek igazolványa. U. o.	301
Orosz kém a haditörvényszék előtt. W. Reetz: Eine ganze Welt gegen uns. Ullstein, Berlin, c. művéből	303
A vladimir-volinszki laktanya irattára. Moser Verlag i. m.	305
Kémgyanús egyének megvizsgálása. Max Ronge: Meister stb. i. m.	307
Csererokkantak hazatérése Oroszországból. Bruckmann i. m.	309
Orosz parasztok kihallgatása. Moser Verlag i. m.	311
A kém vége. Max Ronge: Meister stb. i. m.	312
Ausztria-Magyarország világháborús hírszerzőszolgálatának táblázatos összefog- lalása. Max Ronge: 12 Jahre stb. c. m.	315
A német hadsereg hírszerzőszolgálatának szervezete egy hadosztály keretén belül. Moser Verlag i. m.	317
Német kötött léggömb. Bruckmann i. m.	321
Ugrás a léggömb kosarából. W. Foerster i. m.	323
Orosz lakosság és hadifoglyok hátrakísérése a hadi körzetből. Moser Verlag i. m.	325
Kémgyanús belga suhancok megmotozása. Bruckmann i. m.	327
Kémelhárítást szolgáló német tábori levelezőlap. Moser Verlag i. m.	329
Francia hadifogly kihallgatása. U. o.	331
Francia hadifoglyok vallatása. W. Reetz i. m.	333
Férfi koponyájára frott kémjelentés. Moser Verlag i. m.	335
Németországban működő antantkém számára holland újsághirdetések közé lát- hatatlan tintával frott rendelkezés, amelyet a német cenzura tett láthatóvá. U. o.	337
Német lehallgató-, fény- és hangmérőállomás. U. o.	341
Hamis fogsorba rejtett kémjelentés. U. o.	342
Fényjelzés repülőgépről. W. Foerster i. m.	343
Tábori szikratávíró-állomás. Moser Verlag i. m.	345
Német kötött léggömb Verdun előtt. Illustrierte Zeitung, Leipzig, 1916. évf. ..	347
Község Verdun körül. Kötött léggömb fényképfelvétele. U. o.	349
Indulás felderítésre. W. Foerster i. m.	351
Bélyeg, amelynek megcsonkított fogazata a rejtjelezett levél megoldási kulcsát jelzi. Moser Verlag i. m.	353
Gyújtógránát bélyeg alá rejtett rajza. U. o.	355
Légi harc. W. Reetz i. m.	357
Plakát kémelhárításra. Moser Verlag i. m.	359
Német hírszerző repülőgép az ellenség fölött. U. o.	361
Skót hadifoglyok. Andermann Verlag: Was wir vom Weltkrieg nicht wissen. Berlin	363
Belga kémgyanús egyének kihallgatása. W. Foerster i. m.	365
Távbeszélő lehallgatás. U. o.	367
Német kém ruházata, amelyen vegyi eljárás révén titkos jeleket találtak. U. o.	369
Szabad léggömb. Érdekes Újság harctéri felvételeiből	371
Tankból kibocsátott postagalamb. W. Foerster i. m.	373
Az európai semleges államok helyzete a világháború folyamán. Vázlat	377
Egli Károly ezredes, a svájci hírszerzőiroda főnöke. Max Ronge: 12 Jahre stb. c. m.	379
Belga kém kihallgatása. Bruckmann i. m.	381
A belga betegápoló apácák ellenőrzésére készült német csoportfelvétel. U. o. ..	382
A belga lakosság ellenőrzésére készült csoportfelvétel. U. o.	383
Belga hadifoglyok. Illustrierte Zeitung, Leipzig, 1914. évf.	385

Magasfeszültségű árammal telített drótkerítés a belga-holland határon. Moser Verlag i. m.	387
Szigetelő eszközök és ruhadarabok, amelyek segítségével a belga kémek a belga-holland határ hosszában épített magasfeszültségű drótkerítéssel veszélytelenül áthatoltak. W. Foerster i. m.	389
Figyelmeztető falragasz a belga-holland határon. U. o.	391
A lakosság ellenőrzése Belgiumban. Bruckmann i. m.	393
Menekültek ellenőrzése Belgiumban. U. o.	395

OSZK

TARTALOMJEGYZÉK

A MÁSODIK KÖTETHEZ.

	Oldal
A hírszerzés és kémkedés kifejlődése a világháborút megelőző évtizedekben.....	5
1. Általában	5
2. A hírszerzés és kémkedés rendszere.....	52
3. Nyilvános és titkos hírszerzés.....	58
4. A diplomaták	63
5. A katonai attasék	71
6. Hírszerző tisztek	86
7. Titkos ügynökök	89
8. A kémhálózat	100
9. A hírszerzés központi szervei	108
10. Törvényhozás	116
11. Az angol «Intelligence Service».....	116
12. A kémkedés nevezetesebb esetei.....	137
A hírszerzés és kémkedés a világháborúban.....	175
1. Általános részek	175
2. A hadszínterek hírszerző- és kémvizsgálóinak különféleségei.....	181
3. A hírszerző- és kémvizsgáló Ausztria-Magyarországon.....	288
A hírszerzés és kémkedés eszközei a világháborúban.....	314
Az európai semleges államok szerepe a világháború kémkedésében.....	375
1. Svájc	378
2. Hollandia	387
3. Az északi államok	394
Képek jegyzéke	397

